

**МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ  
РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ**

ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (БІЛОРУСЬ)  
КЛАЙПЕДСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛИТВА)

# **МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ**

Збірник наукових праць

Житомир  
2020

УДК 338.43.01 (477): 504  
М20

*Рекомендовано до друку рішенням ради ННІ економіки та агробізнесу Поліського національного університету, протокол № 4 від 24 жовтня 2020 р.*

*Редакційна колегія*

Скидан О.	доктор економічних наук, професор
Саблук П.	академік-секретар НААН, доктор економічних наук, професор
Жудро М.	доктор економічних наук, професор (Білорусь)
Жуковскис Я.	доктор наук, професор (Литва)
Раманаускас Ю.	доктор наук хабілітований, професор (Литва)
Галушко З. І.	доктор економічних наук, професор
Кропивко М.	академік НААН, доктор економічних наук, професор
Дацій Н.	доктор наук з державного управління, професор
Ходаківський Є.	доктор економічних наук, професор
Якобчук В.	кандидат економічних наук, професор
Швець Т.	кандидат економічних наук, доцент
Данкевич В.	доктор економічних наук, доцент
Литвинчук І.	доктор економічних наук, доцент
Плотнікова М.	кандидат економічних наук, доцент
Сокальський С.	кандидат економічних наук

М20 **Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць.**  
Житомир: Поліський національний університет, 2020. 320 с.

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми управління розвитком територій», присвячених розв'язанню актуальних проблем регіонального розвитку та формування пропозицій щодо самозабезпечення, підвищення стійкості місцевих громад до зовнішніх чинників.

Для науковців, керівників та спеціалістів суспільного сектора, працівників державного управління, освіти та місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться проблемами регіонального розвитку, особистості, суспільства та екологічного господарювання.

Збірник виготовлено з оригіналів доповідей авторів. Відповідальність за точність викладених у збірнику матеріалів несуть автори.

Роздруковано з оригіналу-макета замовника.

© Поліський національний  
університет, 2020

## ЗМІСТ

<i>Baszyński A., Kańdula S.</i> ЭФФЕКТИВНОЕ СОКРАЩЕНИЕ РАЗНИЦЫ В ДОХОДАХ ВОЕВОДСТВ КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ .....	10
<i>Барановський М. О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ .....	17
<i>Баценко Л. М.</i> ІННОВАЦІНІ МЕТОДИ В ОЦІНЦІ ПЕРСОНАЛУ .....	21
<i>Бержанір І. А.</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ .....	25
<i>Булах І. І., Шиманська О. В.</i> РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА ДЕРЖАВНА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ.....	28
<i>Burkovska A. V.</i> NBU'S DISCOUNT RATE AS A MECHANISM OF INFLUENCE ON FOOD SECURITY IN UKRAINE .....	33
<i>Вигера С. М., Ключевич М. М., Скидан О. В.</i> МЕТОДОЛОГІЯ ХОЛІСТИЧНОГО ПРИРОДООХОРОННО- ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я ФІТОЦЕНОЗІВ .....	37
<i>Волкова Н. І.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ .....	46
<i>Головка Л. В., Головка Т. В.</i> РОЗВИТОК SMART-МІСТЕЧОК: МОЛОДІЖНИЙ АСПЕКТ .....	51
<i>Горбова Н. А.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЛОКАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ .....	55
<i>Гордей О. Д., Стоянова В. В., Угрюмова К. О.</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАСАМИ .....	59

<i>Данилейчук Р. Б., Кісь Г. Р., Кісь С. Я., Яцюк О. С.</i> АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАПРЯМІВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЙОГО ЕЛЕМЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	62
<i>Дацій Н. В.</i> ПІДХОДИ ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ .....	67
<i>Дяконенко О. І.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ .....	72
<i>Жабинець О. Й.</i> УРБАНІЗАЦІЯ ТА СТРУКТУРНІ РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ МІСТ .....	76
<i>Жаховська В. Л.</i> НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА.....	79
<i>Жудро М. К., Жудро Н. В.</i> ДИНАМИЧЕСКОЕ СТРУКТУРИРОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ И ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ .....	82
<i>Жудро М. М.</i> ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ «КОНВЕЙЕРНО- СЕТЕВОГО» КОНСТРУИРОВАНИЯ БИЗНЕС-ВЗАИМОДЕЙСТВИЙ КОМПАНИЙ В ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОМ АГРОБИЗНЕСЕ .....	88
<i>Заїка В. М.</i> РОДОВИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ .....	94
<i>Застрожнікова І. В., Мережко Т. Г.</i> РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	99
<i>Льїна М. В., Штильова Ю. Б.</i> ПРИРОДНІ АКТИВИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ .....	103
<i>Коверза В. С.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ .....	109

<i>Кравчук І. І., Кравчинська Є. В.</i> КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЛІСОМИСЛИВСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ .....	113
<i>Краєвський В. М., Костенко О. М.</i> ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЯК ОБ'ЄКТУ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ .....	117
<i>Лебедєва Н. А.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ .....	122
<i>Лисенко В. В.</i> СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ .....	126
<i>Лисенко В. П.</i> ГЛОБАЛЬНА СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ .....	130
<i>Ліснічук О. А., Марквардт А. В.</i> ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ .....	132
<i>Литвишко Л. О., Горбенко Ю. А.</i> АДАПТАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕЛИКОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДО СУЧАСНИХ УМОВ РОБОТИ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19.....	134
<i>Лушак Р. Л., Федоренко А. О.</i> НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ .....	138
<i>Мельничук Ю. М.</i> УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	142
<i>Могильна Л. М., Глиненко В. В.</i> СТРУКТУРА І ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ТРЕТИННОЇ ЛАНКИ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ .....	146
<i>Орликовський М. О., Піка Т. М.</i> УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	150

<i>Плотникова М. Ф., Ramanauskas J.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД .....	155
<i>Побігун О. В.</i> ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОТГ ТИСМЕНИЧЧИНИ .....	158
<i>Сова О. Ю., Євтушенко А. С.</i> СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ .....	167
<i>Таратула Р. Б., Маринович М. С.</i> ІНСТИТУЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНО-РИНКОВИХ ВІДНОСИН СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	175
<i>Суботенко О. О., Плотникова М. Ф.</i> СТАЛІЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ КОРОНАВІРУСУ .....	179
<i>Tulai O., Alekseyenko L.</i> DECENTRALIZATION OF THE BUDGET AS A PREREQUISITE FOR SUSTAINABLE TERRITORY DEVELOPMENT .....	183
<i>Федотова Т. А.</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	185
<i>Ходаківський Є.І., Кравець І. В., Пугачова Н. С.</i> ГЕШТАЛЬТНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАБУЛОГО ЛІДЕРСТВА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ .....	188
<i>Чердиченко В. А.</i> ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ .....	195
<i>Щьокіна Є. Ю.</i> ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ .....	203
<i>Якимчук А. Ю., Якимчук О. Ф.</i> ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ РОЗВИТКОМ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	205

СТОРИНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО .....	215
<i>Авербух Г. М.</i>	
ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ...	215
<i>Анісімов В. М.</i>	
ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГЛОМЕРАЦІЙ УРБОРУРАЛЬНОГО ТИПУ .....	218
<i>Войналович А. М.</i>	
СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК БІЗНЕС-МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД .....	222
<i>Глінченко Т. І.</i>	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	226
<i>Гринишин В. Є.</i>	
МІСЦЕ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СТРУКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	230
<i>Жудро И. Н.</i>	
ИМПЕРАТИВНОЕ И ДИСПОЗИТИВНОЕ РЕГУЛЯТИВНОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ КАДАСТРОВЫХ ЦЕН НА СБАЛАНСИРОВАННОЕ РАЗВИТИЕ АГРОБИЗНЕСА И СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ .....	233
<i>Капустін В. В.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО АЛЬЯНСУ В ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ .....	238
<i>Карабінюк М. М., Марканич Я. В.</i>	
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУБАЛЬПІЙСЬКОМУ Й АЛЬПІЙСЬКОМУ ВИСОКОГР'І ЧОРНОГОРИ У МЕЖАХ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА) .....	242
<i>Костівська С. В.</i>	
МОДЕЛЮВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРОБИЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	246



<i>Костюніна Ю. О.</i> ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ 250	
<i>Коценко М. С.</i> СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ ЯК ПРОСТОРОВА ЛОКАЦІЯ У ВИРОБНИЦТВІ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В ЄС .....	254
<i>Левковець Н. П.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ .....	258
<i>Литовченко В. В.</i> СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЯКОСТІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ .....	263
<i>Ляшко О.В.</i> ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ .....	266
<i>Morozov Y.</i> CONCERNING THE MODERNSECTORAL ANTI-CRISIS INITIATIVES	271
<i>Ніколайчук Т. О.</i> ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАПОВІДНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ – ЯК ОСЕРЕДКАМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ .....	274
<i>Обезюк Д. П.</i> АКТИВІЗАЦІЯ І ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОСНОВА РОЗВИКУ МАЛИХ ФОРМ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ .....	278
<i>Останчук Л. М.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	285
<i>Пустовойт Є. О.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ .....	288
<i>Река А.</i> ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ .....	292

*Сіренко Ю. В.*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД:  
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ..... 296

*Устименко Т. М.*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В  
СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ..... 299

## **ЭФФЕКТИВНОЕ СОКРАЩЕНИЕ РАЗНИЦЫ В ДОХОДАХ ВОЕВОДСТВ КАК УСЛОВИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ**

*Baszyński A., Dr Hab., Professor UAM,  
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, Polska,  
Kańduła S., Dr Hab., Professor UEP,  
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań, Polska*

**Описание проблемы и анализ последних исследований.** Одним из условий устойчивого развития государства на региональном уровне является обеспечение регионов (в Польше это 16 самоуправляемых воеводств) многочисленными и эффективными источниками собственного дохода. Оснащение воеводств одними и теми же источниками дохода не гарантирует достижения сопоставимой суммы на душу населения, поскольку эти единицы различаются среди других с точки зрения географического положения, климатических условий, степени индустриализации и количества жителей. Таким образом, необходимо передать им трансфертный доход, с помощью которого эти различия должны быть уменьшены.

Чрезмерные различия в уровне собственных доходов воеводств, часто носящие объективный характер, приводят к дифференциации их способности выполнять общественные задачи и, таким образом, не способствуют устранению социального неравенства. Последствия этих различий не могут нести только жители конкретных регионов. Следовательно, необходима государственная помощь.

Обязательство устранять различия в доходах воеводств вытекает из проекта Хартии Европейского регионального самоуправления 1997 года [1], в котором говорится, что каждая страна должна создать механизм фискального выравнивания, направленный на гармонизацию уровня жизни жителей в различных регионах данной страны. Этот механизм является выражением солидарности между регионами и должен учитывать как их доходы, так и сумму необходимых расходов.

Выравнивание собственных доходов местного самоуправления на различных уровнях является неотъемлемой частью финансов местного самоуправления во всем мире, как в унитарных, так и в федеративных государствах. Их можно найти, например, в Австрии, Испании, Канаде, Германии, Швейцарии [2, 3], Хорватии [4], Италии [5] и Польше.

В литературе упоминаются три модели сокращения фискальных различий между регионами: вертикальная, солидарная и так называемый налог Робин Гуда. Первый является обязательным и состоит из трансфертов из бюджетов вышестоящих государственных органов. Во

второй модели трансферты текут между регионами, которые добровольно участвуют в этом перераспределении. В третьей модели трансферты бедным также финансируются за счет доходов других регионов, но это является обязательным [6, с. 15–16].

Однако в литературе по этому вопросу имеется пробел в исследованиях, касающихся причин и объема предоставления воеводством трансфертов, а также эффектов этих доходов. За это берется только Л. Патрзалек [7]. Целью статьи является представление дифференциации собственных доходов воеводств в Польше и оценка эффективности механизма выравнивания в 2015–2019 гг.

**Характеристика фискального механизма выравнивания для воеводств.** Ядром механизма выравнивания является выравнивающая часть и региональная часть общей субсидии. Их конструкция регулировалась обычным законодательством [8]. Основой для измерения диверсификации доходов воеводств в Польше, предоставления им компенсационных трансфертов и осуществления компенсационных выплат является коэффициент налоговых поступлений на душу населения в воеводстве ( $W$ ), который относится к коэффициенту налоговых поступлений, рассчитанному для всех воеводств в стране ( $W_w$ ). Оба коэффициента объявлены Министерством финансов. Они включают налоговые поступления воеводств за счет долей в государственных налогах: подоходный налог с физических лиц и налог на прибыль предприятий.

Компенсационная часть общей субсидии финансируется из доходов государственного бюджета. Она состоит из базовой и дополнительной суммы. Базовую сумму получает воеводство, у которого индекс  $W$  ниже индекса  $W_w$ . Индекс  $W$  ( $W_w$ ) рассчитывается путем деления суммы налоговых поступлений воеводства (для индекса  $W_w$  – всех воеводств), полученных в год, предшествующий базовому году, на количество жителей воеводства (для индекса  $W_w$  – жителей всей страны). Размер базовой суммы, причитающейся воеводству, рассчитывается путем умножения числа, составляющего 72% разницы между индексами  $W_w$  и  $W$ , на количество жителей воеводства. Дополнительная сумма предоставляется воеводству, в котором индекс  $W$  ниже 125% индекса  $W_w$ , а количество жителей не превышает 3 миллионов. Сумма, причитающаяся воеводству, рассчитывается путем умножения числа, составляющего 9% отношения  $W_w$ , на так называемое конверсионное (преобразованное) количество жителей, в соответствии с принципом, согласно которому чем меньше жителей в воеводстве, тем относительно большую сумму оно получит.

Конструкцию региональной части общей субсидии широко критикуется из-за ее ограничительного характера [9] и за последние годы она неоднократно менялась. Она финансируется только за счет компенсационных выплат в государственный бюджет некоторых

воеводств. В 2015–2021 годах эти платежи производят воеводства, у которых индекс  $W$  превышает 125% индекса  $W_w$ . Размер ежегодного платежа не может превышать 35% налоговых поступлений воеводства за год предшествующий базовому.

**Характеристики исследования.** Первичная (до выравнивания) и вторичная (после выравнивания) дифференциация доходов воеводств исследовалась с использованием коэффициента Джини ( $G$ ), который также используется другими авторами [например 10]. Этот коэффициент является мерой неравномерности распределения исследуемой переменной. Он позволяет изучить дифференциацию налоговых доходов воеводств. Он также позволяет сделать выводы о компенсирующем эффекте, то есть о влиянии отдельных выравнивающих трансфертов на изменение этой дифференциации. Этот коэффициент рассчитывается по формуле:

$$G = \frac{(-n+1)y_1 + (-n+3)y_2 + (-n+5)y_3 + \dots + (n-3)y_{n-1} + (n-1)y_n}{n^2 \bar{y}}$$

$$\text{где: } \bar{y} = \frac{y_1 + y_2 + y_3 + \dots + y_n}{n}$$

Коэффициент Джини принимает величину от 0 (0%) для полного равенства до 1(100%), что означает полное неравенство [11, с. 146–147]. Увеличение коэффициента показывает, что различия увеличиваются, а его уменьшение – это постепенное сближение.

Эффективность механизма выравнивания оценивалась путем сравнения развития коэффициента Джини до (первичная ситуация) и после получения трансферта (вторичная дифференциация). Первичная дифференциация определялась с использованием взаимосвязи между показателями  $W$  и  $W_w$ , а вторичная дифференциация описывалась тремя значениями: 1) налоговые поступления, увеличенные на уравнительную часть субсидии, 2) налоговые поступления, увеличенные на региональную часть субсидии, 3) налоговые поступления, увеличенные на региональную часть субсидии и уменьшены на сумму уплаченных взносов в государственный бюджет. Эти показатели рассчитывались для каждого воеводства на душу населения. Затем они сравнивались с средними значениями, определенными для всех воеводств Польши.

Все воеводства выполняют одни и те же задачи и могут накапливать доход из одних и тех же источников. Исследование охватывает 2015–2019 годы. Оно использует статистические данные из годовых отчетов о выполнении плана доходов бюджета воеводства ( $Rb-27S$ ), которые были получены от Региональной Счетной палаты в Быдгоще. Данные по индикаторам  $W$  и  $W_w$ , а также о воеводских платежах поступают из Министерства финансов. Также использовались данные Центрального статистического управления о населении воеводств.

**Результаты исследования и обсуждение.** Налоговые поступления составляют 40-53% от общих доходов воеводств Польши. Размер этих до-

ходов зависит от социально-экономической ситуации в воеводстве, что выгодно только во время хорошей экономической ситуации. На их размер также влияют изменения, вносимые государственными органами в структуру налогов, в которых воеводства имеют доли. Все это означает, что эти доходы вызывают фискальные различия между воеводствами [7, с. 101].

В 2015-2019 годах показатель налоговых поступлений на душу населения во всех воеводствах составлял: 132,9 злотых, 137,8 злотых, 150,6 злотых, 159,4 злотых и 178,3 злотых соответственно. Первичная дифференциация налоговых поступлений воеводств по индексу  $W_w$  (табл 1) может быть оценена как достаточно низкая, поскольку в анализируемые годы коэффициент Джини в среднем составлял 22,1%.

Таблица 1

**Различия в доходах воеводств и эффективность выравнивающих трансфертов в Польше в 2015-2019 гг. (%)**

Годы	Коэффициент Джини для W	Коэффициент Джини после передачи трансфертов			Эффективность трансфертов (разница между показателем до и после трансфертов)		
		W + cw	W + cr	W + cr-wp	W + cw	W + cr	W + cr-wp
2015	21,38	9,19	16,43	13,80	12,19	4,95	7,58
2016	20,92	8,22	16,08	13,77	12,70	4,84	7,15
2017	21,97	8,81	15,80	13,21	13,16	6,17	8,76
2018	22,13	8,50	16,91	14,56	13,63	5,22	7,57
2019	24,32	9,22	17,02	14,21	15,10	7,30	10,11
ср.	22,14	8,79	16,45	13,91	13,36	5,70	8,23

W – коэффициент налоговых поступлений на душу населения, cw – компенсационная часть общей субсидии, cr – региональная часть общей субсидии, wp – компенсационные выплаты в государственный бюджет.

Источник: собственные расчеты.

Перенос обоих трансфертов снизил дифференциацию налоговых доходов воеводств на душу населения. Наибольший эффект выравнивания был достигнут при передаче воеводствам выравнивающей части общей субсидии. Эта часть уменьшила, измеряемую коэффициентом Джини, дифференциацию налоговых поступлений в провинциях в среднем более чем наполовину, с 22,1% до 8,8%. После передачи воеводством региональной части общей субсидии, дифференциация их доходов уменьшилась, но в меньшей степени, чем в случае компенсационной части. Большой компенсационный эффект был получен после изучения дифференциации налоговых поступлений увеличенных на региональную часть субсидии, но уменьшенных на сумму уплаченных взносов в государственный бюджет. Следовательно, эффективность горизонтального перераспределения ниже, чем вертикального выравнивания.

Полученные результаты сложно соотнести с выводами других авторов, поскольку такого рода исследования не проводятся в Польше и не являются предметом исследований зарубежных авторов. В принципе, оценка неравенства доходов и эффективности трансфертов производится только на муниципальном уровне [например 12]. Однако следует отметить, что коэффициент Джини показывает относительно небольшую дифференциацию налоговых доходов воеводств, пока абсолютные данные иллюстрируют другую ситуацию. Например, в 2019 году средний размер налоговых поступлений ( $W_w$ ) на душу населения в воеводствах составлял 178,3 злотых, но в Мазовецком воеводстве эти доходы были более чем в два раза выше (390,8 злотых). В том же году налоговые поступления на душу населения Свентокшиского (76,9 злотых), Варминско-Мазурского (80,7 злотых) и Люблинского (87,6 злотых) воеводств были более чем на 50% ниже, чем в среднем по стране. При этом доход первого (Свентокшиского) был более чем в пять раз ниже, чем доход самого богатого воеводства. Следует также отметить, что в отличие от исследований, проведенных для некоторых стран ОЭСР [13], эффективность горизонтальных трансфертов в Польше ниже, чем вертикальных трансфертов.

**Выводы и предложения.** На основе представленного исследования нельзя сделать вывод о том, что дифференциация является постоянной и призывает ли механизм уравнивания воеводства увеличивать свои доходы и стимулировать устойчивое региональное развитие. Однако кажется, что различия в сумме налоговых поступлений воеводств на душу населения сохраняются, потому что налоговые поступления доминируют в собственных доходах воеводств. Предложения об увеличении процентных ставок доли или об установлении доли в доходах от НДС для воеводств или о преобразовании этих долей в налоговые отчисления, вероятно, приведут к дальнейшему увеличению этих различий. В этой ситуации избежать перевода трансфертов в воеводства практически невозможно. Следует постулировать, что они должны быть общими по своему характеру, разделенными на основе объективированных критериев и должны учитывать различия в доходах воеводств на душу населения и различия в их обоснованных расходах.

Эффективность механизма выравнивания высокая, потому что после выравнивания коэффициент Джини в среднем составил 13,0%. Эффективность вертикального перераспределения, приравненного к уравнивательной части общей субсидии, в Польше выше, чем горизонтального перераспределения, которое должно быть ассоциировано с региональной частью этой субсидии. Следовательно, горизонтальные трансферты являются лишь дополнением к вертикальным трансфертам, но от них не следует отказываться, поскольку они отражают принцип

солидарности между воеводствами. Более того, исследования показали, что снижение налоговых поступлений богатых воеводств в виде обязательного перечисления некоторых из них в государственный бюджет повышает эффективность региональной части субсидии.

Первичная дифференциация налоговых доходов польских воеводств по коэффициенту Джини относительно невысока. Между тем, в абсолютном выражении различия в доходах на душу населения воеводств больше, чем предполагает это соотношение. Таким образом, следует постулировать, что различия в налоговых поступлениях воеводств также должны быть рассмотрены с использованием других показателей концентрации, которые могут лучше отражать фактическую дифференциацию этих доходов.

### Список использованных источников

1 *Draft European Charter of Regional Self-Government*, URL: [https://www.cvce.eu/en/obj/draft\\_european\\_charter\\_of\\_regional\\_self\\_government\\_5\\_june\\_1997-en-78ae4dcf-6346-4aa8-8474-7535e4091bf7.html](https://www.cvce.eu/en/obj/draft_european_charter_of_regional_self_government_5_june_1997-en-78ae4dcf-6346-4aa8-8474-7535e4091bf7.html) (дата обращения 5.10.2020).

2. Barrios, S., Martínez-López, D., 2016. *Fiscal Equalization Schemes and Subcentral Government Borrowing*, ADBI Working Paper 595. Tokyo: Asian Development Bank Institute. Available: <https://www.adb.org/publications/fiscal-equalization-schemes-and-subcentralgovernment-borrowing/> (дата обращения 5.10.2020)

3. Bergvall D., Charbit C., Kraan D.J., Merk O., 2006, *Intergovernmental transfers and decentralised public spending*, OECD Journal of Budgeting, vol. 5, no 4.

4. Bronić, M., 2010, *Evaluating the Current Equalization Grant to Countries in Croatia*, Financial Theory and Practice, vol. 34, no. 1, p. 25–52.

5 Brosio, G., 2018, *Ambition beyond feasibility? Equalization transfers to regional and local governments in Italy*, Working Papers 2018-09, FEDEA.

6. Shah, A., 2017 (reprint), *Horizontal Fiscal Equalization in Australia: Peering Inside the Black Box*, [https://www.researchgate.net/publication/323402416\\_Horizontal\\_Fiscal\\_Equalization\\_in\\_Australia\\_Peering\\_Inside\\_the\\_Black\\_Box](https://www.researchgate.net/publication/323402416_Horizontal_Fiscal_Equalization_in_Australia_Peering_Inside_the_Black_Box), doi: 10.13140/RG.2.2.29867.54564, доступ: 5.10.2020.

7. Patrzalek, L., 2019, *Finanse samorządu terytorialnego we wspieraniu rozwoju regionu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.

8. Ustawa z 13.11.2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, DzU z 2020 r. poz. 523 ze zm.

Sekuła, A., 2014, *Wpłaty na część regionalną subwencji ogólnej – aspekty teoretyczne oraz doświadczenia praktyczne (ze szczególnym uwzględnieniem*



*dochodów województwa mazowieckiego*), Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, nr 40, s. 248-257.

10. Sowa, B., Vynnychenko, N., 2018 *Evaluating of the financial equalization system in Ukraine*, Financial Markets, Institutions and Risks, Vol. 2, Issue 1, p. 25-36, doi: 10.21272/fmir.2(1).25-36.2018.

11. Shankar, R., Shah, A., 2008, *Regional Income Disparties and Convergence: Measurement and Policy Impact Evaluation*, w: Shah, A. (ed.) *Macro Federalism and Local Finance*, The World Bank, Washington, p. 143-191.

12. Kańduła, S., 2017, *The Efficiency of Fiscal Equalization. The Case Study of Municipalities in Poland*, *Lex localis – Journal of Local Self-Government*, Vol. 15, Issue 4, p. 803-825, doi: 10.4335/15.4.803-825(2017).

13. Blöchliger, H., Merk, O., Charbit, C., Mizell, L., 2007, *Fiscal Equalisation in OECD Countries*, OECD Network on Fiscal Relations Across Levels of Government, Working Paper no. 4.

## ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Барановський М. О., д. г. н., професор,  
Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя, Україна

*Розкрито загальний алгоритм реалізації концепції smart-спеціалізації, встановлено особливості напрямків smart-спеціалізації регіонів Українського Полісся, вказано на значну їх залежність від наявної структури економіки, окреслено перспективи розвитку, висловлено пропозиції щодо створення при регіональних органах влади платформи, на якій будуть розроблятися перспективні плани реалізації концепції smart-спеціалізації.*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Области Українського Полісся належать до тих територій, які характеризуються відносно низькими показниками соціально-економічного розвитку і низкою гострих регіональних проблем. Традиційні інструменти регіональної політики (угоди регіонального розвитку, програми подолання стану депресивності окремих територій), які використовувалися в попередні роки, не дали бажаних результатів. На новому етапі регіональної політики особливі сподівання покладаються на реалізацію концепції smart-спеціалізації. Вона активно використовується в країнах ЄС і вже довела свою ефективність. За сприяння міжнародних організацій в регіонах Українського Полісся визначено орієнтовний перелік напрямків smart-спеціалізації, що відображено в стратегіях їхнього розвитку на період до 2027 р.

Концептуальні засади smart-спеціалізації розроблено групою експертів Європейської комісії та опубліковано в її звіті [6]. Для координації зусиль у сфері реалізації ідей smart-спеціалізації в Європі створено спеціальну платформу «*Smart Specialisation Platform*» (*S3 Platform*). В Україні зроблено лише перші кроки на шляху імплементації положень концепції smart-спеціалізації, чим пояснюється відносно незначна кількість публікацій з даної тематики. Наразі окремі теоретичні й прикладні аспекти реалізації концепції smart-спеціалізації розкрито в публікаціях науковців Інституту промисловості НАН України (О. Амоша, О. Лях, М. Солдак, Д. Череватський, В. Вишневський) [1,4], а також у дослідженнях О. Снігової [5], Х. Патицької [3], Т. Косенкової [2]. Своєрідним лобістом імплементації в Україні концепції smart-спеціалізації є Український інститут міжнародної політики, який тісно співпрацює з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Попри те, що в регіонах Українського Полісся в загальних рисах визначені напрямки smart-спеціалізації, дане питання не втрачає актуальності. Важливо

оцінити проведену роботу, визначити подальші кроки та окреслити перспективи реалізації в регіонах Українського Полісся концепції smart-спеціалізації.

**Основний матеріал.** Загальний алгоритм і методика визначення напрямків smart-спеціалізації включають кілька взаємопов'язаних процедур: 1) аналіз статичних і динамічних показників економічного розвитку; 2) оцінка показників інноваційного розвитку; 3) виокремлення видів економічної діяльності, які одночасно відповідають спеціалізації за економічним та інноваційним потенціалами; 4) проведення процесу підприємницького відкриття.

Визначення напрямків smart-спеціалізації в областях Українського Полісся проводилося під час розроблення стратегій їхнього розвитку на період до 2027 р. При цьому відбір видів діяльності здійснювався на основі аналітичних матеріалів, розроблених групою експертів *Joint Research Centre (JRC)* Європейської комісії. До первинного аналізу економічного та інноваційного потенціалів залучалися практично всі наявні в регіонах Українського Полісся види діяльності – від 131 у Волинській та Рівненській областях до 151 виду в Житомирській області. Після проведеного аналізу з'ясувалося, що критеріальним вимогам у Волинській області відповідає лише один вид економічної діяльності, в Житомирській – п'ять, у Рівненській – дев'ять. Проте остаточний варіант напрямків smart-спеціалізації визначався за наслідками обговорення даного питання в середовищі експертів та у фокус-групах. У Волинській і Житомирській областях виділені на першому етапі аналізу види економічної діяльності лишилися незмінними, в Рівненській області їхня кількість скоротилася із дев'яти до п'яти напрямків. У Чернігівській області перелік напрямків smart-спеціалізації визначався з урахуванням рівня розвитку інфраструктури, потенціалу суміжних галузей та інвестиційної привабливості. В результаті такого підходу було визначено три укрупнені напрямки smart-спеціалізації цього регіону. Загалом у чотирьох областях Українського Полісся було виділено 14 напрямків smart-спеціалізації (табл. 1). При цьому одна їх частина чітко відповідає назві виду економічної діяльності (виробництво меблів), друга – сформульована як їхня сукупність (логістика, ІТ-сектор). Аналіз наведеної у табл. 1 інформації дозволяє зробити кілька узагальнень. По-перше, напрямки спеціалізації в більшості регіонів Українського Полісся тісно пов'язані з тими видами виробництв, які відіграють провідну роль в їх економіці на цей момент. Такий підхід зрозумілий, проте він не зовсім відповідає концептуальним ідеям smart-спеціалізації. По-друге, визначені для подальшої імплементації види виробництв мають значну сировинну орієнтацію (лісові ресурси, будівельна сировина, аграрна продукція). За таких обставин сумнівною видається інноваційна складова реалізації

концепції smart-спеціалізації. По-третє, регіони Українського Полісся мають подібні напрямки smart-спеціалізації, що має як позитивні, так і негативні риси (конкуренція та співробітництво в окремих видах виробництв). По-четверте, у виробництвах, які визначені як напрямки smart-спеціалізації, наразі зайнята зовсім незначна кількість економічно активного населення: у Волинській області лише 3,2 %, в Житомирській – 4,1 %.

Таблиця 1

**Напрямки smart-спеціалізації регіонів Українського Полісся**

Області	Напрямки smart-спеціалізації
Волинська	1. Виробництво меблів
Житомирська	1. Виробництво інших текстильних виробів. 2. Виробництво скла та виробів зі скла. 3. Виготовлення виробів із бетону, гіпсу, цементу. 4. Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів. 5. Виробництво меблів
Рівненська	1. Деревообробна та меблева промисловість. 2. Виробництво продуктів харчування та поглиблена переробка сільськогосподарської продукції. 3. Органічне сільське господарство, ягідництво та садівництво. 4. Логістика. 5. IT-сектор
Чернігівська	1. Нарощування виробництва якісної сільськогосподарської сировини та розвиток її поглибленої переробки. 2. Розвиток зелених технологій. 3. Розвиток інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій та їх впровадження у різних сферах життєдіяльності і виробництва

Ширші можливості для успішного розвитку матимуть насамперед ті види економічної діяльності, які пов'язані з використанням лісових, мінеральних ресурсів та агропотенціалу. Зважаючи на низький рівень індустріалізації областей Українського Полісся й відносно сприятливу екологічну ситуацію (за винятком радіоактивно забруднених територій) непогані можливості для розвитку матиме органічне сільське господарство.

Перспективи розвитку визначених у регіонах Українського Полісся напрямків smart-спеціалізації значною мірою будуть залежати також від дієвості та ефективності регіональних органів влади. Саме вони мають стати ініціатором наступного кроку реалізації положень концепції smart-спеціалізації – процесу підприємницького відкриття. Певні успіхи на даному шляху має Чернігівська область, що дало можливість цьому регіону зареєструватися на офіційному сайті «*Smart Specialisation*

*Platform»*. Поєднання зусиль влади, бізнесу, наукових спільнот, експертів громадянського суспільства – це той шлях, яким мають рухатися регіони задля досягнення реальних успіхів в реалізації ідей smart-спеціалізації.

**Висновки та пропозиції.** Імплементация в регіонах Українського Полісся положень концепції smart-спеціалізації є важливим механізмом активізації їхнього розвитку та трансформації структури економіки. Визначені на основі аналізу економічного та інноваційного потенціалів пріоритетні напрямки smart-спеціалізації потребують подальшої деталізації, яку необхідно провести під час підприємницького відкриття. Регіональні органи влади мають стати модератором, створити платформу, на якій будуть обговорюватися перспективні плани реалізації в життя ідей smart-спеціалізації.

Список використаних джерел:

1. Амоша О., Лях О., Солдак М., Череватський Д. Інституційні детермінанти впровадження концепції старт-спеціалізації: приклад старопромислових регіонів України. Журнал Європейської економіки. Т. 17. № 3 (66), 2018. С. 310-344.
2. Косенкова Т.В. Перспективи розвитку smart-спеціалізації у Харківській області. Соціальна економіка. Вип. 53 (1), 2017. С. 76-80.
3. Патицька Х.О. Стратегія смарт-спеціалізації в контексті забезпечення конкурентоспроможності регіону: теоретичний аспект / *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*, 2019. №11, С. 1–9.
4. Смарт-промисловість в епоху цифрової економіки: перспективи, напрями і механізми розвитку: монографія / В.П. Вишневський, О.В. Вісцька, О.М. Гаркушенко, С.І. Князев, О.В. Лях, В.Д. Чекіна, Д.Ю. Череватський; за ред. акад. В.П. Вишневського. Київ: ІЕП, 2018. 192 с.
5. Снеговая, Е.Ю. Раскрытие потенциала smart-специализации для преодоления региональной структурной инертности в Украине. *Экономика Украины*, №8 (673). С. 75-87.
6. Foray D., David P.A., Hall B.H. Smart Specialization: The Concept / Knowledge for Growth. Prospects for Science, Technology, and Innovation. Selected papers from Research Commissioner Janez Potochnk's Expert Group, 2009. P. 20-24.

## **ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ В ОЦІНЦІ ПЕРСОНАЛУ**

*Баценко Л. М., к. е. н., доцент,  
Сумський національний аграрний університет, Україна*

Інновації в оцінці персоналу – це структура орієнтована на майбутнє, яка визначає проривні можливості для зростання працівника, прискорює прийняття управлінським персоналом ділових рішень та створює короткостроковий, вимірюваний вплив у контексті довгострокового бачення стійких конкурентних переваг як працівника так і підприємства в цілому.

Інновації – це процес. Це процес управління, який сприятиме виживанню та зростанню майбутнього підприємства. Управління інноваціями – це спосіб управління цим процесом. Менеджмент підприємства повинен постійно вдосконалювати його, використовуючи міри та показники. Як і всі процеси управління, він керується баченням підприємства відповідно до стратегії. Інновації рухаються дорогою, яку працівники підприємства хочуть менше «проїжджати», – це проблема вийти за межі ділових та власних кордонів та взяти участь у відкритому, творчому дослідженні своїх можливостей.

Потужність інновацій в оцінці персоналу має два виміри. По-перше, вони поєднують нетрадиційні та традиційні підходи до оцінки, використовуючи практики «Прогнозування», «Моделювання» та «Стратегічного узгодження» як основу та доповнюючи їх традиційними атестаційними моделями, де це доречно. По-друге, вони поєднують експансивне, прозорливе мислення з прагматичними діями, творчо досліджуючи поведінкові та довгострокові можливості, одночасно застосовуючи приземлений підхід до впровадження, що призводить до короткострокового, вимірюваного впливу. Сучасні інновації в оцінці персоналу: моделі компетенцій, гейміфікація, аналітика в соціальних мережах, безперервне управління ефективністю, Big Data, оцінка залученості і зворотний зв'язок. В даній статті зупинимося на декількох з них.

Ефективна робота персоналу досягається за рахунок унікальних індивідуальних якостей людей – їх знань, умінь, досвіду, особистісних особливостей, які проявляються в поведінці і в ставленні до справи, в захопленості, ініціативи та інновативності. Людські здібності – необхідна умова розвитку бізнесу, але їх не можна купити «готовими» на ринку праці. Індивідуальні можливості проявляються по-різному – залежно від особливостей організації, в якій людина працює.

Згідно з визначенням компетенція – це поведінка людини, яка демонструється, що сприяє успіху в досягненні поставлених цілей в конкретних умовах. Перелік і опис компетенцій в кожному підприємстві свої, унікальні. Їх потрібно розробляти самостійно, із залученням до цієї

роботи менеджерів і ключових співробітників, а в деяких випадках і експертів. Також можна адаптувати готовий список «типових» компетенцій, але ймовірність, що вони будуть відповідати унікальному набору умов конкретного підприємства і сприяти його розвитку є невеликою. Для оцінки персоналу підприємства за компетенціями необхідна система показників, яка б створювала формалізовану базу для прийняття управлінських рішень, що виражали б стратегічні інтереси підприємства й мотивували його персонал до розвитку. При цьому система оцінки персоналу, як кожна система, повинна мати властивості: пов'язані з цілями та функціями (ефект синергії, ієрархічність, емерджентність, мультиплікативність, цілеспрямованість, альтернативність, робастність); пов'язані з ресурсами та особливостями взаємодії із середовищем (комунікативність, взаємодія і взаємозалежність системи і зовнішнього середовища, адаптивність, надійність, інтерактивність); пов'язані зі структурою (цілісність, неадитивність, структурність).

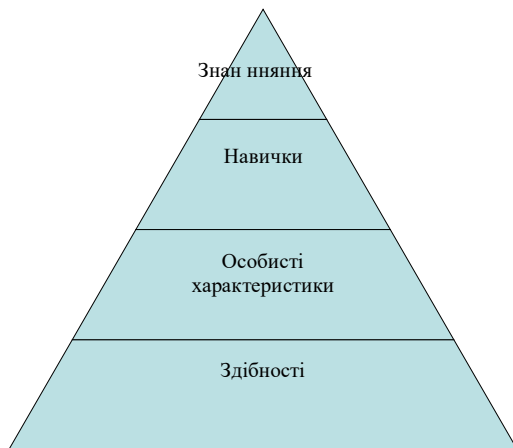
Сам термін «модель компетенцій» приховує під собою цілий набір характеристик особистості, для оцінки яких використовуються різні інструменти. І вибір методу «вимірювання» компетенції залежить від того, яку саме ми компетенцію виберемо. На рисунку показана модель, на якій розкладаються компетенції за рівнями їх формування.

В фундаменті даної піраміди лежать здібності, які мало змінюються після 25-30 років, їх необхідно оцінювати через тести здібностей. На слідуючому шаблону – особистісні характеристики, завдання яких показати, на скільки людина схильна до тієї чи іншої діяльності. Особисті характеристики вимірюються через особистісні опитувальники. Наступним елементом в оцінці є навички та знання. Ці рівні піраміди розташовані за ступенем змінності характеристик. Інструментом для оцінки можуть бути моделюючи вправи та професійні тести. Якщо взяти будь-яку компетенцію, то її необхідно по пірамідці розкласти. Таким чином, для кожного рівня найкраще використовувати той інструмент, який найкраще підходить саме для цього рівня. На практиці прийнято визначати компетенцію як комплекс характеристик (якостей) працівника, що включає, поряд із знаннями і навичками, і особистісні характеристики (здатності, емоційні та вольові особливості, цінності та установки, які проявляються в діловому поведінці). Умовно компетенції можна розділити на дві групи:

- компетенції орієнтовані на специфічні для кожної посади знання і навички, необхідні для виконання роботи. Наприклад, знання іноземної мови, вимог законодавства, вміння працювати з будь-яким програмним продуктом. Ці знання дає академічну освіту, спеціальне навчання та досвід роботи в певній сфері.

- компетенції, які описують, чим різняться підходи до роботи просто співробітників від відмінних співробітників. Наприклад, здатність швидко

адаптуватися і ефективно працювати в різноманітних ситуаціях, здатність приймати і цінувати протилежну точку зору тощо.



**Рис. Модель компетенцій**

Модель компетенцій повинна включати наступні типи компетенцій:

1. Базові – ключові для всіх співробітників.
2. Менеджерські – ключові при управлінні людьми і процесами. Для кожного управлінського рівня на підприємстві обов'язковими є п'ять-сім компетенцій з цієї групи.
3. Функціональні – для функціональних груп співробітників.

Гейміфікація, крім підбору і оцінки, дозволяє ефективно управляти персоналом, підвищувати продуктивність праці, визначати лідерів в командах, психологічні та соціальні особливості учасників команди, покращувати комунікацію і взаємини в команді в результаті емоційного залучення. Аналіз *Big Data* використовують управлінні персоналом за трьома основними напрямками: це клієнтський сервіс, операційна ефективність і ризик-менеджмент. Але корпорації, які мають в пріоритеті діджиталізацію всіх процесів, розпочали використовувати біг дата і в оцінці персоналу. Перевага *Big Data* – в персоналізації. Великі дані стають основним інструментом для фахівців з персоналу практично у всіх аспектах планування роботи. Найбільш передові алгоритми можуть обробляти і аналізувати дані для прийняття стратегічних рішень з управління персоналом, прогножуючи майбутні дії. В основі лежить принцип I / O: минула поведінка передбачає майбутнє поведінку.



Першими використовувати *Big Data* в роботі стали управлінці компанії *Google*: в оцінці персоналу вони намагаються спиратися тільки на факти і аналітику. У компанії навіть є спеціальний відділ – *People Analytics*. Саме *Google* за допомогою *Big Data* визначила, що оцінки в атестаті ніяк не пов'язані з ефективністю (або її відсутністю) в роботі. Також компанія змогла істотно скоротити кількість інтерв'ю, оптимізувала розмір відділів, знайшла спосіб надавати декрет так, щоб працівники не звільнялися після нього. На корпоративному рівні зростає ринок аналітики організаційної мережі (*ONA, Organizational Network Analysis*). Таким чином встановлюється новий світ аналітики відносин (*Relationship Analytics*), де можна оцінити ключові дані *HRMS* (плинність, стаж, оцінка продуктивності), дані відносин (з ким знаком співробітник, з ким проводить час, в будь-яких командах), дані добробуту (активність, енергія, благополуччя співробітника) і дані про почуття і думці співробітника (зворотний зв'язок, настрої, почуття приналежності).

Аналізуючи цю інформацію, можна передбачити ключові аспекти роботи, наприклад, хто з працівників незабаром покине компанію, хто зможе працювати в одній команді ефективно або хто буде кращим кандидатом на посаду. Зауважимо, що при використанні інноваційних методів оцінки персоналу необхідний не тільки системний підхід до збору даних про людей, їх потенціал і результати, а й вкладення в інструменти і навички аналітичної обробки цих даних, їх подання і візуалізації.

Результатом використання інноваційних методів оцінки персоналу є перетворення інформації про персонал в інсайти, прогнози і рекомендації, що допомагають приймати точні і швидкі рішення, що, в кінцевому рахунку, забезпечує необхідних результатів бізнесу в цілому.

Рационально використовуючи результати оцінки персоналу, можна підвищити продуктивність роботи і, відповідно, прибуток підприємств. Методи оцінки персоналу допоможуть планувати стратегію управління персоналом, враховувати HR-ризик, швидко адаптувати і утримувати цінні кадри.

#### Список використаних джерел:

- 1.Борисенко Н. С. Методика реализации компетентностного подхода при отборе и оценке персонала организации. Научный интернет-журнал «Мир науки», 2015. Выпуск 1. 16 с.
- 2.Баценко Л. Н. Усовершенствование системы оценки персонала на сельскохозяйственных предприятиях [Текст] / Л. Н. Баценко // Молодой ученый. 2013. №9. С. 149-152.
- 3.Ключевський А. И. Оценка деятельности персонала с применением модели компетенции. URL: [kahttps://www.scientificmagazine.ru/images/PDF/2017/14/otsenka-deyatelnosti-personala.pdf](https://www.scientificmagazine.ru/images/PDF/2017/14/otsenka-deyatelnosti-personala.pdf)

## **МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

*Бержанір І. А., к. е. н., доцент,  
Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини,  
Україна*

Розвиток ринкових відносин в Україні, досвід зарубіжної системи господарювання свідчать про існування об'єктивної залежності між результатами фінансово-господарської діяльності підприємств та управлінням процесами ефективного формування та використання оборотних активів. Тому дослідження процесу управління оборотними активами як важливого чинника підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств набуває особливої актуальності.

В зарубіжній практиці управлінню оборотними активами приділяється значно більше уваги, ніж в Україні. Існують різні методики і підходи, спрямовані на підвищення ефективності управління оборотними активами. Аналіз літературних джерел свідчить, що вчені-економісти управління оборотними активами характеризують як визначення потреби підприємства в оборотних коштах, розробку методики визначення нормативів оборотних коштів у виробничих запасах, незавершеному виробництві, витратах майбутніх періодів, запасах готової продукції; формування та використання джерел фінансування обігових коштів [1, 2].

Політика управління оборотними активами є частиною загальної фінансової стратегії підприємства. Розвиток теорії управління оборотними активами і джерелами їх фінансування здійснювався з розвитком фінансового ринку, оскільки від цього чинника залежали можливості формування разом з матеріальними оборотними активами фінансових активів. Сучасні ринкові відносини потребують від підприємств досконалої розробки та нового наукового підходу до формування оборотних активів та джерел їх фінансування.

Методичні підходи до управління оборотними активами та джерелами їх фінансування з часом змінювалися в залежності від рівня лімітування діяльності підприємств, розширення можливостей використання економіко-математичних методів, розвитку фінансового ринку та його інструментів. Лібералізація економічних відносин і розвиток вітчизняного фінансового ринку призвели до необхідності використання теоретичних розробок та практичного досвіду країн з ринковою економікою при управлінні оборотними активами. При цьому, в основному використовувались методичні підходи до управління дебіторською заборгованістю, запасами, коштами на рахунках тощо.

В теорії і практиці фінансового менеджменту існують чотири моделі обрання джерел фінансування активів: ідеальна, агресивна, консервативна

і компромісна. Вибір підприємством стратегії управління оборотними активами відбувається під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників. При цьому основними критеріями вибору оптимальної стратегії управління є показники прибутковості активів і ризику вкладення оборотного капіталу.

Обрані принципові підходи до формування оборотних активів підприємства (або тип політики їх формування), характеризуючи різні співвідношення рівня ефективності їх використання і ризику, визначають суму цих активів та їх рівень стосовно обсягу операційної діяльності. В межах існуючих підходів кожне підприємство самостійно обирає свою стратегію і тактику управління оборотними активами та оборотним капіталом з позиції досягнення стратегічних, тактичних і оперативних цілей фінансово-економічного розвитку підприємства, враховуючи галузеві особливості та дію різноманітних чинників.

На наш погляд, політика управління оборотними активами підприємства повинна ґрунтуватися на наукових підходах, забезпечувати пошук компромісу між зростанням прибутковості оборотних активів і ризиком вкладень оборотного капіталу та втрати ліквідності. Різні методи управління елементами оборотних активів впроваджуються у вітчизняну теорію та практику господарювання. Але через те, що цілі і характер використання окремих елементів оборотних активів мають значні особливості, на підприємстві з великим обсягом використання оборотних активів розробляється самостійна політика управління окремими їх елементами. Внаслідок цього управління в більшості випадків ведеться обмежено за основними видами: товарно-матеріальними запасами; дебіторською заборгованістю; грошовими активами [3].

Отже, для підвищення ефективності використання оборотних активів аграрних підприємств необхідно конкретизувати основні елементи політики управління оборотними активами шляхом теоретичного обґрунтування напрямів та способів реалізації політики управління оборотними активами. Кожен елемент оборотних активів, а саме – запаси, грошові кошти, дебіторська заборгованість, має свої особливості:

- управління запасами передбачає необхідність визначення оптимальної партії поставки й середньодобового залишку матеріальних цінностей підприємства, потребує своєчасного проведення розрахунків з постачальниками, вимагає здійснення контролю за рухом та наявністю матеріальних цінностей;
- управління грошовими коштами має включати заходи щодо оптимізації середнього залишку коштів, застосування ефективних форм розрахунків, забезпечення можливостей для своєчасних розрахунків підприємства з банками, бюджетом, персоналом;

– управління дебіторською заборгованістю потребує проведення аналізу динаміки її стану, питомої ваги, складу й структури, вимагає формування відповідної кредитної політики стосовно покупців продукції, визначає необхідність оцінки їх платоспроможності, передбачає проведення систематичного контролю дебіторів та розробку заходів щодо стимулювання погашення ними дебіторської заборгованості.

Таким чином, зазначені особливості обумовлюють складність та специфічність управління оборотними активами та мають враховуватися в процесі розробки та реалізації політики управління оборотними активами на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Василішин С. І., Бабицька О. О. Методичні підходи до управління оборотними активами аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Харків : ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. 2017. № 4. С. 74-84.
2. Ульяновченко Ю. О., Василішин С. І., Єфанов В. А., Сколотій І. В. Удосконалення політики формування та ефективного використання оборотних активів аграрних підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Т. 4. № 27. С. 259-267.
3. Бержанір І. А. Теоретико-методологічні основи формування та ефективного використання оборотних активів підприємств. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 176 с.

## **РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА ДЕРЖАВНА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**

*Булах І. І., викладач вищої кваліфікаційної категорії,  
викладач-методист ВСП,*

*Шиманська О. В., викладач вищої кваліфікаційної категорії,  
викладач-методист ВСП,*

*Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУС*

*Встановлено, що результативність регіонального управління і регіональної економічної політики оцінюється як з позицій підвищення конкурентоспроможності регіону у загальнодержавному просторі, так і з точки зору широти і глибини входження регіону у систему світогосподарських зв'язків і процесів шляхом повнішого розкриття власного потенціалу. Розкрито багатосторонній характер зовнішніх факторів і умов. Представлено основні цілі регіонального розвитку і державної регіональної політики провідних держав (Китай, ЄС).*

**Постановка проблеми.** Усі сучасні процеси регіонального розвитку в Україні і в Європі відбуваються під одночасним впливом глобалізації, міждержавної інтеграції та внутрішньодержавної інтеграції, які є універсальними, складними і багатоаспектними процесами останніх десятиліть. Вони виявляються в різних сферах, одночасно впливаючи і на причини, і на наслідки багатьох процесів і явищ.

Більшість їхніх впливів досі недостатньо досліджена і носить неоднозначний характер. Найбільш зважені і стратегічно налаштовані державно-управлінські рішення неодмінно враховують існуючі закономірності і тренди розвитку об'єкта і суб'єкта управління.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема наукового осягнення сучасних закономірностей, умов і головних тенденцій в регіональному розвитку і регіональному управлінні у тій чи іншій мірі активно підіймається у багатьох працях сучасних вчених з різних галузей науки – соціологів, економістів-регіоналістів, географів, футурологів тощо.

Особливий контекст і нагальність цьому вектору регіональних досліджень надають феномени глобалізації і інтеграції. В цих феноменах вбачається велика кількість цікавих можливостей і загроз, які можна використати задля посилення бажаного управлінського ефекту. Серед останніх знакових методологічних праць вчених варто відзначити роботи С. Білої, Х. Волларда, Б. Данилішина, Н. Зубаревич, В. Ковальчук, В. Клімова, О. Лібмана і Б. Хейфіца, В. Орлової та ін. В них підіймається різноплановий науковий дискурс щодо уявлення про сучасні прояви

регіональної інтеграції і дезінтеграції в умовах неоднозначного впливу глобалізації, наростання міжрегіональних диспропорцій і проявів національної свідомості населення. Це, у свою чергу, суттєвим чином впливає на порядок денний політиків і адміністрації. Проте залишаються поза комплексної уваги виділення принципових закономірностей і визначальних трендів регіонального розвитку і управління.

**Виклад основного матеріалу.** Досліджуючи методологію модернізації регіональної економічної політики, особливої уваги варто приділити об'єктивним закономірностям економічного розвитку регіонів, глобальними умовами їх появу є глобалізація та інтеграція. Згідно з академічним тлумачним словником, закономірність – це «об'єктивно існуючий, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що випливає з їхньої внутрішньої природи, сутності» [1].

Вивчення характерних рис властивостей і регіонального управління дозволяє виокремити декілька важливих закономірностей, які відбивають сутність і взаємозв'язки процесів взаємодії. Сучасні глобалізаційні процеси розгортаються, насамперед, між промислово розвиненими країнами і лише в другу чергу охоплюють країни, що розвиваються. Поряд з традиційними трансформаційними чинниками виробництва (праця, капітал, природні ресурси) базовими стають і транзакційні чинники (ті, що створюють зв'язки господарюючих суб'єктів): територіальна організація, інформація, інституція [2]. Глобалізація і регіональна фрагментація простору одночасно сприяють виокремленню нового чинника суспільного виробництва – територіальної організації. Прискорення технологічних змін кардинально збільшує потоки інформації. Глобальний інформаційний простір привносить ряд істотних змін в характер соціально-економічного, політичного та культурного розвитку усіх регіонів. Глобалізація, породжуючи більшу відкритість економік, істотно обмежує можливості державного регулювання в економічній сфері [5, с. 55].

Відкритий ринок капіталів ускладнює контроль над процентними ставками і курсом національної валюти (зокрема, безготівковий виток капіталу). Менші перепони на кордонах країн сприяють мобільності робочої сили і товарів на підставі міждержавних або наддержавних угод.

Регіони, намагаючись більш активно інтегруватися у світову економіку, конкурують між собою за інвестиційні і якісні людські ресурси. Очікується, що ці затребувані ресурси мають не просто модернізувати їх економіку, а й створити стійкі конкурентні переваги на основі нових комбінацій зі своїх сильних сторін і зовнішніх можливостей (нові ринки збуту, управлінські інновації, доступ до нових ресурсів тощо).

Набуття нової якості суперечностями і історичними структурними диспропорціями у розвитку регіонів країни. Під впливом глобалізації і міждержавної інтеграції не всі очікувані ефекти структурних змін

виявляються одразу і у бажаному напрямку, і особливо це стосується регіонів зі слаборозвинених країн та пострадянських країн. Одними з основних причин цьому є олігархізація і монополізація власності, які заважають вільному розподілу капітальних вкладень між секторами

Процес регіонального розвитку залежить від макроекономічних циклів. Циклічний характер розвитку економіки може бути пояснений або зміною сукупного попиту при незмінній величині сукупної пропозиції (зростання сукупних витрат веде до підйому, їх скорочення обумовлює рецесію), або зміною сукупної пропозиції при незмінній величині сукупного попиту (скорочення сукупної пропозиції означає спад в економіці, його зріст – підйом).

Чим більші внутрішні зв'язки території, тим повніше реалізуються її внутрішні ресурси, тим успішніше використовуються переваги інтеграційних зв'язків, і тим успішніше триває адаптація до мінливих умов глобального середовища. Це являє свого роду парадокс глобалізації. Процес інтеграції регіональних систем у глобальні господарські процеси залучає суб'єктів на різних рівнях: окремі підприємства, їх групи і асоціації, територіальні громади і регіони. Він протікає на рівні техніко-економічних (продуктивні відносини), соціально-економічних (виробничі відносини), соціально-політичних відносин.

Зауважимо, що всі регіони України, розробляючи свої оновлені стратегії розвитку, неодмінно враховували в тій чи іншій мірі згадані вище закономірності. Перспективи регіонів України, в першу чергу, обумовлені базовими факторами, які формують переваги чи бар'єри просторового розвитку і регіональному управлінню. Засновник «нової економічної географії» Пол Кругман виділив дві групи таких факторів [1]: 1) чинники «першої природи». Вони охоплюють забезпеченість природними ресурсами (мінеральними, земельними), які затребувані ринком, і вигідне географічне положення (в межах агломерацій; приморське і прикордонне на шляхах глобальної торгівлі), що знижує транспортні витрати; 2) чинники «другої природи». Вони включають агломераційний ефект і високу щільність населення, що дають економію на масштабі; розвинена інфраструктура, що скорочує економічне відстань; людський капітал (освіта, здоров'я, трудові мотивації, мобільність і адаптивність населення); інститути, що впливають на підприємницький клімат, мобільність населення, поширення інновацій та ін. [2]. Всі ці фактори впливають на розвиток регіонів і міст України, хоча в різних поєднаннях і різною мірою.

Сучасна Україна відрізняється порівняно нечисленністю міст, особливо великих з населенням більше 250 тис. осіб (таких налічується 24 з 459 українських міст [2]). Тому агломераційний ефект проявляється слабо, за винятком потенційно двох найбільших агломерацій – Київської та Харківської, стосовно яких ще треба окремо провадити цілеспрямовану

агломераційну міську політику, зокрема, як це визначено з містом Харків, – з метою формування нового метрополітенського регіону у Східній Європі. Як зазначає Н. Зубаревич, «простір дуже інерційний» [3, с. 65], тому вибір напрямів з модернізації регіональної економічної політики поки що обмежений для України не надто широким полем умов, особливо у контексті погіршення світової кон'юнктури на метал, залізну руду і зерно, погіршення платіжного балансу і гальмуванням економічних реформ в Україні. Якщо виділити серед них основні, то це:

- обласний поліцентричний розвиток і підтримка міст-центрів і великих агломерацій, що транслюють інновації на периферію;
- поліпшення чинників «другої природи» – людського капіталу та інститутів управління;
- розвиток інфраструктури, яка дозволить скоротити економічну відстань і посилити соціальну інклюзію об'єднаних територіальних громад.

Отже, спираючись на це, варто дослідити «коридор» можливостей на основі об'єктивних зовнішніх умов і визначальних трендів, які впливають на сучасний регіональний розвиток і якість регіональної економічної політики за умов глобалізації і інтеграції.

**Висновки та пропозиції.** Результативність регіонального управління і регіональної економічної політики в сьогодні оцінюється як з позицій підвищення конкурентоспроможності регіону у загальнодержавному просторі, так і з точки зору широти і глибини входження регіону у систему світогосподарських зв'язків і процесів шляхом повнішого розкриття власного потенціалу. Це базується на багатосторонньому урахуванні зовнішніх факторів і умов. Так, серед основних цілей регіонального розвитку і державної регіональної політики провідних держав (Китай, ЄС) сьогодні є: – надання регіонам можливостей розкрити їх порівняльні конкурентні переваги та сприяти їх просуванню на глобальних ринках, – впровадження реформ, спрямованих на досягнення рівного доступу населення в усіх без виключення регіонах до базових публічних послуг однакової якості, – досягнення гармонії у економічному та соціальному розвитку, підвищення якості життя та купівельної спроможності населення всіх регіонів та ін. [6, с. 37–40].

В основі стратегічних державно-управлінських рішень лежить глибоке розуміння закономірностей економічного розвитку регіонів і потужних зовнішніх трендів, які існують поза залежності від регіону чи громади і об'єктивним чином впливають на них. Здійснена у статті систематизація закономірностей регіонального розвитку і визначальних трендів, які прямо впливають на розвиток і на якість регіонального управління, дозволяють глибше поглянути на процес модернізації регіональної політики, побачити нові ключові передумови і «точки опору» для місцевої влади і особливо –



влади новосформованих об'єднаних територіальних громад. Напрямок подальших наукових розвідок вбачається у вивченні особливостей формування механізмів державного управління на принципах синергії і коеволюції та, базуючись на цьому, – у формуванні достатньо ув'язаних контурів концепції модернізації регіональної економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Біла С. О. Вплив глобалізації на формування диспропорцій регіонального розвитку в Україні. Стратегічні пріоритети. 2019. № 1 (18). С. 13–20.
2. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2018. 384 с.
3. Ковальчук В. Г. Державне управління в європейських моделях регіонального розвитку: досвід для України. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. 2015. № 1 (47).
4. Орлова В. Закономерности регионального развития в контексте глобализации. Известия Южногосфед. ун-та. Технические науки. 2018. № 10, т. 87. С. 54–58.
5. Понарина Н. В. Глокализация: общий вектор мирового развития XXI в. Теория и практика общественного развития: науч. журн. Краснодар: ИД «Хорс», 2017. № 4. С. 25–28.
6. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політик [Електронний ресурс] / Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». К., 2018.

## **NBU'S DISCOUNT RATE AS A MECHANISM OF INFLUENCE ON FOOD SECURITY IN UKRAINE**

*Burkovska A. V., PhD, Associate Professor,  
Burkovska A. I.*

*Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine*

**Problem statement and analysis of recent research.** On the verge of a new wave of the global financial crisis, the top priority for the Ukrainian economy is to maintain economic stability. The decisive role in this process is assigned to the monetary regulation of the economy. The monetary system, ensuring the continuity of the reproduction process, gives the stability to the national economy. In this regard, the issues of understanding the essential content of economic sustainability, determining its factors, developing corrective measures to create an effective system of monetary regulation are relevant. It is the rational policy of the National Bank of Ukraine aimed at lowering the discount rate that should lead to an increase in economic activity. As a result, business development, subject to the availability of credit resources, should contribute to raising the quality standards of food products. The correct formulation of strategic priorities of monetary policy should contribute to the establishment of food security as one of the key elements of social stability. Theoretical, methodological and practical aspects of food security in Ukraine through the mechanisms of financial incentives are covered in the works of Babych M. [1], Nastych V. [2], Shebanina O. [3], Shevchenko N. [4], Kvasnytsia O. [5] and others. However, despite the significant popularization of the approach aimed at monetary regulation of economic activity, the impact of lowering the discount rate on food security needs further research.

**Presenting main results.** Ensuring the food security of the state, ensuring sustainable development and a balanced food market, increasing the export potential of the agro-industrial complex, efficient functioning and increasing food production largely depend on the proper financial and credit security of the agricultural sector. Financial support for the development of agriculture in the region is provided through budget support, attracting credit resources and own funds of producers [1].

According to many scientists [1-5], the main directions of agri-food policy that would ensure the formation of food security should include:

- improvement of market mechanisms of price regulation, including parity price relations for agricultural and industrial products;
- improvement of the credit and financial system, tax policy, insurance and other mechanisms of a market economy;
- restoration and development of resource potential of agricultural production and food industry;

- accelerating the development of domestic industries that produce means of production for agricultural producers, creating a rational system of service, the formation of a market for material resources;
- improvement of land relations, rational use of land;
- ensuring legal and economic equality of all forms of management, restoration of destroyed production facilities;
- financial support of farms;
- stimulating the development of cooperation and integration of enterprises of all forms of ownership in the production, processing, marketing of agricultural products, agricultural services, trade and lending, etc.

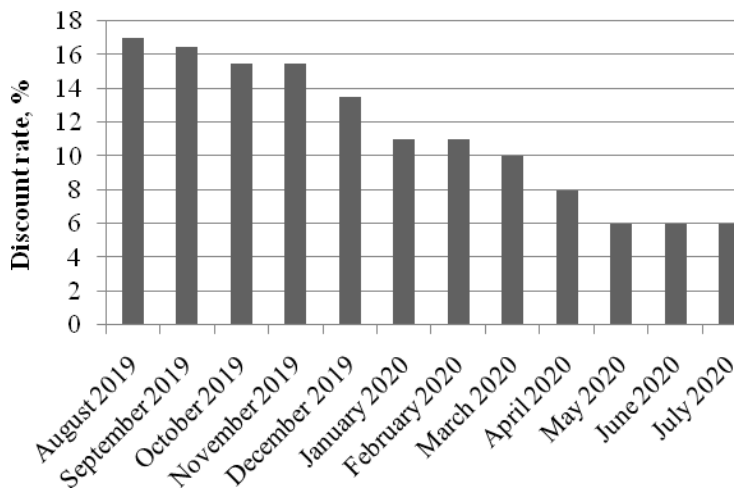
The banking sector, as a "circulatory system" of any market economy, as a regulator of the monetary equilibrium in the country, as a stabilization factor, must support the economy with the help of the methods it uses [2]. The economic stability of the banking system is, first of all, characterized by the ability to withstand the threat of bankruptcy, crisis phenomena, which is an indicator of the economic potential of any country.

According to the legislation of most market economy countries, the Central Bank has the right to administratively change the value of the discount rate [4]. In response to changes in the economic situation, the Central Bank can both raise and lower the discount rate and, consequently, increase or decrease the money supply. In the theory and practice of a market economy, the change by the Central Bank of the discount rate in the theory and practice of a market economy is called the policy of "expensive" and "cheap" money.

The economic consequences of regulation of the discount rate are twofold. Raising the discount rate is one of the effective means in the fight against inflation, but at the same time causes a reduction in production, an increase in unemployment and social tension in society [5]. Lowering the discount rate helps to overcome the crisis, while at the same time causing inflation to rise.

The Board of the National Bank decided to reduce the discount rate from 8% to 6% [6]. This is the lowest discount rate in the history of independent Ukraine. The NBU decided to continue to ease its monetary policy at a fast pace, as it predicts that it is highly likely that consumer and investment demand will remain depressed longer than forecast. The NBU was able to take this decision against the background of a significant slowdown in inflation rates to 1.7% and the signing of a new program with the IMF for \$ 5 billion [6]. The statistics of the discount rate change in Ukraine is shown in Figure 1.

Unfortunately, the sharp decline in the discount rate of the National Bank of Ukraine only leads to a slow reduction in lending rates on short-term loans. At the same time, interest rates on long-term loans to enterprises remain at a constant level, which requires additional regulation by the state.



*Fig. 1. Statistics of the discount rate change in Ukraine*

*Source: developed by the authors using [6].*

The effective development of bank lending to agriculture is due primarily to the fact that today the agro-industrial complex provides an opportunity to address food security, create a reliable source of budget revenues and a strong production and economic potential for rural development [3]. Such a significant strategic importance of agriculture, along with the lack of attractiveness for private investors due to seasonality of production, high agricultural risks, lack of liquid collateral, dependence on climatic conditions necessitates the search for new financing instruments. The situation is further complicated by the high level of uncertainty inherent in the activities of such enterprises.

**Conclusions and suggestions.** A full-fledged food security system of Ukraine should include the following components: a stable food supply system based on a strong national agro-industrial complex, which is able to constantly provide the population with food at the required level, adequately responding to food market conditions; physical and economic availability of the necessary quantity and range of food for different categories of the population, which is ensured by their solvency, which does not endanger or undermine the satisfaction of other basic human needs; system of protection of domestic food producers from import dependence both in the form of food and in the form of resource provision.

The analysis of bank lending in the system of financial support for sustainable development of agriculture shows that it is necessary to improve the regulatory framework and legislation, to adapt regulations to the specifics of

lending to agricultural entities; expand channels of access to information on mortgage lending, ensure its accessibility, simplicity, transparency; to develop programs of crediting of the population of the village taking into account incomes and other features for interest to return to the village; optimize long-term credit resources in banks to ensure uninterrupted long-term lending; minimize financial costs and time spent on the loan application procedure.

References:

1. Babych M.M. (2014). Finansova skladova zabezpechennia prodovolchoi bezpeky krainy [The financial component of the country's food security]. *Efektivna ekonomika*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4018>.
2. Nastych V.H. (2013). Prodovolcha bezpeka yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Food security as a component of national security of Ukraine]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*. 3(23), 43-48.
3. Burkovska A., Ciccullo F., Shebanina O., Lunkina T. & Burkovska A. (2019). Modeling the System of Social Stability Through the Food Safety Paradigm. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 41(4), 474-486. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.38>
4. Shevchenko N. O. (2011). Prodovolcha bezpeka yak politychnyi ta ekonomichnyi priorytet derzhavy [Food security as a political and economic priority of the state]. *Investysii: praktyka ta dosvid*. 3, 111-113.
5. Kvasnytsia O. (2017). Finansove zabezpechennia prodovolchoi bezpeky domohospodarstv [Financial security of food security of households]. *Svit finansiv*. 4(53), 35-45.
6. Hroshovo-kredytna statystyka [Monetary statistics]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#lms>

## МЕТОДОЛОГІЯ ХОЛІСТИЧНОГО ПРИРОДООХОРОННО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я ФІТОЦЕНОЗІВ

Вигера С. М., к. с.-г. н., доцент,  
Ключевич М. М., д. с.-г. наук, професор,  
Скидан О. В., д. е. н., професор,  
Поліський національний університет, Україна

Сучасні природоохоронно-економічні обґрунтування та дослідження засвідчують, що життєві процеси органічного світу екосистем локального, регіонального та глобального рівнів ґрунтуються на закономірностях «триатрофи», а саме живлення продуцентів, консументів і редуцентів, формування і функціонування їх трофічних ланцюжків на всіх рівнях організації. Це вивчає новітній міждисциплінарний напрям в Україні «Трофологія» [1].

**Трофологія** (дав.-гр. трофі – живлення; λόγος – наука) – вчення про закономірності живлення біоти, формування та функціонування її трофічних ланцюжків на всіх рівнях організації трофосфери, включаючи і здорове харчування людей (за С. М. Вигерою). Трофологія є складовою більш глобального напрямку «Вітатерралогія» [2].

**Вітатерралогія** (*vita* – життя; *terra* – планета Земля; *logos* – слово, вчення) – мультидисциплінарне вчення про закономірності формування і функціонування життєвих процесів на всіх рівнях організації живої матерії планети Земля за гармонізації міждисциплінарних напрямів Біологія, Трофологія, Екологія та її Абіологія.

Вітатерралогія, в свою чергу, є складовою більш глобального напрямку Віталогія.

**Віталогія** (*vita* – життя; *logos* – слово, вчення) – холистичне матеріально-філософське вчення про планетарно-космічні закономірності формування і функціонування життєвих процесів на всіх рівнях організації живої матерії за гармонізації Біології, Трофології, Екології та її Абіології (за С. М. Вигерою).

Виходячи із такого теоретичного світогляду, особливо актуальним є обґрунтування природоохоронно-економічної методології сталого формування та функціонування фітоценозів України на принципах забезпечення їх здоров'я. Адже рослинний світ, що притаманно вивченню фітологією, або ж більш науково *планталогією*, є основним продуцентом і джерелом життєвих процесів на планеті Терра, продукуючи повітря, органічну речовину в різних проявах, забезпечуючи біоту та її людину продуктами харчування, лікування тощо. На жаль сучасна законодавча та науково-освітня база щодо здорового формування і функціонування фітоценозів в нашій країні не достатньо відповідає логічним, науковим,

природоохоронним, естетичним та економічним критеріям їх гармонійного розвитку, що притаманно провідним країнам.

Одним із пріоритетних напрямків, що здатний забезпечити стале здоров'я фітоценозів є науково та економічно обґрунтована їх охорона від несприятливих чинників. Розроблена ж в нашій країні сучасна методологія захисту рослин є недостатньою з позицій ефективного обґрунтування та ведення науково-освітнього та виробничого процесу. Зокрема відомо, що фахівців із захисту рослин готують, як правило, коледжі та університети аграрного спрямування та, в своїй більшості, за програмами “*колгоспно-радгоспного періоду*”, які розроблені не на холистичній основі, а тому мають “*келійний характер*”.

Зауважимо, що сучасна освітня програма підготовки фахівців щодо забезпечення здоров'я фітоценозів в нашій країні має назву “*захист і карантин рослин*”, що є не логічним. Адже практично всі фахівці із захисту рослин знають, що карантин рослин є складовою захисту рослин. Крім того ці програми зазвичай направлені на підготовку фахівців із захисту рослин практично аграрного спрямування, тобто в більшості відповідають основам захисту сільськогосподарських культур. Окремі університети готують фахівців із захисту лісів за своєю специфічною програмою, яка не враховує біоту суміжних фітоценозів, що є не логічним.

Відомо, що територія України становить 60,4 млн. га, яка в межах 96 % покрита зеленим килимом, де формуються і функціонують фітоценози з різними модифікаціями, в ряді випадків без наукового обґрунтування та природоохоронно-економічного супроводу, особливо за ведення культурних фітоценозів [1, 2].

Одночасно кричущі факти свідчать, що родючість ґрунтів за останні 150 років знизилася в межах 20 %. Доведено також, що внаслідок споживацького ставлення до землі в Україні понад 48 % (20 млн. га) площі сільськогосподарських угідь – дефляційно небезпечні, 31 (12,9) – еродовані водою, 26 (10,8) – підкислені, 8,5 (3,5) – заболочені та перезволожені, 4,5 % (1,9 млн. га) – засолені [2, 4].

Викладене засвідчує, що правова, наукова та організаційно-технологічна методологія щодо забезпечення сталого здоров'я ґрунтів та екосистем фітоценозів на природоохоронно-економічних принципах потребує корінних змін, зокрема і в законодавчому та освітньо-науково-практичному напрямку, особливо за підготовки відповідних фахівців. При введенні новітніх наукових термінів, а це особливо закономірним є на сучасному етапі, логічно за основу взяти класичний принцип – назви біоти, визначень та термінів повинні відповідати своїй суті та ґрунтуватися, як правило, на латинській або ж давньогрецькій мові. Це, без сумніву, пришвидшить процес інтеграції науково-освітнього процесу

нашої країни щодо екосистем фітоценозів, захисного та інших профілів в міжнародному процесі.

Обґрунтування та дослідження останніх років показали, що методологічною базою забезпечення здоров'я ґрунтів та екосистем фітоценозів є принцип класичної фітопродуцентології.

**Класична фітопродуцентологія** (трійчастий принцип територіального функціонування фітоценозів) – напрям про закономірності формування, функціонування і контролю територій з фітопродуцентами, серед яких; одну частину займають природні флористичні розмаїття, що вивчає природна фітопродуцентологія (ліси, лісовкриті площі, землі під водою, відкриті заболочені та інші природного походження землі, заповідники, національні природні парки тощо); другу – обмежено окультурені природні та створені людиною сталі фітопопуляційні території антропоприродної фітопродуцентології, яка в свою чергу розподілена на культурно природну (лісові культури, чагарниково-трав'янисті ценози, луки, пасовища та інші створені людиною сталі фітоценози навколо населених пунктів) та урболандшафтну фітопродуцентологію (місця відпочинку, ботанічні сади, зони фітодизайну, інші фітокомпозиції та штучні водойми в межах забудованих земель); третю частину – культурні фітоценози, що вивчає культурна фітопродуцентологія або ж фітокультурологія (за С. М. Вигерою) [2, 4].

Серед наведених науково-освітніх напрямків особливої уваги заслуговує природна фітопродуцентологія, що вивчає природні фітоценози. Ці фітоценози повинні формуватися і функціонувати як правило без активного втручання людини. Адже саме в них найбільш ефективно *“працюють”* природні регулюючі механізми, саме вони найбільше забезпечують довкілля збалансованим повітрям не лише локального та регіонального, а також глобального значення, що важко переоцінити на світовому рівні. Викладене свідчить, що природні фітоценози повинні бути недоторканим державним запасом, вони не повинні приватизуватися і продаватися, на таких територіях не можуть проводитися навіть фітосанітарні вирубки.

Особливої уваги заслуговує зміна поглядів в Україні щодо формування лісосмуг. Слід зауважити, що на сучасному етапі значна частина полезахисних та інших різновидностей лісосмуг є практично в занедбаному стані внаслідок не ефективного догляду за ними тощо. Це викликає необхідність зміни парадигми щодо теоретичного обґрунтування, розробки новітніх підходів, принципів і закономірностей сталого формування та функціонування різновидностей лісосмуг.

Зокрема, наукова логіка засвідчує, що в теоретичному відношенні термін лісосмути на сучасному етапі є недостатньо обґрунтованим. Це викликано тим, що при формуванні і функціонуванні лісосмуг



використовують практично всі різновидності рослин, а тому більш логічним і науковим повинен стати термін фітосмути. Адже дослідження останніх років засвідчують [5, 6], що в різних стаціях екосистем фітосмути формують як на основі деревних та чагарникових (кущових), так і трав'янистих видів рослин, або ж створюють комбіновані фітокомпозиції. Така аргументація засвідчує про нагальну необхідність ефективного розвитку вчення про фітосмути, з введенням нової термінології, наприклад фітовінкулатологія.

**Фітовінкулатологія** (φυτό – рослина; vincula – смуга; λόγος – вчення) – вчення про закономірності сталого формування і функціонування в екосистемах різновидностей фітосмути, включаючи комбіновані і естетично-оздоровчі, на основі деревних, чагарникових (кущових) та трав'янистих видів рослин (за С.М. Вигерою).

Надзвичайно актуальним в Україні є обґрунтування нових підходів щодо закономірностей формування і функціонування культурних фітоценозів в умовах агропромислового комплексу, де проходить його корінне реформування, зменшується родючість ґрунтів, спостерігається суттєве забруднення довкілля і продукції різного значення токсикантами тощо. При запровадженні класичної фітопродуцентології слід враховувати, що в більшості випадків економічно збиткова та корисна біота мігрують з одної групи фітоценозів в іншу, в це потребує окремого обґрунтування та вивчення саме на холистичній основі.

Кожна складова класичної фітопродуцентології має свої особливості за виробництва фітопродукції, що потрібно враховувати в освітньо-науковому та виробничому процесах, зокрема і за розробки новітніх освітніх програм щодо забезпечення здоров'я ґрунтів та екосистем фітоценозів. Слід також зауважити, що за ведення культурних фітоценозів, включаючи і захист рослин, використовують такі напрямки та системи виробництва фітопродукції: з використанням синтетичних технологічних матеріалів (екстенсивне та інтенсивне); без використання синтетичних технологічних матеріалів (органічне та біодинамічне); новітній технічний та інформаційний сервіс ведення фітоценозів (прецизійні, no-till, інформаційні фітотехнології тощо) [4, 5]. На сучасному етапі особливо актуальним за ведення сталих та ефективних фітоценозів є такий перспективний напрям, як інформаційні фітотехнології.

**Інформаційні фітотехнології** – це система одержання в просторі та часі інформації про стан фітоценозів і довкілля екосистем, моделювання законів оптимального управління їх біопотенціалом та технологічними матеріалами з метою забезпечення сталого розвитку фітоценозів та/або виробництва фітопродукції на природоохоронно-економічних принципах (за Л. В. Аніскевичем та С. М. Вигерою).

На сучасному етапі захист рослин, з позицій контролю біоти, включає два принципово відмінні напрями – *карантин рослин та інтегрований захист рослин*. Ці напрями суттєво відрізняються між собою як стратегією, так і тактикою, природоохоронними та економічними аспектами, про що свідчать їх сучасні, але недосконалі визначення.

Наприклад згідно закону України про карантин рослин – це система заходів, спрямованих на запобігання занесенню та/або поширенню *регульованих шкідливих організмів* або забезпечення контролю за ними (локалізації). Таке визначення на наш погляд, є дивним, адже *карантинні шкідливі організми необхідно повністю знищувати, а не регулювати*. Між іншим в умовах України ще порівняно недавно поширеною була наукова думка, що карантин рослин не окремий напрям, а один із 7 відомих на цей період методів захисту рослин. Виходячи із викладеного, логічним є наступне визначення карантину рослин.

**Карантин рослин** – це особливий правовий режим, спрямований на охорону рослинних ресурсів країни від завезення особливо небезпечних шкідливих організмів (об'єктів карантинного значення), що затверджені на державному рівні, своєчасного їх виявлення, упередження розповсюдження та повного знищення на заселеній території. (за С. М. Вигерою). Доказом необхідності виділення карантину рослин в спеціфічний та радикальний напрям захисту рослин, крім його визначення, є ще й те, що в ряді випадків одночасно із карантинними організмами необхідно знищувати і їх джерело живлення тобто рослини або фітопродукцію. Такий підхід наприклад є актуальним в карантині тварин.

З метою поліпшення природоохоронної ситуації в другій половині двадцятого століття в захисті рослин запропоновано новий термін – інтегрований захист рослин з відповідними його визначеннями, що прийняті робочою групою експертів ФАО у 1967 р. та пізніше Міжнародною організацією біологічної боротьби у 1973 р. [1, 3].

На початку ХХІ століття обґрунтоване і затверджене більш сучасне визначення інтегрованого захисту рослин, яке використовують і нині.

**Інтегрований захист рослин** – це система управління шкідливими організмами, яка враховуючи *економічні порогові шкідливості*, використовує в першу чергу *природні обмежуючі фактори* поряд із використанням усіх технологій і методів, що задовольняють економічним, екологічним та токсикологічним вимогам (Кодекс ФАО – зведені правила щодо розповсюдження та використання пестицидів, стаття 2, 2002 р.).

На жаль в Законі України Про захист рослин вказане наступне визначення, що на наш погляд є не коректним.

**Інтегрований захист рослин** – комплексне застосування методів для довгострокового регулювання розвитку та поширення шкідливих організмів до невідчутного господарського рівня на основі прогнозу,

економічних порогів шкідливості, дії корисних організмів, енергозберігаючих та природоохоронних технологій, які забезпечують надійний захист рослин і екологічну рівновагу довкілля.

Таким чином, викладене засвідчує, що захист рослин на сучасному етапі включає карантин рослин та інтегрований захист рослин від шкідливих організмів. В Законі України Про захист рослин та інших літературних джерелах відоме наступне та не коректне, на наш погляд, визначення захисту рослин.

**Захист рослин** – комплекс заходів, спрямованих на зменшення втрат урожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження через шкідників, хвороби і бур'яни.

Таке визначення захисту рослин засвідчує, що в ньому висвітлені параметри контролю лише шкідливої біоти, без урахування ефективності корисної боти та інших чинників, наприклад абіотичних, що забезпечують стає *здоров'я фітоценозів*, а тому необхідне нове та більш обґрунтоване визначення. Слід зауважити, що назва дисциплін, що входять в перелік викладання у закладах аграрного профілю в ряді випадків не відповідає міжнародним назвам, логічним та науковим критеріям. Прикладом може служити введена в програму та відома сотнею років в нашій країні дисципліна – *сільськогосподарська ентомологія*.

Якщо ж проаналізувати таку назву то згідно наукового світогляду необхідно вивчати всю ентомофауну, що має відношення до сільського господарства, зокрема до рослин, тварин та інших напрямків аграрного виробництва продукції. У той же час згідно цієї дисципліни викладають лише комах-шкідників сільськогосподарських культур та заходи захисту від них, що є не логічним.

Мало того, в науковому світі за кордоном та в нашій країні вже давно відомо, що із класу комах (Інсекта) виведено декілька рядів в окремий клас – ентогнати, що повинна вивчати ентогнатологія. Цей клас, згідно наукового світогляду, уже не логічно відносити до комах та називати комахами. Клас – *insecta* притаманно вивченню інсектологією, тоді як наразі це ентомологія. В науковому світі ці два класи віднесені до надкласу шестиногі або ж гексаподи, що вивчає гексаподологія. Виходячи із вище наведеної аргументації, в захисті рослин замість сільськогосподарської ентомології логічно вивчати фітогексаподологію. Такий підхід дозволить розробляти освітньо-наукові програми щодо системного вивчення всієї біоти гексапод, що має відношення до рослинного світу.

Століттями в захисті рослин нашої країни відомий такий напрям як загальна та сільськогосподарська фітопатологія, куди віднесені віруси,

гриби, бактерії, неінфекційні хвороби. Ця дисципліна вивчає угруповання мікробіоти, що викликають захворювання рослин. В систематичному відношенні та згідно інших багатьох параметрів ці групи мікробіоти корінним чином відрізняються між собою, за виключенням можливо одного – вони викликають інфекцію або ж захворювання рослин. Виходячи із викладеного, більш логічним, на наш погляд, є вивчення на системному рівні окремих дисциплін, а саме фітовірусологія, фітофунгологія (фітомікологія), фітобактеріологія, фітоабіопатологія (вчення про неінфекційні хвороби рослин) тощо.

В програмах підготовки фахівців щодо забезпечення сталого формування та функціонування здоров'я фітоценозів недостатня увага також приділяється вивченню біоти згідно наступних груп фітозоології: фітонематологія (фітогельмінтологія); фітоарахнідологія, її фітоакарологія; фітоміріоподологія; фітомоллюскологія; фітохордатологія, її фітоорнітологія, фітомамалогія, фітородентологія тощо [2, 5].

Немає сумнівів, що дослідницька робота в різного значення та рівня науково-дослідних установах аграрного спрямування вища в порівнянні з освітніми закладами підготовки відповідних фахівців. Це викликане тим, що в науково-дослідних установах співробітники в більшості займаються дослідженнями. В освітніх же закладах, що не секрет, викладачі більше займаються освітнім процесом, в ряді випадків на принципах “вчительства” та менше наукою. Така дисгармонія суттєво впливає на рівень та ефективність підготовки високоосвічених спеціалістів особливо з позицій захисту рослин.

Наведена аргументація засвідчує про нагальну необхідність зміни поглядів та поглиблення гармонізації освітньо-наукового напрямку, який направлений на забезпечення сталого формування та функціонування здоров'я фітоценозів нашої країни на принципах розробленої цілісної природоохоронної та економічно обґрунтованої всеоб'єднуючої системності. Це свідчить, що на сучасному етапі захист рослин екосистем необхідно розглядати з позицій холистичного підходу та в напрямку вивчення впливу на природні, антропоприродні (культурно природні та урболандшафтні) та культурні фітоценози тобто на «Зелений килим України» усіх відомих абіотичних та біотичних чинників позитивного та негативного значення, а, в ряді випадків, і неправильного господарювання людини. Адже, літературні джерела та наші дослідження засвідчують, що на стан здоров'я фітоценозів негативно впливають не лише біотичні, а також абіотичні та, як не дивно, і антропічні чинники через неправильне господарювання. Немає сумнівів, що при цьому необхідно враховувати стан екосистем фітоценозів, особливо здоров'я ґрунтів та їх родючість, що є трофічною базою для рослинного світу.

Надзвичайно важливе значення за забезпечення здоров'я екосистем фітоценозів відіграють моніторингові системи щодо контролю стану екосистем ґрунтів та фітоценозів, впливу на них абіотичних та біотичних чинників позитивного та негативного значення. В провідних країнах світу ефективно обґрунтовують та розробляють новітні методології та методи моніторингу. В умовах України цей вкрай важливий напрям розвивається на недостатньому рівні, а тому потребує удосконалення. Наприклад згідно наших досліджень надзвичайно перспективним є використання інформаційних технологій на основі глобальної системи позиціонування, космічного моніторингу фітоценозів землі, новітніх цифрових приладів, розробленого Л. В. Аніскевичем та С. М. Вигерою методу технічного зору щодо моніторингу стану фітоценозів та динаміки чисельності економічно збиткової та корисної їх біоти тощо [5].

Використання інформаційних систем є надзвичайно важливим та перспективним за використання прецизійних фітотехнологій та за умов природоохоронно-економічного забезпечення здоров'я екосистем фітоценозів [5, 6].

Виходячи із викладеного в Поліському національному університеті з 2020 року запропоновано навчання для студентів за унікальними освітніми програмами «Захист здоров'я рослин» та «Космічний моніторинг Землі».

Вкрай актуальним та перспективним щодо ефективного розвитку цих та інших освітньо-науково-виробничих напрямків є їх холистичний природоохоронно-економічний супровід щодо здоров'я екосистем. Така аргументація засвідчує, що логічним є обґрунтування новітнього освітньо-науково-практичного напрямку «Економіка здоров'я» з поділом його на такі складові як «Економіка здоров'я фітоценозів», «Економіка здоров'я тварин», «Економіка здоров'я людини», «Правознавство здоров'я» тощо.

Виходячи із викладеного вкрай важливим та необхідним в Україні є корінна зміна парадигми освітньо-науково-виробничого процесу в напрямку забезпечення здоров'я екосистем фітоценозів на цілісній основі. З цією метою логічним є обґрунтування теоретичної бази щодо закономірностей розвитку новітнього напрямку – *холистичне мистецтво здоров'я фітоценозів* (простіше – *цілісне або ж всеоб'єднуюче мистецтво забезпечення здоров'я рослин*).

**Холистичне (holos – весь, цілий) мистецтво здоров'я фітоценозів** – це цілісна майстерність забезпечення здоров'я фітоценозів та їх продукції з використанням в просторі та часі усіх відомих заходів, засобів і технологій, що задовольняють природоохоронним, економічним, законодавчим, естетичним та оздоровчим вимогам сталого формування і функціонування всіх рівнів організації рослинного світу (за С. М. Вигерою).

Викладені аргументації засвідчують, що вкрай актуальним та необхідним є удосконалення законодавчої бази України щодо фітоценозів

(Закон Про захист рослин, Закон Про карантин рослин тощо) щодо ефективного забезпечення здоров'я фітоценозів та їх фітопродукції на принципово іншому стратегічному і тактичному рівнях та з урахуванням вимог і досягнень провідних країн світу, особливо Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Вигера С. М. Трофологія: монограф. Київ : ЦП“Компринт”, 2017. 125 с.
2. Вигера С. М. Природні і культурні фітоценози та принципи контролю їх біорізноманіття. [Монографія]. К.: НУБіП України, 2013. 340 с.
3. Вигера С. М. Природоохоронний контроль культурних фітоценозів: [Монографія]. К.: ЦП “Компринт”, 2015. 398 с.
4. Вигера С. М. Фітонцидологія з основами вирощування та застосування фітонцидно-лікарських рослин : навчальний посібник. Житомир: Руга, 2009. 296 с.
5. Прецизійні фітотехнології в агропромисловому комплексі України / Л. В. Аніскевич, Д. Г. Войтюк, С. М. Вигера, Н. І. Адамчук, Ф. М. Захарін, С. О. Пономаренко, М. М. Ключевич : монографія. Київ : НУБіП України. 2019. 798 с.
6. Природоохоронно-економічні аспекти гармонізації виробництва фітопродукції в Україні згідно стандартів ЄС / С. М. Вигера, Д.Т. Гентош, М. М. Ключевич, С.Г. Столяр : в монографії Аграрна політика Європейського союзу: виклики і перспективи // за ред. проф. Т.О. Зінчук. Київ : Центр учбової літератури. 2019. 494 с.

## **ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ**

*Волкова Н. І., к. е. н., доцент.*

*Одеський національний політехнічний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз досліджень.** Фундаментальні зміни, які відбуваються у світі, свідчать про рух до нової соціально-економічної формації, в якій умови та форми функціонування економіки із високою швидкістю трансформуються. Процеси трансформації економічного розвитку розповсюджуються в світі в різному ступені, що потребує осмислення сучасних способів, форм, факторів забезпечення матеріальної основи суспільства.

Сучасним джерелом трансформаційних змін суспільства вбачається розвиток науки, техніки і створенні нових технологій. Технологічного трактування набувають і проблеми зрушення у соціальній сфері суспільства. Техніка і технологія по суті ототожнюється із соціально-економічними структурами. При дослідженні динаміки розвитку в сучасних умовах світової економіки, необхідно визначити фундаментальну рису, яка характеризує одночасно і спільність, і різномірність сучасного світу. Такою рисою виступає принцип технологічного детермінізму, який лежить в основі теорій індустріальних суспільств. Принцип технологічного детермінізму дає змогу проаналізувати динаміку розвитку суспільства з точки зору минулого, реального теперішнього і передбаченого майбутнього. Така методологія передбачає з'ясування і сучасних етапів економічного розвитку – глобалізації і регіоналізації, основними наслідками яких є розподіл країн світу за рівнем економічного розвитку, існування суттєвого економічного розриву між територіями.

Інтерес до поставленої нами проблеми з боку науковців підтверджується великою кількістю дослідних праць, у яких підкреслюється провідна роль технологічного способу виробництва. Так, А. Сміт, Д. Рікаро, Бем-Баверк, К. Маркс, Дж. Мілль приділяли увагу досягненням у сфері нової техніки і технології. Відомі соціально-інституціональні технократичні концепції Дж.К. Гелбрейта, В. Росту, Р. Арона, Е. Тоффлера, Д. Белла та ін. Серед вітчизняних економістів слід відмітити В.Д. Базилевича, Е.Д. Житенко, Л.Г. Мельника, С.В. Мочерного, А.А. Омельченко, А.В. Степаненко, А.П. Шпак та ін. Питаннями наповнення продуктивних сил глобальними процесами займались О.М. Азарян, М.Д. Балджи, Д.В. Василенко, І.П. Ганжела, В.І.Дубницький, Л.Л.

Жданова, Е.М. Забарна, М.І. Зверяков, Р.М. Колісніченко, О.М. Олійник, Б.М. Одягайло, Т.С. Павлюк, С.І. Соколенко, Н.М. Чуприна та ін.

Однак, не дивлячись, на велику кількість публікацій, дана проблема не втрачає своєї актуальності. Навпаки, питання, які пов'язані із факторами та динамікою економічного розвитку набувають першочергового значення, особливо для України в умовах глобалізації її економіки.

**Основний матеріал.** Історія людської цивілізації – це, перш за все, історія економіки. Без неї неможливі, без винятку, інші види діяльності. Впродовж тисячоліть економіка на нашій планеті розвивалась поступово. Стартові умови в усіх народів були приблизно однакові, однак темпи розвитку – різні. «Економічна дійсність динамічна за своєю сутністю. Світ господарських явищ мінливий. Явища господарського життя можуть бути більш або менш стійкими та нібито наближаються до статичного стану. Але, строго мовлячи, вони не бувають в такому стані, як нема абсолютного покою у світі фізичному. Звідси – в дійсності існує, в сутності, тільки динаміка явищ» відмітив М.Д. Кондратьєв [1, с.53].

Процес розвитку територій, перш за все, пов'язаний із факторами розвитку економічної діяльності. Розвиток економічної діяльності різних територій знаходиться під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів. Об'єктивні фактори – це природне середовище, геополітичне розташування. Суб'єктивні фактори включають економічну активність народів, їх звичаї, соціальне положення членів суспільства. Жоден із факторів окремо не може бути вирішальним, але при певному їх сполученні вони відіграють вагомий роль у розвитку окремих територій і народів. Мова йде про поєднання природного та соціального середовища.

Систематизуючи фактори впливу на розвиток господарської діяльності, а отже і розвиток територій, можна виділити такі основні групи факторів, які впливають на історичний процес економічної динаміки: природно-кліматичні фактори, виробничо-економічні фактори, соціокультурні фактори.

Виявлені три групи факторів впливу на розвиток господарської діяльності ще самі по собі не розкривають механізм розвитку територій. В цьому механізмі можна виділити декілька моментів:

1. Комплексність дії всіх факторів. Порівняльний характер різних територій (країн) неправомірно пов'язувати лише з одним із них.

2. Відносна самостійність дії кожного фактору при їх певній субординації, де вихідна визначна роль належить природно-кліматичним факторам, оскільки вони визначають умови самого існування будь-якої життєдіяльності; виробничо-економічні фактори в цьому сенсі залежать від них; соціокультурні фактори багато в чому визначаються рівнем



розвитку матеріальної культури. Але, в той же час, існує і певна їх самостійність. Це означає, що дія кожного фактору не тільки залежна від вище названої субординації, але й може мати безпосередній, прямий вплив на розвиток територій (країн). Це, в першу чергу, стосується природно-кліматичного фактору як природного чинника існування людської цивілізації. Самостійність виробничо-економічного фактору проявляється в його негативному впливі на природу, можливість економічної катастрофи. Соціокультурні фактори свою відносну самостійність проявляють у впливі на історичний розвиток політики, ідеології, релігій тощо. І, дуже часто, це не прогресивний, а регресивний вплив.

3. Пріоритетність дії факторів, сутність яких полягає в домінуючій ролі одного з них в різних історичних умовах. Причому, безпосередньо, сам історичний розвиток приводить до певної зміни пріоритетів в субординації факторів.

Однак, зміна пріоритетів дії факторів, не відмінює певну субординацію, а саме, вихідну роль природно-кліматичних та виробничо-економічних факторів, головним в яких є продуктивні сили. З нашої точки зору, найбільш могутнім і динамічним фактором історичного розвитку території є продуктивні сили. Вони багатомірні і можуть характеризуватися за різними ознаками, але їх розвиток підпорядкований певній логіці, яка обумовлена низкою закономірностей.

1. Проходить нарощування виробничої потужності технічних об'єктів, тобто спроможності технічних систем використовувати природні джерела енергії і речовин природи.

2. Техніка, спираючись на систему законів і знань науки розвивається по лінії постійного збагачення технічних засобів, що, з одного боку, спрямоване на все більш широке і глибоке застосування людського потенціалу і розширення гами доступних природних ресурсів, а з іншого боку – розширюються і збагачуються потреби суспільства.

3. Проходить закономірний процес ускладнення технічних систем: ускладнюється практична функція виробничого процесу, який розпадається на складові які реалізуються в поєднанні все більшої кількості деталей, механізмів і процесів в єдиному технічному об'єкті.

4. Загальним законом розвитку техніки стає її зростаюча автономність по відношенню до людини як безпосереднього учасника виробничого процесу. Людина винайшла систему машин, яка без її безпосередньої участі, може тиражувати необхідні засоби існування в більшому обсязі. Тут робоча частина машини не зіштовхується з граничними природними можливостями людини, як це було в трьохланковій системі машини.

5. Зростає ступень об'єднання технічних систем. Останні створюються як єдині, наскрізні, які підпорядковані загальному функціональному призначенню: енергетична, транспортна, системи зв'язку, інформації тощо. Це проявляється надалі в синхронізації спеціалізованих і кооперованих об'єктів господарювання, які перетворюються в єдиний безперервний конвеєр. Виникають автоматичні системи управління, які охоплюють поступово всі сфери економіки. Така тенденція до глобального об'єднання техніки логічно продиктована глобальною єдністю природного середовища.

В світі сказаного, можна констатувати, що технічні зміни – це серцевина всіх змін, які проходить людська цивілізація. Характерним, у зв'язку з цим, є твердження Ж. Фурастьє: «...немає жодного розділу політичної економії і ніякого опису сучасної економічної еволюції, які б не необхідно було б переглянути під кутом зору технічного прогресу» [2, с.25]. Підводячи підсумок методології розвитку територій, можна виділити певні визначальні риси сучасної фази господарського розвитку.

1. Не тільки виробництво, але й всі боки життєдіяльності суспільства базуються на сукупності розгалужених і взаємопов'язаних інфрасистем – електроенергетичної, транспортної, інформаційної, синергетичної тощо. Нівельовані техніко-економічної межі між виробництвом, послугами, побутом: вони перетворюються в автономні відгалуження єдиної системи машин-інфраіндустрії.

2. Під впливом НТР перетворюються всі ланки інфраіндустрії. Цей процес визначається етапними досягненнями мікроелектроніки, лазерної техніки, біотехнологій, генної інженерії, космонавтики, квантової телекомунікації, штучним інтелектом, «інтернет-речей» та ін. Вказані процеси додають у розвиток економічної системи високий ступень структурного та технологічного динамізму.

3. Відбуваються планетарні масштаби господарської діяльності, які досягли і, навіть, переступають межі фізичних можливостей природної системи та які диктують перехід від кількісного до якісного розвитку. «Екологічна модернізація знаменує собою перехід на основі комплексних реформ від деєкологізованого до екологічно орієнтованого суспільства і повинна стати загальнонаціональною стратегією. Вона дозволяє вирішити дві принципово важливі групи завдань: зміну технологічної бази економіки та її інформаційної складової і перехід до ресурсно-інноваційної стратегії [17, с.41].

4. Різко зростає ступінь ризику господарської діяльності. Гігантська потужність сучасної технології, на жаль, ще має потенційну рушійну силу в них речовин, токсичність відходів, велику швидкість їх дій тощо, перетворює сучасні продуктивні сили в потенційний ризик для життя і

здоров'я людей. Особливо небезпечною є ядерна, хімічна технології та деякі види озброєння.

5. Поглиблюється інтернаціоналізація господарських систем, нівелюються принципові бар'єри між внутрішньо національними та міжнародними зв'язками, відмирає національна відособленість техніко-економічних систем.

6. Зростає процес впливу на господарську діяльність загальнолюдських цінностей в силу розповсюдження процесів демократизації, а саме факторів безпеки, комфортності змісту і умов праці, оздоровлення побуту людини. Тобто постає питання посилення гуманізації господарських систем.

#### Список використаних джерел:

1. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. М.: Экономика, 1989. 526 с.
2. Fourastie. Le grand espoir du siècle / Paris, Presses Universitaire de France. 1958.

## **РОЗВИТОК SMART-МІСТЕЧОК: МОЛОДІЖНИЙ АСПЕКТ**

*Головко Л. В., к. е. н., старший науковий співробітник,  
Інститут демографії та соціальних досліджень, ім. М. В. Птухи НАН  
України,*

*Головко Т. В., студентка,  
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна*

*Визначена роль молоді у створенні та розвитку Smart-містечок. Розглянуто практику залучення молоді у одному із селищ міського типу Київщини. Акцентована увага на доцільності ефективного використання локальних ресурсів з метою покращення благоустрою поселень.*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Сьогодні трансформаційні процеси є актуальними у всіх сферах економічного розвитку. Розбудова нової платформи ефективності та конкурентоспроможності стимулює встановлення людиноцентризму, усталеність синергетичних зв'язків між політикою, владою, бізнесом та громадою. Покращення добробуту стає можливим завдяки безпосередньої участі населення у створенні та використанні умов «цифрового» світу. Перехід до «цифрових» технологій і пов'язана з ним подальша глобалізація – змінять умови існування всіх і кожного в нашому суспільстві. Збільшення доступності до Інтернету надає можливість людям спілкуватися і соціально взаємодіяти, нарощувати знання, вміння і відповідно накопичувати людський капітал світового значення.

Інноваційні підходи до створення розумних міст зумовлені новими потребами та вимогами щодо реалізації використання локальних ресурсів та забезпечення сталого розвитку поселень. Концепція розумного міста охоплює як інформаційні, так і комунікаційні технології [6; 7]. Методика дослідження принципів та чинників Smart-City відображена у працях зарубіжних вчених [8].

Основний матеріал. На найближчу перспективу вагоме значення у покращенні добробуту і поліпшенні рівня життя населення України має реалізація проекту «Цифрова адженда – 2020». Світові лідери «цифрового» ринку – Cisco, IBM, Intel, Oracle, Deloitte, SAP, Ericsson, Master Card, Vodafone, Kyivstar, Lifecell, International Data Corporation, вітчизняні консультанти та експерти, підтримані Міністерством економічного розвитку та торгівлі та ГО «Хай Тек Офіс», розробили «Цифровий порядок денний України 2020», – документ, який визначає ключові політики, першочергові сфери, ініціативи та проекти «цифровізації» [1]. Глобалізація «цифрових» технологій значуще трансформує умови спільного проживання населення як в окремому поселенні, так і в Україні в цілому.

У цьому аспекті, активно почали розвиватися Smart-City. В яких використовуються сучасні технології для більш ефективного функціонування міста, надання сервісу вищого гатунку, покращення якості життя його жителів у відповідності їхнім потребам. Розвиток нової концепції підвищує якість надання послуг, зменшує вартість та споживання ресурсів, поліпшує комунікацію і співпрацю місцевих органів влади з громадою у забезпеченні спільних інтересів. Особлива роль у створенні та подальшому розвитку таких міст відводиться не тільки органам місцевого самоврядування, а й самим мешканцям, особливо молоді. Це зумовлено тим, що молоді люди є більш креативними, мають новаторські погляди та краще обізнані в інформаційних технологіях. Врахування молодіжної політики як одного з елементів для подальшого стратегічного планування та розвитку є надважливим для сталого розвитку громад та місцевого капіталу. Продуктивні креативні ідеї молоді та їхнє втілення сприятимуть ефективному розвитку Smart-містечок. А якщо при цьому молодь буде ще й постійно залучатись до місцевого самоврядування, то результати такої роботи будуть значущими.

Забезпечення умов комфортного життя населення стає можливим завдяки розробки і реалізації проєктів щодо покращення різних сфер життєдіяльності, зокрема: безпеки, надання транспортних послуг, комунального господарства, благоустрою тощо. Сучасним досвідом активної участі молоді у створенні розумного містечка є діяльність Молодіжного парламенту у селищі Немішаєве Київської області.

Одним з найцікавіших проєктів є оптимізація витрат на електроенергію для вуличного освітлення селища та його контроль за рахунок дистанційного ввімкнення вуличних ліхтарів і впровадження електронних проїзних квитків для пільгових категорій громадян селища. Останнє рішення дозволило владі не тільки зберегти пільги, а й скоротити витрати на компенсацію транспортним підприємствам на 80 %, оплачуючи тільки реальний факт проїзду. Члени молодіжного парламенту допомагали адміністрації селища у розробці та втіленні даного проєкту, формуючи базу даних селища. Практику залучення молоді для картування громади визнали найкращою практикою місцевого самоврядування 2017 року в Україні [2]. А управління даними дозволило місцевій владі підвищити якість життя населення. У номінації «Практики розвитку, засновані на власних стратегіях, проєктах та ресурсах» Дипломом I ступеня нагороджена Немішаївська селищна рада Бородянського району Київської області «Системний облік мереж зовнішнього освітлення та картування» [3]. Конкурс проводиться за сприяння постійного партнера Мінрегіону – Програми Ради Європи «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні».

Молодіжний парламент є активним учасником розвитку селища. Реалізовані проекти: картування, «*OPENFILM*», велопробіги, школа журналістики, роз'яснення населенню. 5 з 7 проектів-переможців «Бюджету участі» 2017 направлені на вирішення проблем молоді, 2 з них – дітей з інклюзією [4, с. 34].

У 2019 р. з метою реалізації молодіжної політики в селищі Немішаєве, створено Молодіжну раду, як координаційний орган Молодіжного парламенту. Діяльність даних структур здійснюється в контексті дієвої концепції «Немішаєве: *SMART*–містечко». Основними цілями сталого розвитку *SMART*–громади є використання нових підходів у бізнесі, освіті, системі місцевого самоврядування, зміцненні партнерських відносин, нарощуванні людського капіталу, створенні нових робочих місць, покращенні інфраструктури та благоустрою поселення. Ключову роль у реалізації проекту «*SMART*-містечко» відіграють приватні інвестиції, обсяг яких став відправною точкою у визначенні пріоритетів економічного розвитку громади. Низка вже реалізованих проектів спрямовані на покращення якості життя населення, благоустрою селища, створення місць публічного простору та ін. Налагодження співпраці з молодіжними об'єднаннями ініціює місцеву молодь долучатися до участі у суспільному розвитку, системі місцевого самоврядування, у процесах адаптації прогресивного досвіду.

Розвиток нової концепції мобілізує зусилля максимального використання місцевих туристичних ресурсів, зокрема, розробка туристичних маршрутів: кільцевого – смт. Немішаєве (Інститут картоплярства Національної академії аграрних наук України, пам'ятник Картоплі, Храм Парафії Різдва Пресвятої Богородиці Української Православної Церкви Київського патріархату, музей у Немішаївському НВК, Палац фон-дер Остен-Сакенів) – с. Мироцьке (залишки городищ, датовані княжою добою, група (17) слов'янських курганів.) – с. Микуличі (Церква Різдва Богородиці); організація музичних фестивалів з елементами ленд-арту із залученням Музичної школи, Громадської Ради з питань культури, Молодіжного парламенту.

На перспективу для розвитку впроваджень рішень *Smart-City* в Немішаєвому будуть застосовуватися кращі практики Силіконової Долини з розвитку інноваційних проектів. Готовність до участі в розвитку пілотного майданчику *Smart-City* в Немішаєве підтвердили експерти з Данії, Ізраїлю, Франції та *Vodafone* України [5].

Висновки та пропозиції. Впровадження концепції *Smart-City* є викликом часу. Підвищення рівня розвитку містечок залежить від локальних ресурсів та обсягу інвестицій у «розумні» технології.

Розширення ініціатив активізації молодіжної роботи прискорює втілення змін у розвитку місцевих громад із залученням представників

різних сфер суспільного життя. Покращення добробуту населення, створення бренду відповідного поселення, долученість молодих мешканців громади до позитивних перетворень, посилення процесу соціалізації молоді забезпечує ефективне функціонування SMART-міст і підвищує рівень суспільного розвитку в Україні в цілому.

Доцільно розробляти і реалізовувати соціальні проекти із залученням молоді у діючих об'єднаних територіальних громадах з метою підвищення рівня саморозвитку, покращення комфортних умов життя та зростання іміджу поселень.

Список використаних джерел:

1. Цифрова адженда України – 2020. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
2. Спецпроект «Нові лідери». URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/novi-lidery/2018/12/27/234885/>
3. Стали відомі переможці конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування» 2018 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/10344>
4. Каталог кращих практик в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/144/Katalog\\_kraschih\\_praktiik\\_molodizhnoyi\\_robotii\\_v\\_Ukrayini\\_2017.pdf](https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/144/Katalog_kraschih_praktiik_molodizhnoyi_robotii_v_Ukrayini_2017.pdf)
5. Немішаєве запускає пілотний проект Smart-City UR: <http://nemrada.gov.ua/nemishayeve-zapuskaye-pilotnyy-proekt-smart-city/>
6. Angelidou M. The role of Smart City characteristics in the plans of fifteen cities. *Journal of Urban Technology*. 2017. No24. Pp. 3-28.
7. Anthopoulos L. Understanding the smart city domain: A literature review. *Anthopoulos. Transforming city governments for successful smart cities*. 2015. No 1. Pp. 9-21
8. The Smart City Model: Website. 2018. URL: <http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=4>

## **КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЛОКАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

*Горбова Н. А., к. п. н., доцент,  
Таврійський державний агротехнологічний університет  
ім. Дмитра Моторного, Україна*

Сьогодні суспільство починає усвідомлювати, що стан економічного розвитку країни прямо залежить від можливості та зацікавленості громади займатися місцевим розвитком у своїй території. Територіальні громади мають перетворитись із об'єкта управління на суб'єкт управління і самостійно формувати свою спроможність. Органи місцевого самоврядування отримують можливість та мотив для належного виконання повноважень. Вперше в історії незалежної України територіальні громади будуть нести відповідальність за планування свого розвитку та бюджету, за економічний розвиток, залучення інвестицій та розвиток підприємництва. Держава провадить децентралізацією і передає «вниз» більше «податкових ресурсів» та повноважень. Це повинно підвищити відповідальність «місцевих влад» перед своєю громадою та усією країною за розвиток. Звичайно, більший рівень ресурсів, ширші повноваження вимагають глибших знань та ширшого розуміння глобальних процесів, оскільки міста конкурують з іншими містами не лишена національному рівні, а й на глобальному.

Започаткували дослідження у цій галузі такі вітчизняні вчені, як М. О. Баймуратов, В. М. Кампо, М. І. Козюбра, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, М. П. Орзіх, В. П. Погорілко, О. Ф. Скакун, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал, О. Ф. Фрицький та багато інших. У їхніх працях розглядається сутність місцевого самоврядування, основні підходи до його розуміння, його функції, концепції, моделі тощо. Проте дуже мало уваги приділяється перспективам майбутнього розвитку місцевого самоврядування в сучасних умовах, з'ясування яких і є метою даної статті. Феномен територіальної спільноти, яка складається з людей, став одним із трендів сучасної правової та демократичної державності, що яскраво демонструє участь широких верств населення у формуванні та здійсненні публічної влади на різних її рівнях – публічної державної влади та публічної самоврядної (муніципальної) влади [1].

Проблема обмеженості виробничих ресурсів, притаманна економіці минулого століття, зникає (до певної межі) внаслідок глобалізації ринків виробничих ресурсів. Країни світу отримують практично необмежений доступ до світових ресурсів праці, капіталу і технологій. Внаслідок цього, теоретично, існує об'єктивна довгострокова загальносвітова тенденція до вирівнювання показників економічного розвитку всіх країн світу. Але цього не трапляється, тому що території мають різну привабливість і



володіють різною здатністю залучати зовнішні ресурси. Привабливість регіону щодо розташування прямих іноземних інвестицій і визначає його конкурентоспроможність, яка залежить від цілого ряду факторів сприятливості ділового та підприємницького клімату:

- правові фактори (регуляторні акти, дозвольні процедури, законодавство, безпека, тощо),
- технологічні фактори (транспорт, дороги, виробництво, комунальна інфраструктура, зв'язок, телекомунікації, дослідження, наука),
- комерційні фактори (мережі збуту, індивідуалізація, реагування, розташування, вартість),
- соціокультурні фактори (ставлення, поведінка, традиції соціальні норми).

Виникнення територій економічного росту, так і територій економічного занепаду є наслідком процесів локалізації. Територіальна громада, що неспроможна конкурувати за залучення та ефективно використання зовнішнього капіталу, інформації та знань, залишається далеко позаду.

Відсталість депресивних територій в сучасних умовах розширено відтворюється, розрив у показниках ВРП на мешканця, зайнятості, середньої зарплати та добробуту населення у порівнянні з конкурентоспроможними територіями зростає. Країни, які не забезпечили умови ефективного використання ресурсів, з такою ж швидкістю позбуваються їх, загострюючи внутрішні проблеми бідності. Більше того, внаслідок міжнародної міграції факторів виробництва (в першу чергу капіталу) на територіях виникають диспропорції в розміщенні продуктивних сил. Причиною тому є різна інвестиційна привабливість територій і, як наслідок, різний приплив іноземного капіталу в різних частинах однієї країни. І в цьому полягає ще одна важлива особливість розвитку національних економік в умовах глобалізації. Через зростання мобільності ресурсів, спрощення і прискорення транскордонного руху факторів виробництва суб'єктами міжнародних економічних відносин все більше стають локальні території.

Ріст національної економіки складається з росту місцевих економік країни. Економічний ріст в умовах глобалізації стає локальним. Саме це тепер змушує національні уряди та територіальні громади займатись місцевим економічним розвитком та конкурувати за залучення ресурсів, приваблення прямих іноземних інвестицій, розвиток нових технологій та інновацій.

В умовах глобальної економіки країни конкурують з країнами, регіони конкурують з регіонами, а міста конкурують з містами, створюючи найсприятливіше середовище, в якому бізнес може розвиватися й зростати. Якщо якась мультинаціональна корпорація шукає нових місць

для розширення своєї діяльності (наприклад, для будівництва нового заводу), то треба розуміти, що процес прийняття рішення про вкладання інвестицій в іншій країні буде досить складним і багаторівневим. Корпорація може знати, в якій частині світу їй хотілося б здійснити інвестицію (наприклад, у Східній Європі), вона може навіть бути переконана у виборі країни, куди бажає інвестувати (скажімо, Україна), але вибір міста (місця) локалізації інвестицій завжди буде найскладнішим.

Все залежатиме від міст регіону, які конкуруватимуть між собою за цю інвестицію і які будуть пропонувати для цієї корпорації кожен свої можливості. Чиї можливості будуть найкращими (конкурентними), там і локалізуються інвестиції.

Одночасна дія глобалізації та локалізації є формулою «нової» економіки. Глобалізація і локалізація є нероздільними процесами, вони діють синхронно. Чим більша глобалізація, тим більша локалізація. Окремі місцеві ринки конкурують за потоки міжнародного капіталу і перетворюються на своєрідні «точки росту», конкурентоспроможні території зростання стають потужними осередками прогресу. Процеси глобалізації світової економіки супроводжуються процесами локалізації розвитку національних економік і змушують країни зосереджувати увагу немісцевому економічному розвитку.

Водночас змагальність позитивно впливає на внутрішній розвиток локальних спільнот, бо процес формування іміджу спільноти, здійснення маркетингових досліджень у муніципальних утвореннях стали обов'язковим елементом, що враховується при стратегічному та тактичному плануванні їх розвитку, збереженні. Великі спільноти під глобалізаційними впливами дійсно стають місцями динамічного розвитку, що незмінно призводить до зростаючої гетерогенізації та поляризації метрополій, на відміну від периферійних спільнот. Тому просторовий порядок, що глобалізується, дотримується принципу «кожному за його здібностями, сильним – силу» [9]. Таким чином, можна стверджувати, що єдиним ефективним шляхом існування територіальних громад в умовах глобалізації є їхній інтенсивний розвиток із метою економічного, політичного, соціального, культурного укріплення та трансформації в могутній центр продукування системи локального і вже глобального інтересу – тільки в таких умовах вони представляють гідний рівень опору й одночасно суб'єктність в ролі партнера для глобалізації.

Отже, глобалізація послужила рушійною силою потоку прямих іноземних інвестицій, які локалізуються у економічно вигідних місцевостях. Території конкурують у залученні цих інвестицій, особливо таких, що приносять високу продуктивність та забезпечують високий рівень місцевого розвитку. Конкурентні позиції країн зростають завдяки високій конкурентоспроможності територій та міст, які, в свою чергу,

конкурують з іншими містами – за додаткові ресурси, нові робочі місця, високу додану вартість та підвищення якості життя місцевих мешканців.

В основі високого рівня розвитку країн є конкурентоспроможність територіальних громад, яка пов'язана з рівнем місцевого економічного розвитку та вдалим плануванням майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М.А. Муниципальная власть :актуальные проблемы становления и развития вУкраине : [моногр.] / М.А. Баймуратов, В.А. Григорьев ; Одес. нац. юрид. акад. О.: Юрид. лра, 2003. 245 с.
2. Aring J. Modernisierung der Raumordnung / J. Aring URL: [http://bfag-aring.de/pdf-dokumente/Aring\\_2005\\_Modernisierung\\_raumord-nung.pdf](http://bfag-aring.de/pdf-dokumente/Aring_2005_Modernisierung_raumord-nung.pdf).
3. Горбова Н.А. Формування та шляхи створення об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. / Г.В. Ортіна, Н.А. Горбова, ЮЄ Вороніна. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В. 2019. 410 с.
4. Макогон Т.И. Местное самоуправление как ресурсограничения глобализации. Вестник Томскогогос. ун-та 2008. № 317. С. 47–50.

## **НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАСАМИ**

*Гордей О. Д., д. е. н., професор,  
Стоянова В. В., Узрюмова К. О., асистент,  
Університет державної фіскальної служби України, Україна*

Негативні явища, які спостерігаються в усіх сферах українського суспільства, зумовлені не лише помилками та прорахунками, але й неефективністю управлінських дій у системі публічних фінансів. Саме послаблення управлінських функцій та низька якість управлінських технологій, що реалізуються у фінансовій сфері свідчать про те, що система державних фінансів потребує нових підходів до використання фінансових ресурсів у напрямі ефективного використання.

Публічні фінанси та підходи до їх управління є предметом дослідження спеціалістів як у сфері державного управління, так і в галузях фінансового та адміністративного права. У сфері державного управління працюють такі науковці, як: В. Бакуменко, Ю. Битяк, Р. Войтович, В. Гарашук, С. Загороднюк, В. Іванова, І. Коліушко та багато інших [1, с.35].

Запорукою прогресивного розвитку будь-якої держави є ефективне використання фінансових ресурсів, саме тому створення самодостатньої фінансової системи є ключовим завданням управлінських дій державних та місцевих органів влади та досягається шляхом ефективного управління публічними фінансами.

Система публічних фінансів має досить багатогранну структуру, яка згідно закону України «Про відкритість використання публічних коштів» включає [4]: кошти в рамках бюджетної системи (державний бюджет, цільових централізованих бюджетних коштів, бюджети місцевого самоврядування, цільових централізованих місцевих бюджетних фондів), кошти фінансових (кошти Нацбанку та інших держбанків) та 33 нефінансових корпорацій, інших підприємств і організацій державної та комунальної форм власності, кошти в рамках державно-приватного партнерства.

Аналізуючи механізм управління коштами фінансових та нефінансових корпорацій, інших підприємств і організацій державної та комунальної форм власності можна стверджувати, що важливу роль у забезпеченні ефективного його функціонування відіграє формування системи бюджетування. Саме вказана система являє собою організаційно-економічний комплекс процесів планування, обліку, контролю, регулювання та аналізу ресурсів та результатів діяльності організації за допомогою бюджетів.

Наразі ключовими проблемами в управлінні публічними фінансами є:

1) неможливість здійснення оцінки громадськістю та органами контролю і аудиту ефективності використання публічних фінансів;

2) надмірна корумпованість у процесі управління публічними фінансами;

3) розбалансованість системи публічних фінансів, і як наслідок високі показники бюджетного дефіциту та державного боргу;

4) відсутність єдиного інституційного простору нормативно-правового забезпечення управління публічними фінансами [2, с. 5].

Поряд із зазначеними проблемами також необхідно згадати про невпорядкованість управлінських відносин у сфері публічних фінансів, бюрократизм і корупцію, що дає змогу стверджувати про необхідність формування нових підходів до використання публічних коштів.

Система заходів, спрямована на вирішення зазначених проблем повинна включати наступні дії, а саме:

1) розробку законодавчих актів, з врахуванням міжнародних норм, які виступатимуть основою законодавства про публічні фінанси; внесення змін до Конституції України – доповнення окремим розділом «Публічні фінанси» або «Управління публічними фінансами»; розробку і затвердження стратегії реформування публічних фінансів [4];

2) закріплення жорстких фіскальних правил щодо оптимізації розміру дефіциту бюджетів та державного боргу;

3) створення незалежних науково-дослідних інституцій за прикладом фіскальних рад, котрі діють у країнах ЄС з метою розроблення реалістичних макроекономічних прогнозів та проведення середньострокового фінансового планування;

4) проведення семінарів, тренінгів, навчальних відео-уроків щодо оцінки контролю і аудиту ефективності використання публічних коштів для зацікавлених верства населення, проведення конкурсів серед студентів щодо виявлення фінансових порушень на основі аналізу даних, оприлюднених на порталі публічних фінансів Є-data [3, с.57].

Можна запропонувати такі напрями підвищення ефективності управління публічними фінансами в Україні:

1) впровадження державної політики, направленої на скорочення державного дефіциту;

2) в межах цієї політики розробка механізмів ефективного використання державних ресурсів на основі публічного управління;

3) удосконалення способів правового регулювання публічного управління в Україні загалом, що дасть змогу удосконалити також управління в сфері публічних фінансів.

Отже, на сьогоднішній день система управління публічними фінансами має істотні прогалини, які перешкоджають ефективному розвитку країни в цілому та її регіонів зокрема. Реалізація запропонованих

заходів дозволить підвищити ефективність публічних фінансів та вдосконалити систему їх управління. Необхідно уніфікувати нормативно-правову базу шляхом прийняття нових та вдосконалення існуючих законодавчих актів, що дасть змогу покращити перерозподіл бюджетних коштів, підвищити стандарти корпоративного управління державними банками та сформувати єдиний простір регулювання управлінських процедур у сфері публічних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Бардаш С.В. Поняття і склад публічних фінансів як об'єкта державного фінансового аудиту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №6. С.34–37.
2. Гончаренко М. В. Європейські стандарти антикризового управління публічними фінансами. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2. С. 1–6.
3. Хометенко А.В. Науковий підхід до удосконалення системи управління публічними фінансами України. *Вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. № 3. С. 53–58;
4. Закон України «Про відкритість використання публічних коштів» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183-19>.

## **АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАПРЯМІВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЙОГО ЕЛЕМЕНТІВ В УКРАЇНІ**

*Данилейчук Р. Б., к. е. н., доцент,*

*Кісь Г. Р., к. е. н., доцент,*

*Кісь С. Я., д. е. н., професор,*

*Яцюк О. С., асистент,*

*Івано-Франківський національний технічний  
університет нафти і газу, Україна*

*В роботі проаналізовано моделі місцевого самоврядування та фінансового забезпечення регіонів в світі, виявлено ті їх елементи, які можуть бути впроваджені в Україні. Визначено основні шляхи підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в сфері економічного розвитку.*

У кожній країні світу звернення громадян до влади фокусується в першу чергу на локальному рівні. Проблеми правопорядку, житла, транспорту чи інші питання здебільшого вирішуються саме в селах, містах, районах. Наближеність системи самоврядування до життя людей робить актуальною задачу її вивчення та вдосконалення.

Слід зазначити, що основною проблемою усіх рівнів управління в Україні є відсутність чіткого розмежування функцій, фінансового забезпечення їх виконання та відповідальності та між центральними та місцевими органами влади [1]. Часто аналітики відзначають дублювання окремих функцій органів центральної влади та місцевого самоврядування або наявність неефективної системи фінансового забезпечення певних функцій на усіх рівнях управління. Все це призводить до неефективної організації місцевої влади в нашій державі, прийняття неефективних управлінських рішень, конфліктів між окремими гілками та рівнями влади тощо [2].

Проблемам вдосконалення системи місцевого самоврядування та підвищення ефективності діяльності органів регіональної влади присвячені наукові праці багатьох науковців, зокрема А. Білоуса, В. І. Гладія, В. І. Кравченко, Я. Малик, В. Нанівської, В. П. Петренка, М. О. Данилюка, Л. Старостіної, С. Н. Хурсевич та інших, проте досі невирішеними залишаються питання пошуку балансу економічних інтересів держави та регіонів, державного регламенту щодо розподілу функцій управління, а також практичної імплементації наукових напрацювань в сфері діяльності органів місцевого самоврядування в практику їх роботи.

Метою даного дослідження є критичний аналіз світового досвіду місцевого самоврядування та визначення основних напрямів імплементації

окремих його елементів в діяльність вітчизняних органів місцевого самоврядування.

Розглядаючи місцеве самоврядування в світі, варто зауважити, що не існує якоїсь однієї оптимальної його моделі. Більш того, навіть в межах однієї держави часом важко знайти єдину модель. Так, в США в наявності три тільки основні схеми, а в ФРН – п'ять. В той же час, при всіх розбіжностях, можна виділити дві характерні тенденції розвитку самоврядування в світі.

Перша з них полягає в певному одержавленні самоврядування. Така модель місцевого самоврядування одержала назву “державної”. На практиці це означає, що органи самоврядування переважно виконують функції, делеговані державною владою, а самостійні їх повноваження дуже обмежені. Така тенденція чітко прослідковується в Великобританії, а в останні десятиліття – і в Німеччині [1]. Інша тенденція, навпаки, базується на децентралізації системи місцевого самоврядування; відповідна модель одержала назву “суспільної”. Практично це означає розширення самостійних повноважень місцевих органів, передачу в їх ведення та під їх відповідальність тих сфер, які раніше знаходились під управлінням центральних органів влади. Подібна тенденція характерна як для США, так і для сучасної Франції [3, с. 12-14].

Аналізуючи структуру місцевого самоврядування в світі, слід зазначити, що існує декілька основних схем і безліч їх варіацій. В одній із схем населення вибирає главу виконавчої влади в регіоні (наприклад, губернатора в США, воєводу в Польщі) та в місті (наприклад, мера в США, Італії, бургомистра в Баварії (ФРН)). Паралельно існує представницький орган, повноваження якого (перш за все контрольні та бюджетні) відділені від функцій органу виконавчого. Інша схема передбачає вибрання голови виконавчої влади самими депутатами. При цьому, в одних випадках вибраний голова одночасно очолює і представницький орган, що його вибрав, в інших же – ці посади розділені.

Функції місцевого самоврядування також варіюються в залежності від особливостей конкретних країн і навіть їх окремих територій. В той же час, вони підрозділяються на функції власне самоврядування та функції, делеговані державою. До перших відносяться задачі будівництва доріг та житла, соціальної допомоги, середньої освіти, енергопостачання, водопостачання і каналізації, інше. До других – забезпечення правопорядку, функціонування аварійних та рятувальних служб, цивільна оборона, перепис населення, проведення загальнодержавних виборів та інше [4]. Дане розмежування не є абсолютним, оскільки існує й інша градація – розподіл функцій між самими органами самоврядування “зверху-вниз”. Наприклад, перспективне планування будівництва житла – це прерогатива регіону (області, штату, провінції, губернії), його



фінансування – району (департаменту, графства), а безпосереднє будівництво – міста, села.

Варто зауважити, що реалізація функцій органів місцевого самоврядування на практиці пов'язана з багатьма труднощами. І в найбільш розвинутих країнах часто можна почути взаємні нарікання один на одного представників різних рівнів влади. Влада більш локального рівня нарікає на ігнорування її потреб, а влада більш високого рівня – на місцевий егоїзм. Основна проблема, як за кордоном, так і в Україні, найчастіше полягає у фінансуванні [3-4].

Формування фінансової бази місцевого самоврядування – одне із найважливіших питань при побудові високоефективної системи влади в країні та регіоні. Хоча в світовій практиці і відсутні універсальні рецепти вирішення цієї проблеми, проте, як правило, фінансові ресурси органів місцевої влади складаються з двох основних частин – державних відрахувань у вигляді дотацій, субсидій та субвенцій, а також доходів від місцевих податків та зборів. Види та ставки місцевих податків та зборів також варіюються в залежності від країни та території. Проте основу переважно складають податки на нерухомість, на землю, а також прибутковий податок.

Основа фінансової незалежності регіонів повинна полягати в оптимальному врахуванні інтересів держави, підприємницьких структур, населення і місцевого самоврядування. Проте слід зауважити, що нічим не обмежена фінансова незалежність регіонів має такі ж негативні наслідки, як і надмірна централізація у використанні фінансових ресурсів, що створюються на даній території. В Україні місцеве самоврядування розвивається та вдосконалюється, хоча темпи його розвитку багатьох не задовольняють. На даному етапі в нашій державі необхідно сформувати таку модель самоврядування, яка б базувалась на місцевих традиціях та вміщувала в собі все найкраще з моделей інших країн [5].

Нашій державі доцільно переймати досвід західних країн, що мають сформовану ефективну систему розподілу влади, зокрема повноважень та їх фінансового забезпечення. Так, в Англії за прибирання сміття відповідає найнижчий рівень влади – орган місцевого самоврядування та, відповідно, податки, що збираються для таких цілей, повністю спрямовуються зазначеним органам; питання освіти курує вже вищий рівень – влада графства, яка й в повній мірі утримує податки на освіту; центральні органи влади, які, наприклад, утримують податки на військову безпеку, несуть повну за неї відповідальність [6, с. 191] Таким чином досягається мета не тільки побудови чіткої системи відповідальності, а й ефективного розподілу коштів. Ці питання настільки взаємопов'язані, що розв'язання одного визначає ефективність вирішення іншого, причому первинною

виступає саме проблема фінансового забезпечення, а відповідальність вже є похідною від даної [7].

Основою вітчизняної моделі місцевого самоврядування повинна служити система фінансових інститутів, яка, проте, в Україні ще не має завершеного характеру і перебуває в стані становлення. Практичний досвід за час незалежності дозволяє зробити висновки, що в структурі системи місцевих фінансових інститутів в Україні сформовані такі інститути: самостійні місцеві бюджети, позабюджетні, валютні та цільові фонди органів місцевого самоврядування, місцеві податки і збори, комунальний кредит, комунальні платежі, фінанси комунальних підприємств.

В даній структурі інститут громадських послуг тільки зароджується, хоча зарубіжний досвід показує, що він є ключовим у системі місцевих фінансів. Це пов'язано з тим, що обсяги та форму місцевих фінансів визначає розподіл відповідальності держави щодо надання громадських послуг. Місцеві органи влади будують власні локальні системи фінансів відповідно до потреб надання громадських послуг згідно їх переліку, структури, обсягу та якості [8]. В Україні відсутнє чітке законодавче визначення кількісних характеристик послуг, котрі забезпечуються різними рівнями виконавчої влади і місцевого самоврядування, тому і всю систему місцевих фінансових інститутів не можна вважати цілісною.

Підсумовуючи викладене вище, необхідно зазначити, що розв'язання проблеми взаємодії державних та регіональних органів управління на сучасному етапі в значній мірі стримується з причини відсутності балансу економічних інтересів держави та регіонів, державного регламенту по розподілу функцій управління. Саме пошук такого балансу, на нашу думку, і повинен стати пріоритетним напрямом науково-практичних досліджень у сфері місцевого самоврядування. Проблема впровадження нової системи фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування потребує комплексної роботи всіх органів виконавчої та законодавчої влади, наукових установ, а також певного проміжку часу. Загалом, для побудови в нашій державі ефективної системи місцевого самоврядування та для досягнення реальної економічної безпеки регіонів необхідна реалізація обґрунтованої комплексної регіональної політики в усіх аспектах її прояву.

#### Список використаних джерел:

1. Danyleychuk Ruslan. (2019). Solution of economic problems of the region as the main activity of local self-government bodies. Інфраструктура ринку, № 37, С. 481-485. Режим доступу: [http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37\\_2019\\_ukr/72.pdf](http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/72.pdf)
2. Sviatoslav Kis, Galyna Malynovska, Viktor Petrenko, Oleh Yatsiuk. (2019). Matrix of Personality Intelligent Characteristics as an Instrument for its

Development Management. Advances in Economics, Business and Management Research, Vol. 95. DOI: <https://doi.org/10.2991/smtesm-19.2019.64>

3. Прутуляк Н. М., Мовчан В. В. (2011). Напрями підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в контексті вирішення економічних проблем регіону. Регіональна бізнес-економіка та управління. №3 (31). С. 12-16.

4. Яцюк О.С. (20198). Смарт-спеціалізація розвитку регіону як важливий напрям підвищення його конкурентоспроможності та інноваційної активності. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (серія “Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості”). Вип. 2 (18). С. 54-60. DOI: 10.31471/2409-0948-2018-2(18)-54-60

5. Галюк І. Б., Петрина М. Ю., Петренко В. П. (2015). Інноваційні структури як прогресивна форма реалізації інтелектуального потенціалу людських ресурсів держави: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. 344 с.

6. Яцюк О. С. (2018). Теоретичні та практичні аспекти введення справедливої системи оплати за збір побутових відходів. Модернізація публічних фінансів: стан та виклики сьогодення: Збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Аграр Медіа. С. 191-192.

7. Galyna Malynovska, Sviatoslav Kis, Yaryna Kalambet, Oleh Yatsiuk. (2020). A mathematical and testing tool for personal human capital research assessment. Management Science Letters. Vol. 10, Iss. 14. pp. 3291-3298. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.msl.2020.6.009>

8. Yatsiuk O. S. (2019). Modern approaches to the management of rural areas sustainable development. Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: ЖНАЕУ. С. 585-587.

## **ПІДХОДИ ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

*Дацій Н. В., д. держ. упр., професор,  
Поліський національний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Роль держави щодо забезпечення розвитку регіонів у сучасному світі не обмежується лише регуляторними функціями, наприклад, такими як стимулювання економічного зростання, раціонального використання трудового потенціалу, забезпечення прогресивних зрушень у галузевій і територіальній системах, підтримки експорту продукції та послуг. Головною метою державного управління регіональним розвитком наразі стає забезпечення економічної та соціальної стабільності, захист вітчизняних виробників на світових ринках, гармонізація майнових відносин, зміцнення існуючого ладу, демократизація управління, а відтак й транзит держави в європейські та євроатлантичні структури.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показав, що окремі аспекти збалансованого територіального розвитку досліджені в наукових працях вчених і практиків А. Асаула, А. Беркути, О. Гриценка, В. Гришка, В. Онищенка, С. Сташевського, С. Ушацького та інших дослідників. Проте, незважаючи на значну кількість розглянутих науковцями проблем, наразі немає загальноприйнятих підходів до збалансованого територіального розвитку в Україні.

**Основний матеріал.** На сьогоднішній день, незважаючи на наявне законодавство та розуміння проблем територіального соціально-економічного розвитку, не вдалося досягнути суттєвих результатів щодо зменшення регіональних диспропорцій, раціоналізації системи державного управління. Відтак, потребує розробки та впровадження у життя концепція управління процесом трансформації економіки українських регіонів у високоефективну соціально-орієнтовану ринкову економіку, становлення матеріальної бази стійкого розвитку добробуту суспільства, покращення умов життєдіяльності всіх верств населення.

Безперечно, державна регіональна політика повинна забезпечити формування оптимальної високоефективної структури господарства регіонів, яка б сприяла їхньому комплексному розвитку на основі природно-ресурсного, виробничо-економічного і науково-технічного та людського потенціалів, наявної інфраструктури, історико-культурних надбань і традицій з використанням переваг та можливостей геополітичного становища регіонів [2]. Відтак, активна державна регіональна соціально-економічна політика покликана сприяти мобілізації всіх регіональних ресурсів для забезпечення економічного зростання й

поглиблення структури економічних трансформацій у державі, зміцненню демократичних основ розвитку українського суспільства.

Пріоритетними напрямками цілеспрямованої державної регіональної економічної політики мають бути: зміцнення єдності економічного простору, розширення та поглиблення міжрегіональних економічних зв'язків, розвиток внутрішніх товарних ринків, що сприятиме зміцненню економічного потенціалу регіонів.

Зауважимо, що зміцнення єдиного економічного простору України є найважливішим завданням державного регулювання економіки регіонів, вирішення якого можливе за допомогою створення ринку капіталів, розвитку системи акціонерних компаній, фондових бірж, комерційних банків, фондів товарних і сировинних ресурсів [1].

Визначаючи найважливіші напрямки економічної політики регіону, не можна не відзначити актуальність інтеграційного процесу, адже чим тісніші економічні зв'язки з іншими регіонами й державами, тим більшою мірою самостійним і якісним буде регіональне відтворення.

До того ж, успішність реалізації економічної політики територіального розвитку багато в чому залежить від поєднання розмаїтості конкретних підходів до вирішення проблем в окремих регіонах і єдності загальних принципів функціонування ринку в межах держави [3]. При цьому, особливо доцільне формування правового й організаційного механізму вертикальних і горизонтальних взаємодій суб'єктів господарювання й органів управління, сприяння суспільному й територіальному розподілу праці, розвитку єдиного ринкового простору, розроблення заходів щодо подолання розпаду міжрегіональних господарських зв'язків.

Серед першочергових завдань регіональної економічної політики слід назвати: створення інституційних передумов до стимулювання економічного зростання; ліквідації адміністративних бар'єрів щодо розвитку підприємництва; розвиток міжтериторіального та міжнародного співробітництва, реалізація потенціалу регіональних кластерних ініціатив (у тому числі щодо спільного освоєння ресурсів); реалізація інвестиційної реформи, поліпшення інвестиційного клімату, формування системи інноваційно-зорієнтованих інвестиційних проєктів, створення низки нових інструментів інвестиційного фінансування; диверсифікація джерел фінансового забезпечення розвитку регіону, раціональне поєднання державного, місцевого, приватного та міжнародного фінансування; інноваційний розвиток агропромислового комплексу, реалізація експортного потенціалу сільськогосподарського виробництва на регіональному рівні.

Механізм державного регулювання територіального розвитку повинен гнучко поєднувати методи прямого й опосередкованого впливу на соціально-економічні процеси. Наприклад, прямим економічним

регулюванням може бути безповоротне цільове фінансування, пряма фінансова допомога, вибіркова фінансова допомога, надання премій, субвенції, прямі субсидії (дотації, доплати). Опосередкованими формами економічного регулювання можуть слугувати підйоми кредитно-грошової, податкової, амортизаційної, валютної, зовнішньоекономічної політики.

На наше переконання, найбільш ефективними механізмами забезпеченням сталого економічного розвитку будь-якого регіону України виступає органічне поєднання вітчизняного економічного потенціалу, довгострокових закордонних інвестицій з науково-експертним супроводом з боку провідних фахівців у галузі державного регулювання економіки. Але це матиме успіх лише за умов використання новітніх інтерактивних технологій залучення широкої громадськості до розробки, впровадження й моніторингу управлінських економічних стратегій. Визначальною ознакою такого підходу є спрямування об'єднаних зусиль влади, бізнесу та громадськості на збереження й розвиток потенціалу і традицій регіону задля відчутного покращення життя мешканців кожної територіальної громади.

В контексті розгляду даної проблематики, зауважимо, що на сучасному етапі розвитку економіки України та регіонів, потрібно не тільки забезпечення можливості повного аналізу економічного розвитку, але так само і забезпечення можливості складання аналізів і прогнозів у частині обґрунтування вибору основних напрямів розвитку регіонів з метою формування системи державного управління їх стійким розвитком. Для перспективного аналізу ефективності державного управління соціально-економічним розвитком регіону необхідне формування такого набору індикаторів, який дозволяв би провести оцінку з урахуванням усіх факторів, що визначають розвиток регіону: економічних, соціальних, політичних, екологічних.

Відтак, перш за все, необхідно обґрунтувати заходи стосовно систематизації і розвитку науково-аналітичної бази управління соціально-економічним розвитком регіону, для чого варто: уточнити критерії і показники соціально-економічної ефективності управлінської діяльності в регіоні; розробити методикку аналізу і оцінки рівня господарської діяльності у регіоні. Слід зазначити, що алгоритм розрахунків по даній методиці дозволяє отримати об'єктивну характеристику стану господарства регіону та його місця у народногосподарському комплексі країни, виявити реальний ресурсний потенціал забезпечення соціальних потреб населення.

Невід'ємним складником конкурентоспроможності регіонів є зростання ділової активності та оптимізація структури підприємництва, що потребує від місцевої влади посиленої уваги до такого: визнання розвитку малого підприємництва пріоритетним напрямом соціально-економічної політики на місцевому рівні та відповідне унормування цього положення у

програмних документах і заходах державного управління; всебічної підтримки започаткування підприємницької діяльності (надання на конкурентних засадах приміщень і виробничих потужностей, виділення земельних ділянок підприємцям та установам, створення розвиненої інфраструктури для ведення бізнесу); сприяння суб'єктам малого підприємництва у доступі до мікро-кредитів (за рахунок тісної співпраці з регіональними фондами підтримки підприємництва); сприяння розвитку малого підприємництва на селі (зокрема у сфері приватного сільськогосподарського виробництва, у секторі домогосподарств, сільського та зеленого туризму тощо); формування інвестиційної карти регіону; включення сфер, привабливих для малого підприємництва, до переліку інвестиційних об'єктів, пріоритетність залучення інвестицій до сектору малого підприємництва; надання консультаційної та інформаційної підтримки суб'єктам малого бізнесу щодо диверсифікації сфер підприємницької діяльності, у тому числі на інноваційній основі; залучення суб'єктів малого та середнього підприємництва до виконання державних і регіональних замовлень; запровадження регулярного моніторингу щодо стану малого підприємництва з відповідним коригуванням (на основі його результатів) заходів у межах програм розвитку територій.

При цьому, корпоративним об'єднанням підприємців необхідно створити систему корпоративної статистики і, спираючись на неї, розробляти пропозиції щодо перспектив та напрямків економічного розвитку регіонів. Уявляється найбільш доцільним провести таку роботу в рамках регіональних торгово-промислових палат, які вже накопичили певні бази даних (реєстри підприємств, статистика окремих товарних ринків, міжрегіональних угод тощо).

Забезпечення зайнятості населення та розвитку підприємницької діяльності неможливе без відповідної трансформації процесів відтворення трудового потенціалу. Адаже процес територіального відродження, як і вихід національної економіки на вищий ступінь розвитку, вимагає створення не лише сучасної матеріально-технічної бази, впровадження новітніх, високопродуктивних технологій, а й формування такої висококваліфікованої продуктивної сили, яка за своєю структурою і професійним складом була спроможною задовольнити потреби ринкових перетворень. На жаль, прогресуючий спад виробництва, різке зниження доходів більшості працюючих призвели до руйнування інтелектуального потенціалу населення, знецінення мотиваційних стимулів до підвищення продуктивної праці, до масової декваліфікації кадрів.

Враховуючи перераховані проблемні моменти та їх природу, вихідною базою для формування державного механізму збереження та відтворення трудового потенціалу має бути створення системи його моніторингу. Саме

моніторинг дав би можливість завчасно запобігати виникненню небезпечних явищ у соціально-трудої сфері, ґрунтовно розробляти як оперативні соціальні, організаційно-економічні і політичні рішення, так і довготермінову стратегічну політику щодо збереження і ринкової трансформації трудового потенціалу.

**Висновки та пропозиції.** Таким чином, розмаїтість застосовуваних механізмів регулювання територіального соціально-економічного розвитку покликано забезпечити створення раціональних і взаємовигідних відносин між державою й місцевими органами влади, адаптувати до сучасних умов здійснення реформ, наблизити механізми регулювання територіального економічного розвитку до норм і стандартів Європейського Союзу з метою інтеграції економіки України у світовий економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Козоріз М. Напрями модернізації механізмів реалізації державної політики територіального розвитку в Україні. Регіональна економіка. 2015. № 2. С. 52-61.
2. Олексенко Р.І. Причини та наслідки інфляційних процесів в Україні. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. 2009. №3. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=44>
3. Підвисоцький Р. Регіональна економічна співпраця сприятиме сталому розвитку України. Вісник НБУ. 2014. № 8. С. 42-45.



## **ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ**

*Дяконенко О. І., к. е. н.,  
Інститут демографії та соціальних досліджень, ім. М. В. Птухи НАН  
України*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Активні трансформаційні процеси в сільських громадах України, що відбуваються під впливом адміністративно-територіальної реформи, потребують дослідження впливу соціального капіталу як ресурсу, втіленого у мережу соціальних зв'язків, що дає можливість покращити показники доходності, забезпечує доступ до фінансової та юридичної підтримки, посилює відчуття соціального захисту селян тощо.

У звіті німецької страхової компанії Альянс про глобальне багатство, у 2018 р. домогосподарства України були найбіднішими серед 53 країн. Обсяг чистих фінансових активів українських домогосподарств становив 530 євро на душу населення, що в 15,6 разів менше порівняно з Польщею та у 20,8 – з Латвією [1]. У сільській місцевості України, з притаманною їй високою деприваційною бідністю та низькими стандартами життя, високою питомою вагою соціальних виплат у структурі доходів, заниженими надходженнями від власності та підприємницької діяльності актуалізується необхідність залучення соціального капіталу як чинника збагачення.

Очікується, що в умовах децентралізації мультиплікативний ефект від нарощування соціального капіталу здійснюватиме значний вплив на доходи громади. Вдосконалення мережевої взаємодії та ефективне співробітництво членів громади у досягненні цілей збагачення матиме прояв у посиленні в односельчан відчуття соціального захисту, зниженні соціального розшарування та рівня економічної тривожності. Наразі в сучасному українському селі домінують настрої байдужості, низької соціальної активності та недовіри, що є вагомими причинами низької доходності громад.

Міжнародна та вітчизняна наукова спільнота неодноразово акцентувала увагу на проблематиці розвитку сільських поселень під впливом соціального капіталу. Зокрема, проблематику залежності фінансового достатку сільського населення від соціального капіталу досліджували І. Кавачі, Б. Кеннеді, К. Лочнер, Д. Просров-Стіс, які статистично підтвердили зростання нерівності серед населення під дією зниження соціальної згуртованості та довіри [2]; Д. Нараяні та Л. Прітчett, досліджуючи сільські домогосподарства Танзанії, статистично довели

наявність залежності між соціальний капіталом та доходністю селян [3]; М. Шніпілова, яка, дослідивши населення пострадянських країн та держав Західної Європи, обґрунтувала зростання їх довіри до громади та схильності до громадянської активності внаслідок підвищення рівня доходів [4].

Значну увагу проблемам розвитку сільських поселень в умовах адміністративно-територіальної реформи приділили Н. Джеммелл, Р. Кінлер, Р.М. Макнаб, І. Санз, Х. Блохлігер, Б. Егерт, Дж. Роден, Б. Неяпті, Р. Шанкар, А. Шах, А. Родрігес-Поз, Н. Жилл, Дж. Бонет, Г. Хілл, Дж. Сільва, Ю. Цяо, Дж. Мартінес-Васкес та ін. Зокрема, Н. Джеммелл, Р. Кінлер, Р.М. Макнаб та І. Санз досліджували вплив адміністративно-територіальної реформи на економічне зростання, Ф. Арседель Гранадо, Р. Макнаб, Дж. Фон Браун, У. Гроте, К. Ліндаман, К. Турмайер, К. Сепульведа надали перевагу дослідженню впливу фіскальної децентралізації на рівень життя, доходність та бідність населення, Д.П. Камерон, Дж. Томані, А. Пайк, Г. Торрісі, В. Целіос – впливу децентралізації на окремих громадян [5, 6]. Посилення фінансової автономії сільських громад та зростання доходності домогосподарств, на думку більшості дослідників, сформує підґрунтя для покращення життєвого рівня та зниження урбанізаційних прагнень селян.

**Основний матеріал.** Перспективи розвитку сільських поселень в Україні формуватимуться під впливом адміністративно-територіальної реформи, яка здійснюватиме багатовекторний вплив на функціональність сільської економіки і соціальний розвиток села, трансформуючи систему сільського розселення у якісно новий стан. Пріоритетом розвитку сільських поселенських структур є активізації місцевого розвитку шляхом формування конкурентної сільської економіки на засадах економічної самодостатності та саморозвитку, що сформує передумови для зростання соціалізації сільських поселень – підвищення якості життя та економічного благополуччя сільського населення.

Позитивних соціальних наслідків стабілізуючого впливу децентралізації на розвиток сільських поселень, слід очікувати за умови нарощування соціального капіталу ОТГ та його використання в інтересах громади. Соціальний капітал сільських ОТГ позитивно діє на доходи як громади загалом, так і її населення, зокрема, що особливо відчутно проявляється в поселеннях з сильними громадськими зв'язками. Зростання соціального капіталу громади посилене продуктивним впливом адміністративно-територіальної реформи формує передумови для підвищення фінансової спроможності ОТГ, що дасть можливість покращити інфраструктуру села та підвищити якість надання соціальних послуг.

На рівні домогосподарства вплив соціального капіталу проявлятиметься у зростанні доходності родини завдяки соціальним зв'язкам, соціальному статусу та активній участі у соціальних мережах. Беззаперечно, що можливість створити фірму та успішно вести бізнес у сільських поселеннях України значною мірою визначаються наявним у домогосподарства соціальним капіталом, який, будучи втіленим у мережу соціальних зв'язків, досягаючи довіри у відносинах з членами громади, формує для суб'єкта господарювання передумови успішного ведення бізнесу, покращує бізнес-середовище, надає доступ до необхідної інформації та знань. Цей взаємозв'язок підтверджено низкою зарубіжних наукових досліджень, в тому числі Гебрекіданом Аббаї, який на прикладі сільських домогосподарств Ефіопії обґрунтував залежність здатності отримати значно вищий дохід главою домогосподарства з високим соціальним капіталом, який дає йому можливість впливати на торговельні операції і відносини та вимагати вигідніших умов співпраці [7], а також Тіхоновною Н. С., яка стверджує, що низький соціальний капітал підприємця (передовсім, відсутність потрібних зв'язків в органах влади) є однією з головних причин неспроможності відновити бізнес [8].

Домогосподарства з вищим соціальним капіталом зорієнтовані на формування системи відносин, що базуються на інвестуванні у освітній потенціал. Такі домогосподарства формують відповідні зв'язки задля підвищення своєї кваліфікації та забезпечення кращої освіти своїм дітям. Досить щільно включені в сітку щоденних контактів, вони намагаються конвертувати економічний капітал у соціальний через підвищення кваліфікаційного рівня, що дасть можливість наростити владний капітал.

Домогосподарства, для яких соціальні витрати на підтримку та зміцнення соціальних зв'язків і соціального статусу в громаді є відчутно затратними, змушені звужувати соціальні витрати, передовсім через низький життєвий рівень. Приналежність до такої групи домогосподарств автоматично свідчить про меншу зануреність в мережу дружніх контактів і взаємодопомоги, високі показники економічної тривожності, фрустрованості та фінансового стресу.

**Висновки та пропозиції.** Проведене дослідження дає підстави для висновку, що в умовах прискорення процесів депопуляції та урбанізації на тлі бідності сільського населення пріоритетним напрямом розвитку сільських поселень в Україні в умовах децентралізації має бути розвиток соціального капіталу ОТГ. Зростання соціального капіталу та його використання в інтересах громади стабілізує діяти на економічний та соціальний місцевий розвиток, сприятиме зростанню рівня життя сільського населення. У разі збереження наявних тенденцій формування соціального капіталу варто очікувати на зростання нерівності доходів, що сприятиме зниженню соціальної активності переважної більшості

домогосподарств, зростання недовіри як до односельчан, так і місцевої влади, і, відповідно, дестабілізуюче впливе на демографічну рівновагу, прискорить старіння і депопуляцію населення. Наразі ж можна стверджувати, що підпадаючи під продуктивний вплив соціального капіталу, сільські поселення перейдуть у якісно новий стан та форму функціонування з можливістю підвищення життєвого рівня населення.

Список використаних джерел:

1. Allianz Global Wealth Report 2018: Economic research / [Kathrin Brandmeir, Michaela Grimm, Michael Heise, Arne Holzhausen]. – Allianz SE, 2019.
2. Kawachi I., Kennedy B., Lochner K., Prothrow-Stith D. Social Capital, Income Inequality, and Mortality // *American Journal of Public Health*. – 1997. – Vol. 87. – № 9. – P. 1491-1498.
3. Narayan D. & Pritchett L. Cents and Sociability: Household Income and Social Capital in Rural Tanzania // *Economic Development and Cultural Change*. – 1999. – Vol. 47. – № 4. – P. 871–897.
4. Шипілова М.В. Особливості формування соціального капіталу в трансформаційний період розвитку економіки / М.В. Шипілова // *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. – № 4 (28), 2014. – С. 8–12.
5. Cameron D. P. Speech on Wellbeing. 2010. – November, 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/news/britains-wellbeing-to-be-measured>.
6. Tomaney J. Decentralisation Outcomes: a review of evidence and analysis of international Data / J. Tomaney, A. Pike, G. Torrissi, V. Tselios; Centre for Urban and Regional Development, Newcastle University and Department of Geography and Environment, London School of Economics. Queen's Printer and Controller of Her Majesty's Stationery Office. – 2011. – 66 p.
7. Gebrekidan Abbay, A. (2016). Spatial proximity, social capital and social status: A livelihood approach. s.l.: [s.n.].
8. Тихонова Н. Е. Предпринимательский потенциал российского общества / Тихонова Н.Е., Челуренко А.Ю. // *Мир России*. – 2004. – Т. XIII. – № 1. – С. 116–145.

## УРБАНІЗАЦІЯ ТА СТРУКТУРНІ РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ МІСТ

Жабинець О. Й., к. е. н., доцент

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України», Україна

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** В останні роки спостерігається посилена увага до ролі міст та регіонів у національному розвитку. Структурна трансформація, адаптивність та економічна еволюція міст визначає роль міських районів у стимулюванні зростання та формування різноманітних траєкторій розвитку міської економіки від виробництва до сфери послуг. Важливе значення у даному контексті має здійснення містами структурної економічної політики. Структурні реформи усувають перешкоди на шляху до основних рушіїв зростання шляхом лібералізації ринків праці, товарів та послуг, заохочуючи тим самим створення робочих місць, залучення інвестицій та підвищення продуктивності праці; вони призначені для підвищення конкурентоспроможності економіки, потенціалу зростання та спроможності до адаптації.

Проблеми та перспективи розвитку міст, урбанізація та структурні трансформації в містах, в т. ч. великих містах України, є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких варто виділити дослідження науковців ІРД НАН України під керівництвом д. е. н., проф. Мельник М.І. Серед зарубіжних дослідників дану наукову проблематику розглядали Д.Хендерсон (*J. Vernon Henderson*), Б. Рено (*Bertrand Renaud*), Б. Катс (*Bruce Katz*), Л. Лінн (*Laurence E Lynn, Jr.*), К. Пейн (*Kathy Pain*) та ін.

**Основний матеріал.** Сучасна світова статистика свідчить, що сьогодні в містах проживає майже 70% населення, прогнозована чисельність якого, за даними Світового банку, у порівнянні із сьогоднішньою чисельністю зросте майже вдвічі до 2050 року [1]. Привабливість міст для проживання на відміну від сільських регіонів пояснюється перспективами знайти кращу роботу чи здобути освіту. Водночас нові наукові дослідження свідчать, що в основі ключових факторів росту або занепаду міст лежать не тільки ефективна взаємодія між містами та прилеглими до них сільськими територіями, але й їх структурна трансформація. «Зменшення бідності, – за словами виконуючого обов'язки директора з досліджень Світового банку Франсіско Феррейра, – майже повсюдно супроводжується переходом робочої сили із сільського господарства на високопродуктивні робочі місця у виробництві та сферах послуг. Урбанізація відіграє центральну роль у цьому процесі, але отримання цього права вимагає розуміння того, як міста формуються за рахунок інвестицій в інфраструктуру та людський капітал» [1].

Незважаючи на наявність низки спільних рис, таких як більша щільність населення, переважання несільськогосподарської діяльності, високий ступінь спеціалізації праці та різноманітний набір видів економічної діяльності, основна економічна структура міст може суттєво відрізнятись. Так, більшість міст у країнах з низьким рівнем доходу мають недиверсифіковану економічну структуру з обмеженим виробничим сектором та невеликими розмірами фірм. Разом з тим інвестиції в інфраструктуру можуть сприяти структурним перетворенням, які забезпечать зростання економічної спеціалізації в містах, а також між містами та сільською місцевістю. Динамічні зв'язки між містами та їх прилеглими районами повинні враховуватись при здійсненні ефективної політики розвитку міст, а також при проведенні структурних трансформацій.

Загальновідомо, що урбанізація та економічний розвиток тісно переплітаються: і хоча урбанізація сама по собі не спричиняє розвитку, стійкий економічний розвиток не відбувається без урбанізації. Сучасні країни, що розвиваються, мають або чітку національну політику урбанізації, або політику, що регулює розподіл ресурсів через контроль та керування урбанізацією. Це необхідно, оскільки сьогодні повна урбанізація\* відбувається протягом приблизно 30 років на відміну від більш повільних темпів урбанізації, які в сучасних розвинених країнах відбувалися більш ніж 100–150 років [1]. Швидка урбанізація є травматичною перш за все з огляду на те, що за короткий проміжок часу відбувається низка кардинальних змін у структурі міст: швидке зростання кількості населення, заміна традиційних інституційних та соціальних структур на сучасні, масштабні інвестиції у місцеву та міжміську інфраструктуру із відповідними механізмами фінансування тощо.

Типові структурні реформи передбачають реалізацію такої економічної політики, яка повинна забезпечити:

- зростання зайнятості та задоволення попиту на робочу силу;
- лібералізацію сектору послуг, посилення конкуренції на ринках товарів та послуг та в конкретних секторах, покращення загального ділового середовища;
- впровадження інновацій;
- підвищення ефективності державних податкових систем;
- вирішення проблем старіння населення в соціальній державі.

**Висновки.** В сучасних умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів, за яких відбувається розвиток економічних систем у XXI ст., економічний розвиток міст та передумови для їх структурних трансформацій визначаються впливом низки глобальних сил, в основі яких

---

\* Зміна рівня урбанізації в країні із 10-20% населення до 60-85%.

лежать наступні світові тенденції: зростаюче значення міжнародної торгівлі та інвестицій; зростаюча глобальна мобільність факторів виробництва; рушійна сила технологій; зростаюче значення галузей, заснованих на знаннях; необхідність застосування гнучких практик ведення бізнесу; необхідність створення міжнародних стратегічних альянсів. Відтак основними силами, що інтегрують світову економіку та визначають національне, регіональне, а також міське економічне зростання виступають міжнародна торгівля та інвестиції, підкріплені стрімким розвитком ІКТ.

Список використаних джерел:

1. Structural Transformation Can Turn Cities into Engines of Prosperity. April 17, 2019. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/04/17/structural-transformation-can-turn-cities-into-engines-of-prosperity>
2. Henderson J. Vernon. Cities and Development. Journal of Regional Science. 2010. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2009.00636.x>

## **НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА**

*Жаховська В. Л., к. е. н., старший науковий співробітник,  
Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН  
України, Україна*

Перед українським соціумом все частіше постають проблеми, розв'язання яких потребує соціальної відповідальності підприємців, громадянської активності населення, а також налагодження соціальних комунікацій у суспільстві на основі взаємної довіри і згуртованості. Постає нагальна потреба зміцнення соціального капіталу як рушійної сили соціально-економічного розвитку, що максимально враховує інтереси усіх членів суспільства. Одним із способів, який має високий потенціал щодо задоволення цієї потреби, є механізм публічно-приватного партнерства.

Питання публічно-приватного партнерства широко представлені у наукових публікаціях українських вчених, які акцентують свою увагу на: обґрунтуванні новітніх теоретичних і практичних основ державного управління і соціального партнерства [1, с. 5-7; 2, с. 27-30], вивченні світового досвіду та обґрунтуванні перспектив реалізації публічно-приватного партнерства в Україні [3, с. 95-103], визначенні його фінансового потенціалу, у тому числі на регіональних рівнях [4, с. 56-59], а також суспільної результативності [5, с. 34-38; 6, с. 80-84]. Разом з тим, надзвичайно актуальною залишається проблема наукового обґрунтування новітніх дієвих напрямів посилення соціальної ефективності взаємодії влади та бізнесу на умовах окресленого вище партнерства.

За даними міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства в Україні станом на 1 січня 2020 на умовах ППП укладено 187 договорів, з яких актуальні та виконуються лише 52 договори (34 – на умовах концесії, 16 – у формі спільної діяльності, 2 – інші договори), 135 договорів не реалізується (основна їх частка не виконується – 113 договорів, в інших закінчено термін дії або розірвано договірні відносини) [7]. Найбільший соціальний ефект від впроваджених проєктів спостерігається у сфері покращення благоустрою міст, сіл та селищ через модернізацію систем збору, очищення та розподілення води, виробництво, розподілення та постачання електричної енергії та оновлення об'єктів транспортної інфраструктури. Аналіз проєктів ППП за напрямками їх розповсюдження показує, що соціальна сфера в них майже не представлена. Фактично відсутні діючі проєкти ППП у соціально значущих сферах: охороні здоров'я, освіті, культурі, фізичній культурі та спорті.

З метою зміцнення соціального капіталу шляхом активізації публічно-приватного партнерства в Україні доцільним є:



- створення дієвого механізму державного та громадського контролю за якістю надання послуг населенню відповідно до умов договорів ППП;
- заохочення соціально відповідального підприємництва на умовах ППП шляхом формування через засоби масової інформації позитивного іміджу підприємців, що впроваджують та реалізують соціально орієнтовані та соціально успішні проекти;
- наближення критеріїв вибору проектів для ППП до Цілей сталого розвитку (визначеними ПРООН, що надає підтримку урядам в інтеграції ЦСР до національних планів і стратегій розвитку);
- подолання стереотипного прийняття рішень державними органами влади на користь реалізації проектів на умовах державних закупівель і уникнення проектів ППП;
- створення віртуальних спеціалізованих офісів для координації, організаційної та інформаційної підтримки розвитку ППП із широким доступом та налагодженою системою комунікацій з центрами об'єднаних територіальних громад;
- розвиток компетенції та підвищення кваліфікації службовців місцевого самоврядування щодо відбору, імплементації та ведення проектів ППП;
- розширення кола приватних партнерів, залучених до реалізації заходів ППП місцевими громадськими активістами, громадськими організаціями та спілками, що опікуються проблемами соціального розвитку.

В Україні створена необхідна законодавча та методологічна база для успішної реалізації проектів ППП, орієнтованих на зміцнення соціального капіталу. Надається всебічна підтримка з боку міжнародних організацій, зокрема Європейським консультативним центром ППП, Міжнародним центром Європейської економічної комісії ООН, Ресурсним центром щодо ППП у секторі інфраструктури, створеним за ініціативою Світового банку. Необхідним є напрацювання успішних соціальних проектів та практик такого партнерства з метою їх популяризації серед підприємців.

#### Список використаних джерел:

1. Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство: методологія, теорія, механізми розвитку: автореф. дис. .. д-ра екон. наук : 08.00.01 / Брайловський Ілля Аркадійович ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Харків, 2015. - 40 с.
2. Управління розвитком державно-приватного партнерства: [колект.] монографія / [Н. Є. Муромець та ін.] ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Харків. торг.-екон. ін-т. - Харків : Панов А. М. [вид.], 2019. - 201 с.

3. Мельник А. Ф. Державно-приватне партнерство в системі інститутів національної економіки: механізми розвитку: монографія / А. Ф. Мельник, С. В. Підгаєць. - Тернопіль : ТНЕУ, 2017. - 278 с.
4. Тищенко В. Ф. Фінансовий потенціал публічно-приватного партнерства: світовий досвід та перспективи реалізації в Україні: монографія / В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко. - Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. - 223 с.
5. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: монографія / С. А. Квітка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. - Дніпро : Грані, 2017. – 266с.
6. Запатрина И. В. Публично-частное партнерство для Целей Устойчивого Развития / Ирина Запатрина. - Киев : Лыбидь, 2017. - 310 с.
7. Стан здійснення ДПП в Україні [Електронний ресурс] // Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства в Україні. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniADppVUkraini&isSpecial=true>.

## ДИНАМИЧЕСКОЕ СТРУКТУРИРОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ И ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

Жудро М. К., д. э. н., профессор

Белорусский государственный экономический университет, Республика  
Беларусь,

Жудро Н. В., к. э. н., доцент,

Белорусский национальный технический университет, Республика  
Беларусь

В процессе аналитических, эмпирических и экспериментальных исследований установлена необходимость учета влияния не только сбалансированного, как декларироваться в научных традиционных научных рекомендациях, но и нового конфликтного взаимодействия ключевых переменных смарт-бизнеса в целом и агробизнеса в частности: технологических, экономических, инвестиционно-маркетинговых, логистических, финансовых, экологических, социальных, институциональных, цифровых и других. Указанное конфликтное взаимодействие проявляется в двух фундаментальных дуальных трендах развития мировой экономики: 1) в последние 15 лет имеет место «загадочный» рост мировой экономики и, соответственно, доходов населения в среднем 2-3% при росте объемов производства в высокотехнологичных компаниях 6-10%. Установленная глобальная тенденция социально-экономической диспропорции в мировой экономике усиливает рыночный разрыв между реальным спросом и предложением товаров, услуг и генерирует новые маркетингово-логистические вызовы традиционным технологиям их продаж; 2) технико-технологическая и функциональная сложность производимых и реализуемых потребителям изделий характеризуется опережающим ростом по отношению к необходимым компетенциям потребителей в процессе их практического использования, эксплуатации. Установленная глобальная технологичная и функциональная диспропорция в мировой экономике усиливает информационно-коммуникационный рыночный разрыв в профессионально-эксплуатационном взаимодействии производителя и потребителя. Эффективное взаимодействие производителя и потребителя нуждается в этом случае в разработке и практикоприменении адекватной информационно-коммуникационной сервисной инфраструктуры бизнеса, ориентированной в первую очередь не на прибыль компании, а на обеспечение максимальной жизненной ценности для клиента (*LTV* – англ. *Lifetime Value*).

Сформулированные выше два фундаментальные дуальные тренды развития мировой экономики свидетельствует, во-первых, об уязвимости теории и методологии исследования современных социально-экономических

проблем развития бизнеса, представленных в научных работах, учебниках известных белорусских и иностранных ученых: Лауреатов Нобелевской премии Л. Гурвица – теория оптимальных механизмов, Э. Острома – теория сложных практик принятия эффективных решений, Ж. Тироля – теория организации промышленности, О. Харта и Б. Хольмстра – контрактная теория фирмы, Э. Рота, Ю. Фамы – теория стабильного распределения и практики устройства рынков, Э. Петера Хансена – теория эмпирического анализа изменений цены активов, М. Алле – теория ожидаемой полезности и модель межвременной полезности и др.

Во-вторых, исследование установленных выше двух фундаментальных дуальных трендах развития мировой экономики актуализируется конфликтным взаимодействием фундаментальных актуальных институционально-экономических мировых процессов глобализации, либерализации и ее цифровизации, источником которого выступает сложившаяся и потенциальная архитектура институционального взаимодействия национальных экономик на основе использования фундаментального регламента реализации дискриминационных и диспропорциональных многосторонних договоренностей, включая и в рамках ВТО. и, как следствие, формируются недостаточно конкурентные базовые их конструкции и заданные их границы, за которые национальный политический, экономический протекционизм может выходить.

В-третьих, традиционные научных научные рекомендации не учитывают кардинальные глобальные рыночные изменения, обусловленные реальным проявлением непредсказуемых социально-экономических последствий *COVID-19* - биотехнологического вызова [1]. И, как следствие, в современной институциональной и цифровой регуляторике мега-, мезо- и микросреды развития рынка продовольственных товаров доминируют инструменты традиционного функционирования экономики компании, базирующиеся на использовании двух существующих парадигм ее функционирования: 1) «эффективная экономика», основанной на теории пропорциональности взаимодействия ресурсов в процессе производства, логистики и продажи продовольственных товаров и исключительности экономического обоснования и принятия управленческих решений инвесторами, предпринимателями, менеджерами и специалистами предприятий и т. д., а также покупателями продуктов питания и 2) «поведенческая экономика», базирующаяся на теории выбора покупателей во взаимодействии с продавцом исходя из учета результатов экспериментальных наблюдений и ответов, а также полевых исследований условий, обстоятельств, мотивов и последствий принятия участниками рынка продовольственных товаров решений о бизнес-сделках на основе субъективной их компетенции, практического опыта, правила, не обязательно логичного и, как следствие, сопровождающихся как рыночной эффективностью, так и неэффективностью

из-за возможных ошибок в установке не только рациональной, но и иррациональной цены, ценности, маржинальности и т.д.

Ключевое отличие указанных парадигм заключается в том, что декларируемая в социально-экономической конструкции первой парадигмы зависимость потребления продовольственных товаров от текущего дохода (рост которого ведет к росту потребления) проявляется согласно второй парадигме не очень устойчиво. Указанное противоречие между теорией и фактами объясняется теорией глобального или межвременного выбора, согласно которой в реальности покупатель продовольственных товаров выбирает, какую часть текущего дохода он может потратить на потребление продуктов питания в текущий момент, а какую в будущем. Непотребленная часть дохода откладывается покупателем в виде его сбережений. В качестве «сбережений» со знаком минус могут рассматриваться заимствования. Тогда в текущем периоде потребление может оказаться больше дохода.

Выполненные аналитические и экспертные исследования актуальных инструментов институциональной и цифровой регуляторики мега-, мезо- и микросреды развития рынка продовольственных товаров и поведения покупателей в 2020 году свидетельствуют, что установленные выше два фундаментальные дуальные тренды развития мировой экономики актуализируются конфликтным взаимодействием непредсказуемым ажиотажным с различной степенью спрос на те или иные продукты питания. Так, спрос на чеснок, лук, имбирь, лимон и другие продукты, содержащие фитонциды и как новые панацеи от вируса в отдельные периоды возрастал многократно при сохранении доходов населения. То есть, пропорциональная зависимость потребления продовольственных товаров от текущего дохода (рост которого ведет к росту потребления) заменялась диспропорциями, которые вызывали турбулентность функционирования рынка продовольственных товаров и подвергали угрозе продовольственную безопасность страны. При этом практически ни одна традиционная маркетинговая практика эффективного использования рекламы, прямого маркетинга, стимулирования спроса, дисконта, интернет-маркетинга и других маркетинговых инструментов формирования пропорционального, когнитивного взаимодействия продавца и покупателя не демонстрировала свое реальное подтверждение [2].

Согласно экспертным исследованиям ключевых причин установленной ограниченности практикоприменения двух существующих парадигм функционирования бизнеса в 2020 году: 1) «эффективная экономика и 2) «поведенческая экономика» и проявляющаяся в непредсказуемом поведении покупателей продовольственных товаров обусловлено тем, что традиционные теории, методологии, алгоритмы идентификации, количественного измерения, разработки и обоснования

адекватных и эффективных научных рекомендаций конструирования и практикоприменения управленческих решений всеми стейкхолдерами бизнеса не учитывают кардинальные глобальные рыночные изменения, обусловленные конфликтным взаимодействием двух фундаментальных дуальных трендов развития мировой экономики и реальным проявлением непредсказуемых социально-экономических последствий *COVID-19* - биотехнологического вызова.

Прежде всего, глобальная и масштабная эпидемия продемонстрировала, что приоритетные естественные человеческие потребности "обеспечивающие функционирование организма человека в условиях реальной угрозы" – стремление к естественному благополучию и безопасности жизни в реальности не являются технологически незыблемо фундаментальными и трудно согласуются с традиционными принципами рационального расходования населением своих доходов. Такого рода непредсказуемое и когнитивно-недоступное технологическое и социально-экономическое сопровождение протекания жизни человека и представляет собой биотехнологический вызов как цивилизации в целом, так и для развития дизайна формирования самых различных профессиональных компетенций, включая и экономические.

Биотехнологический вызов создает предпосылки для развития альтернативного состояния развития бизнес-процессов, которое можно интерпретировать, как «глобальная турбулентность» экосреды жизни человека. Аргументом этому является то, что бизнес и правительства стран преимущественно в 2020 году сориентировались на масштабное применение жесткой и мягкой карантинной самоизоляции с целью сохранения как можно больше жизней людей и допущения создания институциональных предпосылок генерирования убытков компаний, домашних хозяйств. В этой связи, следует констатировать, что в реальной экономике имело место обременение практикоприменения двух фундаментальных дуальных трендов и парадигм функционирования экономики, целью которого выступала не пропорциональность взаимодействия доходов компаний и богатства населения при сохранении императива экономического роста, а недопущение определенного пренебрежения тотальным и перманентным риском [3].

В период беспрецедентной эпидемии коронавируса *COVID-19* особо ярко и резонансно обнажились узкие места основных теорий рыночного и ментального поведения человека, основанных на доминирование пропорционального рыночного и технологического взаимодействия закона спроса и предложения материальных и финансовых благ, а также маркетинговой сбалансированности когнитивного, рационального и асоциального поведения покупателей. Так, цивилизация столкнулась с интеллектуальным, профессиональным и социальным бессилием человека

по отношению к непредсказуемым и фатальным последствиям *COVID-19* – биотехнологического вызова, который сгенерировал его внутренний конфликт между инстинктом самосохранения и проблематичностью отказа от социально-экономического комфорта и роста богатства.

Другими словами, биотехнологический вызов сгенерировал фундаментальную "экономико-эпидемиологическую дилемму" в научном осмыслении проблемы коронавируса как технологического вызова, которая заключается в необходимости исследований соотношения социально-экономического потенциала демонической коварности инфекции, из-за текущей ограниченности медицинских методов борьбы с ней и толерантности людей к полной свободе выбора на перенасыщенном рынке продовольственных товаров, услуг, публичного поведения, изобилия вкусной гастрономии, комфортного досуга, доминированию материального достатка.

Успешное научное объяснение сформулированной дилеммы позволит преодолеть традиционное экономическое мировоззрение кризиса, вызванного пандемией, которое продемонстрировало уязвимость игнорирования двух фундаментальных дуальных трендов развития мировой экономики и доминирующего практикоприменения двух существующих парадигм функционирования бизнеса: 1) «эффективная экономика» и 2) «поведенческая экономика» в рамках реализации традиционных бизнес-проектов, прогнозов развития бизнеса и государственной социально-экономической политики и т. д. При этом следует констатировать, что выявленная теоретико-методологическая уязвимость функционирования бизнеса в 2020 году проявлялась в усилении диспропорций взаимодействия продавца (производителя) покупателя (потребителя) из-за непредсказуемости практико-применения на рынке продовольственных товаров таких деривативов как фьючерсные и форвардные контракты, опционы, свопы, акции. В этой связи следует заметить, что ключевым отличием «экономики деривативов» (фондовых рынков и товарной биржевой, внебиржевой торговли) от любых других традиционных рынков, включая и рынки продовольственных товаров, является то, что большая часть их операций эмитентами деривативов, не обязательно являющимися владельцами базового актива, не сопровождается пропорциональностью и когнитивностью их взаимодействия с субъектами в рамках реализации традиционных бизнес-проектов, прогнозов развития бизнеса и государственной социально-экономической политики. Так, операции на фондовых рынках генерируют диспропорции в движении материальных ценностей и стоимости ценных бумаг.

Таким образом можно утверждать, что, с одной стороны, биотехнологический вызов диктует допущение игнорирования традиционных рыночных коммуникаций и издержек в процессе

достижения максимально возможной технологической степени безопасности жизни людей или тотальный и перманентный отказ от приоритета их меркантильных интересов. С другой стороны, социально-экономическая и гуманитарная зависимость общества от уровня и динамики технологического развития экономики объективно не позволяет человечеству игнорировать в полном объеме непредсказуемое воздействие на жизнь людей законов, инструментов, механизмов бизнеса, включая фундаментальные дуальные тренды и парадигмы развития мировой экономики. Так как указанное игнорирование спровоцирует глобальные социально-экономические негативные последствия как отдельного человека, так и для страны, и в целом цивилизации: снижение производительности факторов производства, доходов компаний, населения, рост безработицы и т.д.

В целях преодоления негативного мультиплицированного взаимодействия двух фундаментальных дуальных трендов развития мировой экономики и парадигм функционирования бизнеса: 1) «эффективная экономика: 2) «поведенческая экономика» и 3) «экономики деривативов» необходимо разрабатывать и применять динамическое структурирование взаимодействия институциональных и цифровых инструментов развития информационно-коммуникационной и маркетингово-логистической инфраструктуры продаж и сервиса во взаимоотношениях производителя и потребителя на основе реализации золотого правила бизнес-успеха: «если в течение менее, чем 30 секунд производитель не выполнит запрос клиента, то его выполнит конкурент».

Список использованных источников:

1. Жудро М. К., Жудро Н. В. Рудименты развития smart – маркетинга. *Научно-технологическое развитие аграрного сектора экономики страны в условиях глобальных вызовов и угроз: сборник статей междунар. научно-практической конф.*, (г. Москва, 17–18 октября 2019 г.). М.: «Научный консультант», 2020. С. 457–462.
2. Жудро М.К. Smart-экономика – вызов теории и методологии формирования маркетинговых профессиональных компетенций. *Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития: матер. XX междунар. науч. конф.* (Минск, 17-18 окт. 2019 г.). В 3 т. Т.2 / редкол.: Ю.А. Медведева [и др.]. – Минск: НИЭИ М-ва экономики Республики Беларусь, 2019. – С.28–31.
3. Жудро М. К, Жудро В.М. Методические аспекты коворкинга субъектов smart-бизнеса. *Устойчивое социально-экономическое развитие регионов: материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 95-летию создания кафедры экономики и МЭО в АПК / редкол.: А. В. Колмыков (гл.ред.) [и др.].* Горки: БГСХА, 2020. С. 84–89.



## **ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ «КОНВЕЙЕРНО-СЕТЕВОГО» КОНСТРУИРОВАНИЯ БИЗНЕС-ВЗАИМОДЕЙСТВИЙ КОМПАНИЙ В ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОМ АГРОБИЗНЕСЕ**

*Жудро М. М., к. э. н., доцент,*

*ГУО «Могилевский институт образования», Республика Беларусь*

В ходе аналитических, экспертных и экспериментальных исследований установлено, что методологическая уязвимость традиционной профессиональной «боязни» и непонимание цифровизации АПК, которая подтверждается вялотекущей трансформаций менеджерами аграрных организаций офф-лайн в электронно-дистанционное или он-лайн управление агробизнесом в условиях социальной изоляции из-за коронавируса в 2020 году. Это обусловлено, с одной стороны, недостаточными компетенциями в области информационно-коммуникационных технологий, а, с другой стороны, значительно больше отсутствием понимания роли и возможности интерфейса и функционала цифровых платформ в агробизнесе.

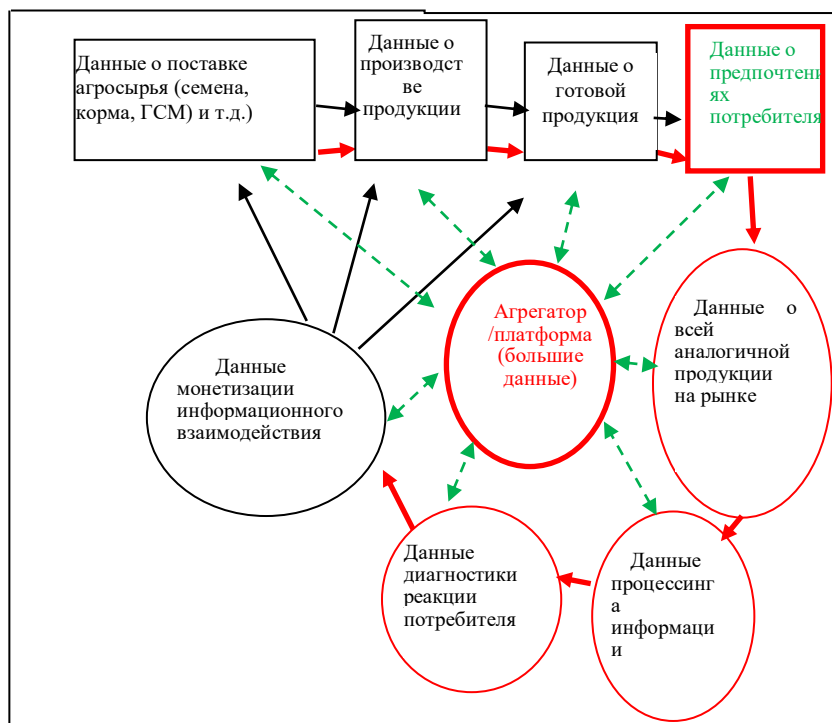
Аргументом этому выступает институциональная инициатива государства оказать существенное изменение экономики АПК Витебской области, которая также недостаточно ориентирована на эффективное внедрение цифровых технологий в систему государственной поддержки доходов и социально-инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных организаций. Так, Указом Президента «О развитии АПК Витебской области» от 2 марта 2020 года также предусмотрены меры по реструктуризации задолженности предприятий АПК Витебской области, реализация которых не предусматривает он-лайн взаимодействия всех заинтересованных сторон. Так, сельскохозяйственные организации Витебской области могут с 1 марта передать традиционным способом ГО «Витебский концерн «Мясо-молочные продукты» свои обязательства по задолженности по налогам, взносам в ФСЗН, лизинговым платежам, пеням по платежам в бюджет и госфонды, задолженность по исполненным гарантиям, обратиться к контрагентам за предоставлением рассрочки погашения обязательств на срок до 15 лет. Перерабатывающие предприятия будут отчислять на спецсчет объединения 3% выручки после уплаты налогов, сборов и других обязательных платежей, а производители сельхозпродукции — не менее 1%. На него же будут поступать средства от продажи предприятий как имущественных комплексов. Средства со спецсчета будут использоваться для погашения обязательств, переданных предприятиями, финансирования инвестиционной и текущей деятельности организаций, в частности приобретение скота, техники, удобрений и т.д. Предприятия также будут освобождены от уплаты штрафов и пеней за

нарушение сроков оплаты топливно-энергетических ресурсов, обязательства перед местными бюджетами Витебской области по уплате процентов и пеней по бюджетным ссудам, займам, гарантиям, административным штрафам. Также указом предусмотрены другие меры.

В то же время опыт оперативного государственного регулирования оказания финансовой помощи российским гражданам и предприятиям с целью компенсации упущенной выгоды и убытков из-за коронавируса в 2020 году посредством Единой системы идентификации и аутентификации на официальном интернет-портале государственных услуг в Российской Федерации свидетельствует об острой необходимости разработки и внедрения во многом схожей цифровой платформы в государственную систему регулирования АПК Республике Беларусь.

Согласно исследованиям, платформы цифровых бизнес-взаимодействий позволяют компаниям быстро масштабироваться посредством трансформации линейных их конструкций в «конвейерно-сетевые», которые, «подталкивая» клиента к выбору принятия он-лайн покупательского решения, добавляют к цене продаж производителя маркетинговую ценность его товара, услуги посредством гравитационного сдвига в создании стоимости в сторону платформ самих себя. Следовательно, использование цифровых платформ в агробизнесе генерирует двойственность бизнес-коммуникаций участников агробизнеса: 1) традиционного понимания спроса и предложения (сырье, производство и потребление), состоящего из линейной цепочки интегрированных фирм в создании добавленной соответствующей части стоимости и 2) разных комбинаторных блоков (ячеек) нелинейного взаимодействия между физическим и виртуальным бизнесом к выходу, из которого пассивный потребитель получает частную утилиту (суверенная возможность покупателя принимать самостоятельное решение о выборе и покупке товара) - больше не применяется. Новая экономическая модель работает по кругу как цикл обратной связи, в котором интегрирование данных и бизнес-взаимодействий (т. е. сеть) являются ключевым ресурсом и источником создания добавленной стоимости. То есть, в цифровой экономике преобладает универсальный подход: вместо того, чтобы быть автономным и локальным владельцем данных о конкретных ресурсах, товарах, услугах, технологиях или рабочей силы, платформа «создает новый шеринговый рынок» данных для различных участников бизнеса посредством совместного их виртуального использования. Изначально участники агробизнеса, не являющиеся собственниками, то есть не владеющие рыночными данными об основных агроактивах (тракторы, машины, агротехнологии), и работники (водители, трактористы, операторы являются подрядчиками) инвестируют в приобретение информационно-коммуникационных профессиональных компетенций (активов), [1].

Архитектура графо-аналитической предлагаемой концептуальной схемы конвейерно-сетевой агробизнеса на основе цифровой платформы информационного взаимодействия его участников позволяет констатировать необходимость трансформации традиционного линейного аграрного производства с целью создания институциональных инструментов кардинального улучшения инвестиционного и финансово-экономического положения организаций АПК (рис. 1). Разработано автором на основе изучения Доклада о цифровой экономике 2019: *Digital Economy Report 2019 - UNCTAD*[https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2019\\_en.pdf](https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2019_en.pdf).



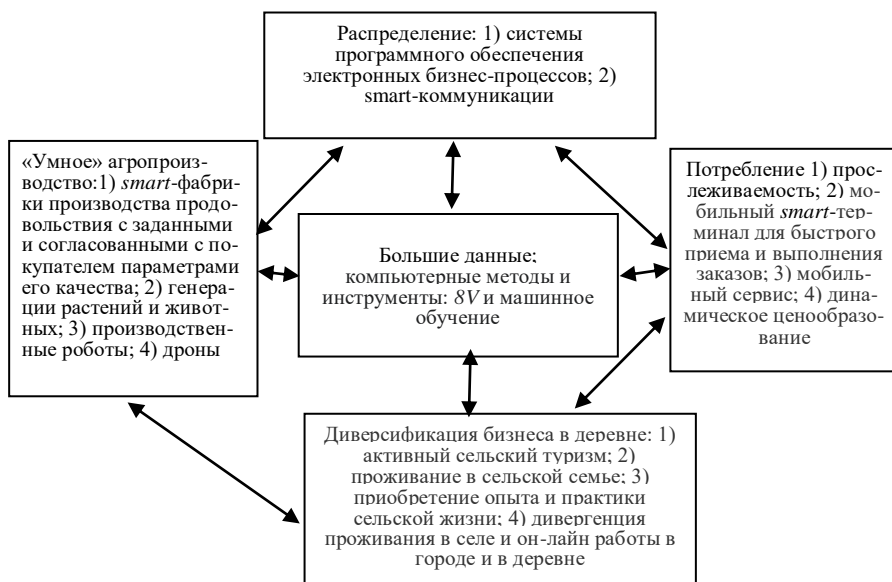
**Рис. 1. Концептуальная схема трансформация 1) линейного аграрного производства; 2) конвейерно-сетевой цифровой агробизнес на основе цифровой платформы информационного взаимодействия его участников**

Реализация предлагаемой концептуальной схемы конвейерно-сетевой агробизнеса на основе цифровой платформы информационного взаимодействия его участников предполагает следующие концептуальные изме-

нения в сельском хозяйстве и деревне: 1) роботизированные автоматизированные агропромышленные процессы, основанные на метафорических программных роботах (ботах) или на искусственном интеллекте (ИИ) / цифровых рабочих; 2) закрытые «умные» фабрики как цифровые системы точного выращивания, которые позволяют производить сельскохозяйственную продукцию круглый год, используя искусственный контроль света, температуры, влажности и концентрации углекислого газа; 3) генерации искусственных продуктов питания растительного и животного происхождения; 4) получит развитие внедрение «больших данных», компьютерных методов и инструментов для аграрных организаций, жителей деревень, местных органов власти, обеспечивающие перевод деловой коммуникационной и транзакционной информации в человекочитаемую форму, пригодную для бизнес-анализа, а также средства для массовой работы с такой обработанной информацией в соответствии с требованиями *8V*: *1V* – физический объем (англ. *volume*); *2V* – скорость (англ. *velocity*); *3V* – многообразие (англ. *variety*); *4V* – достоверность (англ. *veracity*), *5V* – жизнеспособность (англ. *viability*); *6V* – ценность (англ. *value*); *7V* – переменчивость, (англ. *variability*) и *8V* – визуализация (англ. *visualization*); 5) методы машинного (глубинного обучения или обучения с учителем, с частичным привлечением учителя, без учителя, с подкреплением – с англ. *deep learning*, основанные на обучении представлением (англ. *Feature/representation learning*), а не специализированным алгоритмам под конкретные задачи; 6) системы программного обеспечения электронной пакетной записи (англ. *electronic batch record (EBR) software systems*); 7) системы программного обеспечения отслеживать потребителем (англ. *Traceability*) посредством документированной записанной идентификации; 8) внедрение - мобильного терминала для быстрого приема и обработки заказов на планшете (*smart-order*) и его удовлетворение; 9) диверсификация сельского хозяйства и деревни (рис. 2).

Следовательно цифровизация агробизнеса позволит организациям АПК принципиально изменить существующую парадигму линейной системы преимущественно последовательного, поэтапного, поэтапного взаимодействия всех участников агробизнеса: 1) маркетинг рынка, покупателей и 2) инвестирование и финансирование операционных расходов самостоятельно предприятием на: а) логистику поставки агресурсов для производства аграрной продукции массового спроса; б) массовое производство аграрной продукции; в) маркетинг массовых продаж; г) логистику поставок массовой продукции на рынок; д) получение финансового результата - денежной выручки в следующую разработанную нелинейную конструкцию их сетевого взаимовыгодного стартового и текущего совместного глобального взаимодействия: 1) маркетинг рынка, покупателей с целью формирования преимущественно твердой и безотзывной оферты и

на этой основе залогового фьючерсного контракта на производство персонализированной аграрной продукции и 2) совместное оптимальное инвестирование и финансирование операционных расходов предприятия и платежеспособного и мотивированного покупателя на: а) логистику поставки агресурсов для производства аграрной продукции персонализированного спроса; б) адресное производство аграрной продукции; в) маркетинг персонализированных продаж; г) логистику поставок персонализированной продукции конкретному покупателю и в строгий промежуток времени; д) получение предприятием остаточного финансового результата – конечной денежной выручки [2].



**Рис. 2. Концептуальная схема цифровых изменений в сельском хозяйстве и деревне**

Таким образом, можно заключить, что цифровизация агробизнеса не только кардинально повысит рациональное использование природных и технических ресурсов, эффективное энергосбережение, но трансформирует традиционную конфигурацию агробизнеса, которая резко повысит производительность ресурсов и обострит конкурентные условия деятельности как традиционных, так высокотехнологичных (умных) организаций АПК

Так, во-первых, формируется новое состояние институционально-экономических и информационно-коммуникационных технологий

производства товаров и услуг, которое трансформирует традиционный институт так называемой абсолютной в композитный формат частной собственности. Например, актуализируется использование самых различных системно-ситуационных институтов и инструментов применения частной собственности в бизнесе. Так, наряду с владением новыми техническими, технологическим ресурсами, получает развитие сетевых интеллектуальных моделей не только традиционного лизинга, аренды, аутсорсинга, франчайзинга и т.д., но новых конструкций бизнеса: инвестиционных товариществ, стартапов, шеринг-экономики, краудфандинга и т.д. Во-вторых, наряду с первичным производством активно будет развиваться вторичная переработка всех отходов и получение из них новых товаров, сырья, энергии и т.д. В-третьих, создаются и производятся для человека принципиально новые интеллектуальные – «умные», производные 1) искусственного интеллекта и 2) самообучающихся систем технологии, технические системы, услуги и т.д. Так, в высокотехнологичном агробизнесе уже появляются «умные» животноводческие фермы с роботизированными системами выполнения ранее весьма трудоемких технологических процессов в животноводстве: роботизированное доение коров, роботизированные станции кормления, поения животных и т.д.

Список использованных источников:

1. Жудро, М.М. Инновационный организационно-экономический механизм развития гибридных высокотехнологичных организаций в условиях цифровой экономики: менеджмент, бизнес, образование (теория, аналитика, инструментарий): монография. Могилев: МГОИРО, 2017. 222 с.
2. Жудро М.М. Скоринг конкурентоспособности высококонкурентоспособного бизнеса в условиях электронной экономики. *Управление социально-экономическими системами: материалы междунар. науч.-практ. Конф. молодых ученых /М-во образ. и науки РФ; Вологод. гос. ун-т. Вологда: ВоГУ, 2018. С. 61–63.*

## **РОДОВИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ**

*Заїка В. М., к. псих. н., доцент,*

*Полтавський інститут економіки і права Університету "Україна",  
Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Сучасний розвиток українського суспільства характеризується швидкими, стрибкоподібними рухами вперед в процесах державотворення, патріотичного виховання, розвитку обороноздатності країни, розвитку територіальних громад та піднесенні національної ідеї. Такий динамічний розвиток суспільства безумовно відбувається з екстраполяцією в минуле. Адже в ньому міститься віковий досвід державотворення предків та значний потенціал побудови демократичного суспільства.

Але всі ці спонукання не можливі без розуміння свого місця на геополітичній карті світа, без знання свого минулого, сформованої національної ідентичності, родового досвіду предків. Про проблему формування національної ідентичності говорили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Е. Фромм, Л. Сонді, К. Юнг, Е. Гепнер, Е. Сміт, В. Куєвда, Хв. Вовк, А. Маслюк, М. Козловець, Л. Нагорна, О. Губко, Ф. Моргун, О. Піменова, В. Заїка та ін. [1; 7; 8; 9; 10].

**Основний матеріал.** Для підтвердження розуміння невід'ємного зв'язку людини, нації та країни потрібно довести їх безумовний взаємовплив одне на одного. Народ – це людська спільнота, що склалася історично й відрізняється від подібних п'ятьма головними ознаками: 1) батьківщиною; 2) мовою; 3) етнокультурою; 4) темпераментом (ментальністю); 5) національною самосвідомістю. Причому остання ознака головна, адже без неї народ дезінтегрується. Національна свідомість, стрижнем якої є спільна історія, відмінна від історії сусідів та етносів-попередників – це обов'язкова умова етнічної єдності. Коли народ забуває власну історію, зникає самоусвідомлення окремішності від сусідів і етнічна спільнота дезінтегрується, її асимілюють сильніші сусіди й вона сходить з арени історії. Тому з античних часів відомо: щоб завоювати народ, мало захопити його землі – треба написати його історію (або викривити вже існуючу). А історія країни безумовно пов'язана з історією кожної родини, які проживають на її території. Саме тому дослідженням історії власної родини, родоводу потрібно займатися кожному свідомому українцю [5].

Необхідно сказати декілька слів стосовно особливостей вивчення власного родоводу, життя та побуту предків у звичаях українського народу. Знання історії своїх предків є невід'ємною частиною культури

будь-якого народу, а від уявлень про свій родовід залежить відношення до самих себе і інших народів. На жаль, у нас відсутня історична традиція пам'ятати свій рід в іменах та постатях до сьомого покоління, як це існує у деяких народностей Сходу. Можливо, це було пов'язано з постійною зайнятістю українців, їх важкою працею та нестабільним соціально-політичним станом суспільства в різні часи, розривом зв'язку передачі знання між поколіннями та навмисними репресивними заходами з боку певних влад та режимів з метою стерти з пам'яті історію кількох поколінь українців. Але, наприклад, за свідченням давніх істориків кожен скіф повинен був знати свій родовід до сьомого коліна. Той, хто не знав свого походження, не міг вважатися повноцінною людиною, він був поза родом, поза племенем, йому було важко вижити, його цуралися. І якщо нині серед нас, цивілізованих людей, далеко не кожен може назвати імена своїх дідів та прадідів, задумаймося над цією скіфською етикою. Адже через пізнання і вшанування людиною своїх кровних предків відбувається й пізнання генетичних коренів свого народу, і шанобливе ставлення до його святинь.

Слово «генеалогія» грецького походження й означає поняття «родовід» і походить від слів «ген» (*γενεα, genea*) - «рід», «логос» (*λόγος, logos*) - «наука, знання». В нашій країні приклад ведення власної генеалогії зафіксовано лише в елітних верствах суспільства – в князів та гетьманів, феодальної слов'янської знаті, шляхти та старшинської козацької верхівки з метою фіксування спадкових прав, походження та шляхетності роду. До нашого часу дійшли біографії відомих полководців та вчених, партійних чиновників та можновладців, але як жили та вмирали мільйони звичайних українців, їхні, найчастіше, трагічні долі в більшості залишаються ще й досі нам невідомими [8; 9].

Але достеменно відомо, що середня маса народу у вільний час збиралася на вечорницях, так званих посиденьках, на храмові свята, на котрих старші досвідчені родичі розповідали про минулі часи, свої поневіряння в житті та пошуки щастя. Зазвичай це робилося бабусями і дідусями або прабабусями і прадідусями, які шанувалися та поважалися як носії життєвого досвіду, знавці давніх традицій та знань, психології життя людини та хранителі сімейної мудрості. Як правило, до них найбільш прислухалися внуки та правнуки, для котрих ця жива усна мова предків була прямою передачею родового знання, яке подавалося у формі цікавих історій та оповідань, що сприймалися малечю наче писані казки з мудрих книжок. Середнє покоління синів та дочок через трудову зайнятість та бажання самостійного керування власною долею рідше залучалося до таких бесід. Чоловіки не часто доживали до похилого віку, тому найчастіше в ролі так званих „хранителів знання” (в інших народів вони називалися кантадори, кантори, скальди, гріоти, трубадури, бакши, дервіші, волхви, друїди та ін., у нас – характерники, кобзарі) виступали жінки.



Зі спогадів батька відомо, що раніше після досягнення пенсійного віку чоловіки переставали голитися і можна ще й зараз побачити на фотографіях того часу дідів з бородою-лопатою, в котрій, як і в зморшках на обличчі зберігалася і проступала та сама мудрість поколінь. Наприклад, зараз у сучасному інформаційному суспільстві, коли носіями знання є книжки, мас-медіа, комп'ютери та інтернет, нинішнім „дідусям” немає сенсу мати образ мудрого старця. Лише в окремих випадках можна побачити чоловіка з бородою, для якого роль наставника займає важливе місце в житті. Так, ще у ХХ ст. діди збиралися зі своїми ровесниками (ветеранами Першої або Другої Світових воєн, інколи інвалідами) та пригадували свої героїчні подвиги та обговорювали сучасні новини. Бабусі збиралися окремо, вони одночасно вишивали, шили, співали пісні, ворожили, радили в складних життєвих обставинах, ділилися старовинними рецептами приготування різних страв, народними методами лікування тощо. Якщо в сім'ї був живим лише хтось один зі старшого покоління, то він брав онуків обох статей до свого кола спілкування. Тому досить поширеним було, коли побіля дідусів та бабусь юрилися як хлопчики так і дівчатка.

Так ще в 1950-х рр. моєму батькові його дід, Павло Григорович, 1887 р. н., ветеран Першої світової війни 1914–1918 рр., поранений в ногу шрапнеллю, охоче розповідав, зачерпуючи саморобною дерев'яною ложкою з глиняної миски, гарячий наваристий селянський борщ, про рідну землю, про минулі часи, про життя своїх батьків та дідів. Ці ложки він сам особисто вирізав з дерева духмяної груші, ніколи не визнаючи вже широко поширеного тоді металевого посуду. І його слова міцно закарбовувалися в пам'яті нащадків та потім передалися по спадку й мені [2; 4].

Однак існували періоди в історії кожної країни і сім'ї, коли ця традиція передачі знань переривалася через різноманітні локальні військові конфлікти та світові війни, голодомори та репресії, яких в кожній державі вистачало. Наприклад, в Україні серед таких періодів можна назвати: боротьбу з кочівниками (печенігами, половцями та хозарами) у IX – XII ст., монголо-татарську навалу XIII – XIV ст., Визвольну боротьбу під проводом Б. Хмельницького (1648 – 1954 рр.), Руїну (1657 – 1687 рр.), Північну війну (1700 – 1721 рр.), Російсько-турецькі війни (XVII–XIX ст.), Кримську війну (1853 – 1856 рр.), Першу Світову війну (1914-1918 рр.), Громадянську війну (1918 – 1922 рр.), Другу Світову війну (1939 – 1945 рр.), геноцид та репресії українського народу за часів СРСР тощо. Саме в ці часи найбільше гинуло здорових, мужніх, досвідчених представників роду, на долю яких випадала честь боронити Батьківщину від загарбницьких посягань інших держав чи виконувати обов'язок по захисту шовіністичних інтересів тогочасних держав. В результаті чого сім'ї часто залишалися без чоловічих рук, що також не кращим чином

позначалося на довготривалості життя жінок. Саме тут, ми вважаємо, потрібно шукати причину необізнаності багатьох сімей із власною генеалогією, своїм минулим формування синдромів: «меншовартості», «меншого брата», «Іванів не помнящих родства», «втрати коріння», «ворогів народу», «свій серед чужих, чужий серед своїх» тощо [3].

**Висновки та пропозиції.** Таким чином, родовий досвід українського народу як складова національної ідентичності займає важливе місце в умовах сучасної децентралізації влади. З вивчення власного родоvodu, знань предків, народної культури відбувається становлення народу та нації в цілому. Минуле України насичене безліччю історичних та культурних подій, досвід яких потрібно втілювати в практику в сучасних реаліях розвитку. Адже, як казав класик, «не знаючи власного минулого, неможливо зрозуміти справжній сенс теперішнього та цілі майбутнього».

Список використаних джерел:

1. Заїка В.М. Відродження та збереження української національної самобутності в умовах сучасного розвитку сільських територій / В.М. Заїка // Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації: зб. наукових праць. – Житомир: ЖНАЕУ, 2019. – С. 119 – 122.
2. Заїка В.М. Значення родової професії в професійній орієнтації сучасної молоді / В.М. Заїка // Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 22-23 травня 2019 р. : у 2 т. Т. 1. – К.: Університет «Україна», 2019. – С. 29 – 31.
3. Заїка В.М. Куди зникають українські хати? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.0532.ua/news/605151/kudi-znikaut-ukrainski-hati>
4. Заїка В.М. Психологічна сутність родової професії та її вплив на нащадків / В.М. Заїка // «ВЕКТОРИ ПСИХОЛОГІЇ – 2019». Матеріали Міжнародної молодіжної наукової конференції (24 квітня 2019 р., м. Харків, Україна). – Харків, 2019. – С. 120 – 121.
5. Заїка В.М. Психологічні особливості поколінь українців в історичній транспективі / В.М. Заїка // Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, м. Полтава, 25-26 березня 2020 р. – Полтава: Полтавський інститут економіки і права, 2020. – С. 67 – 77.
6. Заїка В.М. Створення ментальних карт України в якості сприяння соціокультурному розвитку її територій / В.М. Заїка // Моделі соціокультурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Суми, 25-27 вересня 2019 р.: у 2 т. Т. 1. Суми: СНАУ, 2019. С. 103 – 107.

7. Моргун Ф.Т. Куди йдеш, Україно? Національна ідея, рідна мова і українка / Ф. Т. Моргун. - Полтава : Полтавський літератор, 2003. - 244 с.
8. Моргун Ф.Т. Перепаханные поколения. – В 2-х кн.; издание третье, перераб. и доп. – Полтава: Полтавский літератор, 2001. – Кн. 1. Проклятие войне. По следам сфальсифицированной истории. – 272 с.; кн. 2. Крестьянин – мировая душа. – 320 с.
9. Моргун Ф.Т. Сталинско-гитлеровский геноцид украинского народа. Факты и последствия / Ф.Т. Моргун. - изд. 2-е, с изм. и доп. - Полтава: Дивосвіт, 2008. - 372 с.
10. Піменова О.В. «Родові поселення» як специфічна форма малого господарювання / О.В. Піменова // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. - Вип. 25. – С. 217 – 223.

## **РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

*Засторожнікова І. В., к. н. держ. упр., доцент,  
Мережко Т. Г., магістратка,  
Таврійський державний агротехнологічний  
університет ім. Дмитра Моторного*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Наразі в Україні виникла велика необхідність реформування освіти та введення сучасних шляхів впливу державного регулювання освітніх процесів. Старі державні та соціальні інституції заважають реорганізації освіти та наближенню державного сектору освіти до сучасної моделі надання освітніх послуг. В Україні, зважаючи на процес змін у суспільстві, в управлінні освітньою системою необхідна поетапна децентралізація. Перерозподіл обов'язків між центром та регіонами є необхідним, тому що старі реформи не змінюють діяльність державних освітніх закладів. В системі підзвітності та підпорядкованості освітніх установ на регіональному рівні необхідно провести трансформаційні зміни [2].

Дослідженням трансформації національної освітньої системи займалися п'ять українських вчених, а саме Л. Я. Бенюк, Л. Гриневич, Н. Протасова, В. Пальчук, М.С. Пашкевич, М.О. Харченко, В. Луговий О. О. Євсєєва, Г. І. Башнянин, В.В. Сиченко, Т. О. Лукіна, Л. Г. Чернюк та інші. Однак аналіз наявних досліджень свідчить, що тема трансформації освітньої системи в сучасних умовах децентралізації потребує подальшого вивчення, що пов'язано з постійними змінами в законодавстві та економіці країни.

**Основний матеріал.** Мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних конкурувати на світовому ринку. Акцент все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до світових тенденцій розвитку та запитів суспільства, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку. Необхідність цих процесів диктується Європейською орієнтацією України загалом та входженням України у Європейське освітнє і наукове товариство [6].

В освіті України почався новий етап розвитку, пов'язаний зі зміною менталітету суспільства та особистості, ціннісних орієнтацій молодого покоління. Пошук нових пріоритетів пов'язаний із визначенням шляхів формування традиційних національних цінностей, що мають більше, ніж особистісне значення; критичним аналізом західних ціннісних орієнтирів; визначенням взаємозв'язку інформаційних ресурсів та особистісної культури людини. Сучасна освіта потребує навчально-виховних програм, спрямованих на вивчення людини, її морального та духовного світу, її

самовдосконалення та саморозвитку, на вміння орієнтуватися в соціокультурному середовищі, на цілісну організацію освітнього простору.

Реформа децентралізації тісно пов'язана з реформою освіти. За умов росту соціальної мобілізації, розвитку технологій та зміни комунікацій, виникла потреба у реформах, для чого важливо швидко навчатися та вміти адаптуватися. Освітня реформа складається з двохосновних напрямків: зміни змісту освіти, а також оптимізації та розвитку освітніх мереж. Разом із створенням ОТГ, управлінням освітою переходить у руки громади. І керівництву громади, її депутатам належить вирішити основні проблемні аспекти щодо реформування освітньої мережі громади. Мова йде про створення опорних шкіл [4].

Опорні школи – це заклади загальної середньої освіти, які мають вищий юридичний статусі більше повноважень, ніж звичайні школи. В опорних школах, як правило, навчається понад 200 учнів, вони оснащені сучасним обладнанням для вивчення різних предметів і мають кваліфікованих учителів з цих предметів. Ці заклади відвідують учні середньої та старшої школи, тоді як учні початкових класів зазвичай продовжують навчатись у ближчих маленьких школах [3].

Відомо, що сільські учні вже кілька років поспіль, мають нижчі бали ЗНО – це пояснюється як соціально-економічним статусом мешканців сіл, такі нижчою якістю освіти в сільських школах. По-друге, вартість навчання одного учня у малокомплектних школах досягає 45 тис. грн. на рік, тоді як у школах з нормальною кількістю учнів ця сума не перевищує 15 тис. грн. Зрозумілим є той факт, що ідея створення опорних шкіл обурює сільських вчителів, деякі з яких втрачать робочі місця, проте така оптимізація в умовах дефіциту бюджету та в умовах низької якості знань учнів маленьких шкіл є необхідною. Саме створення відремонтованих та обладнаних опорних шкіл, куди за рахунок коштів ОТГ, довозять дітей з найближчих населених пунктів – є пріоритетним напрямком державного регулювання освіти в умовах децентралізації. Останні кілька років усі основні інвестиції в інфраструктуру шкіл пріоритетно спрямовуються саме на опорні школи [1].

Відповідно до пунктів 2 та 7 Положення про освітній округ, засновниками (співзасновниками) опорного закладу, його філій можуть бути представницькі органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, районні ради. За словами Ірини Когут, радниці з питань освіти Програми «ULEAD з Європою», однією з передумов формування нової української школи з децентралізованим управлінням є наявність достатніх можливостей. Для подолання певних проблем, включають низькі управлінські та фінансові можливості органів місцевого самоврядування, група секторальних реформ U-LEAD розробляє конкретні

заходи з розвитку потенціалу та заохочує навчання за принципом «рівний рівному» через регіональні мережі.

Підвищення ролі місцевих органів влади у фінансовому забезпеченні освіти ставить завдання розширення фінансових джерел, що надходять у розпорядження низових ешелонів влади. Питання в тому, який рівень самостійності і незалежності необхідно надати місцевим органам влади у галузі бюджету. Ця самостійність означає: місцеві органи влади володіють власними джерелами фінансових ресурсів, мають право вільно ними розпоряджатися у відповідності з покладеними функціями та несуть повну відповідальність за раціональне і ефективне використання бюджетних коштів. Цей принцип може бути повністю реалізованим лише в умовах існування такого механізму розмежування доходних джерел між органами влади різних рівнів, при якому на будь-якому рівні управління забезпечується відповідність доходів витратам, що фінансуються, та за умов стабільності надходжень грошових коштів до бюджетів [5].

**Висновки та пропозиції.** Незважаючи на окремі недоліки створення опорних шкіл в умовах децентралізації, їх створення є необхідним, адже їх створення та функціонування значно скорочує видатки на освіту одного школяра, що пов'язано з тим, що такі школи є повнокомплектними. Крім того, завдяки кращому кадровому забезпеченню, у таких школах учні отримують вищий рівень знань. Усі основні інвестиції в інфраструктуру шкіл зараз пріоритетно спрямовуються саме на опорні школи, що робить кращим їх матеріально-технічне забезпечення. В умовах децентралізації діяльність опорних шкіл знаходиться у відомстві відділів освіти ОТГ. Поряд з цим, роль держави, в особі Міністерства освіти і науки України, у регулюванні створення та функціонування опорних шкіл залишається дуже значною, основними методами державного регулювання є правові, які полягають у наданні нормативно-правової бази для створення і функціонування опорних шкіл, та прямі, що пов'язані з наданням та розподілом освітніх субвенцій. На наш погляд, держава має сприяти створенню опорних шкіл по всій території України, проте у деяких областях створення таких шкіл йде дуже повільними темпами. Вважаємо, що державна політика має бути націлена на сприяння об'єднання громад, створення спроможних ОТГ, які в свою чергу відповідатимуть за створення опорних шкіл.

Список використаних джерел:

1. Застрожнікова І.В. Освіта в сільських ОТГ в умовах децентралізації влади в Україні. *Збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ»*. м. Херсон, 18-19 квітня 2019 року.

2. Застрожнікова І.В. Державне регулювання створення та функціонування опорних шкіл в умовах децентралізації. *Право та державне управління: збірник наукових праць*. Запоріжжя: КПУ. 2019. №2(35). Т.1. с. 191-196.
3. Застрожнікова І.В. Принципи децентралізації в управлінні освітою. *Науковий вісник: Державне управління*. 2019. №2. с. 59-65.
4. Застрожнікова І. В. Трансформація національної освітньої системи в умовах децентралізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. № 4(43).с. 44-49. doi: 10.33287/101906.
5. Застрожнікова І. В. Створення опорних навчальних закладів в об'єднаних територіальних громадах. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019. №. 2(22).
6. НУШ – Нова Українська школа URL: <https://nus.org.ua/>. (дата звернення 24.11.2019).
7. Пашкевич М.С. Наукові засади формування мережі опорних шкіл у регіонах України: монографія. Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ. 2016. 149 с.

## **ПРИРОДНІ АКТИВИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ**

*Львіна М. В., д. е. н., с. н. с.*

*Шпильова Ю. Б., д. е. н., с. н. с.,*

*ДУ «Інститут економіки природокористування  
та сталого розвитку НАН України»*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Теорії фінансового менеджменту вітчизняних і зарубіжних авторів представляють декілька різних підходів до визначення поняття активи. Раніше активи (та пасиви) пов'язували з бухгалтерським обліком і такими його термінами, як баланс, сальдо тощо. Найчастіше під активами розуміють ресурси, опановані раніше та використання яких очікувано призведе до економічних вигод у майбутньому. На рівні підприємства активами є все, чим воно володіє (готівка, дебіторська заборгованість, обладнання, майно). У бухгалтерському обліку важливими характеристиками активу є можливість його достовірної оцінки та обґрунтованість очікувань щодо отримання в результаті його використання економічних вигод. Згідно з цим визначенням активи розглядають не стільки як матеріальні цінності, скільки як їх вартісне вираження.

На думку В. Савчук, активи будь-якого господарюючого суб'єкта – це ресурси, які повинні принести йому вигоди в майбутньому, і при цьому мають належати йому (а не бути, наприклад, орендованими чи перебувати в стадії придбання) [1, с. 11]. Р. Брейлі та С. Майєрс виокремлюють поточні активи (які в найближчому майбутньому можна перетворити на грошові кошти), короткострокові, оборотні, необоротні та ін. [2, с. 74]. При цьому оборотні активи – це такі, в які здійснено інвестицію капіталу, а необоротні – які потребують його інвестування. Як видно, усі ці визначення акцентують увагу на ролі активів у забезпеченні отримання максимального прибутку. Натомість поза увагою залишаються такі важливі для класичної економічної теорії поняття, як власність на засоби і предмети праці, походження активів тощо. Тому Р. Кіосакі пропонує досить просте розмежування активів та пасивів на основі аналізу напрямку грошового потоку: актив – це власність, яка приносить дохід, а пасив – що віднімає [3]. Активами автор називає майно, здане в оренду, акції, депозити, роялті; пасивами – орендоване майно та всі види кредитів і заборгованостей.

**Основний матеріал.** На основі проаналізованих джерел активи можна визначити як

- ресурси, що в майбутньому принесуть економічні або інші вигоди;
- потенціал території, який використовується для отримання прибутку;



- можливості (інституційні, правові, соціальні, культурні), які перетворюються на потенціал або ресурс.

Суть активу полягає в його здатності прямо або опосередковано генерувати грошові потоки, приносити власнику дохід і прибуток в тій чи іншій формі. Для цього необхідне якомога повніше залучення активу до господарського обігу, що потребує його точної, цілісної та актуальної оцінки, визначення характеру його взаємодії з іншими активами. Таким чином, сутнісними характеристиками поняття актив є його певна спрямованість (специфіка, основний залучений ресурс або фактор), можливість якісного та кількісного вимірювання, здатність генерувати додану вартість, а також певне інституційне забезпечення. Ключова відмінність між активом і капіталом полягає у співвідношенні контролю та права власності: у першому випадку більш важливою характеристикою є можливість суб'єкта здійснювати контроль, у другому – мати право власності.

Практично та з огляду на потребу фінансово-економічного вираження активів їх можна визначити як інституційно та економічно зумовлену можливість отримання прибутку, інших вигод від економічної діяльності, здійснюваної господарюючим суб'єктом (підприємством, громадою, неприбутковою організацією чи їх об'єднаннями) на певній території та згідно з вимогами чинного законодавства. Економічні умови використання активів – це наявність ресурсів, завдяки яким можна отримати економічні вигоди, джерела надходжень (поточні та потенційні); інституційні умови – це доступ до таких ресурсів та право їх використання [4].

Зважаючи на специфіку досліджуваних територіальних економічних систем, під територіальним активом (або активом території) можна розуміти сукупність економічних ресурсів (природних, трудових, фінансових, інтелектуальних, інформаційних) та можливостей їх використання в межах певної території. Ключовим для територіальних активів є їх здатність приносити дохід громаді, досягати визначеної мети та очікуваного ефекту. Таким чином територіальні активи становлять основу економічного потенціалу території [4].

Природні активи забезпечують підтримку екосистемних послуг, які є невід'ємним елементом сучасної економіки. Наприклад, ліси є природним активом, який підтримує такі екосистемні послуги, як регулювання клімату та обіг деревини, що є важливою складовою світових природних ресурсів [5]. Численні фактори людської життєдіяльності призводять до вичерпання природних активів, наприклад виснаження земельних ресурсів, їх забруднення, зміна форм землекористування та, як наслідок, фрагментації середовища існування [6]. Такі зміни можуть бути відчутними, непередбачуваними або незворотними для деяких активів та призвести до зниження ефективності бізнесу й економіки в цілому.

Зниження ефективності бізнесу може відбутися внаслідок втрати доступу до сировини або збільшення витрат на доставку ресурсу.

Класифікація активів природного капіталу є першим кроком до забезпечення вимірювання та контролю за активами. Так, відомі протоколи про природний капітал [7, 8] містять короткий опис природних активів, але не мають офіційної класифікації. Втім, деякі з них групують активи природного капіталу [7, 9, 10], однак вкрай по-різному та необґрунтовано з точки зору доцільності. Стандартизована класифікація природних активів на нашу думку повинна виходити за межі розподілу на виключно абіотичні та біотичні компоненти. Так, оцінка ризиків для підприємства щодо його розміщення буде істотно відрізнятись на водно-болотних угіддях та в пустелі, тому будь-яка класифікація природних активів потребує специфікації середовища існування до рівня деталізації, який забезпечить ухвалення виважених управлінських рішень.

Система еколого-економічного обліку природних активів (*The System of Environmental-Economic Accounting, Central Framework, 2014*) визначає екологічні активи як природно існуючі живі та неживі компоненти Землі, які можуть надавати певні вигоди людині – зокрема у вигляді ресурсів для господарської діяльності. У цій системі як активи розглядають такі сім компонентів навколишнього природного середовища: мінеральні та енергетичні ресурси, земельні, ґрунтові, лісові, водні, інші біологічні. Земельна складова, на відміну від ґрунтової, означає забезпечення простором для економічної діяльності та місцем, де знаходяться активи. Вона також включає морські райони, над якими країна має визнану юрисдикцію, в тому числі виключну економічну зону. Наприклад, ліси вважаються типом земельного покриву, тоді як лісове господарство – типом землекористування. Цей приклад ілюструє цикли використання природного активу – від посадки лісу, його вирощування до лісозаготівлі. На ділянках, де тимчасово відсутній деревний покрив, фіксується зменшення запасу лісів, але зменшення обсягу земель, зайнятих під лісовим господарством, не відбувається. Тобто фактично лісові активи зменшуються, а земельні залишаються на постійному рівні. Деякі компоненти у цій структурі розбиваються на наступні складові: наприклад, водні ресурси – на поверхневі води та ґрунтові.

Комітет природного капіталу (*The Natural Capital Committee*) як незалежний дорадчий орган при уряді Великої Британії до природних активів відносить види, колонії, ґрунти, прісні води, землі, атмосферу, корисні копалини, надра, узбережжя та океани [9]. Однак зазначається, що ці категорії не є взаємовиключні, і вони можуть накладатися одна на одну: наприклад, ґрунти включають біологічні види, мінеральні та водні ресурси [4]; припускається, що існує можливість класифікації природних активів – наприклад, на екоцентричний та антропоцентричний типи [11], які можуть

бути загальнішими, аніж використовувані в екологічному господарському обліку. Автори також припускають, що класифікація природних активів може включати також відновлювальні та не відновлювальні ресурси, активи, що стосуються державного та приватного сектору тощо.

Індикатори зеленого зростання ОЕСР (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) включають поняття «бази природних активів», що характеризує наявність, доступність та якість природних активів, які складають основу господарської діяльності [10]. База природних активів включає відновлювані ресурси (прісноводні, лісові, деякі енергетичні, сільськогосподарські, рибні), невідновлювані (надра), біорізноманіття та екосистеми (земельні та ґрунтові ресурси, екосистемні послуги).

Враховуючи викладене вище, до природних активів доцільно включити компоненти природного середовища, які можуть бути використані людиною прямо, опосередковано або потенційно. До них належать природні активи створені (вирощені) людиною (тварини та рослини у сільському, лісовому, рибному господарстві), а також не створені людиною (дика флора та фауна, родючий шар ґрунту, повітря, вода, мінеральні ресурси), за умови, що останні перебувають під впливом людської діяльності або використовуються в економіці [12].

Природним активам притаманна значна різноманітність форм власності на них: вони можуть належати фізичним або юридичним особам на основі приватної власності, громадам – на основі спільної, країнам – державної власності; натомість використання деяких активів є відкритим та необмеженим (інколи навіть не врегульованим). Щодо таких активів власник не визначений, і теоретично вони доступні усім охочим, однак на практиці цей доступ можливий лише для тих, хто спроможний ці активи привласнити [13]. Наприклад, фермер може мати право використання земельної ділянки для сільського господарства, вугільна компанія – видобутку мінеральних ресурсів, у той час як повітря є спільним ресурсом із необмеженим доступом.

Існує чотири основних способи збільшення обсягу та вартості природних активів:

- інвестиції в актив, до якого вже сформований доступ;
- перерозподіл ресурсів від одних суб'єктів до інших;
- відшкодування втрат від невикористання або недовикористання активів (зростання вигод власника від активу, яким він уже володіє);
- набуття власності суб'єктами на ресурси з відкритим доступом.

Перші два способи можуть застосовуватися по відношенню до багатьох видів активів, а два останні притаманні лише деяким специфічним активам.

**Висновки.** З огляду на сучасні виклики метою держави має бути підвищення її конкурентоспроможності. Досягти цього можна за допомогою збільшення ринкової вартості активів, залучених до фінансової системи країни. Тому державна політика повинна спрямовуватися на збільшення вартості активів (насамперед територіальних), а стратегічні рішення на всіх рівнях управління – на посиленні позитивної дії факторів, що впливають на вартість активів, їх інвестиційну та соціальну привабливість. Це означає необхідність інтеграції місцевих активів у зовнішні кола руху капіталу.

Головна проблема використання територіальних активів як джерел фінансування місцевого розвитку полягає у тому, що власність на більшу частину активів в Україні юридично не оформлена: отже, ці активи не можуть бути заставою або використовуватися як власний капітал суб'єктів економічної діяльності. Тому насамперед слід здійснити специфікацію прав власності, модернізувати заставне та інше суміжне законодавство. Після цього необхідно забезпечити дію ліквідного ринку цих активів, створивши інфраструктуру та стимули для його функціонування. Зокрема йдеться про орієнтацію на інноваційні форми ведення господарства, розширення сфери дії державно-приватного партнерства, вдосконалення державної політики в сфері управління природними ресурсами, підтримку економічного зростання, зайнятості, розвитку та інновацій з особливим акцентом на потребі зміцнення місцевих громад та їх здатності до економічного самовідтворення.

Список використаних джерел:

1. Савчук В.П. Управление финансами предприятия. М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2003. 480 с.
2. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 535 с.
3. Активи і пасиви – те, що приносить нам гроші, і те, що їх забирає. Самоосвіта. URL: <https://samoosvita.in.ua/aktyvy-i-pasyvy-te-shho-prynosyt-nam-groshi-i-te-shho-yih-zabyraye/>.
4. Хвесик М.А., Ільїна М.В., Шпильова Ю.Б. Соціоекологічні імперативи розвитку сільських територіальних громад. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2019. 302 с.
5. Mainstreaming the Economics of Nature: A Synthesis of the Approach, Conclusions and Recommendations of TEEB, 2010. 52 p.
6. Mace G.M., Hails R.S., Cryle P., Harlow J., Clarke S.J. Towards a risk register for natural capital. Journal of Applied Ecology. No. 52, 2015. Pp. 641–653.
7. Natural Capital Coalition. Natural Capital Protocol, 2016. URL: [https://naturalcapitalcoalition.org/wp-content/uploads/2016/07/NCC\\_Primer\\_WEB\\_2016-07-08.pdf](https://naturalcapitalcoalition.org/wp-content/uploads/2016/07/NCC_Primer_WEB_2016-07-08.pdf).

8. Smith A.C. How natural capital delivers ecosystem services: a typology derived from a systematic review. *Ecosystem Services*. No.26, 2017. Pp. 111–126.
9. Shepherd E., Milner-Gulland E.J., Knight A.T., Ling M.A., Darrah S., van Soesbergen A., Burgess N.D. Status and trends in global ecosystem services and natural capital: assessing progress toward a biodiversity targets. *Conservative Letters*. No. 9, 2016. Pp. 429–437.
10. OECD Green Growth Indicators 2017. OECD Green Growth Studies. OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264268586-en>.
11. De Groot R., Vander Perk J., Chiesura A., van Vliet A. Importance and threat as determining factors for criticality of natural capital. *Ecological Economy*. No. 44, 2003. Pp. 87–204.
12. Natural assets and natural resources. Umweltgesamtrechnung. URL: [https://www.umweltgesamtrechnung.at/ms/ugr/en/ugr\\_scopeapplication/ugr\\_naturalassets/index.html](https://www.umweltgesamtrechnung.at/ms/ugr/en/ugr_scopeapplication/ugr_naturalassets/index.html).
13. James K. Boyce From Natural Resources to Natural Assets. *New solutions*, 2001. Vol. 11 (3). Pp. 267–288. URL: [https://www.researchgate.net/publication/6591977\\_From\\_Natural\\_Resources\\_to\\_Natural\\_Assets](https://www.researchgate.net/publication/6591977_From_Natural_Resources_to_Natural_Assets).

## **ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

*Коверза В. С., к. е. н., доцент,  
Донецький національний університет економіки і торгівлі  
ім. Михайла Туган-Барановського, Україна*

Завершення переговорного процесу про створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом актуалізує завдання щодо реалізації переваг та мінімізації ризиків для національної економіки від створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Традиційно банківський сектор є лідером у реформованні та імплементації кращих світових та європейських практик банківської діяльності. Разом з тим поглиблення фінансової інтеграції з ЄС на тлі загострення фінансово-економічної кризи в країнах Єврозони формує певні виклики для національної банківської системи. У цьому контексті перед Україною стоїть складне завдання – зберегти досягнуту макроекономічну стабільність, у тому числі зміцнити банківську систему, і в той же час продовжити реалізацію євроінтеграційної стратегії та забезпечити виконання зобов'язань відповідно до Угоди про зону вільної торгівлі.[1]

З метою забезпечення з ефективного функціонування банківської системи України в умовах посилення євроінтеграційних процесів, необхідно дослідити особливості функціонування банківських систем європейських країн. Це зумовило актуальність розроблення проблематики ефективного розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції. Проблематика європейської інтеграції знайшла широке висвітлення в економічній літературі. Наукове обґрунтування інтеграційних процесів України наведено у працях таких відомих учених як: Л. Антонюк, Ю. Бажала, Я. Базилук, О. Білоруса, З. Борисенко, В. Будкіна, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Гребельника, Б. Губського, І. Дахна, М. Дудченка, С. Єрохіна, Я. Жаліла, Т. Кальченка, Б. Кваснюка, Л. Кістерського, Г. Климка, І. Крючкової, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, Ю. Макогона, Ю. Мацейка, В. Найдьонова, В. Новицького, Т. Оболенської, Є. Панченка, С. Пахомова, А. Поручника, І. Пузанова, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, С. Сіденко, С. Соколенка, Н. Татаренко, А. Філіпенка, С. Фоміна, І. Фоміна, В. Чужикова, І. Школи, О. Шнипка, О. Шнирковата інших.

Однак питання ефективного розвитку банківської системи з урахуванням особливостей розвитку банківських систем європейських країн залишається недостатньо дослідженим. Метою даного дослідження є визначення впливу євроінтеграційних процесів на розвиток та ефективність роботи банківської системи України, дослідження особливостей ведення банківського бізнесу в європейських країнах.

Аналіз ступеню концентрації діяльності банків ЄС показав, що найвища ступінь концентрації характерна для банківських систем Бельгії та Нідерландів (понад 70%). Висока концентрація характерна для найбільших банків Іспанії та Італії (близько 50%). Нижчий рівень концентрації притаманний Німеччині, Франції та Великобританії – менше 50% [2]. З приєднанням до Світової організації торгівлі в 2008 році, Україна суттєво лібералізувала свій ринок банківських послуг. Цей крок став важливим етапом євроінтеграційного процесу нашої країни, зокрема переговорів з ЄС про укладання поглибленої зони вільної торгівлі

Це передбачає здійснення процесів євроінтеграції в усіх секторах економіки України, в тому числі у фінансовій та банківській системах. Відповідно до зазначеної мети основними принципами політики євроінтеграції банківського сектору України є:

- 1) забезпечення економічного суверенітету України в умовах посилення інтеграції з країнами ЄС;
- 2) гармонізація інтересів України та її банківського сектору з інтересами країн ЄС в процесі посилення інтеграційних процесів в економіці та банківському секторі;
- 3) прозорість механізмів проникнення іноземного капіталу в банківський сектор України та його впливу на розвиток вітчизняної економіки та банківської системи;
- 4) безперервність процесів інтеграції України з ЄС та забезпечення умов підвищення ефективності впливу банківської системи на темпи і масштаби вітчизняного товаровиробництва.[1]

Одним із аспектів фінансової інтеграції в ЄС є вдосконалення міжбанківської конкуренції. Адже не дивлячись на деяку гармонізацію в межах ЄС, в банківських установах зберігається різний рівень відсоткових ставок за депозитами, що може порушити умови конкуренції на єдиному європейському ринку. Так, відсоткові ставки за депозитами коливаються в межах від 0,5% до 6%. Відтак, для уніфікації фінансових ринків необхідно буде вирішувати проблему тарифікації банківських послуг. При цьому слід враховувати, що в умовах жорсткої конкуренції європейські банки змушені будуть розширяти свої операції на міжнародних фінансових ринках. На думку західних експертів, можливі три варіанти стратегії діяльності банків:

- а) спеціалізовані банки будуть поглиблювати свою спеціалізацію і проникати на ринки країн-партнерів;
- б) великі універсальні банки будуть розширювати свою діяльність в інших країнах, надаючи широкий спектр продуктів і послуг;
- в) банки, діючі як універсальні в своїй країні, будуть спеціалізуватись на окремих операціях в інших країнах.

Всі названі стратегії направлені на досягнення таких загальних цілей, як мінімізація витрат, вдосконалення управління ризиками, досягнення більшої гнучкості. Для досягнення вказаних цілей банки часто стають учасниками злиття і поглинань.[3 с. 295].

Основними напрямками інтеграції банківської системи України до Європейського Союзу та заходами щодо їх практичної реалізації мають стати наступні: вдосконалити існуючі механізми регулювання діяльності банківських установ країни відповідно до вимог стандартів Базельської Угоди про капітал, зокрема Базеля II і Базеля III, та відповідних Директив ЄС щодо власних коштів банків; підвищити рівень капіталізації банківської системи України за рахунок покращення якості капітальної бази та активного залучення внутрішніх і зовнішніх джерел нарощування власного капіталу банків; більш активно впроваджувати в банківську практику нові технології надання фінансових послуг з урахуванням передового вітчизняного та закордонного досвіду; розробити інструментарій підвищення стабільності ресурсної бази банків; поширити практику управління ризиками банківських установ, що сприятиме зниження системних ризиків роботи банківського сектору в цілому та окремих установ зокрема; посилити корпоративну відповідальність банківських установ, зокрема відповідальність за захист прав споживачів фінансових послуг та недопущення недобросовісної конкуренції; врахувати передову світову, в тому числі, європейську практику розбудови мережі фінансової безпеки, зокрема в частині роботи фондів та установ страхування (гарантування) вкладів в банках.

Через проблемні кредити, відмивання грошей тощо, щороку велика кількість банків у банківському секторі країни реорганізовується, переводиться на режим фінансового оздоровлення або ліквідується через неплатоспроможність. Такі процеси свідчать про те, що наведені проблеми заважають підвищенню конкурентоспроможності банківського сектора української економіки, гальмують його розвиток, а отже, і економічне зростання країни загалом.[5].

Проведення централізованої збалансованої політики з покращення клімату в банківській системі України призведе до розвитку банківських установ, розширення ринку банківських послуг, стимулювання попиту на них і отримання банками доходів, необхідних для подолання наслідків кризи та невідповідності банківської системи України до викликів національної економіки. Впровадження в дію комплексу державних реформ, зменшення податкового та нормативно-правового тиску на банківські установи, проведення виваженої монетарної та валютної політики стане поштовхом до виходу банківської системи України із кризового становища. Таким чином буде закладено основи для підвищення ефективності банківської діяльності, а також підвищення



конкурентоспроможності банківської системи України в контексті її євроінтеграційних намірів.

Список використаних джерел:

1. Щодо інтеграції банківської системи України до банківської системи Європейського Союзу. Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/777> (дата звернення: 17.09.2020)
2. Саркісянц А.Г. Формирование новой мировой банковской индустрии. Аудитор. 2006.№6. URL: [http://www.gaap.ru/biblio/audit/auditor/0606\\_02.asp](http://www.gaap.ru/biblio/audit/auditor/0606_02.asp). (дата звернення: 20.09.2020)
3. Подплетний В. В. Вдосконалення банківської діяльності в контексті особливостей функціонування банківських систем європейських країн. Економічні науки. 2010. Вип. 18 (1). С. 291-297. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkn\\_tu\\_e\\_2010\\_18%281%29\\_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkn_tu_e_2010_18%281%29_48) (дата звернення: 30.09.2020)
4. The official site of the National Bank of Ukraine. 2018. URL: <http://adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/archive/3E8?opendocument> (дата звернення: 05.10.2020).
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua) (дата звернення: 07.10.2020)

## КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЛІСОМИСЛИВСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Кравчук І. І., д. е. н., доцент,  
Кравчинська Є. В., магістрант,  
Поліський національний університет, Україна

*Досліджено проблеми підвищення конкурентоспроможності лісомисливських підприємств. Охарактеризовано чинники, що стримують розвиток конкурентоспроможності лісомисливського підприємства у процесі реалізації стратегії місцевого розвитку. Запропоновано напрями підвищення конкурентоспроможності лісомисливських підприємств та формування туристичного бренду території.*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Підвищення конкурентоспроможності лісомисливських підприємств є одним з чинників формування локального бізнес-потенціалу сільських територій у процесі реалізації стратегій місцевого розвитку, які розробляються з урахуванням потенційних можливостей локального бізнесу забезпечувати сталий розвиток сільського соціуму. Натепер в Україні розробка стратегій місцевого розвитку здійснюється на рівні об'єднаних територіальних громад із залученням представників локального бізнесу (сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, підприємств лісової галузі тощо), які в межах реалізації цих стратегій забезпечують надходження податків до місцевих бюджетів, робочі місця для сільського населення, брендинг сільських територій.

До чинників, що стримують підвищення конкурентоспроможності лісомисливських підприємств в Україні відносяться: відсутність розроблених технологічних карт різних видів мисливського туризму, недосконалість маркетингових заходів із просування продукту та формування прайс-листів, низький рівень обізнаності персоналу у формуванні бренду підприємства та бренду продукту. Означені чинники зумовлюють необхідність дослідження аспектів конкурентоспроможності лісомисливських підприємств та накреслення напрямів щодо її підвищення.

Проблеми розвитку різних видів туризму на сільських територіях (сільського, зеленого, мисливського, екологічного тощо), формування локального туристичного потенціалу, розробки і реалізації стратегій місцевого (регіонального) розвитку з урахуванням підвищення конкурентоспроможності локальних підприємств досліджуються Д. Басюком, В. Зайцевою, Г. Грінчук, Ю. Губені, І. Делеган, А. Дурович, Н. Корж, М. Король, Е. Кульчицькою, М. Маліком, О. Черною, А. Требухом, Д. Улановим та

багатьма іншими. Окремого дослідження потребують проблеми підвищення конкурентоспроможності лісомисливських підприємств в процесі реалізації стратегії місцевого розвитку.

**Основний матеріал.** Конкурентоспроможністю організації вбачається її потенційна здатність вигравати у конкурентній боротьбі. На існуванні ресурсної ознаки конкурентоспроможності наголошують В. Хаек, А. Томпсон, З. Шершньова, які вважають можливість її визначення лише на основі порівняння з потенціалами інших учасників ринку [1, с. 13; 2, с. 68]. Конкурентоспроможністю вважають властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби в порівнянні з аналогічними об'єктами, що діють на даному ринку; вона визначає можливості виживання підприємства в умовах постійної конкурентної боротьби на ринку і відбиває продуктивність використання його ресурсів [3, с. 87].

Механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства є системою досягнення конкурентоспроможності, яка уособлює в собі комплекс інструментів і засобів реалізації методів і функцій управління, що формують важелів впливу на процеси в середині підприємства та індикатори, які дають змогу оцінити цей вплив для досягнення ним поставленої мети [4, с. 111]. Означене стосується й підприємств лісомисливської галузі, потенціал яких оцінюється в процесі формування стратегій місцевого розвитку та є основою для ефективної реалізації цих стратегій.

Лісомисливські підприємства в Україні є базовими організаціями для розвитку мисливського туризму, який в окремих регіонах набуває дедалі більшої популярності і є вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Основним видом діяльності товариства з обмеженою відповідальністю спеціалізованого мисливського господарства «Лісомир» (ТОВ СМГ «Лісомир») є мисливодство, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг. В процесі розробки стратегії Шершнівської ОТГ (на території якої розташоване ТОВ СМГ «Лісомир») виокремилась позиція щодо перспектив розвитку мисливського туризму й, поряд з ключовими завданнями, була сформульована ціль – «сприяння розвитку туристичного бренду території», до досягнення якої було залучено й досліджуване підприємство.

До основних завдань ТОВ СМГ «Лісомир» в контексті реалізації стратегії місцевого розвитку віднесено: активізацію розвитку мисливського туризму, підвищення конкурентоспроможності підприємства, формування іміджу території. Для виконання цих завдань необхідними вбачається здійснення маркетингових заходів із пропозиції послуг потенційному споживачу за допомогою рекламного контенту, одним з обов'язкових аспектів наповнення якого є прайс-листи на різні види мисливських послуг. Для цього доцільно складати повну калькуляцію витрат, з огляду на можливість компонувати різні види основних та інфраструктурних операцій послуг мисливського туризму,

зокрема, полювання, харчування, проживання, оренду спорядження, супровід професійних егерів тощо.

Дослідженням встановлено, що в ТОВ СМГ «Лісомир» розроблений прейскурант цін на послуги полювання, а після проведення полювання складається рахунок, що включає оплату ліцензії (відстрільної картки), послуг егерів і загонщиків, вартості трофеїв. Водночас, не зазначено окремо можливих витрат матеріалів (засобів лову, боєприпасів, пальне-мастильних матеріалів тощо), що не дає змогу відобразити матеріальні витрати в обліку та сформувати ціну на послугу. Це, в свою чергу, знижує можливості підприємства з організації полювань та отримання планового прибутку. В цьому сенсі, для забезпечення конкурентоспроможності підприємства (за фактором «ціна») необхідно оптимізувати структуру собівартості і запропонувати потенційному споживачу ціни, нижчі, ніж у конкурентів (наприклад, лісомисливських підприємств західного регіону України) із обґрунтуванням переваг полювання на мисливських угіддях ТОВ СМГ «Лісомир».

Дослідженням встановлено, що контент сайту ТОВ СМГ «Лісомир» не оновлюється й натепер не виконує функцій із залучення споживачів мисливських послуг. Для усунення цього недоліку пропонується розробка спеціалізованого контенту, орієнтованого як на просування послуг мисливського туризму, так і на формування потенціалу брендингу сільської території. В основі алгоритму розробки такого контенту є наступні кроки: 1) розробка контент-стратегії; 2) контентне наповнення сайту; 3) аналіз контент-сторінок; 4) оптимізація контенту сайту. Це дозволить використовувати спеціалізований контент у просуванні послуг мисливського туризму в інтегрованих сайтах та на різних веб-платформах.

У перспективі планується формування контенту з акцентом на ототожненні ТОВ «СМГ Лісомир» з туристичною дестинацією, яка ототожнюється із специфічним економічним простором, сукупністю ринкових відносин, що забезпечує інтенсивне вироблення та споживання туристичних послуг. В сенсі управління маркетингом розвитку такої дестинації розглядається як об'єкт управління маркетингом та суб'єкт пропозиції тур продукту, який має відповідати актуальному попиту туристів різних цільових сегментів [5, с. 26]. Означений контент може вбудовуватись і в контент сайту Шершнівської ОТГ.

**Висновки та пропозиції.** Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що основними чинниками забезпечення конкурентоспроможності лісомисливських підприємств є формування пакету послуг з різними цінами та для різних груп споживачів, розвиток контент-маркетингу, включення цілей розвитку цих підприємств у пріоритети реалізації стратегій місцевого розвитку (стратегій розвитку ОТГ). Позичування конкурентних переваг лісомисливського підприємства в інтерактивному

контентному середовищі забезпечить формування бренду території та туристичних дестинацій, підвищить рівень працевлаштування сільського населення, сформує у потенційних замовників послуг потребу у культурі споживання, участі у диференційованих видах послуг (фотомисливство, екологічний туризм, сільський туризм).

Список використаних джерел:

1. Багрова І. В., Нефедова О. Г. Структурні та фактори конкурентоспроможності. *Науковий журнал „Вісник економічної науки України”*. 2007. № 1(11). С. 11–16.
2. Томпсон мл. А. А., Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. К. :Вільямс, 2003. 924 с.
3. Піддубна Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: Монографія. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. 368 с.
4. Должанський І., Загорна Т. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. К. : Центр навч. л-ри, 2006. 384 с.
5. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями: підручник / Н. В. Корж, Д. І. Басюк. Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.

## ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЯК ОБ'ЄКТУ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ

*Краєвський В. М., д. е. н., доцент,  
Університет державної фіскальної служби України,  
Костенко О. М., к. е. н.,  
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

*Встановлено, що будь-яка соціально-економічна система завжди характеризується поєднанням двох взаємопов'язаних процесів: функціонування і розвитку. Розкрито змістовне ядро економічних відносин і є об'єктом обліку і аналізу. Представлено основні недоліки в процесу дослідження трансформаційних процесів розвитку соціально-економічних систем.*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** На різних етапах трансформацій соціально-економічних систем необхідно розуміти послідовність їх розвитку, що веде до позитивних змін в країні через прагнення формування такого устрою, який би найкращим чином задовольняв як економічні, так і соціальні потреби суспільства.

Дослідження розвитку соціально-економічних систем як об'єкту обліку і аналізу дозволяє сформувати методологію прогнозування і врахування кризових циклів в їх діяльності з врахуванням сучасних вимог мінливого зовнішнього середовища. Для системи в цілому характерні: наявність структурних елементів; цілісна, взаємодоповнююча і взаємовигідна їх побудова; цілеспрямованість функціонування всієї структури. Соціально-економічна система – це сукупність взаємопов'язаних між собою соціальних і економічних елементів, що утворюють стійку цілісність, будь-яка економічна або соціальна дія в якій завжди тягне за собою пов'язані з ними наслідки. При цьому, цілі економічної складової передбачають забезпечення високої економічної ефективності діяльності і, як наслідок, активізації розвитку системи, а інструментом досягнення таких цілей є соціальні чинники. Завданням соціальної складової виступають підвищення добробуту населення і поліпшення якості його життя, що проявляється в можливості користування різними соціальними благами. В той же час, економічні процеси як об'єкта обліку і аналізу є засобом реалізації зазначених завдань.

Мета дослідження: обґрунтувати розвиток соціально-економічних систем як об'єкт обліку і аналізу. Визначити фактори, що обумовлюють основні тенденції їх трансформаційних перетворень.

**Основний матеріал.** Розвиток означає перетворення, видозміну, рух системи з одного якісного стану в інший [8]. Термін «економічний розвиток» виник у зв'язку з необхідністю практичної оцінки змін

соціально-економічної системи, що носять незворотній характер і утворюють певний стан переходу в нову якість на шляху до формування майбутньої моделі. Він не завжди однозначно тлумачиться, але частіше за все передбачає радикальні реформістські або революційні перетворення, які супроводжують цей процес. Останні слід розглядати як стрибок і, відповідно, перерву в поступальній еволюційній трансформації. Отже, економічний розвиток – це структурна зміна форм і способів економічної діяльності, її цільової спрямованості [10, с. 35–39].

Наведене узагальнююче трактування передбачає якісні перетворення як еволюційного (цивілізаційного), так і революційного (реформаторського) характеру в розвитку соціально-економічної системи. Загалом поняття «розвиток» слід сполучати з такими її змінами, при яких відбувається докорінне трансформування соціально-економічної системи, наслідком чого є утворення нової системної структури, що призводить до появи інших форм і способів діяльності.

Розвиток – це рух, що описується деякою варіацією певних параметрів соціально-економічної системи, в числі яких напрямок, тривалість, темп, інтенсивність та інші характеристики процесу активізації. Т. Г. Камінська під «розвитком» розуміє значні якісні скачки в еволюції суспільства, кожний з яких є не продовженням генези в колишньому напрямку, а її радикальною зміною, що можливо заперечує попередній досвід. Такий характер руху притаманний переважно соціально-економічним системам» [3, с. 57–62]. Під розвитком соціально-економічних систем слід розуміти безперервне прогресивне перетворення, видозміну, причиною яких є рух структурних елементів всіх рівнів (мікро-, мезо-, макро- та мега-), їх взаємозв'язків і взаємопроникнень, оскільки він утворює єдиний процес.

Обґрунтування теоретичних і практичних основ розвитку соціально-економічних систем вимагає виявлення факторних передумов організації обліку і аналізу їх функціонування.

В економічній теорії є різні думки щодо науково-обґрунтованого визначення факторів розвитку соціально-економічних систем як об'єкта обліку і аналізу, які слід співвідносити з історичним періодом їх появи, відповідними особливостями конкретної системи.

Фактор – умова, причина, рушійна сила будь-якого процесу, явища, яка визначає його характер або одну з основних рис, тобто «те, що чинить, здійснює вплив, діюче». Чинник є синонімом фактору (чинник від лат. «той, що робить, чинить», фактор від лат. «діяти», «виробляти», «примножувати»).

Фактором розвитку соціально-економічних систем як об'єкту обліку і аналізу виступає істотна реальна обставина, яка впливає на оптимізацію співвідношення її суб'єктів, об'єктів, структури і процесів» [9, С. 16–21].

Факторами розвитку соціально-економічної системи як об'єкту обліку і аналізу по суті є її параметри, зокрема, ті з них, зміна яких найістотніше впливає на зв'язки всередині системи таким чином, що сили впливу деформують і приводять її в стан нестійкої рівноваги, який обумовлює структурні перетворення.

Розвиток відбувається під впливом сукупності факторів, дію яких слід розглядати в комплексі, враховувати пріоритетність, підпорядкованість, специфіку їх прояву в реальних умовах національної економіки і конкретного історичного періоду. Систематизуючи фактори розвитку соціально-економічних систем як об'єкта обліку і аналізу слід зазначити, що вони обґрунтовуються по-різному в залежності від кінцевих цілей і предмета дослідження. Класифікація таких факторів повинна враховувати не тільки їх важливість, а й сутнісні причини самих трансформаційних процесів, результати їх дії.

В основу класифікації факторів розвитку соціально-економічних систем, а також чинникових передумов обліку і аналізу їх функціонування слід покласти розподіл на особисті і речові фактори. У будь-якому випадку ця класифікація носить досить умовний характер [6, с. 12–17]. Найбільш узагальнюючим групуванням факторів розвитку соціально-економічних систем як об'єкта обліку і аналізу можна вважати їх розподіл на зовнішні і внутрішні.

Зовнішні – фактори розвитку, що знаходяться за межами соціально-економічної системи (динаміка приросту, міграція населення, відкриття науки і техніки, політичні події, війни, зміни цін на енергоносії, відкриття родовищ корисних копалин і т. д.). Внутрішні – це фактори розвитку, властиві соціально-економічній системі (споживання, інвестиції) [2; 3; 4; 6; 9]. Згідно з традиційним підходом до трансформаційних процесів соціально-економічних систем, фактори розвитку як об'єкта обліку і аналізу класифікують на ендегенні і екзогенні.

Потужні зовнішні впливи і ендегенні сили породжують в соціально-економічній системі стан «напруженості», нескінченний процес змін. Відтак, до ендегенних факторів розвитку системи відносять [2; 3; 4; 6; 9]: динаміку розвитку; наявність конкурентоспроможних елементів; дію сильних і слабких елементів; стійкість (нестійкість розвитку); появу інших напрямків розвитку всередині самої системи; відкриття нових ресурсів; істотні технологічні й структурні зрушення в національній і регіональній економіці та інші.

До екзогенних факторів, що впливають на розвиток соціально-економічної системи належать: трансформаційні процеси; способи координації; структурна політика; глобальні екологічні та природні катаклізми; економічні кризи і потрясіння, які мають для країни або її



регіону важкі наслідки, аж до втрати традиційних зв'язків, ринків, джерел інвестицій і т. д. [2; 3; 4; 6; 9].

Зовнішні впливи на соціально-економічну систему в залежності від своєї сили можуть мати абсолютно різні для її розвитку наслідки. Якщо флуктуації недостатні, в системі виникають сильні тенденції повернення до старого стану, попередньої структури або поведінки. І навпаки, за умов суттєвих флуктуацій система може зруйнуватися або почнеться процес формування нової її структури, зміни стану і поведінки [2; 3; 4; 6; 9].

Наведена класифікація факторів досить умовні оскільки передбачають різний ступінь їх впливу на формування системоутворюючих зв'язків: в залежності від часу і простору, моменту і місця поєднання характеристик розвитку соціально-економічної системи як об'єкта обліку і аналізу.

**Висновки та пропозиції.** Узагальнюючи наведений матеріал необхідно зазначити, що будь-яка соціально-економічна система завжди характеризується поєднанням двох взаємопов'язаних процесів: функціонування і розвитку. Ці дві складові визначають змістовне ядро економічних відносин і є об'єктом обліку і аналізу.

Основні недоліки в процесі дослідження трансформаційних процесів розвитку соціально-економічних систем: всі речі і явища розглядаються відокремлено, як такі, що знаходяться в стані спокою чи незмінності; розвиток тлумачиться простим процесом кількісного зростання; заперечується наявність внутрішніх протиріч всередині соціально-економічної системи; єдиним джерелом розвитку визнається зіткнення зовнішніх тобто екзогенних факторів.

Розвиток – це адекватна реакція на періодично виникаючі об'єктивні протиріччя в середині соціально-економічної системи та її зовнішньому середовищі. Сукупність чинників досліджуваного розвитку як об'єкта обліку і аналізу поділяється на загальні фактори, дія яких пов'язана з перетвореннями соціально-економічної системи незалежно від часового чи просторового ліміту (природно-кліматичні, виробничо-економічні, інформаційні та інші умови) і приватні, результат впливу яких в основному буде залежати від конкретного фіксованого етапу розвитку такої системи.

З поміж розглянутих особливо слід відзначити соціально-економічний фактор трансформації, оскільки саме він регулює процес розвитку як об'єкт обліку і аналізу. Цей чинник характеризує морально-етичну сторону економічних відносин в соціально-економічній системі. Сутність його реалізації полягає в неможливості витіснення духовно-культурних цінностей, які з часом стають важливішими за матеріальні. Відмінності в моральних критеріях, традиціях, вимогах, що пред'являються соціуму, породжують основні пріоритети суспільних перетворень. Вони призводять до виникнення різних напрямків і моделей ефективного розвитку

соціально-економічних систем. Отже, в процесі формування та дії специфічних законів на всіх етапах трансформації соціально-економічних систем саме соціально-економічний фактор розвитку є визначальним.

Список використаних джерел:

1. Барр Р. Политическая экономия : в 2-х т. : Т. 1: Пер. с фр. М. : Международные отношения, 1995. 608 с.
2. Економічна синталітика : філософський дискурс становлення та розвитку : монографія / [С. В. Бардаш, О. М. Костенко, В. М. Краєвський] ; за заг. ред. С. В. Бардаша. К. : ЦП Компринт, 2017. 225 с.
3. Інформаційна система управління сільськогосподарським підприємством : аналітичні індикатори формування і результативності : монографія / [Камінська Т. Г., Краєвський В. М., Костенко О. М., Охріменко І. В., Савчук В. К.] ; за заг. ред. В. К. Савчука. К. : видавництво «Вік принт», 2016. – 270 с.
4. Інформаційно-аналітичний процес : праксеологічний підхід : монографія / [Савчук В. К., Костенко О. М., Краєвський В. М.] ; за заг. ред. В. К. Савчука. К. : видавництво «Вік Принт», 2013. 204 с.
5. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс : Принципы, проблемы и политика : В 2 т. : Пер. с англ. 13-го изд. : Учеб. Т.1. М.: ИНФРА-М, 2001. 974 с.
6. Костенко О. М. Обліково-інформаційне забезпечення управління функціонуванням сільськогосподарських підприємств : монографія. К.: видавництво «Вік принт», 2017. 350 с.
7. Ольсевич, Ю. Желтое колесо (механизм социально-экономической трансформации). *Вопросы экономики*. 1997. № 5. С. 40–52.
8. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. -е изд., испр. М. : ИНФРА-М, 1999. 479 с.
9. Управління ефективністю сільськогосподарського виробництва: інформаційно-аналітичний аспект : монографія / [Савчук В. К., Костенко О. М., Мискін Ю. В., Краєвський В. М.] ; за заг. ред. В. К. Савчука. К. : видавництво «Вік Принт», 2013. 470 с.
10. Филипенко А. Экономическое развитие : цивилизационный подход. М.: Экономика, 2002. 260 с.

## ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

*Лебедєва Н. А., Ph.D in cultural studies of the International Open University  
Херсонський державний аграрний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** До списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено сім українських об'єктів. Серед них найкрасивіші і найвідоміші, унікальні зразки природної, культурної та архітектурної спадщини нашої країни [6], [8] зокрема біосферний заповідник «Асканія-Нова» включений до Всесвітньої мережі резерватів ЮНЕСКО [7]. Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років передбачає особливу увагу щодо розвитку територій, які мають підвищену туристичну привабливість. "Гарантом забезпечення, збереження і відтворення генофонду рослинного та тваринного світу, різноманіття природних екосистем є природно-заповідний фонд області" [5]. Без сумніву, природно-заповідний фонд – гордість Херсонщини, про що свідчать площі території та кількість об'єктів як місцевого, так і загальнодержавного значення. Детально описано особливості території біосферного заповідника «Асканія-Нова» В. В. Климовим [4].

Пріоритетним завданням є збільшення і розширення вже існуючих площ територій та об'єктів природно-заповідного фонду області [5, с. 145]. Але, існують проблеми загальнодержавного рівня, такі, наприклад, як наведено у науковій статті В.В. Бойко [3].

**Основний матеріал.** Дослідження включає у себе такі наукові методи, як: узагальнення та аналіз. Автор цієї статті проаналізував наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних вчених з даної тематики, проекти на реалізацію туристичних проєктів, а також офіційні джерела.

**Метою доповіді** є теоретичне узагальнення зарубіжного досвіду щодо розвитку територій. Новизна статті полягає в тому, що українські території є частиною культурної спадщини людства, а покращення умов для їхнього розвитку сприяє покращенню функціонування українського суспільства і розвитку української економіки.

Цікавим на погляд автора є досвід науковців щодо японської туристичної галузі. У Японії кількість міжнародних туристів збільшується, але вони зосереджені в декількох обмежених районах. "Регіональні території намагалися прийняти іноземних туристів для відновлення регіону, але марно через брак спеціалізованих людських ресурсів. Деякі японські університети або коледжі запустили освітні програми, в рамках яких студенти спілкуються з місцевими жителями і виявляють проблеми і цінності, характерні для регіонів" [1, с. 193]. У своєму дослідженні зарубіжні вчені представили два тематичних дослідження програм, за якими студенти університетів з міських районів повинні були відвідувати регіональні території в якості внутрішніх туристів. Студенти розповіли

про цінність цих місць іншим, в тому числі жителям регіонів і іноземним туристам, і виступили координаторами. Координатори не обов'язково повинні бути жителями району. Швидше, жителі двох ділянок можуть очолити регіональний туризм, об'єднуючи міські та регіональні райони і залучаючи іноземних туристів. Вони могли не тільки очолити міжнародний туризм в регіонах, а й вирішити проблему депопуляції в Японії [1, с. 193].

Міжнародний туризм – одна із швидко зростаючих галузей ХХІ століття. Тепер все більша кількість іноземних туристів може відвідувати будь-яку точку світу. Хоча іноді цьому заважають непередбачувані події, такі як економічна криза, стихійні лиха (землетруси, тайфуни, аномальна спека), інфекційні захворювання (COVID-19), тероризм. Однак, кількість іноземних туристів все одно збільшується. У постіндустріальну епоху розвинені країни перемістили свої основні галузі промисловості з обробної промисловості до сектору послуг. Японія, одна з найрозвиненіших країн, зараз приділяє увагу міжнародному туризму як швидко зростаючої галузі.

Молоді люди мігрують в інші райони, як правило, у пошуках роботи з більш високою заробітною платою, зазвичай на великих підприємствах. Підприємства, особливо найбільші, нерівномірно розподілені по країні. Великі підприємства, особливо у сфері фінансів і послуг, зібралися в Токіо через більш легкий доступ до урядової інформації і інфраструктурних мереж. Токіо як і раніше є найбільшим глобальним містом Східної Азії, навіть якщо він займає більш низьке місце, ніж інші глобальні міста, такі як Сінгапур і Гонконг [1, с. 195]. Працівники можуть отримувати більш високу заробітну плату на великих підприємствах в містах, ніж на малих і середніх підприємствах в регіонах. Крім того, деякі регіональні малі та середні підприємства закриваються через брак потенційних співробітників. Міграція за заробітну плату найчастіше відбувається всередині країни із регіональних у міські райони, де мігранти можуть отримати більш прибуткову і надійну роботу. Навпаки, ті, хто залишається у регіонах, часто позбавлені можливості отримати надійну роботу з привабливою заробітною платою, і їм важче знайти нову роботу, якщо вони стануть безробітними. Вчені повідомили, що багато молодих людей працюють за наймом у якості нерегулярних працівників у регіональній Японії; і навіть якщо вони працюють на постійній основі, їм платять менше, ніж в містах. Отже, молоді люди мігрують з регіональних територій до міст. Між середнім доходом і кількістю мігрантів існує сильна кореляція. Мігранти – це в основному молоді люди у віці 20-29 років [1, с. 200].

Інший науковець розглядає міжорганізаційні спілкування, відносини і взаємини за участю багатьох зацікавлених сторін з урахуванням таких аспектів, як комунікація, координація та співпраця між національними, регіональними або місцевими організаціями, залученими до територіальної сфери загальних земельних асоціацій. Ці загальні аспекти

аналізуються на основі адаптованого інструменту, а також інтерв'ю та спостереженнями на зборах громадських територій (общинних земель). Важливість цього тематичного дослідження полягає у зміцненні співпраці за допомогою процесу відкриття з міжорганізаційним стратегічним плануванням і управлінням, а також у визначенні того, як поліпшити нарощування потенціалу та адміністративні компетенції в управлінні територіями сільських громад та їх природними ресурсами. Питання, яке необхідно вирішити, пов'язані з нарощуванням потенціалу, з роллю горизонтальної структури, що займається посиленням регіонального розвитку [2]. .

"Поліпшення взаємин і комунікацій між сільськими і регіональними організаціями в одній і тій же сфері інтересів пов'язано з комплексним підходом до розвитку сільських районів, який намагається дозволити організаціям взаємно підсилувати один одного або, іншими словами, створювати синергію між всіма установами в управлінні лісового господарства, природних ресурсів і ландшафтів на території, можливо, при координації регіональної одиниці. Організації, що знаходяться у сфері впливу в рамках інтегрованої системи, потребують координації, співпраці і мінімізації конфліктів" [2, с. 320]. Т. Л. Коехен зауважує, що дисбаланс позицій або сил між організаціями може дозволити більш сильному ігнорувати слабшого в стратегічних переговорах. Крім того, недовіру однієї організації може порушити канали зв'язку і обмін інформацією. Вченим також обґрунтовано аспекти, пов'язані з щільністю спілкування і співпраці між агентствами в одній сфері інтересів або регіоні. Ідентифіковано додаткові міжорганізаційні аспекти з деякими дублюваннями ідей, таких як підтримка зв'язків з місцевим рівнем і місцевими користувачами (жителями), передача повноважень через інституційне дублювання, зменшення конфліктів, фінансові та адміністративні підтримки, актуальністю управління природними ресурсами, колективними діями, проблемами ринкових сил і кластерами інтересів. Міжорганізаційні спілкування і відносини можна поліпшити за допомогою процесу стратегічного планування, який збільшує участь зацікавлених сторін на всіх рівнях управління, зводячи до мінімуму нерівність у прийнятті рішень між урядовими і неурядовими інституційними лідерами і місцевими жителями, зацікавленими у поліпшенні своїх управлінських можливостей, засобів до існування і економічних ситуації [2, с. 322]. В нашому випадку міжорганізаційне спілкування сприятиме збільшенню кількості відвідувачів біосферного заповіднику «Асканія-Нова» і збереження даної території для майбутніх поколінь.

**Висновки та пропозиції.** Отже, на основі вивчених джерел можна зробити такий висновок. Спостерігаємо японські процеси міграції подібні до українських реалій, тобто міграція за заробітну плату найчастіше відбувається всередині країни із регіональних у міські райони, де мігранти

можуть отримати більш прибуткову і надійну роботу. Навпаки, ті, хто залишається у регіонах, часто позбавлені можливості отримати надійну роботу з привабливою заробітною платою, і їм важче знайти нову роботу, якщо вони стануть безробітними. Пропозицією стане покращення економічного розвитку сільських територій і збереження молоді у демографічному складі цих областей. Міжорганізаційне спілкування сприятиме збільшенню кількості відвідувачів біосферного заповіднику «Асканія-Нова» і збереження даної території для майбутніх поколінь. Рекомендовано спеціалізованим університетам або коледжам запустили освітні програми, в рамках яких студенти матимуть можливість відвідувати та досліджувати сільські території України, та розповідати про цінність цих місць іншим, в тому числі жителям регіонів та іноземним туристам, і виступати координаторами. Жителі сільських територій можуть очолити регіональний туризм, об'єднуючи міські та регіональні райони і залучаючи іноземних туристів.

Список використаних джерел:

1. Heleno, N., Brandão, F., & Breda, Z. (2020). Community-Based Tourism and the Sustainable Development of Rural Territories. In Brandão, F., Breda, Z., Costa, R., & Costa, C. (Ed.), *Handbook of Research on the Role of Tourism in Achieving Sustainable Development Goals* (pp. 193-213). IGI Global. <http://doi:10.4018/978-1-7998-5691-7.ch011>
2. Koehnen, T. L. (2019). Innovative Management of Community Territories and Inter-Organizational Communication for Regional Development. In Almeida, H., & Sequeira, B. (Eds.), *The Role of Knowledge Transfer in Open Innovation* (pp. 319-335). IGI Global. <http://doi:10.4018/978-1-5225-5849-1.ch016>
3. Бойко В. В. Моделювання соціально-економічного розвитку сільських територій // ISSN 2071-4653 Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2014, Вип. 4(108) С. 298-305.
4. Климов В. В. Жемчужина Таврии – Асканія-Нова. Путеводитель. – Херсон: ООО "Тимекс", 2016. – 85 с.
5. Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років. Херсон, 2019. – 216 с.
6. Україна – ЮНЕСКО: плідна багаторічна співпраця URL: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/61128-ukrajina-junesko-plidna-bagatorichna-spiwprasya> (дата обращения : 03.01.2018)
7. Український проект отримав підтримку Міжнародного фонду культурного розмаїття URL: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/61877-ukrajinskyj-projekt-otrimav-pidtrimku-mizhnarodnogo-fondu-kulturnogo-rozmajittya> (дата обращения : 04. 01.2018)
8. Участь України у діяльності ЮНЕСКО URL: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/639> (дата обращения : 05. 01. 2018)

## СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

*Лисенко В. В., к. е. н., доцент,*

*Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** В даний час сільське населення України більшою мірою зайнято в малому і середньому бізнесі, здійснює свою діяльність в сфері матеріального виробництва або в сфері послуг, що призначене для задоволення потреб як місцевого населення, регіону так і країни в цілому. Все це передбачає вироблення концептуальних основ соціально-економічного розвитку села, що, в свою чергу, формує орієнтири в розвитку підприємництва:

- виявлення резервів розвитку підприємництва в галузі сільського господарства;
- визначення організаційно-технічних заходів для нарощування обсягів виробництва;
- пошук партнерів, з якими доцільно вступити в стійкі економічні зв'язки;
- вироблення схеми розвитку і розміщення малих і середніх підприємств з метою максимального задоволення потреб населення в продукції;
- наукове визначення і практична реалізація ефективного розподілу капіталовкладень між малими та середніми підприємствами з метою більш повного задоволення потреб населення;
- збільшення зайнятості через систему малого та середнього підприємництва.

Соціальне партнерство є однією з важливих елементів ринкової системи регулювання доходів, цінність якої підтверджується досвідом економічно розвинених країн. Але, на жаль, нинішня система соціального партнерства в Україні не є ефективною, тому метою нашого дослідження є виявлення проблем розвитку та пошук нових шляхів удосконалення соціального партнерства в сільськогосподарському підприємстві.

Підприємництво в сільському господарстві – це особливий вид бізнесу, який часто пов'язаний з великими ризиками, тому для створення його привабливості серед населення необхідне прийняття і реалізація наступних заходів:

- розширення системи наявних соціально-ділових центрів, бізнес-інкубаторів, центрів розвитку бізнесу для виконання функцій менеджменту з метою розвитку сільського підприємництва;
- організація спеціального навчання сільських жителів, які виявили бажання зайнятися підприємницькою діяльністю та самозайнятись;
- поширення всіх форм і методів державної підтримки малого бізнесу на розвиток ремісничих виробництв і народних промислів;

- здійснення підготовки кадрів за інтегрованими професіями для аграрного комплексу, соціальної сфери з орієнтацією на їх професійну мобільність;

- створення сприятливих умов для розвитку приватних і кооперативних форм діяльності в сфері соціально-побутового обслуговування;

- впровадження в сільській місцевості дистанційних форм навчання безробітних громадян і незайнятого населення [1].

Особливості проживання населення на селі і формування їх трудових відносин сприяють розвитку стратегії соціального партнерства, перш за все на основі домовленостей між соціальними партнерами в рамках чинного законодавства, через удосконалення організаційно-правового, науково-методичного, інформаційного, кадрового та фінансового забезпечення [2, с. 194].

Впровадження довірчих відносин між партнерами можливо лише при системному підході – надання достовірної інформації, регулярному спільному аналізі стану в соціально-трудової сфері території, узагальненні результатів партнерства, своєчасному усуненні стримуючих факторів шляхом прийняття відповідних рішень та інших нормативно-правових актів. Бізнес повинен стати відповідальним, заснованим на соціальне партнерство. На цій основі рівень ефективності управління буде зростати, так як буде рости довіру до бізнесу в суспільстві [3, с. 54].

**Основний матеріал.** Бажання зайнятися власним сільськогосподарським бізнесом буде залежати від багатьох аспектів, перш за все від регіональних особливостей (спеціалізація, традиції виробництва, торгова і транспортна інфраструктура), привабливості та доступності альтернатив. Багато в чому рішення про перехід до самостійної підприємницької діяльності залежить від підтримки, яку людина реально може отримати від держави, територіальної громади і це не завжди має фінансовий підтекст, особливо важливими є гарантії, свобода підприємницької діяльності, податкові та інші пільги на етапах становлення.

Більшою мірою підприємництво на селі представлено торговою і торгово-посередницькою діяльністю (магазини, кафе, ринки). Важливим також є створення підприємництва виробничого, вирішального одночасно кілька проблем: розвиток сільськогосподарського виробництва та самозайнятості на селі, для цього необхідно дати можливість підприємцям самим забезпечити себе ресурсами, як один з можливих варіантів – це виконання державного і муніципального замовлень. Такі замовлення сприяють позитивній реструктуризації малого бізнесу і зайнятості в бік зближення з реальним сектором економіки, виходу з вузької ніші торговельно-посередницької діяльності.

В умови глобальної інформатизації важливо донести молодим фахівцям, що підприємництво – це не тільки можливість саморозвитку і самореалізації, а також створення соціально захищеної громади



населеного пункту і, в цілому, регіону. Популяризації, серед населення, будь-яких підприємницьких і соціальних проєктів можна досягти через використання теле- і радіопрограм, друкованих видань, семінарів і круглих столів, виступ молодіжної аудиторії з обміну досвідом з інших регіонів, створення всіляких конкурсів на кращий реалізований бізнес проєкт та ін.

Запропонований варіант концепції соціально-економічного розвитку села (Рис.), являє собою взаємодію суспільства і бізнесу на селі, головною метою, якої є підвищення життєвого рівня, фінансова стабільність і соціальна захищеність сільських жителів.



Рис. Схема концепції соціально-економічного розвитку села

Досягнення концепції ставить перед собою завдання вирішення комплексних заходів, як розвитку підприємництва на селі, так і формування системи соціального партнерства на селі, насамперед як:

– систематичне вивчення та узагальнення наявного закордонного і вітчизняного досвіду організації системи соціального партнерства;

– розширення критеріїв і соціальних показників для аналізу стану та основних тенденцій розвитку соціального партнерства;

– розвиток соціально-економічного партнерства в регіоні з урахуванням стратегічних напрямків і національних пріоритетів розвитку людських ресурсів;

– створення постійно діючого тристороннього діалогу (бізнес, місцева влада, громадські організації) з проблем: підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів.

**Висновки та пропозиції.** Розвиток науки і технологій, становлення інформаційного суспільства, перетворилися на вирішальний чинник економічного зростання і поліпшення якості життя будь-якого індустріально розвиненої держави. Якість людського капіталу, стан освіти, рівень практичного використання знанні, ступінь інноваційної активності – саме ці параметри визначають сьогодні місце країни в сучасному світі.

Інноваційна активність в даному контексті виступає як одна з форм соціальної активності, що виявляється в сукупності форм людської діяльності, свідомо орієнтованої на зміну, розвиток і переважання способів і результатів діяльності людей.

Можна з упевненістю стверджувати, що підприємництво в своїх рішеннях і суспільство в своїй соціальній політиці повинні керуватися загальними цінностями, рішення повинні задовольняти обидві сторони. Бізнес і його представники не можуть існувати у відриві від суспільства, частиною якого вони є. Крім того, для досягнення соціального благополуччя в суспільстві недостатньо обмежуватися тільки дозволом економічних проблем, необхідно формування єдиної ідеології і програми дій по розвитку, як окремо взятої території, так і країни в цілому.

#### Список використаних джерел:

1. Рибак Г. І. Соціальне партнерство – перспективний напрямок розвитку підприємництва та підвищення якості життя населення України / Г.І. Рибак // Ефективна економіка – електронний журнал. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4160>
2. Красномовец В.А. Перспективи розвитку соціального партнерства в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 4(12). С. 191–195
3. Соціальне партнерство / Н.Ф. Романова, І. П. Мельник: навчально-методичний посібник. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 238 с.

## ГЛОБАЛЬНА СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

*Лисенко В. П., к. с.-г. н., доцент,  
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва,  
Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Глобальна стратегія сталого розвитку туризму, поняття сталого туризму – одне з найбільш часто згадуваних в різних контекстах і використовуваних в різних трактуваннях. Сталий туризм – це не окремий вид туризму або набір нішевих турпродуктів, а скоріше, парадигма розвитку туристичного сектора в цілому. Сталість не є кінцевим станом туризму, і туризм ніколи не може досягти абсолютно сталого стану. Під сталим розвитком туризму розуміється процес постійного вдосконалення, який має всеосяжний характер і поширюється на всі види і форми туризму, а також відноситься до туристичного бізнесу і державного регулювання. Сталий розвиток туризму передбачає досягнення загального позитивного балансу між екологічними, соціокультурними та економічними наслідками туристичної діяльності, а також позитивний вплив відвідувачів один на одного [1].

**Основний матеріал.** На глобальному рівні концепція сталого туризму і конкретний план дій щодо її практичного втілення почали розроблятися з 1999 р і до теперішнього часу Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) спільно з Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) визначили для сталого туризму 12 першочергових завдань [2], які можна згрупувати в три напрямки: отримання економічних вигод туристичними зонами і місцевими громадами, які беруть відвідувачів, за допомогою підвищення конкурентоспроможності; забезпечення життєздатності туристичного бізнесу, який створює нові робочі місця, і скорочення до мінімуму негативного впливу на навколишнє середовище. Незважаючи на те що в «Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» ООН [1] туризм фігурує тільки в трьох цілях і трьох завданнях, він органічно вписується в весь концептуальний документ. Відразу після його прийняття ЮНВТО випустила такий документ як г«Туризм і цілі сталого розвитку» [3], в якій висвітлюється внесок туризму в досягнення кожної з 17 цілей сталого розвитку і реалізацію Порядку денного до 2030 р Підкреслюючи особливу роль туризму в сталій розвиток, Генеральна Асамблея ООН оголосила 2017 р Міжнародним роком сталого туризму [4,5].

**Висновки та пропозиції.** Це переломний момент у визнанні туризму в якості ефективного інструменту створення більш безпечного, відкритого, процвітаючого і сталого світу.

Список використаних джерел:

1. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 25 сентября 2015 года. Организация Объединенных Наций. A/RES/70/1. 44 с. URL: <http://docs.cntd.ru/document/420355765> (дата звернення: 8.10.2020).
2. Making Tourism More Sustainable – A guide for policy makers / UNWTO, UNEP. 2005. URL: <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284415496> (дата звернення: 8.10.2020).
3. Tourism and the Sustainable Development Goals/ UNWTO. Madrid: UNWTO, 2015. 4 с. URL: <http://icr.unwto.org/publication/tourismand-sustainable-development-goals> (дата звернення: 8.10.2020).
4. 2017 International Year of Sustainable Tourism for Development. Why Tourism. URL: <http://www.tourism4development2017.org/whytourism/> (дата звернення: 8.10.2020).
5. 2017 is the International Year of Sustainable Tourism for Development: Press Release/ UNWTO. PR №: PR 16111. 29 Dec 2016. URL: <http://media.unwto.org/press-release/2017-01-03/2017-international-yearsustainable-tourism-development> (дата звернення: 8.10.2020).

## **ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ**

*Ліснічук О. А., к. е. н., доцент,*

*Марквардт А. В.,*

*Заклад вищої освіти Міністерства фінансів України «Державний  
податковий університет», Україна*

З початком адміністративно-територіальної реформи в Україні активізовано процес фінансової децентралізації, що має за мету оптимізувати перерозподіл бюджетних ресурсів задля формування фінансової самодостатності населених пунктів, зокрема сільських поселень, активізації їхнього економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Донині сільська місцевість мала незначні фінансові можливості для активізації відтворювальних процесів та формування економічного підґрунтя збереження людського капіталу на селі. Наслідком такої політики стало зниження життєвого рівня сільського населення, що посилює урбанізаційні прагнення селян та активізувало процес незворотної міграції з села в місто. Ці прогалини в управлінні сільською місцевістю можуть бути мінімізовані шляхом нарощування фінансового потенціалу, ефективним його використанням і переходом до впровадження новітніх стратегічних напрямів розвитку відповідно до переваг, які надає фінансова децентралізація [1].

Фінансова децентралізація визначається в межах фінансової політики держави. Вона виражає процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх мобілізацію і використання між державними і місцевими органами влади й управління. У зарубіжних країнах часто замість фінансової використовують поняття фіскальної децентралізації. Однак, необхідно зазначити, що фінансова децентралізація ширша за бюджетну та фіскальну децентралізацію, тому що базується на розподілі повноважень між органами влади та управління в межах державної фінансової політики з оподаткування, митних зборів, регулювання цін тощо. Також вона виражається у передачі місцевим органам влади повноважень з формування бази оподаткування, визначення ставок відповідних місцевих податків та зборів, введення податкових стимулів для галузей економіки на регіональному рівні, а також формування структури видатків для надання суспільних благ населенню [2].

Відсутність достатнього фінансового забезпечення видатків місцевих бюджетів умов гальмуються процеси фінансової децентралізації та її складників. Тому для повноти дослідження рівня фінансової децентралізації в країні й задля порівняння рівня витрати з достатністю їх фінансового забезпечення необхідним є розрахунок показників децентралізації за доходами. Ураховуючи механізм вибору показників фінансової децентралізації (фактори та критерії), ми вважаємо, що для найбільш достовірної оцінки фінансової децентралізації необхідне обчислення показників децентралізації доходів, а саме: частка доходів місцевих

бюджетів у зведеному бюджеті, частка доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів у зведеному бюджеті, частка власних доходів місцевих бюджетів у доходах місцевих бюджетів, частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів [3].

З метою забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування при виконанні покладених на них функцій із забезпечення стійкого розвитку на підпорядкованій їм території значна увага повинна звертатись саме на власні джерела доходу. Проте, крім формування достатнього обсягу власних доходів, регіон можна вважати самодостатнім лише за наявності потоків інвестиційних та кредитних ресурсів, що забезпечує вливання коштів у фінансову базу регіону і є потенціалом для самофінансування. Такі фінансові інструменти мають стимулюючий та стабілізаційний характер, адже завдяки залученню додаткових ресурсів відкривають додаткові можливості для регіону, що сприяє зростанню малорозвинених та стратегічно важливих секторів економіки в регіоні. На процес залучення інвестиційних ресурсів у регіон як зовнішніх, так і внутрішніх органи місцевого самоврядування впливають опосередковано, оскільки практично не беруть участі у формуванні й не можуть гарантувати стабільності законодавчої та нормативної бази, не наділені правом надання податкових пільг, крім місцевих податків, а бути гарантом за зобов'язаннями можуть лише з дозволу Міністерства фінансів України. Відтак, заходами стимулювання інвестицій у регіон залишаються:

- інформування про цікаві та перспективні об'єкти для інвестування;
- усунення бюрократичних перешкод на місцевому рівні тощо [2].

Фінансова децентралізація має наметі оптимізувати процеси перерозподілу бюджетних ресурсів задля формування фінансової самодостатності громад, сприяючи їхньому сталому розвитку. Вона обумовлює радикальні зміни у функціях і повноваженнях місцевої влади та територіальних громад, оскільки здійснюється шляхом розширення джерел надходження коштів сільських бюджетів, зрушення у співвідношенні їх доходної та видаткової частин, зростання величини доходів сільських бюджетів у розрахунку на одного мешканця. Це істотно збільшує фінансовий потенціал для самоорганізації та саморозвитку сільських поселенських структур [3].

#### Список використаних джерел:

1. Дяконенко О.І., Вплив фінансової децентралізації на розвиток сільських поселень в Україні, Демографія та соціальна економіка, №3(34), 2018, С. 161-174.
2. Квасниця О.В., Русін В.М., Вплив фінансової політики на розвиток регіонів в умовах децентралізації, Економічний аналіз, том 28, №4, 2018, С. 321 – 330.
3. Цимбалюк І., Фінансова децентралізація України: відповідність видатків місцевих бюджетів їх фінансовому забезпеченню, Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Гроші, фінанси та кредит, вип.4, 2018, с. 114 -122.

## **АДАПТАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕЛИКОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДО СУЧАСНИХ УМОВ РОБОТИ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19**

*Литвишко Л. О., к. е. н., доцент,*

*Горбенко Ю. А., магістр,*

*Національний транспортний університет, Україна*

Враховуючи швидке розповсюдження коронавірусу в світі, і зокрема, в Україні та зважаючи на непередбачуваність виникаючих обставин, всі прогнозовані та заплановані експертами процеси потребують внесення певних корективів з метою адаптації до вимушених умов та прийнятих зі сторони країни заходів. Тому бізнес-середовище має бути готовим до нових умов функціонування і швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі з нанесенням мінімальної шкоди, а в деяких випадках і отриманням додаткового прибутку або зменшенням витрат та діяти відповідно до власних стратегій та бізнес-планів.

Незважаючи на прийнятий країною комплекс заходів щодо економічної підтримки бізнесу в період поширення коронавірусу, загальний обсяг державної підтримки бізнесу в Україні та її ефективність за оцінками експертів не є достатнім для функціонування підприємств у звичному стані.

За приблизними підрахунками, загальний обсяг державної допомоги бізнесу в 2020 році через поширення пандемії становив 9,3 млрд грн [1].

Враховуючи нестабільність та непередбачуваність економіки країни, пристосуватись до нових умов існування українським підприємствам було на порядок легше, хоча точна сума збитків за період березень – початок жовтня 2020 року залишається загадкою.

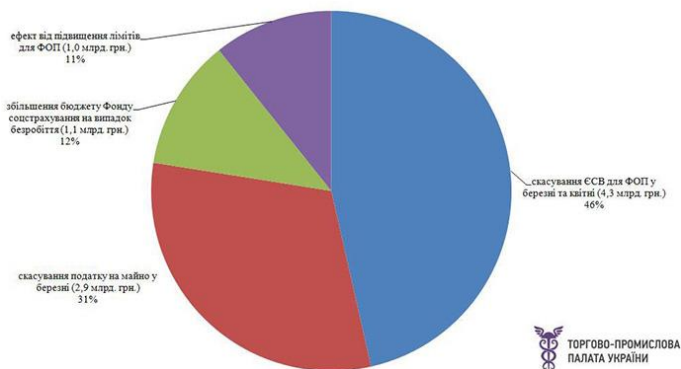
Не дивлячись на складність ситуації з економічної точки зору, безліч підприємств поставились до пандемії відповідально та поставили в пріоритеті питання безпеки життя та здоров'я працівників компаній.

Що ж саме маємо на увазі? Зокрема, в період науково-технічного прогресу дивно було б не звернутися за допомогою до ІТ-галузі.

Отже, в терміновому режимі був розроблений та впроваджений функціонал до загальної системи автоматизації робочого процесу щодо забезпечення дотримання карантинних заходів.

Основна суть даного функціоналу полягає в фіксації даних та ведення статистики кількості людей, що згідно з нововведеними правилами з боку державних установ та внутрішніми правилами організації підлягають обсервації на період карантину. Наприклад, при поверненні працівника з відпустки з закордону обов'язковим є перехід на роботу дистанційно та самоізоляція на два тижні.

**9,3 млрд. грн. - об'єм підтримки бізнесу в період епідемії коронавірусу у 2020 році**



**Рис. 1. Об'єм підтримки бізнесу в період епідемії коронавірусу у 2020 році [1]**

Для контролю виконання правил обсервації та ведення статистичних даних нами створена дана програма. Як це працює?

Підрозділ “Карантинні заходи” несе інформаційний характер. Відображає статистичні данні, щодо працівників, які на даний момент перебувають на карантині, з відповідною інформацією щодо офісу, назви підрозділу, відділу та дати, що відповідає періоду перебування працівника компанії на самоізоляції.

Відповідно цих даних, можна фільтрувати інформацію, що є дуже зручним інструментом для формування звітності різного характеру в діяльності компанії. Також даний підрозділ містить таблицю зведених даних, що відповідає умовам фільтрації для отримання необхідної інформації. Ідентифікація у системі відбувається через персональний акаунт працівника, що містить інформацію щодо повноважень користувача, відповідно до якої, адміністратори можуть видаляти та редагувати дані.

Як відправити запрошення на карантин?

Для даної маніпуляції створено підрозділ “Запрошення на карантин”. Даний підрозділ відповідає за формулювання безпосередньо заявки з необхідною інформацією та мментальної відправки сповіщення для авторизації користувачу, а також відповідна інформація заноситься до електронної таблиці.

Оразу після відправлення заявки користувач отримує сповіщення у вигляді повідомлення через месенджер “Вайбер” та повідомлення через



мобільного оператора з посиланням для завантаження додатку на різні платформи.

Після завантаження додатку виконується авторизація та ідентифікація особистості за даними облікового запису з робочого простору. Після виконання авторизації, додаток надає можливість ознайомитися з основними правилами використання та надає інструкцію з експлуатації.

Додаток запитує дозвіл на використання фотокамери та геолокації з метою відстеження територіального місцезнаходження людини.

Обов'язковим є підтвердження, що користувач згоден з використанням даних, а також, що всі інструкції є зрозумілими.

Підтвердження місцезнаходження користувача є дуже важливим, адже користувач надаю інформацію про своє майбутнє місцезнаходження на період перебування в обсервації.

Фінальним етапом є надсилання підтвердження.

Після проведення всіх процедур механізм перевірки запускається, а це означає, що протягом майбутніх 2 тижнів в робочий час (з 8 ранку до 6 вечора) в будні дні з рандомними інтервалами часу працівник буде отримувати повідомлення с запитом відправити фото з перевіркою геолокації.

Умови вважатимуться виконаними, якщо відправлена автоматично геолокація буду співпадати з підтвердженою користувачем адресою проведення обсервації.

Для даної маніпуляції відведено 30 хвилин, при порушенні таймінгу або при неспівпадінні геолокації відправляється тривожний дзвіночок до керівника відділу.

Також ця людина (працівник компанії) отримує спеціальну позначку в системі. Жовтий колір при неспівпадінні геолокації, а червоний колір при невиконанні інструкцій або виконанні не вчасно (рис. 2).



Рис. 2. Фрагмент програми «Карантинні заходи»

Незважаючи на очевидні негативні наслідки на діяльність підприємств, майже кожної галузі, пандемії коронавірусу не потрібно забувати, що в пріоритеті завжди мусить стояти здоров'я та життя людини.

Отже, доцільними виявились наступні запропоновані заходи. Розробка, перегляд та оновлення бізнес-плану, враховуючи мінливість обставин та кількість появи нової інформації щодо поширення вірусу. В умовах нестабільності епідеміологічних, соціальних, економічних обставин важлива гнучкість та адаптивність реакції підприємств.

Тому, надважливим фактором у ситуацій, що склалася, є наявність інформації, що постійно змінюється, оновлюється. Отже вдалим рішенням є підтримка неперервного зв'язку з постачальниками та клієнтами, що дозволяє визначити сценарії впливу вірусу на чутливість ринку, а також оцінити масштаб можливих наслідків щодо існуючого бізнесу. Враховуючи розмір підприємства, призначення відповідального члена команди, який буде постійно на зв'язку та контролюватиме ситуацію є оптимальним рішенням. Визначено управлінські та організаційні механізми, які допоможуть подолати потенційні негативні наслідки в компанії. Тому, важливо з'ясувати всі складові ланцюга постачань, які є або можуть бути порушені, та визначити основні ризики в діяльності підприємства.

#### Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт торгово-промислової палати України: <https://uccr.org.ua/>

## **НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ**

*Лулак Р. Л., д. е. н., професор,  
Федоренко А. О., студентка,*

*Львівський торговельно-економічний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Останніми роками агропромисловий комплекс відіграє все більшу роль в розвитку економіки України. До вітчизняного агропромислового комплексу посилюють інвестиційні інтереси іноземні компанії не дивлячись на те, що в національній економіці відбуваються часто кризові коливання. Відповідно в контексті інвестування раціонально стверджувати й про важливість розвитку інноваційної діяльності як наслідку ефективного використання залученого капіталу.

Дослідження проблем інноваційно-інвестиційної в агробізнесі були висвітлені в працях таких вітчизняних вчених як В. Андрійчука, В. Борщевського, В. Бойко, Т. Васильціва, В. Волошина, Я. Качмарика, О. Іляш, М. Флейчук, А. Шехлович та ін. Втім, окремі аспекти вимагають детальнішого вивчення, зокрема доцільно ширше висвітлити напрями за якими можливо забезпечити функціональний розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності у сфері агробізнесу.

**Основний матеріал.** Відомо, що одним із перспективних секторів української економіки виступає агробізнес. Його інвестиційна привабливість сприяє все більшій вигоді для національного господарства у середньостроковій і довгостроковій перспективі, оскільки попит на продовольство та інші сільськогосподарські продукти лише зростає [2].

Для інтенсивного інноваційно-інвестиційної розвитку агробізнесу в Україні сформувалися низка конкурентних переваг, зокрема (1) значна територіальна площа (603,6 тис. км<sup>2</sup>), яка є найбільшою серед європейських країн, (2) привабливе геополітичне розміщення за якого в країні можливо забезпечити різні способи транспортної доставки вантажів через море чи суходолом до європейських країн, (3) висока родючість сільськогосподарських угідь (за цим показником Україна посідає одне з перших місць у світі), (4) достатній рівень природно-ресурсної забезпеченості – наша країна володіє значними запасами корисних копалин (калійними солями, глинистою сировиною і т.д.), (5) дешева кваліфікована робоча сила – середньомісячна заробітна плата українця значно нижча порівняно із європейськими країнами.

Відмітимо, що потреби у харчових продуктах постійно зростає в міру збільшення чисельності населення у світі, зокрема за прогнозами ООН цей показник складе понад 9,0 млрд осіб. Тому провідні агрокомпанії світу активно здійснюють пошук та впроваджують високоякісні інноваційні рішення, які здатні підвищити ефективність та продуктивність сільськогосподарської діяльності. Зокрема, над цим працюють селекціонери, біологи, технологи та інші. І тут вагоме значення мають ІТ-спеціалісти, робота яких здатна істотно змінити функціональні напрями діяльності агрокомпаній [3].

Вбачаємо, що розвиток інноваційно-інвестиційних процесів у агробізнесі повинен базуватися навколо застосування ІТ-продуктів із постійним збільшенням його частки у сільськогосподарському ланцюгу. Тому визначимо ІТ-рішення за якими агрокомпанії здатні суттєво збільшувати ефективність інвестиційної діяльності.

Відомо, що для забезпечення позитивної репутації підприємство має відповідати за якість та стан уже готової продукції. Відповідно важливе значення має раціональність налагодження її транспортування та збереження. Сьогодні вже реалізуються багато ефективних логістичних ІТ-рішень, які здатні розробляти оптимальні маршрути для збору та доставки готової продукції від заготівельників до кінцевих споживачів. Так, логістичні маршрути розробляються завдяки складним алгоритмам в режимі реального часу таким чином, щоб забезпечити максимальну ефективність використання наявного технологічного активу для вчасного та якісного збору продукції і її доставки у визначені пункти та час. Все це дозволяє агрокомпаніям досягти помітної економії витрат пального, часу та ін. Ба більше, вдається забезпечити підвищення якості заготівлі продукції, зменшення ризиків її псування, а отже і суттєво зменшити економічні втрати.

Також прогресивні логістичні ІТ-рішення дозволяють покращити планування збору та транспортування сільськогосподарської продукції, якісно враховувати фактори погодних умов, адже деяку продукцію оптимально збирати в суху погоду, іншу після дощу, а деякі види – після легкого приморозку.

Завдяки ІТ-системам аналізу вдається раціональніше проводити планування оптимального сусідства рослин, чергування насаджень з року в рік, можливостей змішаних посадок на основі ведення архіву посівів і зборів тощо.

Безперечно, що ефективні системи ІТ-планування дозволяють максимально зменшити залежність від кліматеричних умов, ефективніше використовувати погодні умови, пришвидшити автоматизацію систем

поливу, якісніше планувати внесення добрив (пестицидів) та моніторити наявність шкідників.

Щодо тваринництва відмітимо можливості ІТ-систем стосовно підтримки оптимального мікроклімату у приміщеннях із тваринами, відстеження динаміки їх здоров'я, приросту маси тіла, автоматизації планування структури тваринного стада, врахування генеології та біологічних циклів при плануванні розмноження, автоматизації формування раціону харчування та планування ветеринарних заходів (шеплені, оглядів, зважувань тощо) [4].

Водночас для впровадження таких інновацій необхідно й вирішити низку важливих стратегічних завдань. Так, у сільському господарстві України нерозвинутою залишається організаційно-інституційна інфраструктура аграрного ринку, погіршуються коопераційні зв'язки господарств, не налагоджена співпраця між виробниками сільськогосподарської продукції та науково-дослідними установами, існує невідповідність між вітчизняними та міжнародними стандартами якості на сільськогосподарську продукцію). А для цього варто реалізувати такі заходи: формування правового поля внутрішнього ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення та розвитку земельних відносин; сприяння розвитку об'єктів інфраструктури зберігання і транспортування вітчизняної продукції рослинництва; розвиток інтеграційних і технологічних зв'язків між вітчизняними сільгоспвиробниками та підприємствами харчової промисловості; впровадження інституціональних механізмів формування високопродуктивного поголів'я тварин у сільгоспідприємствах; стимулювання розвитку національних галузевих обслуговуючих кооперативів із транспортування й обробки продукції тваринництва [5, с. 230, 240; 6, с. 167-171].

**Висновки та пропозиції.** Сучасною ознакою інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів аграрного бізнесу з боку змін у стані таких елементів продуктивних сил, як техніка та технології, маємо визначити переважну частку інвестицій у засоби виробництва, комплексну автоматизацію виробничих, облікових, управлінських процесів та широке застосування інформаційних технологій.

Очевидно, що потенційно Україна може бути однією з провідних країн щодо застосування прямих та портфельних іноземних інвестицій у сфері агробізнесу. Цьому сприяє велика кількість факторів, серед яких значні масштаби внутрішнього ринку, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча сила, значні природні ресурси, високий науково-технічний потенціал та наявність сформованої ринкової інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г., Юрків Н. Я., Лупак Р. Л. Інституційне забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств промисловості та АПК на регіональному рівні. *Фінанси України*. 2012. № 3. С. 90-101.
2. Інвестиційна привабливість галузі сільського господарства України з урахуванням факторів ризику. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-1-2017/15.pdf>.
3. IT інновації в агробізнесі. 8 ключових напрямків. URL: <http://uhbdp.org/ua/news/innovatsiji-v-apk/1306-it-innovatsii-v-ahro-biznesi-8-kliuchovykh-napriamkiv-pro-iaki-vam-varto-diznatys>.
4. Методологічні принципи побудови механізмів управління інноваційно-інвестиційним розвитком суб'єктів агробізнесу. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/2843/1/13.pdf>
5. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія. Львів : Вид-во ННБК «АТБ», 2018. 527 с.
6. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Інструменти господарського механізму розвитку сільських територій як передумова вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 167-171.

## УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Мельничук Ю. М., к. е. н., доцент

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини,  
Україна

*Стаття «Управління стратегічним розвитком територіальних громад» зосереджена на проблемах формування механізму управління стратегічним розвитком територіальних громад. Метою статті є визначення базових засад фінансово-господарського механізму самоврядування і самофінансування об'єднаних територіальних громад. Предметом дослідження виступає процес формування господарського механізму управління територіальною громадою, як сукупності економічних, правових важелів і фінансових інструментів, відносин та інституцій, що забезпечують ефективне залучення всіх ресурсів (природних, людських, транспортної системи, соціальної структури та інших) в господарський обіг у системі єдиного господарського комплексу України.*

Територіальні громади виступають базовою ланкою системи управління в Україні, де владні повноваження переорієнтовуються на територіальний рівень; послаблюється вплив центральних органів управління на формування стратегій розвитку територіального утворення, лімітно-розподільчі відносини не замінюються еквівалентами фінансово-економічними зв'язками та залежностями. Перебудова економічних відносин, вдосконалення фінансово-економічної спроможності самоврядування актуалізують питання прямої залежності економічних і фінансових можливостей від ефективного господарювання та раціонального використання наявних на території ресурсів. Саме в умовах самоврядування територіальні громади набувають можливостей самостійно, без погодження з відомчими органами управління впливати на формування стратегії розвитку виробництва території.

Науково-обґрунтована системи пріоритетів, фінансово-господарського механізму, протекціонізму, економічного стимулювання розташування виробництв сприятиме пропорціональному і ефективному функціонуванню регіональної системи. Важливою умовою забезпечення самоорганізації територіального розвитку в Україні є створення власної економічної основи територіальних утворень обумовленої двома обставинами. По-перше, наповнення прав і функцій органів місцевого самоврядування реальною господарською і політичною силою можливе

лише при наявності власного місцевого господарства, якими вони володіють, користуються і розпоряджаються (природні, фінансові ресурси, людський капітал). По-друге, продовження процесу усупільнення виробництва на територіальному рівні, організаційне упорядкування усього процесу на основі технологічної цілісності задля посилення економічних зв'язків між територіями.

Законом про власність закріплені організаційно-політичні умови ефективного функціонування територіальних утворень, де кожна із них є економічно цілком рівноправною. Втім, територіальне утворення – громада виступає цілісною системою єдиного господарського комплексу із взаємопов'язаними ознаками: характером виробничої спеціалізації, мірою комплексності його розвитку. Новоутворені об'єднані громади виступають суб'єктами територіальної власності і мають право на присвоєння результатів праці.

Територіальна власність поняття сумарне. Вона охоплює об'єкти загальнодержавної власності, приватної, комунальної та інших форм власності. При цьому власність, у своїй безпосередній формі надає право привласнювати результати праці і як функція забезпечувати прибуток.

Власністю, як функцією, розпоряджаються органи самоврядування, а власність, як умовою привласнення – її первинні суб'єкти: держава, кооперативи, індивідуальні особи. У такому вигляді складно уявити територіальну власність, здійснювати просторове планування забезпечуючи розширене відтворення.

В цьому контексті доцільно встановити розміри місцевого майна, виходячи із досягнутого в регіоні рівня усупільнення і необхідної достатності у забезпеченні економічних умов самофінансування і самозабезпечення [1]. Головним критерієм повинен виступати рівень реального усупільнення засобів виробництва регіону, скоригований на потреби розумної достатності такого набору видів виробництв, які забезпечували б регіону можливість перейти на максимальне споживання продукції власного виробництва і право вступати у міжрегіональні зв'язки.

Питання економічного розвитку і функціонування соціально-економічного середовища територіальних утворень, усунення суперечностей між суб'єктами відтворювального процесу присвячено монографію І. Г. Ткачук [2]. Проте, досі не знайшло свого висвітлення в публікації цілісне бачення самостійного розвитку територіальних громад, господарського механізму самоврядування та форм самофінансування.

Відправною точкою у цьому процесі мала б стати орієнтація діяльності територіальної громади виходячи із технологічних, економічних, організаційних передумов. Адже неефективність виникає там де



втрачається технологічна цілісність, послаблюються економічні зв'язки між територіями, пріоритет у співробітництві віддається іноземним партнерам на шкоду розвитку зв'язків між регіонами. За таких умов можна говорити про рівні права регіонів на державну власність. Це важливий фактор встановлення тісних міжтериторіальних зв'язків, переливу капіталу, переміщення товарів, працюючих, тощо. Підприємства державної власності включаються у систему регіонального господарства через участь у вирішенні соціально-економічних завдань регіону, громади. Скажімо, соціальна інфраструктура, підприємства малого і середнього бізнесу, то вони повністю підпорядковуються місцевим органам самоврядування. Ці підприємства відчувають найбільшу потребу у розвитку внутрірегіональних господарських зв'язках, розв'язання завдань регіонального рівня [3]. Це дозволяє нам окреслити територіальну власність, об'єктом якої є земля, природні ресурси, підприємство матеріального виробництва, організація роботи закладів соціальної і духовної сфери, що розташовані на відповідній території і закріплені Законом України про власність, створює матеріальні умови і підсилює владу органів самоврядування, їх спроможність ресурсним забезпеченням як господарів території і відповідальності за неї.

Якою буде економічна основа органів самоврядування, такою буде їх роль у виконанні своїх конституційних обов'язків. Інший важливий зріз власності як матеріальної основи самоврядування. Вона виступає потужним джерелом для створення економічних стимулів і інтересів місцевих жителів. Скажімо територіальна громада має певну власність, реалізація якої безпосередньо впливає на життєвий рівень громадян тоді вони будуть заінтересовані у збереженні і примноженні цієї власності. Це формуватиме регіональний економічний інтерес, як неодмінну умову розвитку території створює необхідні умови для самостійного розвитку території, управління господарством на основі програмного планування, інвестиційної політики, регіональної систем оподаткування, ціноутворення, оплати праці, постійних джерел формування фінансово-економічних, матеріально-технічних ресурсів, та власних валютних ресурсів, використання зовнішньо-економічного потенціалу задля створення і розвитку соціально-економічного середовища.

Отже, питанням територіальних громад приділяється багато уваги у сфері економічної науки, проте питанням стратегічного розвитку, а особливо управлінню стратегічним розвитком територіальних громад належить мало уваги зі сторони науковців.

Основою господарських взаємовідносин між регіоном і державними органами, з іншими регіонами має стати самоокупність – перевищення

надходжень регіону над видатками. Це створює умови для конструювання оптимальних розподільчих відносин, що вкрай необхідні в умовах господарської самостійності, як підприємствам так і територіальній громаді і регіону в цілому.

Список використаних джерел:

1. Melnychuk Yu., Chvertko L. A., Korniienko T. A., Vinnytska O. A., Garmatiuk O. V. Analysis of the factors influencing the market of insurance services in life insurance. *TEM Journal*. 2019. Vol.8. Is.1. p. 201-206.
2. Ткачук І. Г. Економічна самостійність регіону: монографія – Київ, наукова думка, 1994р.
3. Melnychuk Yu., Chyrva O.H., Chvertko L. A., Chyrva H.M., Berbets V.V. The Role of Management in the Financial Independence of the Region. *Tem Journal*. 2019. Vol. 8. (2). p. 584-590.

## **СТРУКТУРА І ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ТРЕТИННОЇ ЛАНКИ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ**

*Могильна Л. М., к. е. н., доцент,*

*Глиненко В. В., магістрант,*

*Сумський національний аграрний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Процеси інституційних перетворень, які відбуваються у сфері охорони здоров'я, повинні сприяти якісному наданню медичних послуг населенню. Відповідно до медичної реформи в Україні почалось формування правового та економічного поля для реформування системи охорони здоров'я. Вищезазначене актуалізує необхідність проведення досліджень в цьому напрямку та дає змогу говорити про актуальність вибраної тематики.

Теоретичні та практичні аспекти питання медичної реформи розглянуто в працях таких науковців, як М. Аніщенко, С. Антонов, І. Берднік, В. Волчек, В. Воронкова, В. Лехан, Л. Крячкова, Л. Стефанишин та багатьох інших. Незважаючи на ґрунтовні праці науковців деякі аспекти реформування потребують подальшого дослідження.

**Основний матеріал.** Одним із факторів сталого розвитку України є забезпечення належного стану здоров'я її громадян. Тут важлива роль відводиться системі охорони здоров'я та ринку медичних послуг, які зорієнтовані перш за все на людину, яка потребує медичної допомоги, та на лікаря, що її надає; на профілактику захворювань, та їх лікування, оскільки значення системи медичного обслуговування у збереженні і відновленні здоров'я населення дуже велике. Крім того, система медичного обслуговування виконує і важливу соціально-політичну функцію, сприяючи формуванню почуття впевненості в майбутньому. На жаль, система охорони здоров'я України перебуває не в належному стані. Причинами цього є низький рівень фінансування, ресурсного та правового забезпечення, диспропорції в її структурі. Командно-адміністративна модель управління сферою охорони здоров'я тривалий час обмежувала її розвиток в сучасних умовах.

Населення нашої держави з острахом відноситься до змін у системі охорони здоров'я з огляду на її комерціалізацію, оскільки існує залежність між вартістю ліків, упровадженням нових технологій, підходів до обстеження та лікування і ціною медичних послуг. І лише за умов урахування інтересів населення, належної інформаційної бази, прозорості використання державних коштів, автономізації надавачів медичних послуг, контрактних основ їх надання створюються можливості ефективного розвитку системи охорони здоров'я, ринку медичних послуг як на державному, так і регіональному рівні.

Реформування охорони здоров'я в Україні проводиться з певною етапністю, тому перш за все структурна реорганізація охопила первинну ланку. Реформа включає чітке розмежування (функціональне та фінансове) первинної та вторинної ланки медичної допомоги. Наголосимо, що до первинної ланки можна віднести лікарів, терапевтів та педіатрів. Лікарі вторинної ланки надають суто спеціалізовані послуги. До неї відносять вузьких спеціалістів та більшість стаціонарних закладів. Наприклад, кардіологи, отоларингологи, гастроентерологи тощо. Високоспеціалізовані спеціалісти – це лікарі третинної ланки. У амбулаторіях та лікарнях третинної ланки лікуються за допомогою високоспеціалізованих процедур.

Реформи почалися з первинної ланки та показали свою ефективність. Після формування мережі амбулаторій сімейної медицини створюються центри первинної медико-санітарної допомоги. Згідно соціологічного опитування громадян, 70% українців обрали свого сімейного лікаря, підписали з ним декларацію та задоволені якістю послуг. Серед задоволених реформою більшість – це молодь.

Слід наголосити, що на цьому рівні не було проблем з фінансуванням. Зазначимо, що при цьому відбулось підвищення заробітної плати лікарів загальної практики, педіатрів і терапевтів на 20%. Завдяки медичній реформі з'явився новий механізм фінансування. Його раніше не існувало в Україні, бо такої дефініції як «медичних послуга» теж не було. В рамках пакетів медичних пільг медичні установи надають пацієнтам чітко визначений перелік безкоштовних послуг. Ці послуги оплачуються Національною службою здоров'я України (далі НСЗУ). Кошти, перераховані цією установою, використовуються для виплати заробітної плати, покупки ліків, реагентів та витратних матеріалів, а також продуктів харчування для пацієнтів.

Установи, які надають спеціалізовану підтримку, перейшли на формат роботи не комерційних комунальних підприємств. Завдяки реформуванню системи, пацієнт отримав значні переваги. По-перше, тепер він має право вільно вибирати установу, та лікаря, у якого він хотів би отримати послугу або консультацію. По-друге, може записатися на прийом на певний час завдяки діючій електронній черзі. Однак, послуги на вторинній або третинній ланці вже надаються за умови електронного направлення від сімейного лікаря. Якщо у пацієнта немає підписаної заяви у сімейного лікаря і він приходить без направлення, він повинен сплатити за послугу за тарифами, встановлених закладом на платні послуги. Відповідно до цього принципу також надаються послуги, що виходять за рамки пакетів, які зазначені у контракті закладу з НСЗУ. За словами лікарів, це дисциплінує громадян. Пацієнт приходить до розуміння складності системи надання послуг. У той же час це дисциплінує й самих лікарів, так як НСЗУ враховує тільки випадки, якщо вони зареєстровані в електронній системі

В даний час сума грошей, яку отримують медичні установи в нових реаліях, залежить від того, як часто цю установу вибирають пацієнти. Частина отриманих послуг оплачується самим пацієнтом за тарифами, встановленими установою на платні послуги, частина – безкоштовно, бо гарантується державою. Методика розрахунку тарифної вартості кожної безкоштовної послуги, що надається в даний час в установі, затверджена Кабінетом Міністрів Постановою № 65 від 5 лютого 2020 року «Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році» [1]. Кожна послуга тепер реєструється лікарями в інформаційній системі. Це являється вагомою підставою оплачувати лікарні чи поліклініці з державного бюджету. Однак, не дивлячись на такий прозорий принцип фінансування медичних установ, нові умови роботи медицини все ще мають свої труднощі.

Починаючи з 1 квітня 2020 року всі медичні заклади третинної ланки (в тому числі протитуберкульозні) перейшли на новий рівень медичної реформи. Тепер вони будуть отримувати кошти за кількістю пацієнтів, а не за кількістю ліжок. Кошти будуть витрачатися на заробітні плати, а також на навчання персоналу, закупівлю нового обладнання, покращення умов для пацієнтів. Комплексні послуги оплачуватимуться за рахунок місцевого бюджету. Ліки для пацієнтів закуповуватимуться за окремими програмами Міністерства охорони здоров'я.

З 1 квітня 2020 року НСЗУ платить 20 тисяч грн. за кожен пролікований випадок туберкульозу. З 2021 року НСЗУ пропонує збільшити тариф до 33 тисячі грн. [2]. В цю суму входить вартість діагностики, підбору лікування, перебування в стаціонарі, контроль за амбулаторним лікуванням.

Слід наголосити, що рівень захворюваності на туберкульоз перевищує епідопріг. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, 20% пацієнтів мають мультирезистентну форму туберкульозу [2]. Саме ця форма хвороби лікується важче і довше. Звісно, що і кошти витрачаються на лікування інші, ніж на туберкульоз, який чутливий до антибіотиків. Відмітимо, що з 1 вересня тариф на лікування одного хворого з мультирезистентною формою туберкульозу збільшено НСЗУ на 40%.

Згідно з оцінками ВООЗ, близько 23% випадків туберкульозу в Україні не виявляються вчасно [3]. Це відбувається в наслідок того, що хворі не звертаються вчасно до лікаря. Саме ці люди становлять найбільшу небезпеку для оточуючих.

Наголосимо, що відповідно до нової медичної реформи у кожній області залишиться мінімум один великий заклад – фтізіатричний центр або центр легеневих хвороб. Саме в такому центрі третинної ланки здійснюється стаціонарне лікування хворих на туберкульоз. В районах будуть працювати фтізіатричні кабінети, де буде вестися прийом лікарів та

видача ліків. Втім, пацієнт може також отримувати ліки і в свого сімейного лікаря.

Щодо поліпшення надання медичних послуг для населення України, то реформою пропонується структурна перебудова. Вона включає чітке розмежування трьох ланок; пріоритетний розвиток первинної медичної допомоги з акцентом на профілактику; запровадження сучасних механізмів організації медичної допомоги; вільний вибір лікаря первинної ланки; удосконалення системи направлень на дві інші ланки; запровадження дієвої системи управління якістю медичної допомоги із застосуванням медичних стандартів та клінічних протоколів, що базуються на надійних наукових даних.

**Висновки та пропозиції.** Узагальнюючи дослідження, можна зробити висновок, що згідно нової медичної реформи України гроші лікарні третинної ланки будуть отримувати на основі запланованої кількості осіб, що отримають медичну допомогу. Згідно нової медичної реформи в 2020 р. протитуберкульозні санаторії по всій території України повинні бути закриті. Причина – нова форма фінансування установ охорони здоров'я. Серед медичних пакетів, які відшкодуватиме НСЗУ, санаторне лікування туберкульозних хворих взагалі не передбачено. Будемо сподіватися, що реформа не вплине на спалах цієї небезпечної хвороби.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 лютого 2020 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.09.20).
2. НСЗУ пропонує з 2021 року збільшити тариф на лікування туберкульозу до 33 тис. грн. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nszu-proponuye-z-2021-roku-zbilshiti-tarif-na-likuvannya-tuberkulozu-do-33-tis-grn> (дата звернення: 02.10.2020).
3. Протидія туберкульозу: що змінилось і що планується. Міністерство охорони здоров'я України: веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/pr-otidija-tuberkulozu-scho-zminilos-i-scho-planuetsja> (дата звернення: 01.10.20)

## **УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

*Орликовський М. О., к. е. н., доцент,*

*Піка Т. М., магістрант,*

*Поліський національний університет, Україна*

На теренах сучасної України, у зв'язку з децентралізацією та проведенням адміністративно-територіальної реформи, закономірно, що система надання соціальних послуг має розбудовуватись безпосередньо за місцем проживання одержувачів соціальних послуг. А створення умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей та збереження біологічної сім'ї дитини, попередження потрапляння дітей в інституційні установи догляду та виховання дітей – реформа деінституціалізації, є одним із пріоритетних завдань держави. Тому основна спрямованість соціальної політики в галузі дитинства сьогодні полягає у тому, щоб створити відповідні умови для більшої ефективності існуючих та створення нових соціальних послуг, які мають задовольняти потреби і реалізовувати інтереси дітей, у тому числі в новостворених об'єднаних територіальних громадах.

Наразі, коли пріоритетом визначено виховання в сім'ї, особлива увага стала приділятися впровадженню таких інститутів, як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат. Сімейний кодекс України передбачає наступні форми влаштування дітей у сім'ю: усиновлення, опіка та піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, а також патронат – як тимчасово форма перебування дитини, оминаючи інтернатний заклад [1].

В Україні окремі питання впровадження послуги сімейного патронату вивчала низка українських науковців (А. Дакал, Є. Падун та І. Тимуш, Ж. Петрович, М. Сидорчук, Л. Фуштей). Враховуючи теоретичні положення і здобутки зазначених авторів, звертаємо увагу на те, що низка питань щодо розвитку сімейних форм влаштування дітей, постійно моделює нові їх види, що зумовлює необхідність проведення поглибленого вивчення і дослідження нових аспектів. Оскільки наявні дослідження були виконані в той період, коли в Україні ще не було практичної реалізації ідеї тимчасового влаштування на державному рівні, у зв'язку з цим, наукові доробки зосереджувались на теоретичних, історичних та правових основах цієї форми сімейного виховання, ініціатив громадських організацій.

В серпні 2017 року Урядом України схвалено Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 - 2026 роки, в якій переглянуто пріоритети державної політики у сфері

охорони дитинства, підтримки сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї, або середовищі, максимально наближеному до сімейного. Даний документ має конкретні очікувані результати, серед яких забезпечення у кожній територіальній громаді дітям та сім'ям з дітьми доступу до послуг відповідно до їх потреб [2]. Тому, запровадження патронату в Україні, та розвиток мережі патронатних сімей, в тому числі в об'єднаних територіальних громадах Житомирської області, на сьогодні вважається одним із пріоритетних кроків деінституціалізації.

Патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [1]. Метою патронату над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками/законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на повернення у сім'ю відповідно до найкращих інтересів дитини [3].

Зміст послуги сімейного патронату полягає у комплексному підході, фаховості та узгодженості дій відповідних фахівців та професіоналів під час ведення випадку дитини та її сім'ї, а саме: патронатного вихователя, який доглядає за дитиною в умовах своєї родини, та фахівця із соціальної роботи, який здійснює супровід біологічної сім'ї дитини, допомагає батькам подолати складні життєві обставини, а за потреби сприяє залученню психолога, юриста, психотерапевта, логопеда та інших, отриманню необхідних соціальних виплат, послуг.

Патронатний вихователь – це спеціаліст, який пройшов навчання за спеціальною програмою та на договірній основі здійснює догляд, виховання, забезпечує реабілітацію тимчасово влаштованих в його сім'ю дітей, несе відповідальність за їх життя та здоров'я в період надання цим дітям послуги патронату, допомагає дитині та її сім'ї у подоланні складних життєвих обставин [3]. На державному рівні передбачено проходження відповідного навчання кандидатами у патронатні вихователі, які проживають на території громади, де вони і будуть надавати послугу патронату. Зазначену програму побудовано на принципах науковості, системності, комплексності, пріоритетності самостійного навчання, використання наявного позитивного життєвого досвіду; вона реалізується на засадах індивідуального підходу до навчання з урахуванням можливостей, потреб і соціально-психологічних характеристик особистості [4]. На запровадження послуги патронату в Законі України «Про Державний Бюджет України на 2020 рік» передбачена субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за



надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом "гроші ходять за дитиною", оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримку малих групових будинків – 408,6 млн. грн. [ 5].

Тобто, об'єднана територіальна громада не витрачає кошти з місцевого бюджету на фінансування послуги патронату над дитиною, при цьому забезпечуючи робочим місцем мешканців громади. Більше того, у цієї громади є можливість запропонувати послугу з патронату над дитиною іншій адміністративно-територіальній одиниці, яка потребує даної послуги, але не має ефективно функціонуючих сімей патронатних вихователів на власній території, а так – отримати за надання послуги патронату над дитиною додаткові кошти у власний бюджет. Оплата послуг з патронату над дитиною складається з:

– соціальної допомоги на утримання влаштованої під патронат дитини обсягом у 2,5 прожиткові мінімуми для дитини відповідного віку на місяць, а для дітей з інвалідністю – 3,5 прожиткові мінімуми як зазначено в таблиці 1;

– грошове забезпечення за надану патронатним вихователем послугу в розмірі 5-ти прожиткових мінімумів для працездатних осіб на місяць, що відображено в таблиці 2;

– сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за патронатного вихователя.

Таблиця 1

**Соціальна допомога на утримання влаштованої під патронат дитини**

Фінансовий період	Діти віком від народження до 6 років	Діти віком від 6 до 18 років
3 01 січня 2018 року	1492 грн. x 2 = 2984 грн.	1860 грн. x 2 = 3720 грн.
3 01 січня 2019 року	1626 грн. x 2 = 3252 грн.	2027 грн. x 2 = 4054 грн.
3 01 грудня 2019 року	1779 грн. x 2 = 3558 грн.	2218 грн. x 2 = 4436 грн.
3 01 липня 2020 року	1859 грн. x 2,5 = 4647,5 грн. 1859 грн. x 3,5 = 6506,5 грн.	2318 грн. x 2,5 = 5795 грн. 2318 грн. x 3,5 = 8113 грн.

Таблиця 2

**Грошове забезпечення патронатного вихователя**

Фінансовий період	Для працездатних осіб на місяць
3 01 січня 2018 року	1762 грн. x 5 = 8810 грн.
3 01 січня 2019 року	1921 грн. x 5 = 9605 грн.
3 01 грудня 2019 року	2102 грн. x 5 = 10510 грн.
3 01 липня 2020 року	2197 грн. x 5 = 10985 грн.

Крім того, при влаштуванні 2-х і більше дітей, дітей віком до одного року, неповнолітньої вагітної, дитини з ВІЛ, грошове забезпечення збільшується на 10% за кожну дитину, але сумарно не перевищує 50%.

Додатково виплачується грошове забезпечення патронатному вихователю протягом семи календарних днів після вибуття дитини із сім'ї за надання батькам / законному представнику дитини підтримки та консультацій щодо її догляду, виховання та реабілітації [3].

Економічний ефект запровадження послуги патронату над дитиною досягається за рахунок відповідної роботи з вирішення проблем дитини та її сім'ї, використання міждисциплінарного підходу та технології ведення випадку, що дозволяє прискорити процес вироблення оптимальних рішень і їх прийняття з врахуванням найкращих інтересів дитини. Крім того, забезпечення додаткових робочих місць та надходження податків до бюджету громади. На нашу думку, головними перевагами послуги патронату над дитиною для об'єднаних територіальних громад є те, що:

1) громада не витрачає кошти на утримання дитини в інтернаті чи притулку, сама визначає потребу у розвитку послуги патронату та організовує пошук та якісний відбір кандидатів у патронатні вихователі;

2) забезпечення постійним робочим місцем кожного патронатного вихователя, заробітну плату якому гарантує держава;

3) постійний моніторинг можливості повернення дитини до батьків, або пошук для дитини нової сім'ї;

4) можливість раннього втручання в сім'ю, яка перебуває в складних життєвих обставинах, та запобігання недогляду дитини, жорстокого ставлення до неї, попередження потрапляння дитини в інтернатні заклади.

Проведений аналіз показав, що послуга з патронату над дитиною в сучасних реаліях збільшення кількості сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не можуть вирішити самостійно в особливо короткий термін, а також проведення реформи деінституціалізації, має конкурентні переваги над іншими соціальними ініціативами, такими як прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, а над інституційним закладом для дітей (інтернатна установа) і поготів. Отже, оцінка можливості надання послуги патронату над дитиною у об'єднаних територіальних громадах Житомирської області та її конкурентоспроможність підтверджує необхідність зміни певних видів діяльності структурних підрозділів об'єднаних територіальних громад та активізації роботи щодо пошуку кандидатів у патронатні вихователі, а також можливості в подальшому влаштування дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, до діючих патронатних вихователів з метою подолання складних життєвих обставин, не позбавляючи батьків батьківських прав відносно їх дітей та повернення останніх у біологічні сім'ї.

Використовуючи результати проведеного дослідження в сфері управління формуванням конкурентних переваг послуги патронату над

дитиною в об'єднаних територіальних громадах Житомирської області, нами сформульовано наступні пропозиції:

1. З метою удосконалення конкурентоспроможності послуги з патронату над дитиною є необхідність проведення дослідження щодо існуючих практик та бар'єрів у розвитку мережі сімей патронатних вихователів на території Житомирської області.

2. З метою активізації зацікавленості в послугі патронату над дитиною актуально проведення вебінарів, тренінгів, зустрічей із керівним складом об'єднаних територіальних громад, замовниками даної послуги, із зацікавленими представниками інститутів громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Патронат над дитиною, ст. 252 Сімейний кодекс України URL: [https://urist-ua.net/кодекси/сімейний\\_кодекс\\_україни/стаття\\_252](https://urist-ua.net/кодекси/сімейний_кодекс_україни/стаття_252) (дата звернення: 08.10.2020).
2. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 сер. 2017 р. №526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.09.2020).
3. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 бер. 2017 р. №148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.09.2020).
4. Про затвердження програми підготовки патронатних вихователів»: Наказ Міністерства соціальної політики України від 19 сер. 2017 р. № 1349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1349739-17#Text> (дата звернення: 30.09.2020).
5. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 лис. 2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text> (дата звернення: 09.10.2020).

## **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

*Плотникова М. Ф., к. е. н., доцент,  
Поліський національний університет, Україна,  
Ramanauskas Julius, Professor (Habil.), Doctor,  
Klaipėda University, Lithuania*

Системна дезорганізація територій в умовах глобальної епідеміологічної, соціально-економічної та екологічної кризи 2019–2020 рр. та неспроможність як окремої країни, так і їх груп повною мірою вирішити наявні проблемизагострили наявні кризові засади становлення об'єднаних територіальних громад та міських територій. Потреба до пошуку практичних механізмів подолання наявних асиметрій та диспропорцій, формування стійкої перспективи суспільно-економічного зростання окреслили пріоритет інноваційного вектору реалізації громадських ініціатив в усіх сферах суспільного буття як на регіональному, так і на національному та наднаціональному рівнях. Наявність на пострадянському просторі порівняно великої кількості земель, де господарська діяльність здійснюється не лише в інтенсивній формі, а часто спостерігається спустошеність земель, їх заліснення, деградація внаслідок антропогенного впливу, знання населених пунктів з мапи кран, відсутність стабільного джерела доходу мешканців територій, зокрема у сільській місцевості вимагає як постійного моніторингу, так і вжиття заходів щодо подолання існуючих проблем.

Існуюче нормативно-правове регулювання в Україні значною мірою сприяє розвитку місцевого самоврядування, вирішенню питань врегулювання вдносирн на сільських територія (наприклад, такими є ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1]), однак для сучасної країни проблема зайнятості, зокрема молоді залишається достатньо актуальною. Наявність негативних факторів правового і матеріального характеру, в тому числі таких як відсутність достатнього рівня освіти, конкурентоспроможної професії, власного житла, майна, життєвого досвіду, позитивної практики комунікації та спілкування в суспільстві, відстоювання своїх прав в численних інстанціях, переважаючі соціально-психологічні стереотипи поведінки знижують загальний потенціал самореалізації особистості та не сприяють набуттю високого соціального статусу. Подолання цих труднощів вимагає цілеспрямованої злагодженої роботи людської спільноти, громадських організацій та органів державної влади.

Громадська ініціатива Всеукраїнської громадської організації «Народний рух на захист Землі» щодо методичного, організаційно-

правового та суспільно-екологічного характеру, у форматі практичної реалізації ідеї «Родова садиба» через прийняття відповідного закону, проведення круглих столів, громадських слухань та інших форм інформаційно-роз'яснювальної роботи з усіма прошарками суспільства передбачає, при бажанні, законодавче закріплення права кожної української сім'ї на отримання земельну ділянку розміром 1 га для облаштування власної родової садиби, безоплатно, у постійне (або довічне) користування, без права продажу, з правом передачі лише через упадкування [2–5]. В законопроекті «Про родові садиби та родові поселення в Україні» передбачено ефективний механізм подолання житлової та демографічної проблеми, формування засад зайнятості на селі, профілактики рецидивів (ресоціалізації та соціальної адаптації підоблікових через реалізацію цілей меморандуму щодо співпраці зі службою пробації та відповідну діяльність у пенітенціарних установах). Наразі реалізація ідеї «Родова садиба» у сільській місцевості України призвела до: 1) зниження темпів «вимирання сіл»; 2) розширення асортименту виробництва корисної, поживної та екологічно безпечної сільськогосподарської продукції, зокрема, плодоовочевої, овочевої, тваринницької та інших видів, розвитку ремесел та промислів; 3) розвитку лісівництва та вирощування грибів; 4) розширення бази для створення кооперативів із заготівлі та переробки сільськогосподарської продукції; 5) формування якісно нових засад до розвитку сфери послуг, медицини, освіти, культури в нових сільських поселеннях; 6) розвиток сільського екологічного будівництва з місцевих матеріалів, діяльності, орієнтованої на задоволення місцевих потреб та розвиток локальної економіки; 7) пріоритетне використання власниками родових садиб та родових поселень технологій органічного землеробства, пермакультурного дизайну, безвідходного життя, ноосферних підходів в освіті та вихованні; 8) значне поліпшення екологічної обстановки в сільській місцевості і розвантаження соціальної та виробничої інфраструктури міст; 9) підвищення рівня зайнятості та самозайнятості населення; 10) забезпечення соціальної дистанції в умовах пандемії COVID-19, зниження демографічної напруженості, рівня злочинності в містах і промислових центрах; 11) підвищення ролі традиційних культурних та духовних цінностей, орієнтації на соціально-екологічний спосіб життя у гармонії з природою [5–8].

Економіко-математичне моделювання та екстраполяція існуючих трендів на основі сучасних тенденцій реалізації концепції «Родова садиба» дозволяє зробити висновок, що відродження 1200 населених пунктів, що зняті з мапи України за роки незалежності (зняті офіційно та такі, в яких жилими налічується від 1 до 10 хат), створює базис для отримання: 1) приросту населення сільських територій на 300 тис. чоловік (щорічно

відроджуючи 25 населених пунктів в кожній області); 2) додаткові доходи в сімейні бюджети в розмірі 3 млрд грн; 3) додаткову зайнятість 80 тисяч осіб; 4) щорічний приріст соціальних нарахувань на 1 млрд грн.; 5) щорічну економію коштів державного бюджету на виплату допомоги по безробіттю у сумі майже 1 млрд грн; 6) збільшення виробництва чистої сільськогосподарської продукції у сумі 20 тис. грн. на 1 га площі; 7) щорічне зниження імпортозалежності на 7%.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Напрями та механізми сільського розвитку в контексті реалізації концепції «Родова садиба». Матеріали круглих столів, проведених органами місцевого самоврядування в Житомирській області у 2014–2016 рр.
3. Батуріна Г.М. «Родова садиба» – один з напрямів сталого розвитку сільських територій. *Агроінком*. 2013. № 4–6. С. 102–109.
4. Plotnikova M. Conceptual Basis for Ukrainian Rural Development. *Regional Formation and Development Studies*. 2015. №3. P. 134–144.
5. Plotnikova M. Innovative character of rural territories social potential realization. *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 2014. №36. P. 956–958.
6. Кропивко М.М. Організаційні особливості створення родових садіб як альтернативної форми розвитку господарств населення. *Науковий вісник Мукачівський державного університету*. 2015. №2(4). Ч.2 С. 24–29.
7. Кропивко М.М. Родові садиви – альтернативний шлях розвитку сільських територій. *Агробізнес сьогодні*. 2016. №6. С. 88–89.
8. Кропивко М.М. Формальні об'єднання господарств населення виробничої сфери сільського господарства. *Сталий розвиток економіки*. 2014. №2(24). С. 168–177.

## **ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОТГ ТИСМЕНИЧЧИНИ**

*Побігун О. В., к. геогр. н., доцент.  
Івано-Франківський національний технічний  
університет нафти і газу, Україна*

Актуальність роботи полягає у потребі координації активності життя населення с. Черніїв, зокрема молоді у правильне русло через різноманітні заходи, у зв'язку з відсутністю відповідних місць рекреації на території села, а також покликана стати привабливим для інвесторів місцем, що підвищить економічну міць, можливості, благоустрій та розвиток села. Основними проблемами розвитку туризму є відсутня туристична інфраструктура та низька профорієнтаційна робота з населенням щодо важливості розвитку даного виду діяльності як для фінансових дивідендів для села, так і моральних та відновлювальних функцій від туризму для громади.

Впродовж останніх років проблема з організації активної рекреації стала актуальною для мешканців Тисменицького району, зокрема на території села Черніїв. На нашу думку, саме рекреаційне освоєння територій та ділянок даного району є достатньою альтернативою значно дорожчому виїзному і міжрегіональному внутрішньому туризму.

Село Черніїв розташоване неподалік від обласного центру та вже є місцем, де міське населення проводить свої вихідні на дачах. Проте в плані культурного життя село має деякі негативні тенденції, вирішення яких в перспективі, може приносити фінансові дивіденди до місцевого бюджету.

Потреба облаштування даної зони в селі впливає з відсутності належних умов та облаштованих місць для проведення загальних зборів громади, крім «Будинку культури», урочистих заходів, а також масового відпочинку дорослих і дітей.

З огляду на те, що Черніїв є одним з найбільших сіл Тисменицького району та найбільш розвиненим у всіх аспектах, ймовірність можливих відвідувачів з сусідніх сіл – висока. Сусідні села, такі як Березівка, Братківці та Чукалівка, з населенням 5729 мешканців, можуть стати користувачами послуг даної рекреаційної зони [1]. Для дорослого контингенту відвідувачів, дане місце стане можливістю фізично та морально відпочити.

З початку дослідження теми рекреації на території Тисменицького району, в особливості, села Черніїв, було виявлено ділянку площею 1,20 га, яка згідно даних Черніївської сільської ради є власністю даного органу та при доцільних пропозиціях може бути перетворена на рекреаційну зону для відпочинку, спортивних змагань, концертів. Дана ділянка являє собою

територію без підприємств будь-якої форми власності та покривом насаджень дерев, яка омивається річкою. Відстань до автомобільної дороги територіального значення Т 09-06 складає 600 м.

Вказана відстань до автомобільної дороги територіального значення безумовно є позитивним фактором для впровадження на цій території зони для відпочинку, так як, вищезазначена дорога з'єднує між собою м. Івано-Франківськ та курорт Буковель, отже може зацікавити проїжджаючих туристів на його відвідування з метою відпочити від далекої дороги. Зона, на якій згідно нормативів заборонено будівництво, буде використана під інше призначення, таке як вільний простір для ігор дітей.

Згідно вимог Водного та Земельного кодексів прибережна смуга на вибраній території буде складати 25 м [2, 3]. Для збереження функцій відпочинку та дозвілля ділянки прибережної зони, на якій не будуть встановлюватись будь-які конструкції чи елементи, її можна буде облаштувати у зону для рибалки та купання. Таким чином ділянка території буде використано найбільш доцільно і поряд з дотриманням норм законодавства збереже свою рекреаційну функцію.

Вибір даної території для проведення дозвілля громади випав не тільки у зв'язку аналізу населення, транспортної доступності та природнього фактору. Був взятий до уваги також історичний фактор, згідно якого 20 років тому на даній території проходили різні культурно-масові заходи: була встановлена сцена та лавки.

Реалізувавши даний проект, крім рекреаційного та культурного здобутку, також можливе вирішення питання ліквідації поселення ворон на деревах даної території через систематичну роботу в даному напрямі у формі чистки дерев та підтримання благоустрою даної зони.

Пропозицією є створення на місці не використовуваної під будь-яке інше цільове призначення ділянки локації для відпочинку та розвитку сільської громади, зокрема, молоді. Згідно даних Черніївської лікарської амбулаторії населення Черніїва станом на 1 січня 2018 року становить 4001 ос. З них: дітей до 17 р. -780, молоді від 18-24 – 329. Після облаштування даної території у своєрідний центр координування їхньої активності у правильне русло, через інтерактивні заходи, такі як: спортивні змагання (волейбол, шахи, армреслінг), тренування скелелазінню, зустрічі з відомими людьми Прикарпаття, вечори організовані Пластовою організацією села та фестивалями об'єднання сімей. Дана рекреаційно-паркова зона покликана стати центром рекреації, культурно-пізнавального, мистецького життя та промоцією Тисменицького району, через відсутність подібних місць у районі.

Встановлення лавок для відпочинку, невеликої сцени для проведення громадських заходів (потенційні концерти), столу для армреслінгу, столу для шахів, волейбольної сітки, має стати основним місцем для проведення



їхнього дозвілля, посадка зелених насаджень, декоративних дерев та створення квіткових клумб перетворить це місце у екологічний центр відпочинку громади (рис.1).



Рис. 1. Проектована територія для відпочинку

Соціально-економічним аспектом реалізації даного проекту є створення на місці не використовуваної земельної ділянки в центрі села - зони відпочинку шляхом залучення громади до вирішення питання створення належних умов для відпочинку на місці занедбаній території.

В ході розробки досліджень були визначені зацікавлені сторони від його реалізації.

Отже, в результаті досліджень було розроблено продукт, який включав створення облаштованої рекреаційної зони у с Чернів., яка складається із облаштованого місця для можливості поставити автомобілів, 2 альтанок зі столами, лавками та мангалом, окремих 10 лавок, 5 стітєвих бачків, 1 біотуалетів, 2 інформаційних щитів та вказівників, 1 скелодром, 1 батут-банджо, 1 сцени, 1 стіл для армреслінгу, 1 пішохідної алеї, 10 стовпів з освітлювальними ліхтарями.

Практичне значення полягає в урізноманітненні дозвіллієвої діяльності мешканців Тисменицького р-ну.

З огляду на те, що Черніїв є одним з найбільших сіл Тисменицького району та найбільш розвиненим у всіх аспектах, ймовірність можливих відвідувачів з сусідніх сіл – висока. Сусідні села, такі як Березівка, Братківці та Чукалівка, з населенням 5729, можуть стати користувачами послуг даної рекреаційної зони. Дана рекреаційна зона покликана стати центром рекреації та промоції Тисменицького району, через відсутність подібних місць у районі.

Список використаних джерел:

- 1 Головне управління статистики в Івано-Франківській області Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua/> (дата звернення 20.05.2019 р.)
- 2 Водний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
- 3 Земельний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

## **ПІДПРИЄМНИЦТВО У ПРИРОДНО-РЕСУРСНІЙ СФЕРІ: ЛІСОВИЙ СЕКТОР І ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

*Сакаль О. В., д. е. н., с. н. с.,*

*Третьяк Н. А., к. е. н., с. н. с.,*

*Бегаль І. І., аспірант,*

*Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Україна*

### **Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.**

Підприємництво розглядається як рушійна сила економічного розвитку, є найбільш конструктивною та перспективною формою реалізації економічних прав людини [1]. Однак підприємницька діяльність у лісовому секторі має глибший еколого-економічний і соціальний зміст, порівняно з іншими сферами діяльності, виходячи із мультифункціональності лісів. Серед низки принципів, на основі яких здійснюється підприємництво [2], важливим є те, що підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності [3], що особливо актуально для підприємств, що діють у природно-ресурсній сфері, зважаючи на їх природоохоронну діяльність, що часто є неприбутковою. Зміст управління лісами полягає в одержанні максимального чистого доходу для суспільства за досягнення різних цілей – виробництво максимально можливих обсягів лісопродукції, максимізація прибутків власниками, стабілізація обсягів лісозаготівель. Окремі підприємці переслідують вузькі цілі, що так чи інакше конфліктують з цілями максимізації економічної ефективності використання лісів для суспільства в цілому. Цінності, які ліси генерують для суспільства, можуть набувати різних форм. Деякі з них, такі як ділова деревина, є безпосередньо ринковими і їх вартість відображається ринковими цінами на лісопродукцію. Корисні функції лісів, їх естетичні якості і форми рекреації не мають ринкового виміру своєї вартості [4]. Не зважаючи на численні дослідження окремих аспектів підприємницької діяльності у лісовому секторі, зокрема, лісовому господарстві, серед яких відзначимо праці Голяна В. А., Дейнеки А. М., Карпука А. І., Коваля Я. В., Марчука Ю. М., Мішеніна Є. В., Синякевича І. М., Хвесика М. А., Шубалого О. М., існує потреба у науковому обґрунтуванні перспективних напрямів розвитку підприємництва у природно-ресурсній сфері стосовно використання, охорони й захисту лісів у новітніх умовах господарювання, що й стало метою нашого дослідження.

**Основний матеріал.** В умовах України особливо актуальною є проблема активізації підприємницької діяльності у лісовому секторі, яка забезпечить невиснажливе та збалансоване лісокористування, сприятиме

формуванню конкурентного середовища на ринках лісопродукції, а також зменшити частку тіншового сектора в системі розширеного відтворення виробничих потужностей лісового господарства [5]. Підприємницька діяльність у цій галузі характеризується багатоваріантністю використання лісу. Часто ліси можуть генерувати декілька видів корисностей одночасно або послідовно, що обумовлює вибір підприємцем найкращого поєднання і порядку використання таких корисностей для максимізації прибутку. При цьому постає низка альтернатив: яким чином управляти лісами, які товари і послуги виробляти, які заходи (інвестиції) підвищать приріст деревини і т.ін. [4]. Тобто, підприємцю слід знайти відповідь, яким чином обмежені фактори виробництва розміщуються серед альтернативно можливих напрямів їх використання для виробництва товарів і послуг. Відзначимо, що одним із основних підходів до прийняття управлінського рішення щодо лісів є фінансово-економічний аналіз витрат і вигод. Ліси оцінюються, в основному, через вартість кінцевих товарів і послуг, які можуть бути отримані в результаті лісокористування, генеруючи доходи, що носять характер норми прибутку на вкладений капітал [4]. Зазначене й обумовлює диверсифікацію видів і організаційних форм підприємств підприємницької діяльності у лісовому секторі.

Особливістю підприємницької діяльності у природно-ресурсній сфері в новітніх умовах полягає в розвитку ділової активності природокористувачів у відносинах з іншими суб'єктами ринку за участі державного і приватного капіталу, що передбачає встановлення системи стійких зв'язків і залежностей. Зазначене, а також потреба в реформуванні системи управління лісовим господарством України, свідчить про перспективи розвитку приватного підприємництва в галузі, підвищення ролі корпоративних структур, а також страхових компаній (табл. 1).

Діяльність приватних, корпоративних структур в лісоресурсній сфері частково визначається нормами лісового кодексу України у частині права користування лісами, що здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами. Оскільки у *постійне користування ліси для ведення лісового господарства без встановлення строку* на землях державної власності надаються спеціалізованим державним лісогосподарським підприємствам, іншим державним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи, а на землях комунальної власності – спеціалізованим комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створені спеціалізовані лісогосподарські підрозділи, тому стосовно приватних, корпоративних структур мова йде лише про *тимчасове користування* для визначених законом потреб [6]. Найбільш поширеним видом діяльності приватних, корпоративних структур у лісоресурсній сфері відповідно до КВЕД є такі види діяльності:

лісопилльне та стругальне виробництво, виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння.

Таблиця 1

**Параметри розвитку ділової активності у лісовому господарстві**

Вид діяльності / форма	Параметри розвитку в Україні	Залучення до діяльності (поточний стан)	Перспективи розвитку відносин
Приватне користування	Коротко- і довгострокове тимчасове користування лісами; надання послуг у лісовому господарстві, виробництві	опосередковано	Можливе розширення переліку видів діяльності у зв'язку із розширенням площ лісів, що перебувають у приватній власності
Корпоративні утворення	Коротко- і довгострокове тимчасове користування лісами; надання послуг у лісовому господарстві, виробництві	опосередковано	Можливе розширення переліку видів діяльності, а також укладення угод державно-приватного партнерства у зв'язку із розширенням площ лісів, що перебувають у приватній власності
Страхові компанії	майнове страхування, особисте страхування життя і здоров'я людей	безпосередньо	Страхування екологічних ризиків (природних, техногенних і антропогенних) у лісовому секторі за високого рівня платоспроможності страхових компаній або участі держави

Важливо відзначити, що відповідно до положень Лісового кодексу України [6] *ліси на землях державної та комунальної власності, спеціалізовані лісгосподарські підприємства не є об'єктами державно-приватного партнерства* згідно із Законом України «Про державно-приватне партнерство», зокрема об'єктами концесії згідно із Законом України «Про концесію».

Діяльність *страхових компаній* у природно-ресурсній сфері покликана сприяти запобіганню ризику екологічних аварій і катастроф шляхом, зокрема, екологічного страхування – механізму забезпечення екологічної безпеки України [7]. Дослідження [7] свідчить про те, що рівень страхових виплат з екологічних видів страхування в Україні є дуже низьким, що

зумовлює низьку платоспроможність страхових компаній та, очевидно, незначні розміри відшкодувань унаслідок страхових подій, а це обумовлює необхідність участі держави в екологічному страхуванні, що, однак, потребує відповідного інституціонального, а також фінансового забезпечення.

**Висновки та пропозиції.** Розвиток підприємництва у лісовому господарстві й у цілому лісового сектора України обумовлюється загальним станом і перспективами соціально-економічного розвитку країни. Кризовий стан національної економіки, занепад промисловості, зокрема, переробної у частині таких видів економічної діяльності за КВЕД як лісопилне та стругальне виробництво, виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння, а також виробництво меблів, не зважаючи на такий захід з метою захисту вітчизняного виробника як заборона протягом 10 років вивезення за межі митної території України в митному режимі експорту лісоматеріалів необроблених (код 4403 УКТЗЕД) деревних порід, крім сосни, – з 1 листопада 2015 року, деревних порід сосни – з 1 січня 2017 року. Однак мораторій на експорт лісоматеріалів необроблених не призвів до очікуваного розвитку підприємств із глибокою переробкою деревини, створення ланцюгів доданої вартості.

За існуючих умов перспективним є розвиток довгострокового тимчасового користування лісами для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт; короткострокового – для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та інших потреб; надання допоміжних послуг у лісовому господарстві у різних організаційно-правових формах підприємництва з особливою вимогою максимального залучення до робіт місцевого населення і розвитку сільських територій.

Реальний поштовх розвитку лісового сектора України може надати реформування лісового господарства (зокрема, у частині розподілу управлінських і контрольних функцій, лісової охорони, інвентаризація лісів), водночас із заходами фінансово-економічного стимулювання деревообробної промисловості. Збільшення площ приватних лісів шляхом заліснення неугідь, малопродуктивних і деградованих земель, зміна їх цільового призначення на землі лісогосподарського призначення обумовить інтерес приватних землевласників у лісовому господарстві та деревообробці, що, однак, також потребує додаткових заходів підтримки з боку держави у зв'язку із значним періодом часу між інвестиціями у лісівництво та іншу діяльність у лісовому господарстві і лісозаготівлі, надання допоміжних послуг у лісовому господарстві.

Список використаних джерел

1. Сагайдак Ю. В. Підприємницька діяльність як основна форма реалізації економічних прав людини. Теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 44–48.
2. Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 року № 698-ХІІ, у редакції від 29.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#top>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV, у редакції від 16.08.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Пірс П. Основи економіки лісового господарства / П. Пірс. – К. : ЕКО-інформ, 2006. 224 с.
5. Голян В. А., Демидюк С. М. Підприємництво у лісовому секторі як фактор соціально-економічного піднесення сільських територій. *Агросвіт*. 2010. № 14. С. 2–10.
6. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ, в редакції Закону № 3404-IV від 08.02.2006, із змінами від 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#top>
7. Оглобліна В. О., Сіліна І. В. Проблеми та перспективи впровадження екологічного страхування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 10. С. 180–184.

## **СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ**

*Сова О. Ю., к.е.н., доцент,  
Євтушенко А. С., студентка,*

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
Україна*

Важливу роль у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит, як одне з основних джерел грошових ресурсів для ведення поточної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Розвиток кредитної діяльності банків має стати головним елементом стабільного економічного середовища, що впливатиме на забезпечення ефективної грошово-кредитної політики держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів.

Підвищення ефективності банківського сектору країни – актуальна, гостра і складна проблема сьогодення. Один з найважливіших важелів розвитку кредитних відносин в Україні – це визначення оптимальних умов і способів кредитування, на основі яких будуються і розвиваються економічні відносини між банком і позичальником коштів [1].

Протягом останніх трьох років вітчизняний банківський сектор пережив непрості часи. Треба визнати, що банки в Україні перебувають нині у стані подальшого реформування і потребують конкретних дій втручання. Однією з головних функцій банківської системи є мобілізація тимчасово вільних коштів з метою перебудови їх у працюючий капітал. На сьогодні кредити лишаються головним прибутковим активом для вітчизняних банків [2].

Характерною рисою кредитного ринку є його можливість мобілізувати фінансові ресурси та вільно реалізовувати їхній продаж на комерційній основі суб'єктам господарювання, які потребують грошових коштів для створення нових підприємницьких структур або розширення уже наявних [4]. Розглядаючи стан банківської сфери в Україні, часто спостерігаємо фінансовий крах банків через неефективну та ризиковану кредитну політику. Банкам варто запроваджувати такі кредитні послуги, які здатні приносити максимальний прибуток, та мінімізують ризики, які пов'язані із процедурою кредитування у цілому. З 2014 року розпочалася масштабна перебудова банківського сектора. За даними НБУ, кількість діючих банків станом на 1 вересня 2020 року складає 74, порівняно з 1 вересням 2016 року їхня кількість зменшилася більше, ніж у два рази [3].

У другій половині 2019 року НБУ продовжував дотримуватись невинувато жорсткої монетарної політики – з початку 2019 року до жовтня 2019 року облікова ставка знизилась лише на 1,5 в. п., до 16,5%, а протягом жовтня – грудня на 4,5 в.п. Нині правління Національного банку



ухвалило рішення знизити облікову ставку з 8% до 6% річних із 12 червня 2020 року. Це – найнижчий рівень облікової ставки за історію незалежної України [3].

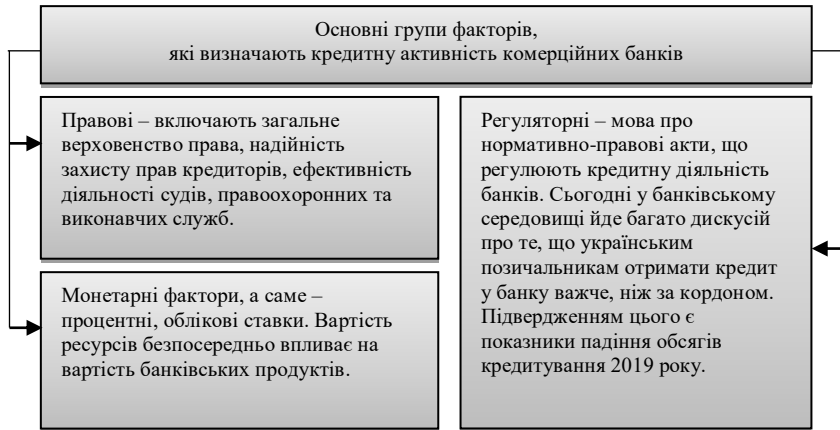
Протягом 2017-2018 рр. та на початку 2019 року корпоративний кредитний портфель поступово зростає, проте темпи такого зростання не відповідали потребам економіки у «довгих» ресурсах в національній валюті. Із січня 2018 р. сума наданих кредитів фізичним особам зростає. Станом на серпень 2018 року фізичним особам було надано 202 683 млн. грн., що на 14% більше від показника 2017 р. Із них 73% займають споживчі кредити, 25% – кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості [3]. Такий розподіл зумовлений тим, що за споживчого кредитування значно менші ризики неповернення коштів. З 2017 року по 2019 рік обсяги кредитування фізичних осіб зросли на 28,2%, а обсяги кредитування юридичних осіб – на 7,7%.

Примітно, що знижується обсяг наданих кредитів суб'єктам середнього та малого підприємництва (за 2019 рік на 13% та 22% відповідно), хоча саме цей сегмент визнається Національним банком та урядом як пріоритетний. Натомість стрімко зростають сегменти кредитування мікропідприємств та фізичних осіб, ані масштаб, ані характер діяльності яких не дозволяють розраховувати на системний вплив на зростання економіки в цілому.

Останніми роками банківський сектор України зазнав значних змін.

Проаналізувавши динаміку розміру капіталу банків України за 2016-2019 рр., вважаємо, що діяльність банківського сектора є нестабільною та має з кожним роком різновекторну амплітуду коливань. «Можна припустити, що головними чинниками коливання даного показника стали підвищення курсу іноземних валют, суттєве скорочення кількості банківських установ, наявність проблемної заборгованості, збільшення розмірів відрахувань до резервів і, як результат, – підвищення збитковості діяльності банківської системи» [5, с. 348]. Розглянемо основні фактори, які визначають кредитну активність банків, за даними заступника голови Ради НБУ, Василя Фурмана (рис. 1).

У сучасних умовах розвитку економічної системи України кредитні відносини проникають у всі сфери господарської діяльності, слугують сполучною ланкою у процесі відтворення суспільного капіталу. Роль кредитних відносин, як основи безперервності процесу відтворення, залишається незмінно високою, але розвиток банківського кредитування в Україні супроводжується низкою проблем.



**Рис. 1. Основні фактори, які визначають кредитну активність банків**  
Джерело: [6].

Отже, в період економічної та політичної невизначеності доцільно було б суттєво покращити процедуру моніторингу банківського кредитування. Іншими напрямками оптимізації кредитної політики банків можна також запропонувати розроблення не лише законодавчих ініціатив щодо підвищення прав кредиторів, але й технічні механізми мінімізації ризиків для банків, як на етапі видачі кредиту так і на етапі його обслуговування.

#### Список використаної літератури:

1. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. Тернопіль: Вектор, 2014. 462 с.
  2. Голик М.В. Банківське кредитування в умовах фінансово-економічної нестабільності. Економічні науки. Сер. Облік і фінанси. 2012. Вип. 9 (4). С. 122–129.
  3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua>
  4. Рогожнікова Н.В. Основні тенденції банківського кредитування в сучасних умовах фінансово-економічної кризи. Фінансовий простір. 2015. № 3. С. 72–80.
  5. Сова О.Ю., Якімова І.Л. Пріоритети капіталізації банківської системи України. Бізнес Інформ. 2020. № 2. С. 343–350.
- Чи стане 2020 роком кредитування економіки? URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/03/10/657884/>

## РЕФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛИХ АГРОВИРОБНИКІВ

Симоненко Л. І., к. е. н., доцент,  
Кучерук М. П., магістрант,  
Поліський національний університет

*Досліджено теоретичні основи державної підтримки малих підприємств сфери агробізнесу, європейські практики урядової підтримки фермерів. Сформульовано висновки з удосконалення управління розвитком малих форм агробізнесу.*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Політика підтримки малих і середніх виробників змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх умов економічного розвитку. Потреба у постійному моніторингу заходів з управління та адміністрування політики підтримки суб'єктів господарювання підприємствами малого і середнього бізнесу стає вагомим зовнішнім умовою їх розвитку. Проблема полягає у тому, що, з одного боку, стратегія підприємства як довгостроковий план його розвитку, не може і не повинна кардинально змінюватись, оскільки базується на визначених організацією цілях. З іншого боку, підприємства малого і середнього бізнесу, які функціонують заради отримання прибутку і прагнуть до зростання рентабельності в умовах обмеженості ресурсів змушені використовувати весь свій ресурсний потенціал для вирішення поставлених задач. Попри це, умови зовнішнього середовища, які пов'язані із мінливими економічними, соціальними, правовими і політичними тенденціями є об'єктивними підставами для коригування стратегічних планів розвитку. Формування бізнес-стратегій, їх узгодження із місією підприємства, а також тактичними і оперативними планами є складним завданням, яке вимагає застосування актуальних науково-обґрунтованих підходів.

**Основний матеріал.** Оцінці політики підтримки всіх форм аграрного бізнесу, аналізу його впливу на процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання в сільському господарстві присвячені роботи провідних фахівців наукових установ країни, аналітиків аграрних ринків, експертів команди підтримки реформ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Так, науковою школою НАН України до вивчення ефективності державної підтримки сільськогосподарського виробництва були застосовані категорії: технологічних дисбалансів господарювання, диспропорцій виробництва, деформації відтворювальних процесів, трансформації структури виробництва, тощо [4]. Питання потенціалу аграрної галузі, кластерів виробництва, галузевої організації, організаційних структур, кооперативів, фермерства, тощо вивчають

економісти-аграрники Б. Данилишин, М. Дем'яненко, А. Діброва, П. Саблук. Інтереси найдрібніших агровиробників в Україні – особистих селянських господарств, на сторінках наукової періодики відстоюють О.Бородіна, Л. Булавка, І. Демчак, І. Прокопа, С. Киришок та ін. [3].

Можливості включення національних агровиробників в глобальний аграрний бізнес аналізують експерти аграрних ринків. З розробкою стратегії держаної підтримки пов'язують аграрний розвиток урядовці. Розвиток аграрних виробництв урядовці пов'язують з впровадженням системи прямої державної підтримки, яка, окрім того, дозволить використати агропромисловий потенціал як додаткове джерело зростання національної економіки. **Тому** узагальнення існуючих теоретичних і методико-прикладних положень політики підтримки малих і середніх виробників, а тому числі аграрних є важливим і теоретичним і практичним завданням.

Малі виробники відповідальні за насичення внутрішнього агропродовольчого ринку як мінімум на 15%. Умовно заходи з державної підтримки малих агровиробників можна поділити на дві групи: 1) фінансова підтримка, включаючи прямі і непрямі форми грошової підтримки; 2) не фінансові форми підтримки, надання різноманітних послуг. Так як форми малого агровиробництва виконують ряд соціальних функцій, саме вони використовують додаткові можливості держпідтримки особливо не фінансового характеру.

Ключові цілі державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в аграрному секторі економіки: забезпечення продовольчої безпеки держави, регулювання земельних відносин, удосконалення фінансової політики. Перспективним напрямом політика підтримки агровиробників є сприяння розвитку органічного землеробства. Світові моделі підтримки виробництва в сільському господарстві засвідчують, що «розвинуті економіки, такі як американська, цілком можуть підтримувати високий рівень субсидування сільського господарства, в той час як у менш розвинутих країнах така схема може здаватися надто витратною» [1]. Разом з тим, звична пряма бюджетна допомога в США у 2014 році була замінена, на законодавчому рівні, страхуванням ризиків як інструментом підтримки.

В Нідерландах на пряму державну підтримку у формі додаткової допомоги можуть претендувати фермери віком до 41 року. Ці кошти можуть бути інвестовані у будівництво, землю, техніку або обладнання. Також державна підтримка надається фермам, на яких при виробництві не використовують хімікати та пестициди.

У Франції державна підтримка полягає у дії пільгових кредитів для сільського господарства. Така підтримка базується на принципі погашення державою різниці між договірною процентною ставкою і ставкою

пільгової позики наданої фермеру банком. Окрім урядової підтримки французький фермерів також підтримує й Євросоюз через Єдину сільськогосподарську політику (ЄСХП), [1]. Франція отримує близько 17% від загального бюджету. У середньому одне господарство отримує близько 12 тис. євро субсидій на рік.

Фінансову урядову підтримку в Австралії отримують фермери, як правило, для компенсації збитків спричинених факторами техногенного або природного походження, наприклад посухи, повені, пожежі або стихійні лиха. Дотації уряд надає лише у випадку понесення збитків значним числом господарств у регіоні. Така підтримка може мати різні форми: гранти, короткострокові кредити за низькими відсотковими ставками тощо. Також держава надає податкові пільги фермерам, наприклад для компенсації величини амортизації сільськогосподарського обладнання. Для захисту національного агросектору уряд застосовує систему імпортих мит та спеціальних платежів.

Сільськогосподарські виробники в Канаді також отримують державну підтримку завдяки унікальній системі державної монополії на закупівлю молока, сиру, яєць та птиці під назвою «управління поставками». Але урядова підтримка канадських фермерів менша, ніж у країнах ЄС. Державні компанії регулюють пропозицію продовольчих товарів на ринку, контролюють внутрішнє виробництво та обмежують імпорт через високе мито. З одного боку, така система, дає можливість уникати прямого субсидування сектору, але з іншого – через втручання в ринковий механізм ціноутворення, шкодить споживачам, адже через регулювання держави, ціни продуктів кінцевого споживання у Канаді вищі, ніж в інших країнах. Тобто, споживачі власним коштом підтримують національного виробника.

В Німеччині державна допомога соціального характеру можлива для окремих споживачів. У Польщі кілька банків спеціалізуються на кредитуванні сільського господарства. Для посилення підтримки малих виробників в Україні насамперед необхідно:

- узаконити статус сімейних форм аграрного господарювання для отримання такими виробниками можливості претендувати на кошти держпідтримки;
- активізувати процес об'єднання, у різних формах, малих агровиробників з метою покращення їх фінансового стану, підвищення якості продукції та розширення можливостей впровадження агроновацій;
- запустити ринок землі та законодавчо забезпечити розширення прав оренди для малого сільськогосподарського виробництва;
- запровадити програми підтримки малих виробників, наприклад, в органічному виробництві, екологічно орієнтованому тваринництві, тощо.

У структурі суб'єктів підприємницької діяльності галузі фермерські господарства займають 1,1%. Дрібнотоварне сільськогосподарське

виробництво переважно ведуть фермерські господарства. Виробничу спрямованість фермери визначають, враховуючи наявність власних ресурсів. Так, наявні матеріально-технічні та фінансові можливості дозволяють здійснювати виробництво продукції рослинництва, зокрема вирощувати зернові, технічні, кормові культури, картоплю та овочі. В загальному обсязі виробництва, фермерськими господарствами виробляється 3,5% валової продукції сільського господарства.

Для зростання виробництва, необхідне посилення підтримки малих виробників, за напрямками:

- юридично-правовий, узаконити статус сімейних агрофірм для отримання такими виробниками можливості претендувати на кошти держпідтримки, у т.ч. для забезпечення кредитами за програмою кредитування підприємництва 5-7-9, а також розвитку різних форм кредитування;

- економічний, за рахунок фінансового стимулювання активізувати процес об'єднання у різних формах малих агровиробників з метою посилення їх фінансової стійкості, підвищення якості продукції та розширення можливостей впровадження агроінновацій;

- ресурсний, введення в Україні повноцінного ринку землі дозволить купівлю земельних ділянок для сільськогосподарського виробництва тим, хто живе та працює на землі;

- фінансовий, запровадити спеціальні програми підтримки малих виробників, зокрема, у сфері органічного виробництва, екологічно орієнтованого тваринництва, переробки виробленої продукції на локальному рівні;

- соціальний, в рамках реалізації принципів самоврядування розвивати форми несільськогосподарської зайнятості, надання освітніх та інших послуг, залучення молоді і ініціативи місцевого розвитку, тощо.

Реалізація цих заходів дозволить відкрити доступ малих виробників до кредитних ресурсів.

**Висновки та пропозиції.** В національній економіці існує значний інтерес малих і середніх агровиробників та переробників до активізації як форм державної підтримки агропідприємництва так і розвитку банківського кредитування сектору фермерського виробництва, розширення переліку послуг з кредитування дрібного виробництва на територіях сільських громад. Доповнити банківське кредитування можуть кредитні ресурси фінансових установ небанківського типу, гранти, проектне фінансування організації які спеціалізуються на роботі з суб'єктами малого і середнього підприємництва. Попит на такі послуги з боку суб'єктів малого і середнього підприємництва може бути збільшений у разі проведення заходів з підвищення рівня обізнаності стосовно таких

альтернативних програм. Доступ до інформації про інституційних інвесторів сприятиме розвитку малого і середнього підприємництва.

Пріоритети урядової підтримки в аграрному виробництві слід зосередити на: реформі системи виділення бюджетного фінансування з акцентом на дрібних фермерів; завершенні земельної реформи; та реформі державних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Світові моделі підтримки сільського господарства. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html>
2. Симоненко Л.І., Захаріна О.В., Сайкевич М.І. Управління структурою виробництва в аграрному секторі. *Ефективна економіка*. 2018. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>
3. Кирилюк С. В. Включеність малих агровиробників у систему державної підтримки. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 3. С. 97–110.
4. Шубравська О.В. Структурна корекція сільськогосподарського виробництва як чинник його ефективного зростання. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 71–82.

## **ІНСТИТУЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНО-РИНКОВИХ ВІДНОСИН СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

*Таратула Р. Б., к. е. н., доцент,*

*Мариневич М. С., аспірант,*

*Львівський національний аграрний університет, Україна*

**Постановка проблеми.** У передвиборчому плані діючого президента України було передбачено створення відкритого і вільного ринку землі сільськогосподарського призначення [5]. Проте, сьогоднішня влада не взяла до уваги характерні риси наявних ситуацій земельних відносин, які відбуваються на сільських територіях та у законодавстві. Беручи до уваги соціологічні опитування проведених *GfK* у 2018 році стосовно співвідношення противників і прихильників відкриття вільного ринку землі [4] можна спостерігати, що у жовтні 21,6% опитаних підтримують зняття мораторію, в той час як 40,3% – зовсім не підтримують, а 38,1% опитаних не могли визначитися із відповіддю (рис. 1). Відповідна статистика вказує на досить низьку обізнаність населення стосовно даного питання, а також свідчить про не аби яку важливість реформи для населення в цілому [4].

Структура ринку земель сільськогосподарського призначення показує, що практично 95% транзакцій із земельними ділянками в загальному по Україні – надання в оренду і отримання у спадщину [6]. Окрім цього, практично із 10 млн га сільськогосподарських земель, що перебувають у державній власності тільки 1,4 млн га передані на правах оренди. Ділянки для ведення ОСГ, садівництва, городництва, що складають 6% усіх сільськогосподарських земель не підпадають під мораторій, а саме беручи до уваги такі землі у статистиці внесені дані щодо купівлі, продажу чи іпотеки. Дані проблеми складають лише невеликий відсоток від усіх інституціональних проблем розвитку земельно-ринкових відносин на сільських територіях.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Питання створення відповідного інституціонального осередку для продуктивного розвитку сільського господарства вивчалися і аналізувалися у працях: В. М. Третяка [1], Р. М. Курильцева, О. Ф. Ковалишин [2], П. Т. Саблук, В. М. Заяць [3] та багатьох інших. Проте, не дивлячись на велику наукову добірку, теоретичну основу і створені моделі на скасування мораторію та відкриття прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення залишається недоопрацьованою правова база, щодо сільськогосподарських прав власності на землю та її природні ресурси.



**Виклад основних результатів дослідження.** Указом Президента України від 30 травня 2001 р. №372/2001 у розділі «Удосконалення земельних відносин у сільськогосподарському виробництві» планувалось на протязі 5-ти років створити засоби економічного стимулювання ефективного і раціонального використання, а також охорони земель при сільськогосподарському виробництві. Проте організація втілення в життя висвітлених заходів стосовно раціонального використання землекористувачів сільськогосподарських підприємств так і не була зроблена системою Держкомзему України оскільки не проводилось проектування сівозмін та землеохоронних заходів.

Для покращення нормативно-правового середовища в ході земельної реформи відповідно до Земельного кодексу Верховною Радою у 2003 році була прийнята низка законів України, серед яких: «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про оцінку земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель» і безліч інших. Однак ситуація із раціональним використання земель залишилась на тому ж рівні. До того ж, КМУ не було розроблено і подано до Верховної Ради щонайменше 20 законопроектів, не в повному обсязі реалізовувались уже прийняті закони, не підготовлені необхідні нормативно-правові акти. Тому ринок несільськогосподарських земель та формування обігу сільськогосподарських земель здійснюється в час відсутності відповідної законодавчої бази. Не створюється інфраструктура обігу земель. Не чітко встановлений процес продажу земель, проведення аукціонів та конкурсів, не формуються біржі та земельні банки. А оскільки дані питання не впорядкованими, то і говорити про скасування мораторію є недоречно.

Не в повній мірі відбувається виконання основного завдання реформи – охорона та раціональне використання земель. В порівнянні з іншими країнами відсоток розораності на території України становить найвищі показники – 78,4%, що в свою чергу поступово спричинює деградацію ґрунтового шару [2].

Головні процеси, які призупиняють забезпечення заходів стосовно виконання найістотніших напрямів здійснення земельної реформи, такі:

- недостатній контроль зі сторони органів виконавчої влади за належне дотримання земельного законодавства, раціональним використанням та охороною земель по всіх категоріях, забезпечення виконання вимог щодо набуття права власності громадянами на земельні ділянки;
- відсутність чітко прописаних функцій Держгеокадастру з іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

- відсутність грошової оцінки сільськогосподарських та не сільськогосподарських земель в межах та за межами населених пунктів;
- брак відповідних картографічних матеріалів та відомостей про стан ґрунтового покриття;
- складність процесу приватизації ділянок;
- невизначеність меж прибережних захисних смуг земель рекреаційного, природоохоронного, історико-культурного та іншого призначення та інших винятково цінних земель;
- брак висококваліфікованих кадрів у сфері земельних відносин, а також недофінансованість розвитку самої науки.

Вище наведені причини і на сьогоднішній день призупиняють хід проведення земельної реформи, а тому залишаються дійсними і на сьогодні [1]. Земельний кодекс не впорядковує екологічні, економічні чи правові відносини стосовно раціонального використання та охорони землі, а тому ситуація яка вже склалась у даній сфері на протязі 2006-2019 рр. не зазнала покращень, тому головними тенденціями розвитку наразі є:

- покращення структури державного управління земельними ресурсами;
- закінчення створення невід'ємної нормативно-законодавчої основи у галузі земельних відносин;
- створення умов для відкриття та безперервного функціонування обігу землі сільськогосподарського призначення;
- створення інформаційного підґрунтя для єдиної державно-земельної бази даних та автоматизованої системи ведення земельного кадастру;
- здійснення інвентаризації земель, встановлення ліній державного кордону, відмежування земель комунальної та приватної власності, а також стратегічне планування щодо використання земель та їх землеустрій;
- закінчення проведення нормативно грошової оцінки землі [3].

**Висновки.** Створення вільного і прозорого ринку землі в нашій країні проходить повільно у зв'язку із недоопрацьованим земельним законодавством та управлінською інфраструктурою. Такий стан законодавчого забезпечення є непридатним для розвитку та удосконалення обігу земельних відносин, що панує на протязі всього терміну дії Земельного кодексу України. Діючи у 2003 році урядом було прийнято ряд законів у сфері земельних відносин, проте до 2018 року не були розроблені і проголосовані закони, які мали дати поштовх до розвитку земельного законодавства та подальшого відкриття ринку землі. Виокремлені законодавчо підготовлені, але не втілені у життя вагомні заходи щодо створення умов ефективного та доцільного використання земель в селях,

формування планів земель, планування сівозмін та інших охоронних заходів. Окрім цього, досі не врегульоване правова основа у сільськогосподарських відносинах щодо прав власності на землю та її природні ресурси.

Список використаних джерел:

1. Третяк А. М., Третяк В. М., Третяк Н.А. Земельна реформа в Україні: тенденції та наслідки у контексті якості життя і безпеки населення: монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2017. 522с.
2. Курильців Р. М., Ковалишин О. Ф., Третяк Н. А. Сутність управління сільськогосподарським землекористуванням через призму прав власності на землю: економіко-правові аспекти. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2014. №3-4. С.27-31
3. Заяць В. М. Розвиток ринку сільськогосподарських земель: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 390 с.
4. Ставлення українців до земельної реформи та скасування мораторію. URL:<https://www.epravda.com.ua/columns/2018/11/20/642790/>
5. Передвиборча програма Володимира Зеленського. URL: <https://program.ze2019.com/>
6. Функціонування ринку сільськогосподарських земель в Україні. URL: <https://dankevychblog.wordpress.com/2018/06/29/functioning-of-the-agricultural-land-market-in-ukraine/>

## **СТАЛІЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ КОРОНАВІРУСУ**

*Суботенко О. О., магістрант,  
Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент,  
Поліський національний університет, Україна*

Європейський підхід до розвитку територій – через систему приватної власності і конкуренцію, як рушійний механізм економічного розвитку. Світовий досвід наразі ілюструє до чого приводить конкуренція і глобальна економіка час від часу (як окремі держави, так і в цілому) зазнаючи циклічних спадів в економіці та соціальній сфері, культурі та екологічних наслідках. І від таких економічних спадів потерпає в основному народ, який часто в таких випадках потрапляє в категорію безробітних та залишається без засобів існування. Альтернативою та механізмом подолання кризових явищ в СРСР була планова економіка, у ЄС – спільна політика, що координує діяльність країн на наддержавному рівні. Наразі вся світова система користується механізмом ринкової економіки, де існує конкуренція, а головною цільовою функцією функціонування суб'єктів суспільних відносин є отримання прибутку.

Україна як пріоритетний визнала євро інтеграційний вектор розвитку країни. Незважаючи на кризові явища та відсутність системного людиноцентричного підходу в управлінні наша держава має перспективи розвитку на якісно новій суспільній основі. Ще в 1997 та 2002 роках ООН розглядали питання урбанізації на глобальному рівні, зробивши висновок, що це глухий кут для розвитку суспільства. В якості рішення представники генеральної асамблеї запропонували країнам-учасникам шукати нові форми розвитку суспільства.

Дослідження зарубіжного досвіду та вітчизняної практики розвитку територій засвідчили, що в Україні проведена певна організаційна та інформаційно-роз'яснювальна робота щодо нових форм функціонування населених пунктів на сільських територіях. Ця робота ініційована Всеукраїнською громадською організацією «Народний рух захисту Землі» (ВГО НРЗЗ) і розпочата проведенням круглого столу з міністерствами, відомствами та аграрною наукою 16 жовтня 2008 року. Учасникам круглого столу запропоновано відроджувати і розвивати сільські території через механізм родових садиб. Міністерства і відомства підтримали таку пропозицію та запропонували підготувати Концепцію Державної цільової програми. Проект концепції «Родова садиба» було підготовлено і після офіційного погодження направлено Прем'єр-міністру України, який доручив 8 міністерствам і відомствам вивчи даний проект та разом з аграрною наукою внести свої пропозиції. Після цього Кабінет Міністрів

України ще двічі давав доручення в 2014 р (10 міністерствам і відомствам) і в 2017 р. (двом міністерствам, в тому числі Мінюсту) розглянути даний проект концепції та внести пропозиції.

У 2009 році за ініціативою ВГО НРЗЗ був проведений круглий стіл з депутатами Верховної Ради України та представниками родових поселень. В результаті розгляду ідеї родових садиб (РС) депутати ВРУ запропонували підготувати проект Закону України «Про родові садиби і родові поселення в Україні». У 2011 році даний проект закону був розглянутий і підтриманий Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» НААНУ, а у 2014 році – Державним національним університетом «Одеська юридична академія». Враховуючи ефективність ідеї родових садиб для відродження і розвитку сільських територій Міносвіти України затвердило дві навчальні програми (2015 р. – «Планомірний розвиток сільських територій», 2016 р. – «Родова садиба») для ознайомлення студентів аграрних ВНЗ (усіх спеціальностей) з ідеєю і механізмами родових садиб. Відповідно до розробленої програми у 2017 році видано посібник «Родова садиба: економіка, технології, комунікації, екологія». Підготовлено до затвердження за погодженням з МОНОм ще одну навчальну програму, готується до видання підручник «Родова садиба».

Суть ідеї родових садиб, викладених в концепції і проекті Закону можна сформулювати наступним чином: «Надати законодавче право кожному громадянину України, при бажанні, отримати 1 га землі для облаштування родової садиби. Безоплатно. В постійне або довічне користування. Без права продажу. З правом передачі лише в спадок». Завдяки ідеї «Родова садиба» процес відродження сільських територій активно розвивається. Наразі на теренах України започатковано і розвиваються біля 100 родових поселень. Для прикладу, тільки в Житомирській області їх 12. Як показала практика, механізм розвитку сільських територій, що складається з родових поселень (РП), дає практичні результати не вимагаючи додаткових витрат бюджетів всіх рівнів та примножуючи природно-ресурсний потенціал територій. Жителі родових поселень, середній вік яких 35 років, схильні до вирішення демографічної ситуації. Станом ще на 2013 р. за дослідженнями вчених-аграрників в кожному родову садибу інвестується біля 300 тис грн. за 10 років, сьогодні величина таких інвестицій становить більше 1 млн грн. Відповідно до концепції кожна родова садиба повинна 30–50 % території залежно від рельєфу засадити неплодовими деревами. Такий підхід дозволяє, при бажанні, кожній українській сім'ї забезпечити себе основними продуктами харчування. І що важливо, ці продукти будуть екологічно чисті. Фізична робота, чисте повітря і поживні цілющі продукти харчування гарантуватимуть міцне здоров'я жителям родових поселень.

В умовах коронавірусної пандемії родові садиби забезпечують сім'ю не тільки чистими продуктами, але й гарантують високий імунітет та безпечний санітарний розрив. Можна сказати, що РС для сім'ї – «запасний аеродром». При всіх проблемах України факт зацікавленості громадян Євросоюзу та інших країн світу підтверджується відвідуванням родових поселень на строк від 1 до 4 тижнів з проживанням в РП представниками понад 20 країн світу. В РП приїжджали для ознайомлення з такою формою організації суспільства і наукові працівники з ЄС. Деякі форми організації життєдіяльності в РП їх дуже здивували, особливо виховання дітей.

Таким чином, ідея родових садіб передбачає відродження і розвитку сільських територій як системного підходу у гармонізації відносин людини та природи; консолідації інвестицій, вирішення демографічних проблем села; забезпечення багатofункціонального розвитку об'єднаних територіальних громад; підвищення зайнятості населення; зменшення видатків бюджету на соціальні виплати; забезпечення «запасним аеродромом» кожна українську сім'ю.

#### Список використаних джерел:

1. Yakobchuk, V., Khodakovsky, Y., Heimerl, O., Plotnikova, M. Alternative imperatives of the decentralized societies activities. *Scientific Horizons*, 2020. Vol. 04 (89). P. 15–26
2. Войтенко А. Б., Ходаківський Є.І., Плотнікова М. Ф. Інноваційно-комунікативно-інвестиційні технології розвитку територіальних громад. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 55(1). С. 21–26.
3. Khodakovsky, Y., Prysiazniuk, O., Plotnikova, M., Buluy, O. Innovation and investment bases of management decisions in entrepreneurship. *Scientific Horizons*, 2020. Vol. 08(93). P 21–30.
4. Yakobchuk V., Plotniova M. Blockchain As A Technology Administration Of Family Homestead Settlements. *Proceedings of the 9th International Scientific Conference Rural Development 2019* / by prof. Asta Raupelienė (ed.) doi: <http://doi.org/10.15544/RD.2019.083>. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/rd/article/view/574/860>
5. Prysiazniuk O., Plotnikova M., Buluy O., Yakobchuk V. Reurbanization As A Solution Of Socio-Environmental And Economic Problems. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 42(1). P. 41–50. doi: <https://doi.org/10.15544/mts.2020.05>
6. Shvets, T., Plotnikova, M.; Prysiazniuk, O., Kostyuk, L. Administrative and innovational aproches in social and business capital formation in the context of decentralization. *Agricultural And Resource Economics-International Scientific E-Journal*. 2019. Vol. 5(3). P. 152–170.



## **DECENTRALIZATION OF THE BUDGET AS A PREREQUISITE FOR SUSTAINABLE TERRITORY DEVELOPMENT**

*Tulai O., Dr. of Econ., Prof.,  
West Ukrainian National University, Ukraine,  
Aleksyenko L., Dr. of Econ., Prof.,  
Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management West  
Ukrainian National University, Ukraine*

Local authorities, which are closer to the residents of the respective administrative and territorial units and possess the necessary information about the needs of residents and economic situation in the region, perform their tasks and functions more effectively than under a centralized system of management. In general, there are several reasons for the need for decentralization: 1) political changes that allowed local communities to defend their positions; 2) technological changes and global integration, which have significantly changed the vision of processes of centralized management and local self-government; 3) problems of the centralized system of management and the need for the participation of local self-government bodies in political and economic life.

Budgetary decentralization is a way of organizing the relations of the fiscal system among the budgets of different levels through the transfer of powers with the appropriate financial resources from the center to the regional and local levels of self-government. The reallocation of functions accompanies it among different levels of authorities for the benefit of regional and local governments. It corresponds to the “golden rule” of public finances: spending should not be quantitative, but efficient and closer to taxpayers and consumers of publicly funded services [1]. We share the opinion of Oates W. that in the process of budgetary decentralization, it is necessary to create conditions for: support of public goods under the needs and preferences of the local population; increasing the responsibility of local authorities for the execution of functions assigned to them, and therefore for the efficiency of local budget expenditures; growth of spending of local budgets in proportion to the growth of revenues and economic development of the corresponding territory [2].

The consideration of the problems of development of inter-budgetary relations should begin with an analysis of two concepts: the concept of financial centralization and the concept of fiscal decentralization.

The concept of financial centralization implies an explicit subordination of local governments to higher levels of authorities and their vertical subordination based on the relevant legal acts. This concept is based on the idea of accumulation of the basic taxes by the national government. This model of financial management is acceptable for countries with low levels of economic diversification, as they suffer from fluctuations in the global economy, external



debt and chronic inflation. An essential aspect of this model's application is the ability of central governments (compared to local governments) to more professionally administer the taxes and more effectively allocate the budgetary resources. From the point of view of production of public goods, the benefits of the centralized model include cost reduction due to the increase in volumes (the higher the number of consumers, the lower the cost per consumer) and standardization of the quality of public goods (centralization makes it easier to introduce uniform quality standards for public goods).

The search for new approaches to the organization of state management led to the rejection of the traditional type of administrative reality and actualization of the processes of self-organization and self-government of social systems, as well as to an increase in social efficiency of public administration. The concept of budgetary decentralization implies an extension of financial powers and the financial responsibilities of local self-government authorities [3, p. 169].

Therefore, decentralized management is a much more complicated process than the centralized one. This is related to the fact that multilevel structures are formed in the process of decentralization. The public understands the model of decentralized financial management in the context of the relationship between the paid taxes and the received public goods.

One should note that decentralization of governance is carried out solely on the initiative and under the control of public authorities. At the same time, it is impossible to carry out decentralization if local governments are not ready to take responsibility. Under the current conditions, decentralization of power, as a component of state regional development policy, is one of the defining reforms in Ukraine.

#### References:

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки / пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; передм. і наук. ред. В. М. Федосова. Київ: Либідь, 2000. 654 с.
2. Tulai O., Petrushenko Y., Glova J., Sydor I., Ponomarenko O. The impact of decentralization on the financial support of regional development. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol. 16, Issue 4. P. 1-15.
3. Бурда В. Є., Петряніч Л. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації як одного з механізмів формування ресурсної бази місцевого самоврядування. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 167-170.

## **ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

*Федотова Т. А., к. е. н., доцент,  
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, Україна*

Демографічна криза в Україні і спрямованість внутрішніх міграційних потоків до міст призводить до того, що кожен сім днів зникає як мінімум одне селище. Це також веде до зростання кількості населених пунктів, в яких взагалі немає дітей і молоді [4]. За оцінками фахівців зберігання такої тенденції в подальшому через 20 років ліквідує дві третини українських сіл [1]. Директор Інституту демографії і соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України Е. Лібанова виокремлює об'єктивні і суб'єктивні чинники зникнення сіл. Об'єктивним чинником слід вважати підвищення рівня техніко-технологічної забезпеченості аграрного виробництва корпоративними структурами, що веде до скорочення чисельності працівників ручної праці і міграції населення до міст і за кордон в пошуках роботи. Суб'єктивним чинником виступає низький рівень соціальної забезпеченості населення: відсутність соціальної інфраструктури, її поганий стан, незабезпечений побут людей.

Використання ретроспективного підходу дозволяє стверджувати, що за часів соціалізму навколо великого підприємства завжди будувалася соціальна інфраструктура, в тому числі і в сільській місцевості. В умовах ринкової економіки великі агрохолдинги не підтримують цю практику, адже не мають в цьому зацікавленості.

Проблема загострюється через несприятливий стан сільського ринку праці. Зокрема чисельність працездатного населення в сільській місцевості значно переважає над потребою у працівниках з боку сільського господарства. Це призводить до позбавлення сільських жителів можливості працювати та мати кошти на існування і соціальне забезпечення. Для вирішення даної проблеми безкардинальних змін в галузі можливий тільки один шлях – міграція до міст, де є можливість знати роботу, що в підсумку призведе до того, що в сільській місцевості залишаться лише забезпечені роботою (20 %).

На сьогодні в аграрному секторі працює більше 14 млн. людей, з яких лише 620 тисяч в агрохолдингах [2]. Проте, зростання виробництва йде за рахунок розширення великих господарств і скорочення кількості домашніх та дрібних. Збереження цієї тенденції в підсумку призведе до повної деградації села. Промислове виробництво менш працевитратно і при 100% охопленні українських земель може забезпечити роботою всього 2 млн. людей, тобто 12 млн. сільських жителів залишаться без роботи.

Процес корпоратизації, що активно розвивається в сільській місцевості, має певні негативні наслідки для функціонування регіонального ринку праці:

- Збіднення сільського населення, розвиток міграційних процесів і вимирання сільських територій. Різке зuboжіння сільського населення, деградація соціальної сфери села.

- Ріст безробіття сільського населення обумовлено заміною трудомістких робіт сільськогосподарською технікою, переходом на моно виробництво.

- Значне розшарування суспільства по рівню доходів працівників з сільськими жителями.

Важливою практичною проблемою в Україні виступає гармонізація територіальної організації компаній і територіальної організації соціально-економічної діяльності регіонів в цілому. Економічні ланки інтегрованої компанії повинні бути значною мірою зорієнтовані на гармонізацію діяльності соціально-економічних систем їх місцезнаходження, а не лише на зовнішні по відношенню до регіону відокремлені зв'язки[3].

Переважає розташування корпоративних підприємства всіх сфер АПК в сільській місцевості призводить до їх вирішальної ролі у розвитку соціальної сфери сільських районів та у вирішенні соціальних проблем. Економічний ефект у вигляді отримання прибутку повинен поєднуватися із соціальною ефективністю діяльності агроформувань, повинна діяти соціальна відповідальність агробізнесу в регіонах функціонування.

В той же час існує пряма залежність якості соціальної сфері сільських посилень від ефективності функціонування аграрних підприємств. Нерентабельні підприємства, які мають збитки та не оброблюють земельні угіддя, не створюють робочих місць, не платять податки до місцевих бюджетів та не приймають участі у вирішенні соціальних проблем.

Особливо помітна підтримка соціальної інфраструктури тими аграрними підприємствами, засновники або керівництво яких проживає в тій же самій сільській місцевості. Стимулом слугує те, що вони та їх сім'ї користуються даною інфраструктурою.

В якості прикладу позитивного впливу діяльності агрокомпанія на розвиток сільського ринку праці слід навести дослідження з цього приводу у Білгородській області, яке свідчить що на відміну від встановленої нами відсутності зв'язку, агрокомпанії вирішують проблеми ринку праці.

Грунтуючись на емпіричних даних (55 глибинних інтерв'ю, узятих у жителів трьох сіл Білгородської області, де за підтримки держави декілька років діють великі агрохолдинги) експерти НІУВШЕ визначили, що модернізаційний шлях розвитку сільського господарства несе не лише витрати, але і цілий набір позитивних чинників, передусім, це зайнятість [5]. Дослідження в 2000 році показало масове поширення соціальних

девіацій, пияцтва і крадійство. При цьому підприємницька діяльність селян у той час проявлялася на мінімальному рівні. У 2013 році картина була іншою: пияцтво і крадійство в досліджуваних селах більше не є істотними проблемами. Значна кількість респондентів(до 25%) не лише виражала позитивне відношення до підприємництва, але і відмічала, що самі хотіли б працювати в цій сфері.

Одним з найважливіших напрямів слід зазначити можливість величезного впливу корпоративних агроформувань на локальний ринок праці, що виражається у таких показниках як зростання зайнятості та зниження безробіття. Проте підтримку розвитку соціальної інфраструктури та людського капіталу, створення ефективного аграрного ринку праці за даними аналізу можна визнати найменш розвинутим.

Тому у сільській місцевості важливо створювати сприятливі умови для розвитку малого бізнесу у сфері послуг та обслуговування (ремонтні послуги, зелений туризм, побутові послуги і т.п.). Це буде сприяти працевлаштуванню населення, давати додаткові надходження до місцевих бюджетів поліпшить якість соціальних послуг на селі.

Таким чином, вирішення соціальних проблем сільських територій, співпраця місцевих громад із сільгоспідприємствами, активна участь корпоративних структур у розвитку місцевих територій буде сприяти відродженню українських поселень, зниженню сільського безробіття, поліпшенню якості життя в місяцях базування та ефективному функціонуванню ринку праці.

#### Список використаних джерел:

1. Думка експерта Інституту ім. Горшеніна Володимира Застави. *Зникнення селищ у великому масштабі* URL: <http://chitay.net/economy/ua-news-22414.html>.
2. Крупные агрохолдинги могут препятствовать развитию украинского села. *Ассоциация товаропроизводителей АПК* URL: <http://agrodovidka.info/post/6096>, 25.11.2013 .
3. Чубукова О. Ю. Особливості функціонування агрохолдингових формувань в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2293>.
4. С карты Украины еженедельно исчезает по одной деревне: Замминистра аграрной политики Н. Безуглый. *Зеркало недели*. – 2011. – 6.10.
5. Развитие агрохолдингов ведет к монополизации сельского хозяйства. *Экспертный сайт ВШЭ*. URL: <http://www.opec.ru/1774244.html>, 16.12.14.

## ГЕШТАЛЬТНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАБУЛОГО ЛІДЕРСТВА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

*Ходаківський Є.І., д. е. н, професор,*

*Кравець І. В., к. е. н., доцент,*

*Пугачова Н. С.,*

*Поліський національний університет, Україна*

*Розум без сміливості нерухолий.*

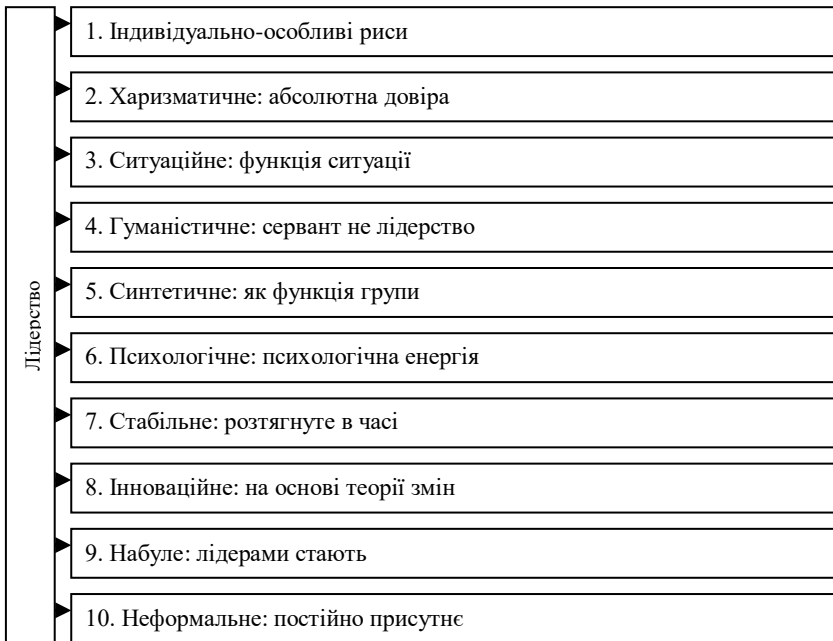
*Сміливість без розуму згубна.*

*Афоризм*

Людство визнає домінування ноосферного характеру лідерства, посилаючись на торжество Світового Розуму в акмеологічному розвитку цивілізацій на основі демократичного мислення і поведінки (за В. І. Вернадським). Фізіократична наука, що ґрунтується на описуванні законів Природи, в суспільство співзвучна з сучасною нейротеологією (Смирнова В.А.). В частині трилетів Вищого мислення має пояснення походження природної суті феномену лідерства починаючи з основ людської популяції: сім'ї, родині, роду, групи, колективу, краю, країни. Ще в доісторичні часи окультних наук визнано провідну роль інтелекту, найвищої енергії діяльності розуму в життєдайних процесах існування людства («роль кучера в кареті», окультизм, Жерар Онкос). В широких відомостях Вікіпедії (Вільної енциклопедії) наводиться визначення поняття лідер з англ. *leader* – то, що йде попереду. Феномен лідерства хвилював свідомість багатьох дослідників. В США та Європі на початку ХХ ст. почалося активне дослідження науки про управління. Лідерство стало об'єктом поглибленого вивчення. Про це свідчать роботи відомих в світі психологів та соціологів Д. Мак-Грегора, Дж. Бернса, Б. Келермана, Р. Блейка, З. Фрейда, У. Бенніса та багатьох інших.

Майже п'ятсот років тому засвідчено в англійській науковій школі менеджменту категорія лідерства. В цьому ключі має значення розуміння поняття «лідер», «керівник», «командир» тощо. Аналогами іншомовного слова лідер в українській мові можна вважати слова «поводир», «провідник», «ватажок», «керманич», «очільник», «голова» і тому подібні. В них чимало авторів намагалися чітко сформулювати той особливий компонент, що його вносить сам лідер. Англійський соціолог Ральф Стогділл (1948 р.) лідером назвав людину, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен з них міг виявити ініціативу, або людину, яка бачить конкретну мету її досягнення, а також має достатньо сил це зробити. Р. Дафт (США) трактує лідерство як взаємовідносини між лідером і членами групи, які чинять вплив один на

іншого і спільно прагнуть реальних змін і результатів, що відбивають загальні цілі. Дж. Террі вважає, що лідерство – це вплив на групи людей, який спонукає їх до досягнення спільної мети. Р. Таненбауер визначає лідерство як міжособистісну взаємодію, яка виявляється в конкретній ситуації на основі комунікативного процесу. В загальному розумінні, – це вміння пробудити в людей мрію, до якої вони наблизяться, вдихнути в них необхідну для руху енергію або це спроможність впливати на окремі особистості та соціальні групи, трудові колективи, спрямовувати їх зусилля для досягнення мети організації, фірми, підприємства. На початку подаємо характеристику сучасних дефініцій теорії лідерства (рис. 1), про які йшлося.



**Рис. 1. Дефініції розуміння лідерства**

Джерело: власні дослідження.

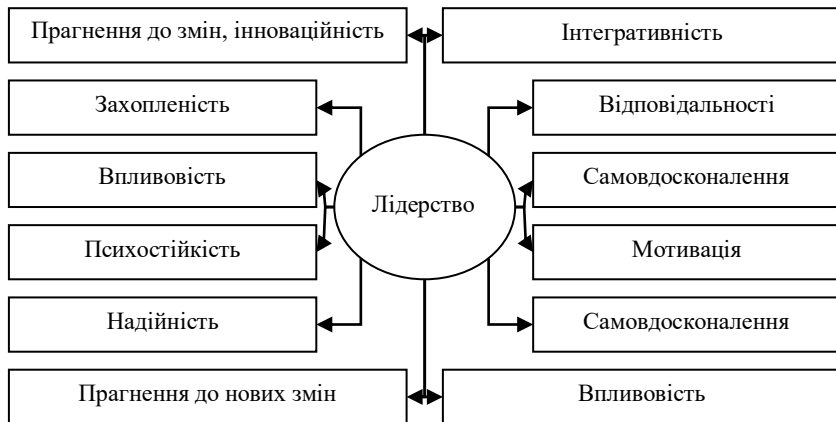
У процесі вивчення проблем лідерства запропоновано багато різних тлумачень. В теперішній час в епохи становлення постнеокласичний течій наукового мислення особливо запитаними в теорії та практиці управлінського лідерства є Публічне управління як школа найвищої управлінської якості в поєднанні з сучасними вимогами державотворення в призми холістики, синтелектики, гештальтології та теорії змін. На початку подаємо характеристику сучасних теорій лідерства та критеріїв, на

яких вони сформовані: теорія лідерських якостей і, зокрема, теорія лідерських рис (К. Бірт, Є. Богордус, Ф. Гальтон). Автори пояснюють спроможність до лідерства певних-індивідуально особливих рис. Серед них були ініціативність, товариськість, почуття гумору, ентузіазм, впевненість, дружелюбність.

Найпоширенішою є, так звана, харизматична концепція, що пояснює харизматичний вид лідерства. Потреба людей у такому лідерстві виникає за екстремальних умов. Харизматичний лідер викликає в оточення абсолютну довіру, спонукає до схиляння перед ним. Ситуаційна теорія обґрунтовує ідею залежності поведінки лідера від соціальних умов. Лідерство конкретної особи є функцією ситуації. Гуманістичний підхід намагається запровадити «паритет значущості» між лідером та його послідовниками у процесах лідероутворення. При цьому підходи вводяться поняття «суперлідера» – того, що стимулює розвиток лідерських рис у своїх послідовників, а також «Сервант-лідера» – того, хто служить людям, опікується за них. Синтетична теорія лідерства враховує розгляд феномену лідерства на основі факторів: риси і мотиви лідера як людини; постать лідера і мотиви, за якими йдуть за лідером; характеристика ролі лідера; правові умови його діяльності. Лідерство інтерпретується як функція групи. Психологічна інтерпретація лідерства в своїй основі має концепцію психоаналізу Зигмунда Фрейда, що передбачає врахування фрустрації, збудження людей чи пригнічення лібідо або психологічної енергії взагалі. Технологія стабільного лідерства за Макіавеллі рекомендує правителям добрі справи розтягувати в часі малими дозами, а негативні стимули застосовувати відразу у великих дозах. Теорія Уоррена Беніса приходить до наступного висновку: «найбільший міф про лідерство – це те, що з ними народжуються як генетичний фактор». Цей міф стверджує, що деякі люди мають харизматичні якості, яких немає у інших. Це нісенітниця, все навпаки: «лідерами не народжуються – ними стають». Тобто це теорія набулого лідерства. В основному теорії лідерства сформовані на основі оцінки їх критеріїв, які в управлінській науці відділяються за наступними ознаками: 1) вроджене прагнення лідерства, 2) мотивація першості, 3) впливовість, 4) захопленість справою, 5) компетентність і креативність, 6) психологічна надійність, 7) здатність напсихоінтеграцію, 8) саморегуляція поведінки – біхевіориз, 9) самовдосконалення, робота над собою, самолідерство. Ми пропонуємо на основі гештальтного підходу та прийомів абстрактно-логічної конструкції запровадити (застосувати) новий дев'ятий критерій – «відповідальність перед людиною, групою, колективом і, власне, лідером». Почуття обов'язку, відповідальності виходять з самої сутності Людини як найвищого «Божого творіння – Природи» (Кароль Войтила). В основному теорія лідерства сформована на основі таких критеріїв: інноваційності, постійного застосування змін,

самовдосконалення (робота над собою, самолідерство). На основі цього підходу пропонуємо ввести ці критерії разом з відповідальністю за групу і, власне, лідера (рис. 2). Для побудови системи критеріїв нами використано теорію гештальтпсихології.

Гештальтний підхід з'явився на перетині культурних епох, що знаменують трансформацію багатьох галузей знань і мають холистичне забарвлення (рис. 3). Визначення місця гештальтів у сучасній культурі та науці є однією з домінуючих концепцій пізнання холюстності світу. Поняття «гештальт» (з нім фігура, образ, бачення, уява, контур рельєфності, цілісності) – характерно виражений у статтях Х. Евенфельца «Про якість функції», В. Кьолера «Фізичні гештальту у неспокої і стаціонарному стані». Розробки Фредеріка і Лаури Перлз в галузі психології засвідчують, що гештальт – це цілісний образ (уява будь-якої структури, що практично не виводиться з компонентів, які її утворюють). А сам гештальт – це просторово-наочна форма предметів (явищ, схем, подій), що сприймаються, чії властивості неможливо зрозуміти сумуванням властивостей їх частин.



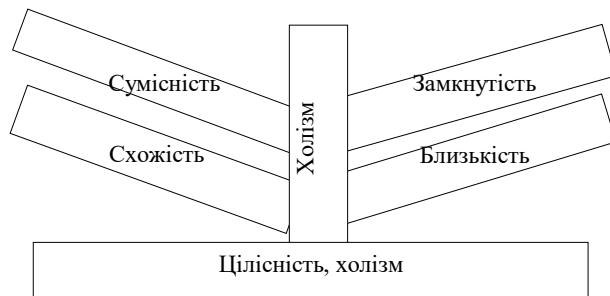
**Рис. 2. Критерії відповідального лідерства**

Джерело: власні дослідження.

Основними принципами гештальту є холізм – стійкість, у яку спрямовані всі дослідження процесів розвитку, а сама конструкція гештальту побудована на принципах гештальтології: схожість, близькість, сумісність, замкнутість. Близькість – стимули розташовані поряд, мають тенденцію бути разом; схожість – стимули схожі за розмірами, формою тощо, мають тенденцію сприйматись разом; замкнутість – відображає тенденцію завершувати фігуру так, щоб вона мала нову форму; сумісність



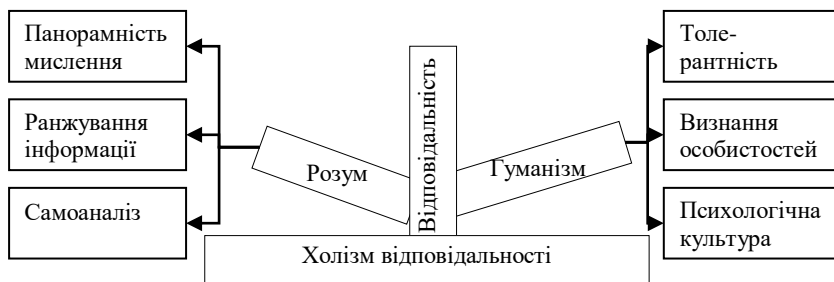
– близькість стимулів у часі і просторі, суміжність може обумовлювати сприйняття, коли одна подія викликає іншу.



**Рис. 3. Дерево гешталту**

Джерело: власні дослідження.

Нам належить ідея застосування деревної конструкції гешталту, оскільки його стержнем (холізмом) може бути лише стовбур. Виходячи з таких позицій стержнем холістичності дерева гешталту належить критерію «відповідальність» з основним гілками – Розум і Позитивні наміри. До речі, це повністю відповідає суті зазначеного на початку афоризму. Практично може бути при розробці посадових інструкцій для керівників державних служб в публічному управлінні, що передбачають відповідальність та обов'язки керівних осіб організацій, установ, їх підрозділів. При цьому, визнання «набулого лідерства» необхідне при будь-якому управлінському процесі як ступінь необхідних знань у порядку дотримання вимог лідерства та їх реалізації, враховуючи вектори соціо-психо-інтегративності, «завантаження» неформальних лідерів, які є у кожній організації, а також переваги екстравертної, ступеня відповідальності лідерства. Гешталт відповідального лідерства наведений на рис. 4.



**Рис. 4. Гешталт відповідального лідерства**

Джерело: власні дослідження.

В системі публічного управління широко використовується формальне лідерство і директивно-адміністративне розпорядництво. Переважають автократичні, демократичні та інтеграційні методи управління, що потребують глибоких знань теорії та практики застосування системи лідерства і, зокрема, набулого лідерства. При цьому, на основі наших узагальнень прийомами абстрактно-конструктивної логіки регламентними складовими можуть бути такі: знання типів соціопсихологічної інтегративності, екстравертної та інтравертної орієнтації, доцільного темпераментного сумісництва; формування скалярного ланцюга підпорядкованості, підбір віце лідерів-керівників, завантаження неформальних лідерів; регламентація основних функцій та обов'язків; інноваційність мислення та дій, креативні підходи в управлінні; формування управлінського навантаження; групова відповідальність; контроль та самоконтроль; вікова та тендерна синхронізація; згладжування та нормалізація конфліктів; диференціація заохочень і стягнень та інше.

Отже, «набуле лідерство» повинно бути присутнім на всіх стадіях управлінського процесу. Оцінку лідерства, зокрема, ступеня його використання, як інтегративності керованого суб'єкту можливо здійснювати візуально, соціопсихологічного спостереження, системного самоконтролю, використовуючи формулу соціометричного статусу, іміджу керівника.

$$S_i = \frac{\sum C_{y+} + \sum C_{y-}}{n(n-1)} \quad (1)$$

де  $S_i$  – коефіцієнт ступеня інтегративності колективу;

$\sum C_{y+}$  – число позитивних виборів;

$\sum C_{y-}$  – число від'ємних виборів;

$n(n-1)$  – число всіх можливих виборів.

При значення коефіцієнту  $S_i$ :

– менше 0,4 слабкий ступінь визнання лідерства;

– 0,4–0,6 задовільний;

– понад 0,6 – високий.

Теоретичні та практичні засади розробок використовуються в діяльності Глибочицької об'єднаної територіальної громади Житомирської області на чолі із доктором філософії у галузі економіки Сергієм Сокальським. Використовуючи атрибути набулого лідерства п'ять років громада функціонує на чолі із керівниками соціально-побутових служб та фахівцями системи культури. На сьогодні громадою досягнуто стабільних показників зростання.

**Висновки.** Природу лідерства найбільш цілісно відображає холомна (цілісна) концепція пізнання картини світу, оскільки стосується найвищого творіння природи – Людини. В цьому контексті серед теорій походження лідерства слід віділити концепт «набулого лідерства», включаючи генетичний, так як знання теорії лідерства головний атрибут будь-якої управлінської діяльності. На основі гештальтного підходу та інновацій в управлінні запропоновано критерій формування оцінки лідерства під назвою «відповідальність», що є на всіх стадіях управлінського процесу в прозюмерській (вільний і робочий час) формі. Модернізація теорії та практики публічного управління потребує дослідження перспектив застосування такого критерію.

Список використаних джерел:

1. Вернадський В.І. Біосфера та ноосфера. М.: Айрис-прес, 2004. 576 с.
2. Ходаківський Є.І. Домінування парадигм холістичності в сучасній науці. Житомир: ФОП Гембарський О. П., 2019. 16 с.
3. Ходаківський Є. І., Богоявленська Ю. В., Грабар Т. П. Психологія управління. 5-те вид. перероб. та доп. підручн. К.: Центр учбової літератури, 2016. 492 с.
4. Bennis Warren G., Thomas Robert J. GEEKS AND GEEZERS: how era, values, and defining moments shape leaders. Boston: Harvard Business Review Press, 2002. 310 p.
5. Грабар І. Г., Лещенко М. І., Малиновський А. С., Ходаківський Є. І. Наукові парки інноваційного підприємництва. Технопарк: монографія. Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет», 2009. 348 с.
6. Encyklika «Veritatis splendor» Jana Pawła II («Blask prawdy»), 6 sierpnia 1993.
7. Папюс Оккультизм. Первоначальные сведения. Москва: Узд-во «Локид-Пресс, 2003. 336 с.

## ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ

Чередниченко В. А., к. е. н., доцент.

Одеський національний політехнічний університет, Україна

*Метою статті є спроба освіти деякі аспекти практичного застосування державно-приватного партнерства для створення суспільних та змішаних благ шляхом реалізації інфраструктурних проектів.*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Розвиток ринкових відносин в Україні передбачає виникнення і поширення нових форм співпраці держави та приватного бізнесу. Однією із таких форм є державно-приватне партнерство, інтерес до якого актуалізується нагальною потребою суттєво підвищити інноваційну та інвестиційну привабливість української економіки.

Розвитку різних аспектів державно-приватного партнерства в Україні присвячені праці Т.І. Артемової, О.М. Головінова, І.В. Запатріної, Г.Л. Знаменського, Т.Б. Лебеди, В.І.Лященко, О.В. Мартякової, І.С. Нейкової, К.В. Павлюка, Л.І.Тараш, П.І. Шилепницького та інших дослідників. Автори основну увагу приділяють змісту самого поняття державно-приватного партнерства, аналізують широкий діапазон визначень і понять, які використовуються дослідниками. Залишаються ще недостатньо дослідженими питання практичного використання державно-приватного партнерства для реалізації інфраструктурних проектів.

Метою статті є спроба освіти деякі аспекти практичного застосування державно-приватного партнерства для створення суспільних та змішаних благ шляхом реалізації інфраструктурних проектів.

**Основний матеріал.** Зміна системи управління територіями, децентралізація у сферах медицини, освіти, надання послуг демонструють значні темпи й головне – реальні позитивні зрушення в Україні. Таке поліпшення відіграє важливу системну роль для консолідації суспільства. Оскільки у добу поширення прагматизму люди схильні довіряти насамперед власним оцінкам, якість надання їм основних публічних послуг виступатиме основним критерієм в оцінюванні якості місцевої влади (самоврядування) [1], а через неї – і якості влади в країні в цілому. Якісні публічні послуги зміцнюють легітимність політики, яку проводить держава, а отже, є підґрунтям проведення системних реформ, зокрема тих, що мають «непопулярний» характер.

Зміни у повноваженнях органів місцевого самоуправління означають і зміни на ринку суспільних благ. Виробництво благ передається на рівень, де, як передбачається, можна ефективно використовувати бюджетні кошти

з урахуванням місцевої специфіки. Співвідношення витрат на створення благ за умов децентралізації може наближатися до ринкових, оскільки є більше можливостей для корекції бюджетного фінансування благ.

Регіональний ринок суспільних благ може мати специфіку, яка зумовлюється демографічною ситуацією, національним складом, рівнем освіти, матеріальним станом тощо. Гарантовані державою блага, можуть доповнюватися специфічними місцевими суспільними і змішаними благами. Ефективність управлінської децентралізації прийняття рішень про виробництво локальних суспільних благ збільшується у випадках, коли приймаються рішення про поставки тих суспільних благ, вигоди від яких локалізуються на певній території, а також у випадках, коли локалізацію вигод передбачається поєднати з територіальною локалізацією витрат, а уявлення про цінність локальних суспільних благ мають суттєві відмінності між регіонами.

Змішані суспільні блага та блага природних монополій можуть бути вироблені як в державному, так і в приватному секторах економіки. Змішані блага створюють сприятливі умови для організації джерел політичних рент, їх легалізації та легітимізації. Комунальне господарство – зручна сфера для державно-приватного партнерства. Комунальні підприємства часто є природними монополістами. Приватизація існуючих монополістів в комунальному господарстві має сенс тільки за умов виникнення конкуренції. Передача у приватні руки природної монополії – це свідоме створення передумов для перерозподілу національного багатства на користь приватизатора.

Є нова, достатньо прогресивна діюча редакція Закону України «Про державно-приватне партнерство» [2], але влада не поспішає ініціювати проекти на умовах державно-приватного партнерства (ДПП). І це вкотре доводить – закони та стратегії важливі, але якщо в країні будуть відсутні конкретні відповідальні за їхнє виконання та система контролю досягнутих ними результатів, на практиці нічого не відбуватиметься. Без високопрофесійних держслужбовців у сфері інвестицій і ДПП, навіть при найкращому законодавстві, процес не зрушить з місця. Поки що бізнес за рівнем кваліфікації своїх працівників набагато перевершує нашу владу і діалог у них не виходить. Побудувати партнерські відносини за таких умов практично неможливо. У результаті бізнес залишається осторонь вирішення пріоритетного для країни завдання щодо здійснення інфраструктурної модернізації.

Не менш важливим питанням є забезпечення транспарентності при прийнятті рішень у сфері інвестицій, включаючи ДПП. Суспільство має знати, чому для реалізації обрано той або інший інфраструктурний проект, а також з яких причин не приймається пропозиція, що надійшла від приватного інвестора, і яку альтернативу пропонує публічна влада для

вирішення проблеми, на усунення якої спрямовано відповідний проект. Поки що до всього цього ще далеко.

В Україні, кажучи про залучення приватного бізнесу до інфраструктури, державні керівники та політики оперують тільки поняттям «концесія». Ставлення до неї є діаметрально протилежним. Одні вважають, що це тіньова приватизація, інші – що лише цей механізм є панацеєю для вирішення існуючих інфраструктурних проблем. Не праві й ті, й інші. З першою думкою все просто. Об'єкти, які передано в концесію, залишаються в державній (комунальній) власності, тому про жодну приватизацію не може йтися. Звичайно ж, у світі, як і в Україні, є негативний досвід реалізації концесійних угод, але основною причиною неефективних концесій є погана підготовка проектів публічною владою внаслідок її низької кваліфікації або корупційного наміру. Тому тут справа не в механізмі, а в його некоректному застосуванні.

Що ж до другої думки, то концесія є лише однією з форм ДПП, яка переважно використовується для реалізації прибуткових проектів. На відміну від інших форм ДПП, відшкодування інвестицій приватного партнера в проект, реалізований на основі концесійної угоди, головним чином здійснюється за рахунок плати споживачів за надані концесіонером послуги. Своїм надприбутком концесіонер ділиться з державою (місцевою владою) через концесійні платежі. Як наслідок, концесійна форма ДПП найчастіше застосовується в економічно розвинених країнах із високим платоспроможним попитом. У таких країнах, як Україна, вона нечасто використовується. У цьому контексті хотілося б звернути увагу на те, що сьогодні найбільш затребуваним, особливо в країнах такими економічними системами, що розвиваються, стає новий вид ДПП, так звана модель *People-first PPPs (People-first Public-Private Partnerships)* [3], де ДПП, спрямовані на забезпечення потреб людини. Цю модель було запропоновано Європейською економічною комісією ООН в якості механізму досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 р. (ЦСР) [4].

Важлива роль у досягненні ЦСР приділяється приватному бізнесу, в якого достатньо коштів і компетенцій для створення критичної інфраструктури, особливо в найменш розвинених країнах. Міжнародний бізнес уже заявив про свою готовність брати участь в цьому процесі. Водночас він дуже обережно ставиться до інвестицій у країни з такими економічними системами, що розвиваються. По-перше, немає впевненості в тому, що можна буде повернути вкладені туди кошти. По-друге, процес розгляду та затвердження пропозицій з боку бізнесу в таких країнах, як правило, дуже тривалий і супроводжується корупційними ризиками.

Саме для подолання таких ризиків і створення стимулів для залучення приватного бізнесу в критичну для досягнення ЦСР інфраструктуру пропонується використовувати модель *People-first PPPs*. Застосування цієї

моделі передбачає новий підхід до прийняття рішень у сфері ДПП. Оцінка проекту, запропонованого для реалізації за участі приватного бізнесу, насамперед, має базуватися на його важливості для забезпечення належної якості життя людей, а не на фінансовій привабливості проекту, як це часто відбувається нині. Якщо проект справді важливий для людей, то публічна влада має знайти можливість його реалізувати, або зробити це за рахунок коштів державного (місцевого) бюджету, або структурувати проект таким чином, щоб він був привабливим для приватного бізнесу (прибутковим і з прийнятними для бізнесу ризиками). Останнє можливе за умови державної підтримки, форми якої визначено законодавчо.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» цілком дає можливість структурувати інфраструктурні проекти з використанням моделі *People-first PPPs*, і ми вже сьогодні можемо застосовувати її для модернізації інфраструктури. Для цього необхідні тільки бажання та кваліфікація публічної влади.

Ще один сучасний тренд у розвитку ДПП, на якій слід звернути увагу, – перехід від проектного до програмного підходу в залученні приватного бізнесу в інфраструктуру. Що це означає? Будь-які довгострокові інфраструктурні проекти, у тому числі ДПП, можуть бути набагато ефективніше структурованими та стануть значно привабливішими для їхніх потенційних виконавців, якщо вони є складовою єдиного інфраструктурного плану держави. Такі плани можуть створюватися як для окремих територій (країна, регіон, місто), так і в рамках розвитку окремої інфраструктурної сфери, наприклад транспортної або житлово-комунальної.

Створення подібних планів (*Pipelines of Projects*), які передбачають механізми їхньої реалізації, значно підвищує привабливість території (галузі) для приватних інвесторів. По-перше, у цьому разі бізнес розуміє пріоритети держави (міста) у розвитку тієї або іншої інфраструктури на довгострокову перспективу. По-друге, може точніше оцінити результати реалізації того або іншого проекту та пов'язані з ним ризики. Інфраструктурний план території дозволяє отримати відповіді на багато цікавих для інвесторів запитань, наприклад, які нові інфраструктурні об'єкти буде створено там у середньо- і довгостроковій перспективі? Чи буде платоспроможний попит на послуги, що надаються в рамках проекту? Застосування подібного підходу допоможе суттєво прискорити процес інфраструктурної модернізації країни, спростивши ініціювання інфраструктурних проектів публічною владою та/або бізнесом. Крім того, у цьому випадку можуть бути значно знижені транзакційні витрати підготовки та розгляду проектів і для держави, і для бізнесу.

**Висновки та пропозиції.** Отже, найефективнішим є програмний підхід у разі його орієнтації на використання моделі *People-first PPPs*, що

зумовлено можливістю використовувати єдиний механізм державної програмної підтримки для реалізації проєктів, які включаються до інфраструктурного плану. Застосування такого підходу значно полегшить процес прийняття рішень про включення до такого плану окремих проєктів і визначення параметрів державної підтримки, яка надається їм, відповідно, знизяться трансакційні витрати та час прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. OECD Regional Outlook 2016: Productive Regions for Inclusive Societies. – OECD Publishing. – Paris. URL : <http://dx.doi.org/10.1787/9789264260245-en>
2. Закон України «Про державно-приватне партнерство». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2404-17>
3. UNECE International PPP Centre of Excellence. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unecerppp-icoe.org/people-first-ppps/>
4. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. URL: [http://un.org.ua/images/SDGs\\_NationalReportUA\\_Web\\_1.pdf](http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf)



## **ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЛІСОГОСПОДАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ**

*Черниш Р. Ф., к. ю. н., доцент,*

*Поліський національний університет, Україна,*

*Корчемний П. С., незалежний експерт лісогосподарської галузі*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Аналіз процесів, які відбуваються у лісогосподарській галузі свідчить про те, що існує цілий комплекс проблем інституційного, управлінського, економічного, природно-екологічного та правового характеру, які перешкоджають її сталому та ефективному функціонуванню. Зважаючи на об'єм виступу та його предмет, проаналізуємо окремі з них (зокрема, управлінського та правового характеру) та запропонуємо певні шляхи вирішення.

**Основний матеріал.** Беручи до уваги значний суспільний резонанс, системну міжнародну діяльність України [4], в тому числі, й у вказаному напрямі, взяті на себе зобов'язані перед іноземними партнерами тощо, окреслене питання перебуває на особистому контролі вищого керівництва держави, яким вживається ряд кроків щодо, в першу чергу, нормативно-правової регламентації діяльності в сфері лісових відносин [2, 3]. Однак, залишаються проблемні питання, які вимагають подальшого невідкладного реагування. В першу чергу, вказана ситуація обумовлена відсутністю єдиних загальнонаціональних підходів до формування державної політики у сфері лісового господарства.

Наразі, основним спеціально створеним суб'єктом, який наділений повноваженнями реалізовувати державну політику у сфері лісового та мисливського господарства є Державне агентство лісових ресурсів України (надалі Держлісагентство). У відповідності до положень чинного законодавства, діяльність вказаного органу спрямовується і координується Міністром аграрної політики та продовольства (надалі МінАПК України) зокрема та Кабінетом Міністрів України (надалі КМ України в цілому).

При цьому, Держлісагентствоне в повній мірі наділене повноваженнями, які б дозволи: провести ефективний системний аналіз деревообробної галузі, як сегменту державної економіки; систематизувати джерела надходження доходу внаслідок реалізації деревини; здійснити ґрунтовний аналіз економічних показників роботи деревопереробної галузі в цілому тощо.

Тому, з метою актуалізації проблематики лісової галузі, вважається за доцільне розглянути можливість посилення позицій Держлісагентства безпосередньо в КМ України, наприклад, шляхом делегування права очільнику вказаної державної установи представляти інтереси лісової

сфери в Уряді не будучи його членом.

Також, досить проблемним залишається питання можливості реалізації консолідованої державної політики у вказаній сфері та ефективного ведення лісового господарства в наслідок відсутності єдиного підпорядкування лісокористувачів.

Станом на жовтень 2020 р. лише близько 70% лісових масивів на території України є державними та підпорядковуються Держлісагентству. Тому, з метою забезпечення дотримання європейського рівня лісовідновлення, догляду за лісовими насадженнями, охорони від пожеж, заготівлі та реалізації тощо, вважається за доцільне запровадити обов'язковість виконання для всіх причетних до лісокористування суб'єктів вимог Держлісагентства. При цьому, необхідно передбачити юридичну відповідальність у разі порушення вказаних норм та правил.

При цьому, станом на жовтень 2020 р. відсутні затверджені та інтегровані до національного законодавства стратегія та основні засади існування і розвитку лісової галузі, єдина системна, довгострокова програма щодо стратегічних напрямків і підходів розвитку тощо. Один із проєктів «Державної стратегії управління лісами України до 2035 року» проходить громадське обговорення [1]. На вдаючись до глибинного аналізу його положень, вважаємо за необхідне відмітити те, що з його змісту є незрозумілими шляхи виконання окреслених завдань та термін їх реалізації, чітко не прописані суб'єкти приведені лісовпорядних робіт в правові рамки тощо. Досить дискусійним є питання необхідності введення мораторію на експорт деревини.

Зважаючи на зазначене вище, вважається за доцільне на рівні Кабінету міністрів України ініціювати створення фахової робочої групи з числа експертів у сфері лісової галузі (практики та науковці) для напрацювання основних засад політики у лісгосподарській сфері. При цьому основними напрямками її роботи має стати усунення існуючих правових колізій шляхом оптимізації чинного національного законодавства [5, с. 35] та формування пропозицій по оптимізації лісової галузі в межах ідеї системних змін лісового господарства.

**Висновки та пропозиції.** У разі не своєчасного вирішення окреслених та інших проблемних питань розвитку лісгосподарської галузі, за свідченням фахівців, можливе настання ряду негативних наслідків. Зокрема, отримання значних збитків відповідними суб'єктами, внаслідок неможливості отримання прибутку на землях з нестиглими (молодими) насадженнями та в заказниках регіонального і місцевого значення, інших об'єктах природно-заповідного фонду, у зв'язку з обмеження та/або заборонаю ведення лісового господарства; занепад державних підприємств у зв'язку з недоотриманням запланованого прибутку, унеможливленням модернізації та підтриманням в належному стані деревозаготівельної і

деревооброблюючої техніки, адміністративних будівель та інших основних засобів; підвищення ціни на деревину, що реалізовується на ринку і, як наслідок, зменшення попиту та поступового зупинення їх функціонування; зменшення розміру оплати праці з поступовим звільненням працівників тощо.

Список використаних джерел:

1. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року (ПРОЕКТ ДО ОБГОВОРЕННЯ). URL: <https://www.openforest.org.ua/149897/>
2. Зеленський заборонив суцільну вирубку дерев в Карпатах. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/11/19/7232439/>.
3. Зеленський підписав закон про інвентаризацію лісів в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/06/23/662150/>.
4. Черниш Р., Назарчук Б. «Патентний тролінг», як передумова до загострення суспільно-політичної ситуації в державі та формування негативного іміджу України на міжнародній арені (за прикладом Житомирської області). *Часопис кийвського університету права*. 2016. №2. С. 260–264. URL: [http://kul.kiev.ua/doc/CHAS16\\_2.pdf](http://kul.kiev.ua/doc/CHAS16_2.pdf).
5. Черниш Р.Ф., Корчемний П.С. Окремі загрози сталого функціонування лісгосподарської галузі Житомирської області. *Проблеми ведення та експлуатації лісових і мисливських ресурсів*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої пам'яті професора А.І. Гузія, (Житомир, 25 вересня 2020 р.). Житомир: Житомирський національний агроєкологічний університет, 2020. С. 33–35.

## **ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

*Щьокіна Є. Ю., к. е. н., доцент,  
Одеський національний політехнічний університет*

В сучасних умовах глобального економічного простору важливу роль у економічному зростанні країни відіграє фінансова освіченість громадян. Саме обізнаність населення в даній сфері приведе до вирішення загальних соціально-економічних проблем, таких як зменшення рівня бідності та безробіття, стабільність фінансового ринку і національної грошової одиниці та структурної перебудови економіки. Високий рівень фінансової грамотності сприяє притоку тимчасово вільних коштів населення у фінансовий сектор країни, стимулює приплив інвестицій, сприяє зростанню економіки, сприяє розвитку громадянської відповідальності в самостійності, забезпечує макроекономічну стабільність у суспільстві.

Фінансова грамотність – це сукупність знань, навичок і установок в сфері фінансової поведінки людини, що формують правильне ставлення до грошей, дозволяють людині приймати відповідальні економічні та фінансові рішення, вживати заходи із належним рівнем компетентності та ведуть до поліпшення добробуту і підвищення якості життя.

Фінансова грамотність включає в себе глибокі знання механізмів роботи кредитних інструментів та використання ефективних фінансових інструментів, взаємодію з банками та кредитними організаціями, ефективні методи заощадження, права споживачів, розуміння взаємозв'язків між різними економічними процесами і подіями, тверезу оцінку економічного становища свого регіону і всієї країни.

Фінансова грамотність населення України складається зі здатності ефективного управління особистими фінансами, здійснення обліку витрат і доходів домогосподарства та короткострокове і довгострокове фінансове планування, уміння орієнтуватися в особовостях різноманітних фінансових продуктів та послуг, оптимізувати співвідношення між заощадженнями і споживанням, мати актуальну інформацію про ситуацію на фінансових ринках, приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг та усвідомлено нести відповідальність за такі рішення, компетентно планувати і здійснювати пенсійні накопичення.

У нинішніх умовах фінансова грамотність населення є важливою ознакою сучасного суспільства й багато в чому визначає якість життя його громадян. Надзвичайно актуальним на сьогодні є розробка і впровадження програм з підвищення фінансової грамотності населення, які є закріплені в чинному законодавстві багатьох країн і носять обов'язковий характер. Для досягнення мети, пов'язаної зі стратегічним напрямом підвищення рівня

фінансової грамотності населення, необхідно розробити і реалізувати комплекс заходів:

- привернення уваги щодо необхідності формування у кожного громадянина постійної потреби підвищення рівня своєї фінансової грамотності;

- проведення спеціалізованих заходів із фінансової грамотності, публічні інформаційно-консультаційні заходи для різних категорій слухачів (тренінги, лекції, семінари, конференції, майстер-класи тощо);

- формування у громадян нового типу мислення, що містить установки на активну економічну поведінку, відповідне їх фінансовим можливостям;

- організація системи фінансової освіти і освіти, що сприяє передачі знань і навичок фінансової грамотності всім категоріям населення України;

- реалізація єдиної інформаційної політики, що полягає у доведенні до громадськості повної та об'єктивної інформації про споживання фінансових послуг;

- створення спеціалізованого освітньо-пізнавального ресурсу навчального призначення з фінансових питань для населення;

- створення регіональних інформаційно-консультаційних центрів.

Отже, сталий розвиток економіки будь-якої держави залежить не лише від введення більш ефективних фінансових технологій, а й від того, наскільки населення країни має знання, бажання та можливості їх використовувати. Запропоновані заходи організаційного характеру допоможуть вивести на якісно новий рівень фінансової освіченості та фінансової грамотності громадян країни, що важливо в сучасних умовах глобального економічного простору.

#### Список використаних джерел:

1. Фінансова грамотність: підруч. /авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. Київ, 2014. 316 с.
2. Кізіма Т.О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник ТНЕУ*. 2012. №2. С. 64–71
3. Юрій С.І., Кізіма Т.О. Фінансова грамотність населення у діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. №2. С. 16–25.

## **ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ РОЗВИТКОМ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

*Якимчук А. Ю., д. е. н., професор,  
Національний університет водного господарства та  
природокористування, Україна,*

*Якимчук О. Ф., к. держ. упр., керівник групи  
розрахунків відділу бізнес-систем,*

*ТОВ «Рівненська обласна енергопостачальна компанія», Україна*

*Розглянуто перспективи удосконалення процесу формування бюджетів ОТГ у процесі децентралізаційної реформи. Досліджено зміни у бюджетному законодавстві. Проаналізовано основні показники бюджетів ОТГ.*

**Вступ.** Згідно Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р, передбачено формування законодавчої бази діяльності органів місцевого самоврядування й органів виконавчої влади на новій територіальній основі зі визначенням повноважень ОТГ і їхнього ресурсного забезпечення. Задля проведення децентралізаційної реформи прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і у 2015 розпочато процес формування спроможних й об'єднання територіальних громад. Для стимулювання громад до добровільного об'єднання, а також з метою забезпечення ресурсної бази бюджетів ОТГ з метою фінансування видаткових повноважень Бюджетним кодексом України визначено особливості формування бюджетів цих громад (ч. 4 ст. 67). Як наслідок реформи, ОТГ стали отримувати більше фінансових ресурсів у своє розпорядження й набули повноправного статусу господарюючого суб'єкта на своїй території.

Відомо, що, бюджети ОТГ мають міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Тобто, законом про державний бюджет на відповідний рік цим бюджетам затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів (базової дотації, медичної субвенції, освітньої субвенції, інших субвенцій і дотацій), якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів. Наприклад, на 2017 рік місцевим бюджетам, які мають взаємовідносини зі державним бюджетом, в тому числі бюджетам ОТГ, крім базової дотації, освітньої та медичної субвенцій, передбачено додаткову дотацію на здійснення переданих з державного бюджету видатків на утримання закладів охорони здоров'я і освіти та субвенцію на формування інфраструктури об'єднаних територіальних

громад. У 2016 році бюджетам ОТГ перераховано з державного бюджету 3,5 млрд грн. міжбюджетних трансфертів, в 2017 рік – 9,6 млрд гривень. Слід зауважити, що бюджети громад, які не об'єдналися, не отримують міжбюджетні трансферти із державного бюджету. Окрім того, до бюджетів ОТГ, крім доходів, що отримували бюджети до їх об'єднання, зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Раніше цей податок зараховувався до районного бюджету. За рахунок бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуються видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме: видатки на утримання закладів бюджетної сфери – охорони здоров'я, культури, освіти, фізичної культури й спорту, соціального захисту та соціального забезпечення.

Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. Дана система вирівнювання передбачає, що місцевим бюджетам за рівнем податкоспроможності (середні надходження на 1 жителя) нижче 0,9 середнього показника в Україні для підвищення рівня їх забезпеченості надається базова дотація (80 % суми, необхідної для досягнення показника 0,9). У 2016 році базову дотацію отримували 125 бюджетів ОТГ, у 2017 році – 293 бюджети. У разі, якщо рівень податкоспроможності бюджету ОТГ коливається в інтервалі 0,9–1,1 середнього показника в Україні, тоді горизонтальне вирівнювання податкоспроможності не здійснюється.

Понад 40 бюджетів об'єднаних територіальних нині ризикують не перейти на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом у 2020 році. Серед основних причин є невідповідність перспективним планам формування територій громад областей. Наслідки такої ситуації можуть бути невтішними. Саме тому Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ звернулося до обласних державних адміністрацій з проханням переглянути перспективні плани й усунути причини, що перешкоджають громадам перейти на прямі міжбюджетні відносини.

У зв'язку з тим, що окремі об'єднані територіальні громади не передбачені перспективними планами формування територій громад областей, існує загроза неврахування даних бюджетів таких громад у переліку місцевих бюджетів, які у 2020 році матимуть взаємовідносини з державним бюджетом та яким мають бути передбачені відповідні трансферти. Звісно, все це негативно позначиться на бюджетному фінансуванні соціальної сфери. Тому лишається сподіватися, що обласні державні адміністрації якнайшвидше вирішать це питання, адже зараз Мінфін формує проект Державного бюджету на 2020 рік. Перехід на прямі міжбюджетні відносини є важливим елементом повноцінного господарювання ОТГ. Вирішити це питання – в інтересах не тільки громад, але й регіонів. Ті громади, які створилися згідно чинного законодавства, мають бути внесені в перспективні плани областей. Також

необхідно, щоб і ОТГ проявили активну позицію і розпочали діалог з відповідними обласними державними адміністраціями й радами.

Верховна Рада України схвалила в другому читанні законопроект № 3614, яким передбачається невтручання районів до бюджетів громад. За закон проголосувало 287 нардепів Верховної Ради України. Згідно з цим документом, всі 1470 територіальних громад перейдуть на прямі міжбюджетні відносини зі державним бюджетом з січня 2021 року. А це означає, що сільські, селищні, міські бюджети не будуть залежати від району, як це було раніше. Окрім того у травні 2020 р. Президентом України підписано проект закону № 2653 «Про внесення змін до закону «Про місцеве самоврядування в Україні», яким Кабінет міністрів України уповноважили визначати адміністративні центри обласних територіальних громад.

Аби створити належну ресурсну базу для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на новій територіальній основі запроваджується єдиний уніфікований підхід до визначення складу доходів й видатків бюджетів місцевого самоврядування, незалежно від статусу населеного пункту (селище, село, місто районного, обласного значення тощо та їх об'єднання), зокрема, розширивши склад їх доходів за рахунок доходів, які закріплені нині за районними бюджетами, а також у зв'язку із цим визначити окремо склад доходів і видатків для бюджетів місцевого самоврядування (бюджетів територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань) та районних бюджетів. Даний закон націлений на формування незалежності ОТГ, тобто органи влади районного рівня не матимуть на них ні адміністративного, ні фінансового впливу. Після прийняття законопроекту за бюджетами громад закріпиться 60% податку з доходів фізичних осіб (ПДФО), що значно посилить фінансову автономію кожної ОТГ.

**Висновки.** Фінансова автономія ОТГ є частиною стратегічного розвитку територій у процесі децентралізації влади. Вона дозволить реалізувати принципово новий підхід до планування й управління економічним розвитком ОТГ. Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. А це означає, що сільські, селищні, міські бюджети не будуть залежати від району, як це було раніше. Найважливіші перспективи й особливості такої фінансової незалежності – це забезпечення й реалізація інтересів територіальної громади, всебічний і системний підхід до вирішення проблем сталого розвитку, соціального й інфраструктурного забезпечення ОТГ. Залучені в результаті децентралізації фінансові ресурси надають органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку своїх територій, створення сучасної транспортної, медичної, освітньої, житлово-комунальної інфраструктури.



Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. – Режим доступу до джерела : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Ткачук А. Ф. (2016). Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Василь Кашевський, Петро Мавко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 96 с.

## **ГЕШТАЛЬТ ЯК СИМВОЛ ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я ТА ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

*Яндюк Ю. Л., магістрант,  
Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент,  
Поліський національний університет, Україна*

Просторово-часова форма слова виражає не тільки його символічно-лінгвістичну складову, але енергетико-інформаційну, на основі космічних законів будови систем. Вживання певних слів-символів визначає свідомість і розвиток суспільства. Рівень сприйняття навколишнього середовища визначається психічним, культурним та історичним рівнем розвитку суспільства як системи. Будучи цілісним, взаємопов'язаним і взаємообумовленим, підтримує і визначальним за рахунок складових комплексом слово-символ і їх сукупність процесів, що протікають в суспільстві. Проявляються якості будуються від нижчого до вищого по щаблях еволюції, формуючи повний спектр енергій конкретного типу, що відображається на типах слів-символів, що вживаються суспільством. При цьому енергії різних типів ніколи не змішуються, а будують конкретну функцію на основі правил життєдіяльності, природної кмітливості і матриці законів розвитку суспільства.

Розвиток різних націй формує свій неповторний енергоінформаційний базис, накопичуючи знання конкретного народу, його історико-культурну спадщину, що знаходить своє відображення як в народній, так і авторській творчості, висловлюючись в символічно-містичній формі, доносячи знання століть і, змінюючись в процесі еволюції, забезпечує розвиток на подальші періоди. Наслідки таких перетворень мають якісну основу-почуття-символ освіти, сприйняття, які за своєю суттю є гештальтами (образами), – високорозвиненими структурами свідомості, які прагнуть до завершеності, єдності, простоті, правильності, симетрії, чіткості як в горизонтальному (в порівнянні з подібними), так і вертикальному (по наростанню потенціалу) своєму прояві. Останнє проявляється в загальній цілісності свідомості, чіткості обрисів, що становить «орнамент» мови, що розподіляє акценти і ступінь важливості, центруючи розвиток окремої особистості, через Символи формуючи домінуючий тип мислення, що еволюційно відображається на становленні простору і змін в ньому. Символьний вираз, наприклад, як це часто проявляється в PR-технологія, системі образного мислення, акордно поєднуючи точки біфуркації усвідомлює егрегор відповідного рангу. Такими символами стали поняття, відображені в народному епосі «все геніальне – просто», принцип «золотого перетину», «все у всьому» тощо, що задають просторову вісь, що повертає до розвитку і через поняття відтворювати з несвідомого свідоме.

Практична реалізація вказаного підходу представлена в умовах організованих на пострадянському просторі родових садибах та родових

поселеннях, які сповідують образ «гармонії людини та Природи», формування осередку Малої Батьківщини як запоруки здоров'я нації. Хтось вважає своєю Батьківщиною країну, в якій він народився, інший область, третій – населений пункт, а дехто конкретне місце на Землі, де жили його пращури, сіяли та збирали врожай, народжувалися та вмирили. В цьому місці все є рідне, нагадує про Рід: вишита бабусею сорочка, закладений прадідом гай... Від всього цього віє доброю пам'яттю та енергією Любові. В кожній людині має бути Батьківщина. Але не абстрактна, як межі держави, які можуть змінюватися. Людині потрібне справжнє коріння, яке пов'яже його із Землею, допомагає відчутти зв'язок з усім суцям у Всесвіті: Землею, іншими планетами, природою, пращурами, всіма людьми, Богом...

Людина без Природи, без роду, без зв'язку з Землею й іншими планетами, з Богом не може жити. Коли такий зв'язок розривається, людина вмирає. Тільки за наявності таких зв'язків Людина росте та розвивається, тоді вона є цілісною, у щасті (є частиною цілого). Тоді вона отримує живлення від усього й зцілюється. Рід є найголовнішим в розумінні сутності та ролі Родового помістя. Зростаючи, стаючи самостійними, ми вже не потребуємо батьківської опіки, та приходить час розуміння того, що все одно не вистачає батьківської енергії, яку відчували у дитинстві, адже її ніщо не замінить. Й батьки не можуть замінити бабусю й дідуся для своїх дітей. В разі розривання зв'язку з батьками руйнуються зв'язки з прабатьками, з усім своїм родом й Творцем. Зберігаючи зв'язок поколінь ми отримуємо їх Любов, маємо підтримку та спадок наших пращурів та Бога. Більшість з нас зростали в містах, де природа перестала бути середовищем проживання, а залишилася лише місцем для відпочинку. Бетон та асфальт не випромінюють корисної для людини енергії, тоді як кожне дерево, кожна квітка – випромінюють цілющу енергію буття. Тому в місті людина частіше хворіє, енергії життя в ній менше.

Родова садиба – це конкретне місце на планеті, де людина народилася, живе й пов'язана з усім суцям. Це місце, де в Любові відбулося зачаття, де дитину народили та виховали. Це місце, де сформовано простір поколіннями предків – висаджено родове дерево, сад, ліс, збудовано дім, де в кожній живій істоті або предметі розчинена енергія Любові. Це місце дарує цілющі плоди для живлення тіла та душі, що прискорюють думку. Родове помістя оберігає від негативних енергій, примножує позитивні та оберігає Любов. Це місце, де народжуються діти, які будуть пам'ятати про те, як жили їхні пращури, бо в усьому навколо будуть бачити нетлінні образи та добру пам'ять, адже деякі дерева живуть сотні років. Таким чином зберігається зв'язок з предками, Природою, Землею, Творцем. Враховуючи те, що все живе – це матеріалізовані думки Бога, то спілкуючись з Його живими творіннями, розуміючи їх, ми спілкуємося з думками Творця, поступово розуміючи Його задум, наближаючись до Нього.

На матеріальному плані буття Родове помістя – це ділянка землі розміром 1 га, на якій людина власними руками висаджує ліс, сад, живу огорожу, копає ставок, криницю, зводить будинок, альтанку, лазню, облаштовують місця відпочинку, пасіку, саджають город. В Родовому помісті створюється простір Любові, де гармонійно поєднуються інтереси Людини, розкриваються її творчі таланти, здоровішим стає тіло, народжуються діти, формуються добробут та добросусідські відносини з мешканцями Родового поселення, відтворюється інфраструктура для виробництва, освіти, виховання, відпочинку та зустрічей. Земельна ділянка розміром 1 га дозволяє створити самовідновлювану та самодостатню екосистему, що в повній мірі спроможна забезпечити родину, що на ній проживає, всім необхідним.

Проектом Закону України «Про Родові садиби та Родові поселення» земля, що надається для облаштування Родового помістя, має надаватися кожному бажаному того, повнолітньому громадянину України безкоштовно, в довічне використання, без права продажу з правом передачі тільки у спадок. Земля, вирощені на ній продукти не оподатковуються. До поселенців державою висувається вимога засадити не менше 0,3-0,5 га неплодовими деревами та дотримуватись екологічного законодавства. В Родовому поселенні як просторі, що об'єднує Роди, створюються передумови для будівництва доріг, шкіл, магазинів, облаштування спільних територій для занять спортом, відпочинку, формування засад діяльності територіальних громад та місцевого самоврядування, проведення свят, збереження національних обрядів і традицій, культурного спілкування, закладення нових традицій. В Родовому поселенні діяльність є більш свідомою в силу того, що його мешканці є однодумцями, тому задуми реалізуються за щасливого образу життя родин та, як наслідок, створення нової цивілізації. Майбутнє за країною, де кожна сім'я свідомо живе та створює свій простір Любові, перетворюючи свою ділянку землі у квітучий сад й розміщуючи свій Рід у здоровий та щасливий простір.

В Україні налічується близько 100 родових поселень, що ведуть господарську та життєдіяльність на засадах природної доцільності (за принципами органічного землеробства, безвідходної життєдіяльності, в тому числі з використанням відновлюваних джерел енергії та впровадження біоадекватних методик освіти та виховання). Вирішення енергетичних питань відбувається завдяки запровадженню сонячних батарей, вітрових та водних генераторів, біогазу, а також з використанням інших видів альтернативних джерел енергії. Базова задача щодо висадки не менш, ніж на третині площі неплодових дерев забезпечує поселенців будівельним матеріалом, а сухостою під час обслуговування території вистачає для опалювання та приготування їжі.

Життя на природі дозволяє відновлювати здоров'я за рахунок природного екологічного харчування, вирощеного власними руками.

Наявність джерел з чистою водою, свіже повітря, лікарські рослини, гриби та ягоди, що зростають поруч сповнюють людину життєдайною енергією. Фізична активність, можливість жити у власному ритмі, не відчуваючи впливу великих міст реалізує творчий потенціал особистості й здатність робити більше за коротший проміжок часу. Організація власного життя сприяє можливості відновлювати сили, а раціональні прийоми праці – не дозволяють втомлюватися. Життя на власній ділянці землі, на своїй Малій Батьківщині додає сил. Світова практика доводить, що довгожителі живуть подалі від великих промислових центрів. Такі особистості є працелюбними та оптимістичними, що реалізуються під час занять улюбленою справою.

Земля має здатність впливати на людину, що на ній працює в оздоровчому, світоглядному та рекреаційному значенні, в той же час вона активно реагує на потреби людини, її наміри та побажання. Життя на землі – це можливість бути здоровим й жити в добробуті. Свого часу саме дачне будівництво знизило соціальну напруженість, сформувало засади суспільної самозайнятості, полегшило можливість вирішення питань продовольчої та економічної безпеки як окремих громадян, так і цілих родин. За статистикою, на 2% територій проживає 30% населення, що у власних домогосподарствах виробляє від 60 до 90% продукції. Це, головним чином, овочева та тваринницька продукція, фрукти, ягоди, горіхи тощо. За відсутності дотацій, субвенцій та лобювання інтересів на законодавчому рівні відбувається становлення приватного сектору, в тому числі й через повернення міських жителів до проживання в сільській місцевості, господарювання в літній період чи на вихідні. Головною умовою до таких осіб з боку держави має стати дотримання екологічного законодавства, та сприяння висадці дерев на 3050% території. Досвід США кінця XVIII ст. засвідчив стійкість таких садіб до зовнішніх негативних чинників та здатність до відновлення природного та ресурсного потенціалу території, в тому числі з позицій вирішення демографічної ситуації. Розквіт країни пов'язаний, передусім, з відновленням національної історико-культурної спадщини, підвищення ролі й значення родин, шанобливого ставлення до землі.

Творча складова та відповідальність за себе, свою родину, Малу Батьківщину спонукають до активної зайнятості та самозайнятості. Мешканці Родових поселень – це переважно молоді люди (середній вік 35 років), що мають переважно вищу освіту та широкий світогляд, займаються фізичним та духовним розвитком, відроджують національну історико-культурну спадщину, зокрема ремесла, обрядові свята тощо. Практика господарювання в Родових поселеннях налічує понад 150 напрямів та видів діяльності. Серед яких природні види діяльності (вирощування фруктів, овочів, грибів, зернових культур, тепличне господарство, насінництво та вирощування саджанців, квітництво, вирощування декоративних та лікарських рослин, всі види тваринництва, в

тому числі рибництво та племінна справа, а також лісівництво), переробка, консервування та зберігання продуктів харчування; види діяльності, пов'язані з інформаційними технологіями, наукова діяльність (наукові дослідження в землеробстві та тваринництві, розробка біотехнологій, альтернативних джерел енергії, поширення соціальних знань, лекції, консультації), мистецтво, народні ремесла, видавнича діяльність, медицина, спорт, освіта, будівництво (в тому числі екологічного з природних місцевих матеріалів, зокрема виробництво та будівництво з саману), малі виробництва (в тому числі сфера послуг, – ландшафтний дизайн, зелений та сільський туризм, рекреаційна діяльність), транспортне господарство (перевезення вантажів та мешканців, послуги спецтранспорту та кур'єрської доставки, будівництво та чищення доріг, організація екологічного транспорту), споживча кооперація тощо. Цей перелік не є вичерпним, адже життя розкриває нові можливості та підходи до розвитку. В цьому випадку дуже вигідно об'єднуватися в територіальні громади та формувати середовище власного розвитку. Досвід КНР підказує можливість впровадження наукомістких та високотехнологічних інноваційних виробництв на сільських територіях внаслідок високого рівня кваліфікації та свідомості мешканців родових поселень. Використання місцевих матеріалів, зокрема глини, в побуті є економічного та екологічно доцільним. Відомо, що вібрації глини відповідають вібраціям здорової людини, тому той, хто споживає їжу з глиняного посуду, живе в саманному будинку тощо, оздоровлює свій організм. Використання місцевих матеріалів та інших ресурсів знижує логістичні витрати, сприяє підтримці місцевих виробництв і, як наслідок, розвитку територій, розширення їх потенціалу. Технології технокрастичного світу навпаки сприяють зниженню природно-ресурсного потенціалу й виснаженню територій. Зокрема світовий досвід дальності ТНК, агрохолдингів засвідчив зниження родючості ґрунтів, зменшення окупності добрив врожаєм, підвищення техногенного навантаження на природне середовище. Й навпаки, природодоцільна діяльність людини, зокрема землеробство без обертання пласта дозволяє підвищити вміст гумусу в ґрунті та відновити його водно-повітряний баланс, а багатоманіття видів флори й фауни формує засади для прояву ефекту синергії внаслідок системної взаємодії. Світова практика органічного землеробства і пермакультурного дизайну (М. Фукуока, З. Хольцер, Б. Молісон, І. Овсінський, М. Курдюмов та ін.) яскраво ілюструють перспективи таких підходів у напрямі вирощування врожаїв, зниження трудомісткості робіт, підвищення врожайності та поживності продукції, а також збільшенням гумусового шару ґрунту, відновленням його водно-повітряного балансу.

В межах родових поселень активно вирішується питання освіти й виховання головним чином за рахунок впровадження біоадекватної методики (ноосферної освіти), а також відновлення роботи шкіл внаслідок

підвищення рівня народжуваності в сільській місцевості, будівництва доріг, шкіл, дошкільних дитячих закладів, творчих майстерень, закладів культури та мистецтва. Мешканцями поселень вирішуються питання розвитку сільських територій з позицій гасіння пожеж, облаштування цвинтарів та доріг, будують школи та будинки творчості, відновлюють роботу закладів культури та мистецтва тощо. Реалізація цих та інших задач здійснюється на засадах самофінансування (щомісячні внески в фонд громади, обов'язкової трудової участі, діяльності ініціативних груп). Наприклад, спільні громадські роботи по 4 години 12 разів на рік групою з 20 чоловік дозволяє відбудувати декілька інфраструктурних об'єктів в поселенні, організувати фестиваль та забезпечити діяльність виробничої структури в достатній для суспільних потреб кількості. Співпраця в межах родів відроджує родову пам'ять як окремих сімей, так і народу, що сприяє недопущенню викривлень в його історії внаслідок передачі від одного покоління до іншого, – з першоджерела, від свідка подій.

Список використаних джерел:

1. Yakobchuk, V., Khodakovsky, Y., Heimerl, O., Plotnikova, M. Alternative imperatives of the decentralized societies activities. *Scientific Horizons*, 2020. Vol. 04 (89). P. 15–26
2. Войтенко А. Б., Ходаківський Є.І., Плотнікова М. Ф. Інноваційно-комунікативно-інвестиційні технології розвитку територіальних громад. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 55(1). С. 21–26.
3. Khodakovsky, Y., Prysiazhniuk, O., Plotnikova, M., Buluy, O. Innovation and investment bases of management decisions in entrepreneurship. *Scientific Horizons*, 2020. Vol. 08(93). P 21–30.
4. Yakobchuk V., Plotniova M. Blockchain As A Technology Administration Of Family Homestead Settlements. *Proceedings of the 9th International Scientific Conference Rural Development 2019 / by prof. Asta Raupelienė (ed.)* doi: <http://doi.org/10.15544/RD.2019.083>. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/rd/article/view/574/860>
5. Prysiazhniuk O., Plotnikova M., Buluy O., Yakobchuk V. Reurbanization As A Solution Of Socio-Environmental And Economic Problems. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 42(1). P. 41–50. doi: <https://doi.org/10.15544/mts.2020.05>
6. Shvets, T., Plotnikova, M.; Prysiazhniuk, O., Kostyuk, L. Administrative and innovational aproches in social and business capital formation in the context of decentralization. *Agricultural And Resource Economics-International Scientific E-Journal*. 2019. Vol. 5(3). P. 152–170.

## СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

### ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

*Авербух Г. М., аспірант,*

*Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Тривалий час розвиток механізмів управління персоналом у системі публічної служби гальмувався використанням застарілих методів менеджменту. Однак, прийняті останнім часом законодавчі та інші правові акти, активізація публічних інституцій, а також європеїзація публічної служби свідчать, що Україна перейшла до етапу розвитку механізмів управління персоналом у системі публічної служби на демократичних засадах управління персоналом. Наукові аспекти проблематики управління персоналом у системі публічної служби висвітлювались у працях В. Гончаренка, В. Лугового, І. Пахомова, Т. Пахомової, Ю. Старилова, М. Цвіка (організаційно-правові аспекти), В. Олуйка, В. Малиновського, С. Сergyна, О. Пархоменко-Куцевіл (управлінські аспекти). Недостатність розробок у фаховій літературі та практиці питань розвитку механізмів публічного управління потребує подальших досліджень.

**Основний матеріал.** Використання інновацій в органах публічної влади свідчать про наближення до управління персоналом, який використовується в управлінні. Тобто управління персоналом запроваджується не тільки для контролю за формальними показниками та виконання статистики, а й для оцінювання ефективності діяльності персоналу публічної служби. При цьому управління персоналом у системі публічної служби має декілька важливих механізмів: етичний, правовий, фінансовий, технологічний. Перший механізм – етичний. Це найболючіше питання контролю працівників, яке полягає в недоторканності їхнього приватного життя. Адже контроль працівників часто перебуває в конфлікті з особистим життям працівників [1, с. 16]. Контроль, як правило, є способом збору інформації не тільки про діяльність, пов'язану з роботою, але й з особистим життям працівника. Контроль на робочому місці може викликати протистояння між роботодавцями і працівниками, тому що обидві сторони намагаються захистити особисті інтереси. Працівники хочуть зберегти конфіденційність, у той час як роботодавці хочуть забезпечити раціональне та ефективне використання ресурсів компанії за призначенням.

З погляду етики зрозуміло, що управління персоналом повинен бути предметом врегулювання. Діючі закони та стандарти забезпечують кілька керівних принципів для регулювання контролю персоналу. У будь-якому



випадку компанії можуть підтримувати політику етичного механізму, уникаючи дискримінації працівників [2]. Працівник повинен розуміти, що від нього очікують, а роботодавець повинен встановити правила, які прописуються в положеннях політики тієї чи іншої організації. Задля цього необхідно: чітко визначити політику організації (у відповідному документі), досягти усвідомлення працівниками організаційної політики, дотримуватися дисциплінарних рекомендацій, урівноважити вимоги.

Ключ до ефективної політики – це послідовне дотримання реалістичного плану, який враховує всі деталі діяльності на робочому місці. Хороша політика повинна враховувати такі компоненти: Накладення обмежень на користування мережею Інтернет і електронною поштою. Політика повинна включати конкретні обмеження, що стосуються змісту електронних повідомлень, а саме заборонити повідомлення, які є наклепницькими, образливими, недостойними, непристойними, сексуально орієнтованими, загрозливими. Успішна політика повинна передбачати процедури раннього повідомлення керівництва про порушення використання колегами електронної пошти та мережі Інтернет. Інформування працівників про основні положення політики організації за допомогою таких способів: інструкції (положення, посібник) про контроль. У них повинно зазначатися, з якою метою працедавець застосовує контроль, розтлумачуватися сутність механізму. Працівник повинен знати, що його телефонні розмови, електронна пошта тощо можуть перевірятися; інші письмові повідомлення. Внутрішньо організаційні меморандуми або роздатки працівникам можуть підтвердити політику, що міститься в інструкціях (довіднику). Наприклад, щорічні роздатки гарантуватимуть, що працівники ознайомлені з основними вимогами механізму (адже інструкцію, положення, посібник читають не всі); розсипки (відправлення повідомлень) – публікація політики механізму на дошках оголошень або місцях скупчення працівників; підписані угоди – угоди, які потрібно підписати працівнику, наприклад «Угода про конфіденційність». Підпис працівника є згодою на здійснення контролю роботодавцем за умови, що контроль відбувається за процедурами, прописаними в договорі; зустрічі з працівниками. Для того щоб знизити рівень занепокоєння персоналу щодо механізму та інформувати про відповідну політику, роботодавець може проводити зустрічі з працівниками, де працівники можуть ставити запитання.

Другий механізм управління персоналом – правовий. Ефективне управління державною службою передбачає вдосконалення законодавства щодо проведення єдиної політики у сфері публічної служби, де засобом вдосконалення цього виду управління є проведення механізму ефективності діяльності державних органів та їх посадових осіб на основі систематичного комплексного аналізу результатів їх діяльності.

Нормативно-правове підґрунтя для проведення управління персоналом в Україні розмежовує контроль кадрових відомостей та контроль оцінки професійної діяльності (що також є кадровим контролем). Перший вид механізму має законодавчі засади, які вироблялися тривалий час. Вони беруть свій початок майже від запровадження інституту публічної служби в Україні, починаючи з 1993 р. Другий вид механізму відображений у законодавстві не конкретно та дуже фрагментарно, що спричинено в основному складністю надання оцінки професійної діяльності, починаючи від об'єкта та суб'єкта оцінювання, критеріїв та показників ефективності.

Третій механізм управління персоналом – фінансовий. Від припинення недобросовісних та неетичних дій працівника, який краде час і гроші організації, до переформатування невігідних для організації процесів – ось мета механізму, який у цьому випадку дозволяє нарощувати фінансові доходи від невеликих інвестицій [3].

Четвертий, останній, механізм управління персоналом – технологічний. Існують сотні програмних рішень (безкоштовних і багатовартісних), щоб стежити за діяльністю працівників. Компанії, які виробляють прилади для контролю за працівниками, мають на меті зупинити вплив конфіденційної інформації, припинити порушення законів, політики організації [3, с. 45 – 46], посилити юридичну відповідальність, а також контролювати і відновлювати втрачені важливі повідомлення.

**Висновки та пропозиції.** Отже, механізмами управління персоналом у системі публічної служби є всі важелі, методи та стимули, за допомогою яких, власне, і реалізується управління персоналом, тобто все те, завдяки чому процес управління персоналом стає дійсно процесом та має практичне втілення: добір та розстановка кадрів, підвищення кваліфікації та всі інші види професійного навчання, управління персоналом, оцінювання, мотивація тощо. Механізми управління персоналом розподіляються на етичні, правові, фінансові та технологічні.

Список використаних джерел:

1. Amsler, G., Findley, H., and Ingram, E. (2011, January 1). Performance Monitoring: Guidance for the Modern Workplace. Supervision, p. 16.
2. Burks, F. (2010). Ethical Issues & Employer Monitoring Internet Usage. In Chron.com. Retrieved from <http://www.bmj.com/content/323/7321/1103.short>.
3. Yerby, J. (2013). Legal and ethical issues of employee monitoring. A Publication of the International Institute for Applied Knowledge Management. Journal of Applied Knowledge Management, 1 (2), 45–46.

## **ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГЛОМЕРАЦІЙ УРБОРУРАЛЬНОГО ТИПУ**

*Анісімов В. М., молодший науковий співробітник,  
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку  
Національної академії наук України», Україна*

*Розглядаються проблемні питання пов'язані з нинішнім етапом реформи адміністративно-територіального устрою України з урахуванням відповідного світового досвіду. Визначаються перспективні напрями можливого подальшого розвитку цієї реформи, в тому числі у зв'язку з існуючими проблемами агломерацій урбурурального типу.*

Ухвалене парламентською постановою рішення про укрупнення районів [1], ознаменувало новий етап реформи адміністративно-територіального устрою України розпочатого укрупненням адміністративно-територіальних одиниць низового рівня, що вочевидь буде мати далекосяжні наслідки для подальшого формування механізмів управління розвитком територій та для нашої країни загалом. Проте, як видається, надзвичайна важливість та неординарність цього рішення, а також потужність впливу наслідків його реалізації на суспільне життя в нашій державі, до кінця не усвідомлюється ні тими, хто його безпосередньо ухвалював на вищих щаблях державної влади, ні тими, кому доведеться втілювати його в життя на нижчих владних ланках. Вказана реформа адміністративно-територіального устрою проводиться в тому форматі, в якому в сучасний трансформаційний період в Україні здійснюються практично всі реформи, а саме в допоки незмінюваних традиціях попередньої жорстко централізованої командно-адміністративної системи, коли спущені зверху рішення мають здійснюватись не беручи до уваги інтереси тих, хто живе та працює безпосередньо на місцях. Це видається особливо неприйнятним, адже нинішнє укрупнення адміністративно-територіальних одиниць формально подається, як важливий захід з децентралізації, тобто відмови від досі практикованих вищою владою держави, командних методів управління територіями. Надмірне покладання на вказані методи не сприяє зваженим підходам щодо реалізації ініційованих з центру рішень та всебічній оцінці їх можливих наслідків. Показово, що в центрі жодному суб'єкту влади чи обслуговуючим їх науково-дослідницьким організаціям не цікаві настрої громадян щодо укрупнення районів. Так, немає інформації про жодне опитування стосовно цього. Але достатньо побувати в будь-якому запланованому до ліквідації районі та поспілкуватись на зазначену тему з проживаючими там громадянами, щоб одразу зрозуміти їх однозначно негативне ставлення до цього. Вказані суспільні настрої безперечно

засвідчують наявність певних загроз соціальної безпеці в разі проведення означеної адміністративно-територіальної реформи. Тому видається нагальним завдання глибокого вивчення питання реформування адміністративно-територіального устрою України, беручи до уваги відповідний світовий досвід.

Адміністративно-територіальний устрій загалом є вельми консервативною інституцією, що в переважній більшості найрозвиненіших країн світу не змінюється століттями. Це обумовлено зокрема тим, що кордони адміністративно-територіальних одиниць водночас обмежують виборчі округи та визначають локалізацію місцевих відділень загальнонаціональних політичних сил [2, с. 182]. Ще більш важливим є те, що адміністративно-територіальний устрій являє собою основу формування соціального капіталу, тобто різноманітних взаємозв'язків між членами суспільства. І ці зв'язки напрацьовуються протягом не одного покоління. Власне цивілізовані країни і є цивілізованими внаслідок того, що в них сформовано розвинений соціальний капітал. Однак якщо мережа адміністративно-територіальних одиниць змінюється, тоді більшість міжлюдських стосунків як на особистісному, так і на організаційному рівні буде деформовано чи навіть втрачено, а відтак буде втрачено чи значно послаблено й соціальний капітал країни. Відповідно, реформи адміністративно-територіального устрою є ознакою країн з малопотужним нерозвиненим соціальним капіталом, що загалом є недостатньо розвиненими в соціально-економічному плані. Це перш за все постколоніальні країни, які нещодавно звільнилися від іноземного панування. Поряд із тим, серед європейських країн має місце нестабільність адміністративно-територіального устрою, тобто його періодичні зміни, в тих країнах, які порівняно недавно – протягом останніх сто років зазнавали істотних змін своїх національних кордонів та території, як наприклад: Польща, Болгарія, Греція. Але і в названих країнах зміни мережі адміністративно-територіальних одиниць не були надто радикальними і мали спрямування не обов'язково на їх укрупнення, а також і на розукрупнення (що є менш руйнівним для наявного в територіальній спільноті соціального капіталу) та могли здійснюватись протягом достатньо тривалого часу.

В цьому аспекті цілком закономірним є те, що Україні, яка в своїй нещодавній історії, пережила значні зміни кордонів, також притаманний нестабільний адміністративно-територіальний устрій. Його сучасна мережа сформувалась внаслідок цілого ряду реформуваних здійснюваних від початку 1930-х до другої половини 1960-х років [3, с. 37-38]. Причому зазначені реформування відбувалися циклічно – від укрупнення до розукрупнення. Однак у зв'язку із цим виявляється закономірність: після нового циклу розукрупнення кількість районів знову збільшується, але не досягає тієї кількості, що була раніше. Вказана закономірність має об'єктивні підстави у зменшенні числа населення, і насамперед сільського.

До речі, в тих європейських країнах, де чисельність населення, як і в Україні, зменшується може відбутись відповідне зменшення кількості членів парламенту, оскільки зменшилась кількість громадян яких вони представляють. Натомість в Україні кількість центральних владних установ та розміри їх штатів лише збільшується. Також з міжнародного досвіду стає очевидним, що ніде в світі немає територіальної організації суспільства побудованої на механічному дотриманні принципу однаковості всіх адміністративно-територіальних одиниць за розмірами територій та чисельністю населення, що можуть суттєво різнитись [2, с. 182-183]. Натомість в Україні фактично єдиною підставою для запланованої зміни мережі адміністративно-територіальних утворень проголошується нерівномірність числа їх населення [4]. Також при цьому очевидно є мета економії на адміністративному апараті низового рівня.

Але радикальне – більш ніж утричі, зменшення кількості районів з 490 до 129 [4] безперечно буде мати наслідком відчутне погіршення територіальної доступності населення (насамперед сільського) до отримання соціальних і адміністративних послуг. У сучасних вітчизняних умовах, коли механізми управління розвитком територій фактично залишаються побудованими на жорсткій централізованій основі, позбавлення населеного пункту адміністративного статусу означає його автоматичне приречення на занепад. Адже українські реалії є надзвичайно далекими від справжньої децентралізації, яка існує, наприклад, в США, де, як правило маленькі містечка, а не величезні мегаполіси є адміністративними центрами штатів. Тож не дивно, що плани про переоблаштування адміністративно-територіального устрою нашої держави вже призвели до перекриття доріг протестуючими проти цього громадянами майже в кожній області [5]. І треба очікувати подальшого наростання напруженості в суспільстві. Адже укрупнення районів напевне спочатку дезорганізує владні верстви на місцях, але потім сконсолідує їх у відстоюванні місцевих інтересів перед центральною владою, яка в сучасних умовах виглядає набагато слабшою, ніж раніше і тому може піти на демонтаж залишеної з минулих часів централізованих адміністративно-командних механізмів територіального управління, що може означати початок формування в Україні місцевого самоврядування з фінансовою базою відповідною вимогам забезпечення виконання завдань з підтримання повсякденної життєдіяльності проживаючих на певних територіях громадян. Навіть якщо події розвиватимуться за іншими сценаріями, можливо, виходячи з вітчизняного досвіду реформування адміністративно-територіального устрою, припустити його певну корекцію в напрямку певного збільшення кількості районів, як це бувало раніше.

Таким чином, якщо взяти до уваги те, що зміна мережі адміністративно-територіальних одиниць стосується повсякденної життєдіяльності практично кожного громадянина, вона не буває здійснюваною одномоментно, а триває певний період протягом якого

корегуються як кордони новостворених одиниць, так і їх кількість; принаймні про це свідчить увесь попередній досвід проведення в Україні таких реформ. І в разі якщо заплановане укрупнення районів запустить процеси подальших реформ адміністративно-територіального устрою в Україні доцільно було б розглянути перспективи створення в його складі адміністративно-територіальних одиниць на базі агломерацій. Загалом агломерації як форма розселення зараз стрімко зростають в усьому світі, що при їх стихійному некерованому розвитку породжує цілий ряд суспільно-економічних проблем. . В Україні агломерації набувають характеру урбуруральних, тобто таких які об'єднують і міські і сільські поселення. В зв'язку із чим виникає ряд гострих проблем, зокрема щодо місць зайнятості громадян та сплати ними податків і отримання соціальних благ, в тому числі спільного користування. Адже локалізація цих місць в умовах агломерацій з притаманною для них маятниковою міграцією населення зазвичай різниться. Також серед нагальних проблем агломерацій урбурурального типу можливо назвати проблему забезпечення прав власності селян на земельні ділянки місцевої громади навколо великих міст, що привертають увагу різноманітних приватних забудовників. Як видається, послугувати вирішенню цих та інших проблем могло б утворення на основі агломерації урбурурального типу єдиної адміністративно-територіальної одиниці. При цьому можливо взяти до уваги досвід деяких розвинених країн: наприклад, в США існують уряди агломерацій. В Україні утворення окремої адміністративно-територіальної одиниці на базі агломерації урбурурального типу найбільш перспективним видається здійснити в столичному регіоні.

#### Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» № 807-ІХ від 17.07.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#n168>
2. Анимица Е.Г., Тертыйшный А.Т. Основы местного самоуправления. М.: ИНФРА-М, 2000. 208 с.
3. Малько Ю. Реформування адміністративно-територіального устрою України і його вплив на державне управління сільським розвитком у XX-XXI століттях. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Випуск 1(32). С. 35-41. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017\\_01\(32\)/7.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01(32)/7.pdf)
4. Місцеві вибори відбудуться за новим адміністративно-територіальним поділом. *Голос України*. 2020. № 95(7352). 13 червня. С. 2. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/331917>
5. Панчишин Р. Багаторічний процес зміни життя в країні. *Голос України*. 2020. № 95(7352). 13 червня. С. 4. URL: <http://www.golos.com.ua/article/331884>

## **СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК БІЗНЕС-МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

*Войналович А. М.\* , магістрант,  
Миколаївський національний аграрний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Українське село як специфічна категорія характеризується традиційно низьким рівнем якості життя, демографічно складною ситуацією через процес урбанізації та, як наслідок, постійною трансформацією соціально-економічних відносин. Так, це змушує його мешканців шукати нетрадиційні способи здійснення аграрного бізнесу для підвищення власного рівня добробуту. Одним з перспективних та відносно нових видів підприємницької діяльності постає сільський зелений туризм. Останнім часом саме зелений туризм розглядається багатьма вченими та економістами як пріоритетний вид зайнятості, що дозволить підвищити зайнятість сільського населення та збільшити їх доходи. Теоретичні, методичні та практичні аспекти становлення і розвитку сільського туризму в Україні висвітлені у роботах В. Бірковича, С.Боттрила, О. Виноградова, В. Гловацької, Ю. Зінько, А. Зінченко, С.Ілляшенко, В. Кифяк, Н. Кудли, Н. Липчук, А. Сердюка, М.Рутинського та ін. Проте, незважаючи на значну популяризацію такого виду діяльності у світі та перейняття зарубіжного досвіду, в національній економіці використання зеленого туризму як інструменту вирішення соціально-економічних проблем українського села потребує подальших наукових досліджень.

**Виклад основного матеріалу.** Трансформація ринкових відносин в Україні, в тому числі у сфері АПК, зумовлює формування організаційно-економічні умов для впровадження та розвитку зеленого туризму в Україні як прибуткового виду аграрного бізнесу.

Аналізуючи вітчизняні наукові дослідження, можна побачити, що у вчених відсутнє спільне поняття сутності та сфери дії сільського туризму. Так, Гловацька В. В. розглядає зелений туризм як спільну об'єднуючу підсистему одночасно туристичної і сільськогосподарської галузей [5], Біркович В. поєднує поняття «зелений» та «сільський туризм» та дає визначення як специфічної форми відпочинку, ознайомлення з природно-рекреаційними, культурним, історичними особливостями сільської місцевості [4]. Державне агентство України з туризму та курортів ототожнює поняття «сільський» і «зелений туризм» і виокремлює три його різновиди: агротуризм, відпочинковий туризм, екотуризм [1]. Європейська федерація сільського туризму (Eurogites) дає визначення: «У певному

---

\*Науковий керівник – Бурковська А. І., Миколаївський національний аграрний університет

контексті, сільський туризм є стійкою, багатофункціональною діяльністю, заснованою на місцевих ресурсах, пов'язаних із традиційною сільськогосподарською діяльністю, культурою чи природними цінностями на селі чи в малих містах, де туризм не є основним джерелом доходу» [3].

Так, методичні підходи до визначення сільського туризму дещо різняться у вітчизняній та зарубіжній концепціях, але сфера здійснення, досвід, деякі характеристики та механізми можуть бути запозичені та використані в конкретних умовах певного регіону.

Зелений та сільський туризм є підвидами туризму та часто їх ототожнюють не тільки між собою, а і з поняттями «агротуризм» та «екотуризм». У сучасній міжнародній практиці ряд схожих видів туризму (сільський, фермерський, спортивний, кулінарний, екстремальний, географічний, археологічний тощо) нерідко поєднується і сільський туризм включає не тільки розміщення в сільській місцевості, а ще й інші види рекреаційної діяльності. Так формується еко-туризм, тобто туризм, що поєднує в собі принципи екологічності та складається з різних видів туристичної діяльності.

Причини, через які люди обирають сільську місцевість як місце для відпочинку та туризму можуть бути різними, та основні з них – це відпочинок на свіжому повітрі, контакт з природою та культурою, можливості соціалізації в особливому середовищі, відсутність стресових факторів, характерних для місцевого середовища тощо. Але на ряду з цим в самій сільській місцевості спостерігається деградація природного середовища, депопуляція, реструктуризація сільського господарства, дефіцит комунікацій та інфраструктури, відмова від надання послуг. Так, на селі більш важливим стає бізнес, а не спосіб життя.

Щоб нормалізувати соціально-економічне становище на селі в наявних ринково-економічних умовах в Україні, доцільно розвивати зелений та сільський туризм, адже він надає шляхи розвитку та перспективи вирішення багатьох проблем, такі як:

- скорочення процесів урбанізації;
- диверсифікація сільськогосподарського виробництва;
- створення та розвиток прибуткових видів виробництва;
- екологізація, вирішення питань з охорони природи;
- розширення обмеженого землеволодіння (не тільки вирощування зернових і технічних культур для продажу, а і креативні способи організації території);
- розвиток сільської, національної культури, відродження традицій.

В багатьох зарубіжних країнах зелений та сільський туризм становить значний сектор туристичної індустрії та розглядається як один із провідних напрямків розвитку національного туризму. Для виявлення найбільш ефективних методів його розвитку та співставлення їх з



національними моделями, доцільно провести дослідження практики розвитку сільського туризму за кордоном.

За даними Європейської федерації сільського туризму Eurogites середній щорічний темп приросту сільського туризму протягом останніх 15 років склав 10-15%, що набагато вище, ніж зростання європейського туризму в цілому (4-5%), [3]. Так, у Франції частка сільського туризму складає 33%, в Великобританії близько 10%, в Німеччині - 4%. Найбільш поширеною формою сільського туризму є ведення малого сімейного готельного бізнесу. Така практика є великою соціально-економічною програмою, метою якої є переведення частини сільського населення зі сфери аграрного виробництва у сферу послуг та частково відтворення культурної самобутності.

Моделі розвитку зеленого та сільського туризму в різних європейських країнах також різні – у Франції більш розвинений гастрономічний та морський туризм, в Італії – також гастрономічний та лікувальний туризм, у Великобританії та Іспанії – відпочинок на фермі, догляд за тваринами та участь у господарському процесі, в Латвії – відпочинок з елементами самобутності, традицій та звичаїв. Кожна країна розвиває «свої» види туризму, які залежать від ресурсного забезпечення, рівня життя та економічної ситуації, відкритості населення тощо.

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду показує високу значимість поєднання різних видів туризму із сільським та зеленим. Саме інтеграція допомагає їх взаємному успішному розвитку. Що стосується національної ситуації, в Україні у 2018 році налічувалось зростання іноземного туризму (близько 35 тис. осіб), порівняно з 2017 роком. Внутрішні туристичні потоки також зросли – 453,5 тис. осіб [2]. На це вплинула політична та економічна ситуація в країні.

Сільські регіони України мають високий рівень розвитку сільського господарства та багаті на природно-рекреаційні ресурси. Різноманітність цих ресурсів в поєднанні з культурною спадщиною складають високий туристичний потенціал України та дозволяють підприємцям створювати різні види туристичних продуктів та послуг в сегменті сільського туризму та зеленого відпочинку.

В Україні ініціатором поширення ідей розвитку зеленого та сільського туризму є Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. З її допомогою були створені території зеленого та сільського туризму у більшості областей України. Спілкою, у співпраці з науковцями і державними органами управління, розроблено Проект концепції та розпочато роботу над Програмою розвитку сільського туризму в Україні. Але основною проблемою залишається залучення та мотивація українських підприємців до ідей зеленого туризму.

**Висновки та пропозиції.** Виходячи з результатів аналізу зарубіжного досвіду щодо формування та розвитку сільського та зеленого туризму, доведено, що інтеграція декількох видів туризму під єдиним поняттям еко-туризму є ключем до успішного розвитку та реалізації сільського туризму в Україні. Враховуючи причини, проблеми та перспективи розвитку галузі сільського та зеленого туризму в Україні та в світі, можна зробити висновок, що основним напрямком реалізації ідей та створення підприємств в даній галузі є робота з населенням. Власники господарств повинні бачити перспективи розвитку туристичної діяльності на селі, оцінювати свої можливості та управлінські навички, мати доступ до відповідних технологій. В зв'язку з цим потрібно задовольняти вказані умови, але робити це безпосередньо на регіональному рівні з урахуванням вихідних наявних природних, туристичних, культурних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Державне агентство України з туризму і курортів URL: <http://tourism.gov.ua/ua>.
2. Державна служба статистики України URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Європейська федерація сільського туризму Eurogites 2005. URL: <https://eurogites.org>.
4. Биркович, В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети *Науково-аналітичний щоквартальний збірник*. 2008. №1 (6). С. 138–143.
5. Гловацька, В. В. Розвиток підприємництва в системі становлення сільського (зеленого) туризму: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук за спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Житомир, 2008. 20 с.

## **КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

*Гліщенко Т. І., магістрантка,  
Поліський національний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Одним із найважливіших стратегічних завдань аграрної політики України є поступовий перехід від агропромислового комплексу до екологічно безпечного рівня розвитку сільського господарства, але цей напрям не повністю розвинутий, а в більшості регіонів екологічна ситуація досить неоднорідна. Поряд з катастрофічно забрудненими територіями існують райони, де екологічні показники знаходяться в нормі. Є проблеми, пов'язані зі збереженням родючості ґрунтів і запобіганням забрудненню земель, зношеністю основних фондів, з якістю товарів на споживчому ринку.

Розвиток виробництва екологічної продукції відбувається не тільки на фермах з органічними технологіями. Активну участь у цьому беруть вчені-аграрники, економісти, екологи, які проводять широкі наукові дослідження, присвячені спеціальним аспектам ведення органічного сільського господарства (методологія досліджень економістів в основному вибудовується на зіставленні результатів діяльності ферм з екологічними і інтенсивними технологіями).

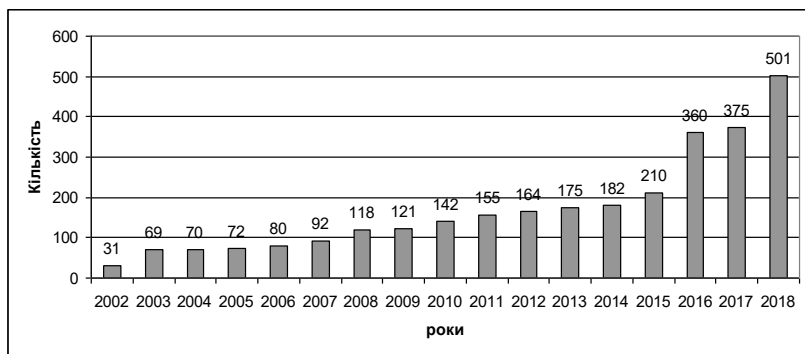
Питання теоретико-методологічного обґрунтування конкурентоспроможності продукції, зокрема, сільськогосподарського виробництва широко висвітлено у працях таких вчених, як С. Кваша, Л. Шульга, які досліджували основні конкурентні ознаки продукції в умовах глобалізаційних процесів. Проблема розвитку екологічної складової аграрного виробництва присвячена значна частина наукових праць вітчизняних економістів, а саме: С. Беляєвої, В. Борисової, Л. Мельник, В. Павлова, Н. Хмарової, О. Чигрин, О. Шубравської та інших. У працях науковців досліджено проблеми, пов'язані з теорією та методологією шляхів покращення конкурентоспроможності органічної продукції: розглянуто види, рівні, чинники, етапи, стратегії, критерії та інші субкатегорії. Разом з тим чимало аспектів залишається не розкритими. Поглибленого аналізу, уточнення, узагальнення та вдосконалення потребують причинно-наслідкові зв'язки, існуюча теоретико-методологічна база, основні чинники, що впливають на досліджуваний процес, специфіка його реалізації на різних ринках.

**Основний матеріал.** У країнах світу розвиток ринку екологічно чистої продукції і технологій є одним з найбільш перспективних напрямків забезпечення якості та конкурентоспроможності товарів, особливо в умовах сталого розвитку сільських територій.

Країни Європейського Союзу встановили додаткові заходи підтримки підприємств, що займаються виробництвом екологічно чистих продуктів. Ці заходи передбачені на різних рівнях - загальноєвропейському, державному і муніципальному. До них відносяться дотації і субсидії. Крім того, держава надає допомогу в проведенні наукових досліджень, в тому числі в галузі екологічного сільського господарства.

Виробництво екологічно чистої продукції прийнято розглядати як потенційно конкурентоспроможний сегмент українського аграрного ринку. З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції існує потреба в об'єктивному обстеженні (можливо - сертифікації) ґрунтів земель сільськогосподарського призначення.

Органічне агровиробництво – найперспективніша нині модель розвитку сільського господарства та сільських територій [1]. Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що якщо в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус «органічного», то в 2018 р. нараховувалось вже 501 органічних господарства, а загальна площа сільськогосподарських угідь, на яких ведеться органічне виробництво, склала 309100 га [2], (рис. 1).



Рис

**Рис. 1. Кількість сертифікованих органічних господарств в Україні**  
Джерело: за даними IFOAM та Федерації органічного руху України

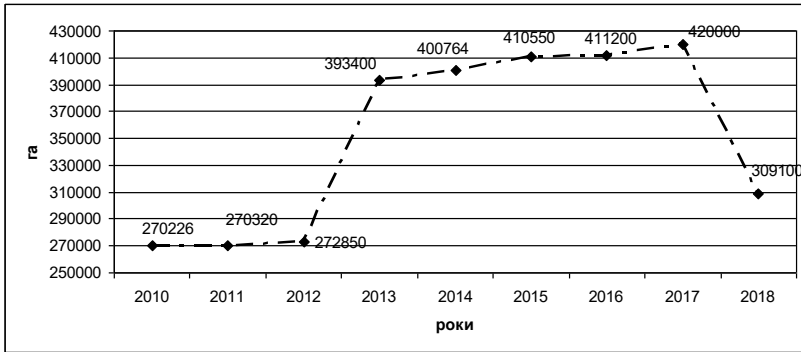
Більшість українських органічних господарств розташовані в Київській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів сільськогосподарських угідь [2].

Конкурентоспроможність екобезпечної продукції на ринку залежить від таких умов:

- системи контролю за якістю сільськогосподарської продукції на всіх етапах виробничого і маркетингового процесу;

- розробки і запровадження стандартів на продукцію АПК відповідно до міжнародних вимог;
- контролю за технологічним процесом виробництва продукції;
- розвитку інфраструктури та вдосконалення законодавчої й нормативної бази; • належного інформаційного забезпечення;
- урахування економічних та екологічних методів управління якістю продукції;
- використання новітніх технологій та вдосконалення параметрів упаковки і маркування продукції [3].

Більшість українських органічних господарств розташовані в Київській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів сільськогосподарських угідь [2] (рис. 2).



РиР

**Рис. 2. Загальна площа органічних с.-г. угідь в Україні**

Джерело: за даними ІФОАМ та Федерації органічного руху України

Як вказує досвід останніх років в Україні відбулася активізація конкурентної політики, однак частка монопольного сектора економіки у ВВП сягає ще більш ніж 40% (нормальним вважається рівень 10–12%), тому говорити про сприятливі умови конкуренції на ринку екобезпечної продукції не доводиться. Серед основних стримуючих факторів економісти називають: утрудненість доступу до капіталу; низькі стимули до інвестицій; нерівні умови конкуренції; низький рівень якості управління на підприємствах; недостатній рівень інтеграції у світову економічну систему; недостатня гнучкість ринку праці [3].

Сучасна практика конкурентоспроможності екологічно чистого сільського господарства демонструє реальні приклади того, як підвищити економічну, соціальну та екологічну сталість сільських територій. Уряди

на локальному та національному рівнях повинні використовувати органічне сільське господарство як стратегію сталого розвитку сільських територій [1].

**Висновки та пропозиції.** Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів було б корисно розробити кроки, які б знижували витрати і підвищували конкурентоспроможність українського виробництва як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Список використаних джерел:

1. Милованов Є. Значення органічного сільського господарства у системі розвитку сільських територій. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. 2018. № 25. С. 87–98. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau\\_econ\\_2018\\_25\\_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2018_25_20)
2. Офіційний веб-сайт Федерації органічного руху України. URL: <http://www.organic.com.ua>.
3. Сава А. П., Сидорук Б. О. Конкурентоспроможність екологічно безпечної сільськогосподарської продукції в контексті сталого розвитку сільських територій. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 180–186. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre\\_2013\\_1\\_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_41).

## МІСЦЕ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СТРУКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Гринишин В. С., здобувач,  
Поліський національний університет, Україна

*Досліджено сутність продовольчої безпеки держави, розкрито особливості її формування. Визначено місце продовольчої безпеки у структурі економічної безпеки держави з акцентуванням на ключових компонентах (безпе́ність для здоров'я, забезпеченість населення продуктами харчування, доступність).*

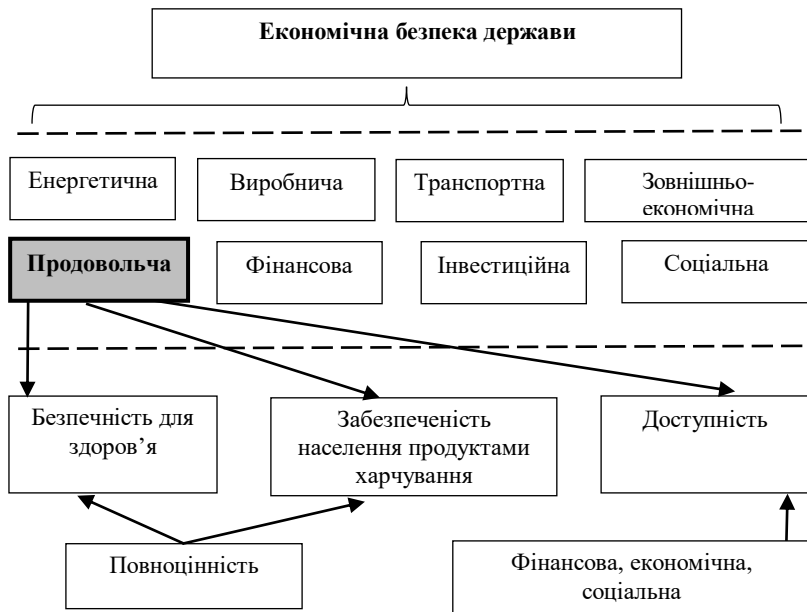
Швидкі зміни і часто непередбачувані інституційні та соціально-економічні коливання в ринковому бізнес-середовищі, а також посилення глобалізаційних зрушень в економічних системах потребують своєчасних управлінських рішень на загальнодержавному рівні у частині розроблення загальнодержавних програм і стратегій щодо формування продовольчої безпеки країни. Формування стратегії розвитку України передбачає урахування результатів моніторингу узагальнених показників економічної безпеки, ключовими із яких є рівень самозабезпечення продовольством та продовольчий суверенітет.

За умов глобалізації забезпечення продовольчої безпеки є детермінуючим чинником гарантування міжнародного продовольчого суверенітету. Продовольча безпека – це такий стан економіки країни, за якого уможливиться захищеність життєво важливих інтересів людини, громади, регіону і держави в частині гарантування фізичної, економічної та соціальної доступності, безпе́ності та якості продуктів харчування, стабільності продовольчого забезпечення населення та продовольчого суверенітету [5, с. 75]. Від рівня розвитку продовольчої безпеки значною мірою залежить економічна безпека держави, а відтак – і її національна безпека і конкурентоспроможність, щоявляє собою «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3].

Економічна безпека в сучасних економічних джерелах розглядається як «комплекс дієвих заходів офіційних державних органів, які забезпечують стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку» [2], або «стан економіки, який за допомогою економічного механізму шляхом використання комплексу заходів забезпечує незалежність, стабільність та розвиток країни» [6, с. 7]

та ін. Як зазначає К. Утенкова: «перманентна трансформація чинників розвитку національної економіки значною мірою актуалізує дослідження, спрямовані на забезпечення економічної безпеки України» [7, с. 133].

І. Дроздяк зазначає, що «близько 30 % громадян України перебувають зараз за межею малозабезпеченості (за сукупним місячним доходом із розрахунку на душу населення)» [1, с. 22]. Учений називає щонайменше два дестабілізуючі фактори формування продовольчої безпеки, а саме: наростаюче згортання масштабів АПК і зменшення обсягів та ефективності виробництва продукції; значне скорочення реальних доходів населення і доступності для нього харчових продуктів [1, с. 22]. Місце продовольчої безпеки у структурі економічної безпеки держави представлено на рис. 1.



**Рис. 1. Місце продовольчої безпеки у структурі економічної безпеки держави**

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5; 6].

Отже, продовольчу безпеку держави треба розглядати передусім з позицій забезпечення економічної безпеки, зважаючи на те, що остання локалізує можливості та імперативи соціально-економічного зростання.



Список використаних джерел:

1. Дроздяк І. Продовольча безпека України: проблеми і перспективи. *Аграрна економіка*. 2014. Т. 7. №. 1–2.
2. Економічна безпека: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення: 10.02.2020).
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018. №2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення: 20.06.2020).
4. Сичевський М.П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6.
5. Скидан О., Гринишин В. Забезпечення продовольчої безпеки : сучасне бачення та ієрархічні рівні. *Наукові горизонти*. 2020. № 6 (91). С. 68–77.
6. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка та держава*. 2010. № 1. С. 6–8.
7. Утенкова К. О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2019. Вип. 9. С. 133–144.

## **ИМПЕРАТИВНОЕ И ДИСПОЗИТИВНОЕ РЕГУЛЯТИВНОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ КАДАСТРОВЫХ ЦЕН НА СБАЛАНСИРОВАННОЕ РАЗВИТИЕ АГРОБИЗНЕСА И СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ**

*Жудро И. Н., аспирантка,  
Белорусская государственная сельскохозяйственная  
академия, Республика Беларусь*

Выполненные исследования свидетельствуют о фундаментальной тенденции трансформации физической и институциональной инфраструктуры в аграрном секторе, которая выступает драйвером преобразования традиционного низкодоходного в высокодоходное сельское хозяйство, которая обусловлена тремя взаимосвязанными процессами. Во-первых, в странах с более низкой урожайностью сельскохозяйственных культур и продуктивностью животных сохраняется рост этих метрик эффективности агробизнеса, а в государствах с более высокой урожайностью и продуктивностью биологических активов наблюдается замедление темпов их прироста.

Во-вторых, рыночная структура сельскохозяйственных продуктов изменилась: рост удельного веса продуктов с низкой стоимостью (низким уровнем риска) и снижение продуктов с высокой стоимостью (высокой степенью риска) на мировых рынках продовольствия.

В-третьих, операции на сельскохозяйственных рынках стали более интегрированными с остальными сферами как национальных экономик, так и мировой экономики: инвестициями, финансами, сервисом, международной торговлей, цифровизацией и т.д.

Выполненные исследования также свидетельствуют, что производительность сельского хозяйства в среднем выше в тех странах где транзакционные издержки ниже и доминирует тенденция развития диспозитивной практики его регулирования с целью достижения институционального воздействия на снижение операционных издержек товаропроизводителей сельскохозяйственной продукции.

Эффективность и целесообразность указанной выше тенденции обусловлена актуализацией правил ведения бизнеса для сельского хозяйства в условиях роста риска и предсказуемости таких экзогенных факторов как структурные изменения в мировой экономике и биотехнологических вызовов, которые играют фундаментальную роль в сельскохозяйственном производстве. Более того, биологические процессы носят промежуточный характер в агробизнес-процессе, что ограничивает объем корректирующих действий перед сбором урожая. Так, сельскохозяйственные предприятия должны принимать производственные решения до того, как узнают рыночную цену на свой урожай. Более того,

неопределенность усугубляется нестабильностью, присущей региональным сельскохозяйственным рынкам из-за страновых санкций.

Следовательно, не императивное, а диспозитивное институциональное качество является одним из основных факторов, определяющих долгосрочные экономические показатели сбалансированного развития агробизнеса и сельских территорий. Теория экономического регулирования – особого рода институт, возникший в девятнадцатом веке и базирующийся на регламентах или это сводах правил, ограничивающих действия экономических агентов с целью достижения социальных целей, таких как безопасность, надежность работы или здоровье. Обоснование наличия таких правил основано на структурных сбоях рынка, возникающих из-за информационных асимметрий, эффекта масштаба производства, фрагментированных рынков и внешних эффектов, которые создают предпосылки для экономических агентов не осознавать социальных издержек и выгод своих бизнес-действий и, следствие, адекватное государственное регулирование может повысить социальное благосостояние. Однако политическая экономика, которая характеризует правила, сложна, и социальные цели обычно соперничают с заинтересованными группами стейкхолдеров бизнеса, которые искажают правила, чтобы получить экономическую ренту.

Именно чрезмерное регулирование - часто в форме высоких затрат на администрирование регулятивного воздействия на бизнес и слабого диспозитивного взаимодействия регулятора со всеми его стейкхолдерами - делает его слишком дорогим и демотивирует фирмы участвовать в формальной экономике, заставляя их не инвестировать или переходить в неформальную экономику. Чрезмерно регулируемые аграрного рынка также может привести к высокому уровню безработицы, поскольку оно увеличивает барьеры для формальной занятости, ограничивает доступ к финансовым услугам и их адаптацию к меняющимся условиям. В этой связи следует отметить, что сельскохозяйственная индустрия уступает сравнительно более сложным технологическим процессам, характерным для промышленного производства, и тем самым способствует неформальности, делая правовую защиту и исполнение контрактов менее актуальными и ценно. Поэтому сельскохозяйственные фирмы могут быть более чувствительными к регулированию с высокими затратами соответствия, и, следовательно, более склонны избегать их, оставаясь (или становясь) неформальными в транзакциях со своими партнерами.

В этой связи следует констатировать, что, несмотря на то сравнительно широкое освещение различных аспектов содержания диспозитивных и императивных норм и практик в многочисленных научных трудах, современная наука и практика бизнеса уделяет мало внимания изучению применения этих стандартов в конкретных его сферах,

в частности, в земельном законодавстві. В літературі недостатньо уваги приділяється вивченню специфіки диспозитивних і імперативних норм земельного законодавства, відсутня єдина методологія і інструментарій його реалізації в бізнесі [1]. Так, в відміння від імперативної практики регулятивної середовища ведення агробізнесу, базуючої на принципі влади і підпорядкування, диспозитивна його практика функціонування повинна виходити з рівності і автономії волі. Тобто, якщо імперативний метод розкривається через примус і заборону з боку регулятора земельних відносин для учасників агробізнесу, то інструменти диспозитивного правового регулювання повинні бути орієнтовані на мотиваційне їх поощрення і рекомендації.

К актуальним проблемним інструментам повноформатного функціонування ринку землі в Республіці Беларусь на основі кадастрових цін слід віднести складившуся обременену інституціональну можливість для мотивованого фізичного або юридичного особи альтернативності і гнучкості реалізації прав володіння, розпорядження і використання земельних ділянок для ведення агробізнесу і сплати земельного податку.

Во-перших, зокрема, це стосується алгоритму розрахунку кадастрових цін, згідно з яким періодичність його виконання один раз в п'ять років, а в якості одиниці його масштабу вимірювання в межах тієї або іншої його категорії приймається площа земель сільськогосподарського підприємства. В Республіці Беларусь домінують великі аграрні компанії з середньою площею сільськогосподарських земель 5000 – 10000 га, які дуже диференційовані за агрогосподарськими показниками і практично зводять до нуля ефективність мотиваційної діяльності середніх кадастрових цін за господарством.

Во-других, існуюча періодичність виконання розрахунків кадастрових цін сільськогосподарських земель один раз в п'ять років не враховує великі реальні динамічні зміни їх значень і сприяє спотворенню їх регуляторного впливу на розвиток агробізнесу і сільських територій.

Во-третьих, суб'єкти агробізнесу не мають технічної можливості скористатися для автономного власного вимірювання кадастрових цін існуючими у них базами даних про фактичний родючий коєфіцієнт кожного земельного ділянки, урожайності і його доходності, які вони формують на основі цифровизації дистанційного і точного он-лайн обліку виробничих процесів: а) площі ділянки; б) величини внесення добрив; в) кількості використаних операційних ресурсів; г) урожайності конкретної культури в конкретний період часу [2].

В-четвертых, в качестве налогового периода для расчета суммы земельного налога принимается календарный год, который не учитывает двойственную специфику инвестирования агротехнологических процессов, которая заключается в временном несовпадении вовлечения в агробизнес биологической и бизнесной их составляющих. В результате использования указанной выше технологии оценки и использования кадастровых цен сельскохозяйственных земель и уплаты земельного налога исключается мотивационная диспозитивная инициатива учета инвестиционно-операционных рыночных интересов физического или юридического лица в рамках реализации высококонкурентных бизнес-проектов развития агробизнеса и сельских территорий посредством коллаборационного и взаимовыгодного инвестиционно-фискального взаимодействия его с регулятором. В то же время опыт показывает, что среди наиболее популярных мер, которые государство предпочитает достижение эффективности земельных отношений - это развитие института, объединяющего государственные и регистрационные виды деятельности. Тем не менее, следует подчеркнуть, что, несмотря на развитие этого института, государству следует рассмотреть возможность реформирования диспозитивной оперативной основы, которая ведет к переходу кадастра и реестра собственности в систему, основанную на использовании электронных инструментов: а) Закона о цифровых СМИ; б) электронной подписи; в) связывания баз данных реестров и кадастров и т.д., г) эксклюзивного кадастрового сертификата в соответствии с техническим регламентом, выданными теми или иными институтами регулирования использования земель в бизнесе и т.д.

Дополнительным элементом, способствующим развитию диспозитивного регулирования земель в бизнесе, является вовлечение персонала, работающего в рамках администрирования регулятора реестров, кадастров, в действия и выгоды, полученные в результате этих усилий посредством использования показателей эффективности и метрик измерения сопричастности его к улучшению коммуникационной стратегии взаимодействия с субъектами агробизнеса и сельских территорий. Это достигается посредством увязывания администрирования регулятора реестров, кадастров со следующими правилами влияющими на снижение риска и повышение доходности компании: эффективная арбитражная практика, доступные кредитные рынки, взаимовыгодность действия закона о банкротстве и механизма защиты инвесторов, упрощение исполнения контрактов и оптимальные ставки взыскания долга, сокращение исков о взыскании долга и усиление права кредиторов на взыскание активов заемщиков, нарушивших свои обязательства и т.д.

Таким образом, можно заключить, что имплементация диспозитивного регулятивного воздействия кадастровых цен на сбалансированное

развитие агробизнеса и сельских территорий в условиях цифровой экономики предполагает создание адекватной системы коллаборации земельных взаимодействий государства и субъектов рынка земли. Ключевым инструментами выполнения указанного выше требования является трансформация следующих инструментов: кадастровой и рыночной цены земли, арендной платы, налога на землю, ипотеки, наличия земельного банка и т. д.

В процессе исследований установлено, что указанная трансформация существующих инструментов земельных взаимодействий субъектов рынка земли в республике не находится даже в рудиментарном как научном, так экспертном конструировании. Так, их институциональное и маркетинговое практикоприменение дифференцированно относительно императивному их использованию в развитии агробизнеса и сельских территорий, а отдельные элементы диспозитивной их практики находятся еще на этапе исследования, научного обоснования и разработки.

Список использованных источников:

1. Ибрагимов К.Х. Правовые ограничения в использовании земельных участков их собственниками, землепользователями, землевладельцами и арендаторами. *Бизнес в законе*. 2015. № 2. С. 179.
2. Жудро И.Н. Методические аспекты маркетингового обоснования земельного налога в условиях цифровой экономики. *Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомирський національний агроекологічний університет, 4 грудня 2018 р.) / редкол.: О. Скидан, Ю. Лупенко [и др.]. Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 399–402.

## **УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО АЛЬЯНСУ В ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ**

*Капустін В. В., аспірант,  
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Чим більш розвинуте громадянське суспільство, тим демократичніша держава, тим більше вона діє в інтересах громадянського суспільства і його інститутів. І навпаки, чим менш розвинуте громадянське суспільство, тим сильніша держава, тим більше вона обмежує самоврядні та саморегулюючі можливості суспільства. Водночас розвиток громадянського суспільства і характер його взаємовідносин з владою залежить від умов, перш за все політично-правових та економічних, які формує сама держава.

Відображення ця проблема знайшла в працях таких вчених як С.О.Телешун, О.Г.Пухкал, В.В.Карлова, І.В.Рейтерович, С.В.Ситника і інші. Водночас, не втрачає актуальності подальше дослідження численних питань розвитку механізмів реалізації соціального альянсу в публічній політиці України.

**Основний матеріал.** Для України взаємодія влади та бізнесу на сьогодні є однією з основних умов здійснення ефективного управління, оскільки це саме та проблема, яка перебуває, з одного боку, у площині публічної політики, з іншого – набуває особливої важливості для України на її шляху інтеграції до ЄС. У Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, окремо зазначається про необхідність синергії зусиль органів влади, бізнесу та громадянського суспільства для просування України у світі. При цьому головною передумовою реалізації Стратегії є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності. Відповідальність влади – провести реформи, забезпечити баланс інтересів між громадянським суспільством, державою і бізнесом, просто прозоро та якісно працювати за новими підходами, гарантувати дотримання прав людини. Відповідальність бізнесу – підтримувати й розвивати бізнес-середовище, державу та громадянське суспільство, сумлінно сплачувати податки, здійснювати ефективні інвестування в економіку держави, дотримуватися принципів чесної праці та конкуренції. Відповідальність громадянського суспільства – контролювати владу, жити відповідно до принципів гідності та неухильно додержуватися Конституції і законів України.

Сьогодні в Україні особливого значення набуває практичний вимір взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. Серед сучасних інституціоналізованих практик взаємодії органів публічної влади з громадськістю у виробленні й реалізації публічної політики, залежно від форм та функціональної мобілізації,

можна виокремити дві основні групи. Перша група практик використовує інституційні форми взаємодії де ініціатива належить громадськості: участь у розробленні і обговоренні проектів нормативно-правових актів; громадські бюджетні ініціативи; діяльність асоціацій, громадських рад, консультативно-дорадчих органів, експертно-аналітичних структур, комісій, інноваційних платформ; функціональне представництво; громадський контроль за діяльністю влади тощо. Друга група сучасних практик взаємодії органів публічної влади та громадськості використовує такі форми в яких ініціатива належить владним інституціям, зокрема: залучення представників громадськості до організації виборчого процесу; підтримка діяльності громадських організацій; організація діяльності державно-громадських фондів, залучення інститутів громадянського суспільства до правозастосовчої та правозахисної діяльності; залучення громадських об'єднань, на основі укладених з органами влади договорів, до надання соціальних послуг населенню; підтримка програм самозайнятості та дрібного підприємництва внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах; співпраця органів публічної влади і громадськості в процесі підготовки та перепідготовки публічних службовців та громадських діячів тощо.

Водночас фахівці-експерти [1–3] наголошують на тому, що нині взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськістю у формуванні й реалізації публічної політики залишається малоефективною через недостатню прозорість діяльності цих органів та забюрократизовані процедури такої взаємодії, низький рівень взаємної довіри. З боку органів публічної влади при прийнятті управлінських рішень, мають місце випадки, коли думка громадськості (заперечення, пропозиції), висловлена на зборах, в процесі консультацій, при проведенні громадських експертиз, громадських слухань, не враховується. Немає системності та механізму зворотного зв'язку за наслідками консультацій, наявність консультативно-дорадчих органів не завжди сприяє максимальній залученості й поінформованості громадян, а партнерство як найвищий рівень взаємодії перебуває ще на ранніх етапах розвитку. Дослідники, проаналізувавши стан діяльності консультативно-дорадчих рад при органах публічної влади, зазначають, що “рівень ефективності їх роботи знижується внаслідок затягування процесу формування та через негативні прецеденти використання громадських рад в інтересах окремих посадових осіб та політичних сил, що суперечить їхньому функціональному призначенню та дискредитує цей формат взаємодії”. На жаль, поширення традиційних форм громадської участі у виробленні й реалізації місцевої політики здебільшого відбувається фрагментарно. Органи місцевого самоврядування фактично не забезпечують розвиток усіх форм участі жителів громад у вирішенні питань місцевого рівня. Механізми



громадських слухань, загальних зборів громадян за місцем проживання, впровадження іншого досвіду безпосередньої демократії реалізуються в меншості випадків.

Однак на сьогодні в Україні говорити про завершення формування дієвої інституційної системи, здатної забезпечувати ефективну взаємодію влади та бізнесу, в основі якої знаходяться чітко встановлені правила та норми їх саморегуляції, поки що зарано. Це пов'язано з цілим комплексом невирішених проблем, основними з яких є наступні:

1. Недосконалість механізмів комунікації влади з бізнесом щодо визначення основних пріоритетів розвитку країни у політичній та соціально-економічній сферах.

2. Позиціонування влади як головної, домінуючої, а не рівноправної сторони у взаємодіях з бізнесом, яка нав'язує свої «правила гри».

3. Збереження системи диференційованого ставлення органів публічної влади до бізнесу.

4. Низький рівень соціальної відповідальності бізнесу.

5. Високий рівень корупції.

Розвиток України як сервісної держави, спроможної надавати якісні послуги громадянам, є першочерговим завданням уряду. Безперечно, надання послуг є однією з базових функцій публічного управління, проте не менш важливою є функція вироблення та реалізації публічної політики. Нинішні реалії засвідчують появу нових суб'єктів, які прагнуть реалізувати власні інтереси, змінюються інститути (створюються нові об'єднання, установи, державні органи, структури) та інституції (впроваджуються нові стратегії, закони), – відповідно змінюється механізми та інструменти розробки політики. Децентралізація вказує на те, що місцевий та регіональний рівні стають базовими у виробленні політики, відповідно зростає роль громад у розвитку українського суспільства, у тому числі і держави. Передача повноважень органам місцевого самоврядування надала нові можливості та широкий простір для проведення різних місцевих політик. Щодалі все більше утверджується розуміння держави як інструменту досягнення цілей, а не монопольного суб'єкту вироблення та реалізації політики. Як уряд, так і парламент та президент від імені держави здійснюють визначення та реалізацію публічної політики. Поява, внаслідок процесів децентралізації, нових суб'єктів вироблення місцевої та регіональної політики, актуалізує питання створення національних політичних рівнів, здатних забезпечити реалізацію урядової політики та вироблення регіональної місцевої політики, спрямованої на розв'язання проблем і забезпечення потреб громад.

**Висновки та пропозиції.** Впровадження політики через механізм багаторівневого управління, зумовлює появу низки управлінських задач пов'язаних з потребою адаптації до нових змін. У Білій книзі з

багаторівневого врядування вказано, що багаторівнева система управління потребує встановлення політичних механізмів сприяння впровадженню та оцінці прийнятих політик; створення відповідних інструментів для підтримки демократії участі, посилення практик партнерства як вертикально – між «місцевими та регіональними органами влади – національними урядом та Європейським Союзом», так і горизонтально – між «місцевими та регіональними органами влади – громадянським суспільством».

Список використаних джерел:

1. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник URL : [http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/iplp\\_kspd\\_Shlahtun\\_Politologia/1260.html](http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/iplp_kspd_Shlahtun_Politologia/1260.html)
2. Правознавство: Підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін.; За заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/pravoznavstvo/426-oprushko/5811-s-3-----.html>
3. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. К.: Ваїте, 2016. 280 с., с. 198.

## ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУБАЛЬПІЙСЬКОМУ Й АЛЬПІЙСЬКОМУ ВИСОКОГІР'І ЧОРНОГОРИ У МЕЖАХ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА)

*Карабінюк М. М., асистент,*

*Марканич Я. В., магістрант,*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна*

**Постановка проблеми.** У системі гірських ландшафтів Українських Карпат для рекреаційно-туристичної діяльності особливо цінним є Чорногора. Його характерною рисою є значне поширення на найвищих гіпсометричних рівнях (понад 1 450–1 600 м н.р.м.) природних територіальних комплексів (ПТК) субальпійського й альпійського високогір'я, які є найстарішими у межах ландшафту і в сукупності формують тут високогірний ландшафтний ярус загальною площею 80,5 км<sup>2</sup> [1, 2].

Близько 30,7 км<sup>2</sup> площі високогір'я Чорногірського масиву знаходиться під охороною Карпатського біосферного заповідника. У його межах знаходиться весь південно-західний сектор високогір'я на ділянці «Шешул-Петрос», а також більша частина цього ж сектора верхів'я басейну р. Говерла від межиріччя басейнів річок Говерла і Лазещина та г. Говерла до г. Бребенескул та відрогу Лемський. Активний тут розвиток рекреаційно-туристичної діяльності обумовлює необхідність обстеження найбільш атракційних ділянок високогір'я масиву й встановлення осередків деградації цінних ПТК та інших негативних наслідків рекреації та туризму.

**Аналіз останніх досліджень.** Особливості розвитку рекреаційно-туристичної діяльності у субальпійському й альпійському високогір'ї Чорногори та її вплив на екологічний стан ландшафтних комплексів вивчали І. М. Рожко (2000), А. В. Мельник (2009), І. М. Рожко та І. Б. Койнова (2009, 2014), І. М. Рожко, В. П. Матвійів та В. П. Брусак (2011), І. М. Рожко і С. Ю. Зюзін (2015, 2018), А. В. Мельник і М. М. Лаврук (2017), М. М. Карабінюк (2018, 2019), Худоба і Р. Кізіма (2018) та ін.

**Основний матеріал.** Значне ландшафтне й біологічне різноманіття, найвищі в Україні абсолютні висоти, відносно легка прохідність на більшості туристичних маршрутів субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори та придатність високогірних ПТК до рекреаційного використання упродовж усіх пір року зумовили тут активний розвиток рекреаційно-туристичної діяльності. На сьогодні загальна річна кількість відвідувачів високогір'я, тобто туристів та рекреантів, коливається в межах 20–50 тис. осіб, при цьому рекреаційне навантаження на різні

туристичні маршрути та природні рекреаційні об'єкти високогірного ярусу Чорногори є нерівномірним [3]. Найбільша кількість відвідувачів спостерігається у літній період із піковим навантаженням у серпні [3]. Так, рекреаційно-туристична діяльність є одним із основних чинників антропоїзації ПТК високогір'я Чорногори. Це обумовлює необхідність обстеження найбільш атракційних ділянок високогір'я масиву й встановлення осередків деградації цінних ПТК та інших негативних наслідків рекреації та туризму.

Наприклад, одним із найцінніших природних рекреаційних об'єктів високогірного ландшафтного ярусу Чорногори є найвисокогірніше льодовикове озеро Українських Карпат – озеро Бребенескул, яке знаходиться в днищі кару південно-західної експозиції поблизу вершини Гутин-Гомнатик (2016,4 м) та знаходиться головно під охороною Карпатського біосферного заповідника. Воно користується великою популярністю серед туристів та рекреантів, що негативно впливає на екологічний стан прилеглих до озера цінних високогірних ПТК давньольодовиково-екзараційного походження. Зокрема, тут зафіксовано процеси витоптування, деградації ґрунтового-рослинного покриву, засмічення та інші негативні наслідки інтенсивної рекреаційно-туристичної діяльності.

Зокрема, деградація ПТК субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори в околицях оз. Бребенескул визначається інтенсивним вирізанням чагарників, засміченням та витоптуванням, що є безпосереднім результатом неорганізованої рекреаційно-туристичної діяльності. Найбільшою екологічною проблемою є вирізання гірської сосни (*Pinus mugo Turra*) у ландшафтних комплексах днища Бребенескульського кару, площа осередків яких становить близько 0,8 га. Найбільші осередки суцільного вирізання зафіксовані у підурочищі сильноспадистої хвилястої ділянки днища кару із моренними грядами та простому урочищі виходів пластів корінних порід. Негативний вплив на сучасний стан високогірних ПТК також має засмічення території та інтенсивне витоптування ґрунтового-рослинного покриву. Найбільші осередки витоптування, які утворилися через систематичне розміщення наметів численних відвідувачів озера, зафіксовані у підурочищі пологих та слабоспадистих ділянок днища Бребенескульського кару. Зважаючи на природоохоронний режим досліджуваної території, ці явища негативно впливають на екологічний стан найцінніших високогірних ландшафтних комплексів та підсилюють їхню модифікованість. Знищення криволісся призводить до змін у вологості та структурі ґрунтового покриву урочища суглинисто-валунного моренно-осипного днища Бребенескульського кару та його морфологічних одиниць, впливає на особливості акумуляції снігових мас у зимову пору року та ін.

**Висновки та пропозиції.** Наразі недостатнім є вживання заходів виключно щодо усунення негативних наслідків рекреаційно-туристичної діяльності у високогір'ї Чорногори. Зважаючи на прогресивність рекреаційного навантаження на високогірні ПТК, необхідним є впровадження комплексу заходів щодо врегулювання рекреації та туризму й попередження розвитку вище описаних негативних явищ.

Наприклад, для зменшення рекреаційного навантаження та зниження процесів деградації ПТК субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори в околицях озера Бребенескул, на нашу думку, Карпатському біосферному заповіднику першочергово необхідно:

- ✓ обмежити можливість самовільного розміщення наметів у днищі верхнього Бребенескульського кару та виокремити й облаштувати місце для відпочинку, зупинки відвідувачів озера;

- ✓ регулювати чисельність рекреантів та туристів на території;

- ✓ організувати систематичне прибирання територій та вивезення сміття;

- ✓ ввести обов'язкову перевірку наявності пальників та балонів у відвідувачів високогірних туристичних маршрутів на усіх контрольно-пропускних пунктах, а особливо – на КПП “Білий”;

- ✓ встановити інформаційні стенди про цінність озера Бребенескул як природного рекреаційного об'єкту та його прилеглих ландшафтних комплексів;

- ✓ встановити попереджувальні вказівки щодо правил поведінки у межах природоохоронних об'єктів та міри покарання у випадку їх порушення;

- ✓ організувати систематичне патрулювання озера працівниками заповідника; проводити моніторинг за станом високогірних ПТК та ін.

Таким чином, зважаючи на посилення загального рекреаційного навантаження на високогірні ПТК Чорногори та Українських Карпат загалом, відбувається неузгодження принципів розвитку гірських територій, оскільки основним напрямом природокористування є природоохоронна діяльність. Тому на сьогодні необхідно звертати значну увагу на стан рекреаційно-туристичної діяльності та моніторити його вплив на навколишнє середовище, а також оптимізувати моделі організації та функціонування природоохоронних територій в Українських Карпатах з метою подальшого розвитку екологічно безпечного туризму та рекреації. З цієї точки зору, на особливу увагу вартує приділити Карпатському біосферному заповіднику, який охоплює більшу частину унікальних високогірних ПТК Чорногори та цінних рекреаційних об'єктів субальпійського й альпійського високогір'я Українських Карпат загалом.

Також на сьогодні важливим є удосконалення системи доказовості й покарання правопорушень. Тому у майбутньому для КБЗ та інших

природоохоронних об'єктів в Українських Карпатах раціональним є використання систем дистанційного відеоспостереження або фотофіксації та отримання даних про правопорушення у реальному часі. Це може суттєво підсилити ефективність природоохоронної системи та забезпечити дотримання правил поведінки на природно-заповідних територіях.

Список використаних джерел:

1. Мельник А. В., Карабінюк М. М. Чинники формування та критерії виділення високогірного ландшафтного ярусу в Чорногорі (Українські Карпати). *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій: збірник наукових праць*, 2018а, 8, С. 24–41. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/gpc.2018.08.2012>
2. Мельник А. В., Карабінюк М. М. Субальпійське і альпійське високогір'я ландшафту Чорногора: критерії виділення, поширення, використання. *Природні ресурси регіону: проблеми використання, ревіталізації та охорони* : Матеріали III-ого міжнародного наукового семінару (Львів, 5-7 жовтня 2018 р.). Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2018б. С. 222–227.
3. Карабінюк М. М. Динаміка відвідувачів субальпійського і альпійського високогір'я Чорногори у 2003–2018 роках. *Функціонування природоохоронних територій в сучасних умовах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-й річниці національному природному парку “Синевир” (Синевир, 18-20 вересня 2019 р.). Синевир: НПП “Синевир”, 2019, С. 239–245.

## МОДЕЛЮВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

*Костівська С. В., магістрант,  
ДВНЗ «Київський національний економічний  
університет ім. Вадима Гетьмана», Україна*

**Постановка проблеми.** Сучасний розвиток аграрного сектора обумовлює зростання продуктивності сільськогосподарських технологій та техніки, що стає причиною зменшення потреби людського капіталу. Знецінення традиційного ведення економічної діяльності на селі, посилення тенденцій урбанізації негативно впливає на рівень життя сільського населення, а також на перспективи розвитку сільських територій.

Як наслідок, побудова нової, більш ефективної моделі управління розвитком сільських територій в Україні, є актуальним питанням і вимагає наукових рішень. Для забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств на селі потрібно заохочувати агробізнес до інноваційного напрямку розвитку, що буде вимагати змін в системі управління.

**Аналіз останніх досліджень.** Дослідженням питань методології інноваційного управління займалися багато учених та практиків, серед яких В.М. Баутин, Ф.А. Важинський, В.Д. Залізко, І.В. Прокоп, П.Т. Саблук, Л.О. Шепотько, М.А. Хвесик, В.В. Юрчишин, О.В. Яценко. Стосовно специфіки управління інноваційним розвитком саме в сільській місцевості цікавими є роботи П.Дж. Христини, Д. Хербеля, Р. Халеда, Ч. Пенсі, С. Кроулі, Н.О. Хаддад, М. Лі, Р. Халед, В.В. Готри, О.В. Яценко.

Науковці зробили суттєвий внесок у розкриття проблематики інноваційного управління. Разом з цим дослідження стосовно передумов створення інструментів стимулювання територіального розвитку села на основі формування сприятливого інноваційного середовища проводились досить обмежено. Автори аргументують, що специфіка розвитку сільських територій, особливості аграрного бізнес-середовища й аграрного продукту як товару є факторами, які впливають на конфігурацію та структуру механізмів управління розвитком сільських територій в сучасних умовах, проте не пропонують досить обґрунтованих моделей, на основі яких має реалізовуватись оптимізація системи управління розвитком сільських територій в Україні в сучасних умовах.

**Виклад основного матеріалу.** Сільське господарство є однією з найважливіших складових української економіки. Саме впровадження інновацій стане тією складовою, що суттєво вплине на розвиток сільських територій. Варто розуміти, що інтенсивність створення інновацій залежить

від стану в якому перебуває агробізнес на селі, розподілу ресурсів, можливостей інфраструктурного розвитку країни загалом та конкретних її регіонів. Для того, щоб ефективніше використовувати потенціал агропромислового комплексу потрібно докласти зусилля до створення нових форм конкурентних переваг роботи на сільських територіях. Також надзвичайно важливим є впровадження інновацій в контексті управління та організації, державного адміністрування на селі.

Інноваційні процеси виконують важливі функції в економіці країни, проте при реалізації їх в сільському господарстві потрібно враховувати ряд специфічних факторів, які можна об'єднати в наступні групи: кліматичні умови; економічні умови; маркетингові умови; пошук альтернативних джерел доходу [1]. При оптимальному прийнятті рішень в агробізнесі, нововведення стають критичним елементом адже зміни в технологіях вимагають часу, а впровадження інновацій на певному етапі може негативно вплинути на обсяги виробництва та економіку місцевості загалом. Керівництво аграрних підприємств має розуміти, що інновації – це джерело розвитку, тому їх управлінські рішення також мають бути інноваційними.

Інноваційний розвиток сільських територій має відбуватися комплексно, а саме в сфері планування, зайнятості населення, просування продукції, комунікаціях між владою та бізнесом, управлінні знаннями [2, с. 19]. Бар'єром для впровадження інновацій може стати їх несприйняття населенням старшого віку. Дана категорія людей швидше за все не буде підтримувати суттєві зміни у процесах виробництва, які стали для них звичними. Тому, дану проблему потрібно вирішувати за допомогою пояснення причин нововведень та наголошення уваги на їх перевагах. Тому щоб оптимізувати модель управління інноваційним розвитком сільських територій в Україні потрібно здійснити наступні кроки:

1) Аналіз внутрішнього та зовнішнього оточення, виявлення базових факторів, що забезпечують конкурентоспроможність території, як місця розміщення бізнесу за сучасних умов.

2) Аналіз тенденцій розвитку аграрних технологій та техніки.

3) Аналіз поточного стану системи управління інноваційним розвитком сільських територій.

4) Виявлення невідповідності поточного стану системи управління інноваційним розвитком сільських територій потребам ринку.

5) Виявлення можливостей та діапазону змін у системі управління інноваційним розвитком сільських територій [3, с. 68].

На основі отриманих результатів можна сформувати систему заходів впливу на інноваційний розвиток сільських територій як об'єкт управління за такими основними напрямками:



- удосконалення державної політики у сфері земельних відносин, використання та охорони земель сільських територій;
- підвищення ефективності використання земель сільських територій за рахунок застосування сучасних технічних засобів та технологій;
- мінімізація ризиків ведення бізнесу на селі та ефективне управління ними;
- забезпечення цільового використання земель; охорона природних ландшафтів у сільській місцевості, збереження екології;
- пільгове оподаткування діяльності на сільських територіях, що має характер інноваційної та велике значення для розвитку місцевості та зайнятості населення;
- реалізація програм розвитку різних видів економічної діяльності на селі на основі наявного потенціалу та потреб у продукції і послугах на конкретних територіях;
- створення системи консультаційної та фахової підтримки інноваційної діяльності на селі із застосуванням сучасних комунікаційних технологій та систем підтримки прийняття рішень;
- розвиток інфраструктури сільських територій, особливо транспортної та інформаційної, як засобів комунікації та отримання доходів від надання послуг та реалізації товарів.

Основними напрямками розроблення та впровадження інновацій на сільських територіях є: впровадження сучасних технологій; зміни у способах управління людськими ресурсами; навчання, орієнтоване на засвоєння новітніх знань та навичок; зміни в організаційній структурі управління розвитком сільських територій; інформатизація [4, с. 228]. Інновації в сільському господарстві сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції. Однак для впровадження сучасних технологій на селі потрібна сучасна апаратна платформа, придбання необхідного програмного забезпечення та організація тренінгів для підвищення кваліфікації робітників.

**Висновки та пропозиції.** Ефективне управління розвитком сільських територій за сучасних умов має бути інноваційним та орієнтованим на комплексне врахування зв'язку між змінами стану цих територій в умовах впливу макросередовища, внутрішніми ресурсними та управлінськими можливостями, екологічними обмеженнями, соціальними зобов'язаннями, що забезпечують формування основ сталого розвитку цих територій. Процес оптимізації моделі управління сільськими територіями може сприяти їх відродженню, а також отриманню конкурентних переваг.

Успіх реалізації інноваційних рішень значною мірою визначається людським чинником, що передбачає значний обсяг робіт із заохочення до впровадження змін та стимулювання до реалізації інновацій на сільських територіях населення.

Отже, ефективне управління інноваційним розвитком сільських територій в Україні – це не просто отримання бажаного ефекту у технологічному, економічному та соціальному плані, але й насамперед формування відповідної інноваційної бізнес-культури на селі, стимулювання активної участі сільських жителів у формуванні власного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Важинський Ф.А. Розвиток сільських територій України на інноваційних засадах: аналітична записка. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20170201.pdf>.
2. Готра В.В., Ігнатко М.І. Теоретичні основи управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2017. Т. 1. № 7. С. 16–21.
3. Залізко В.Д., Мартиненков В.І. Сутність інноваційного розвитку економіки сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 66–74.
4. Крачок Л.І. Новітні технології у сільському господарстві: проблеми і перспективи впровадження. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 224–231.

## **ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ**

*Костюніна Ю. О., аспірант,  
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** На державному рівні проголошено, що регулювання соціально-економічного розвитку регіонів належить до пріоритетних завдань державного управління, є одним із ключових питань у процесі становлення нової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні, вагомим механізмом забезпечення територіальної цілісності та стабільності в державі. Однак, на разі відсутність обґрунтованої політики регіонального розвитку держави призводить до зростання територіальних диспропорцій та загострення економічних, політичних і соціальних проблем. Вищезазначена актуалізує пошук, розробку і впровадження в практику нових механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, застосування адекватних методів управління регіональним розвитком.

Проблемам формування інноваційних механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів протягом тривалого часу приділяють значну увагу українські та зарубіжні науковці. У розв'язанні проблеми даного дослідження зроблено визначальний внесок такими зарубіжними науковцями: А. Вайсманом, А. Голдєвською, Г. Гутманом, Е. Захаровою, Е. Шлєвікасом, В. Дунном, Т. Костелеску, Р. Путманом та ін. Серед вітчизняних вчених, якими обґрунтовано теоретичні та методологічні основи створення механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів, доречно зазначити таких: І. Алексєєва, О. Амошу, В. Баштанника, П. Білика, З. Варналія, В. Воротіна, О. Гіндєс, Н. Дацій, І. Долженка, М. Долішнього, С. Домбровську, Я. Казюка, А. Карпенка, В. Ковальчука, М. Козоріза, Г. Лопушняка, О. Мацєгора, Т. Олійника, Є. Романенка, С. Романюка, С. Сімака. Незважаючи на різноплановість наукових підходів до дослідження цієї теми, поглиблення потребують теоретико-методологічні положення, що стосуються формування механізмів публічного управління соціально-економічним розвитком територій.

**Основний матеріал.** Для ефективного регіонального соціально-економічного розвитку варто чітко визначити фактори котрі сприяють підвищенню його конкурентоспроможності [1]. Для цього потрібне проведення спеціального дослідження або діагностики з метою вибору й оцінки таких факторів конкурентоспроможності, що показують наявність у території певних властивостей, затребуваних або особливо важливих для споживача при рішенні питання про розміщення виробництв, переміщенні вантажу або відвідуванні даного місця. На початковому етапі аналізу

території варто використовувати маркетингову «метрику», що відображає стандартизовану вибірку основних показників маркетингових аспектів життєдіяльності території. При проведенні діагностики крім традиційних інструментів маркетингу, таких як SWOT-Аналіз, PEST-аналіз, портфельний аналіз тощо, виправдане використання моделювання [2]. При цьому досліджувана територія описується системою факторів різної природи, взаємозв'язків між ними й початковими тенденціями зміни. У процесі моделювання можливе відстеження так званих «цільових факторів», що є свого роду індикаторами соціально-економічного розвитку, наприклад, «інвестиційна привабливість», «соціальна напруженість» або «якість життя населення» [3].

У рамках стратегічної цілі стосовно підвищення конкурентоспроможності регіонів державна політика регіонального розвитку має бути спрямованою на реалізацію таких операційних завдань: підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів; створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості; підвищення ефективності використання внутрішніх чинників розвитку регіонів.

Відтак, посилення конкурентоспроможності регіонів передбачається здійснити за рахунок: створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання регіонального потенціалу; розбудови та модернізації інфраструктури; за забезпечення в усіх регіонах України сприятливих умов для залучення інвестицій, рівних умов для конкуренції міст на ринку інвестицій, особливо стратегічних прямих іноземних інвестицій, що приносять високу додану вартість; розвитку інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій); впровадження сучасних форм міжтериторіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння ресурсів і комплексного розвитку територій, запровадження механізму укладання угод про співпрацю між регіонами; розширення участі громадськості у вирішенні питань розвитку територій, забезпечення відкритості інформації, налагодження прозорого моніторингу соціально-економічного розвитку територій; об'єднання зусиль і забезпечення відповідальності громадськості, влади та бізнесу у сфері реалізації проєктів регіонального розвитку. Результатом заходів, здійснених для досягнення даної цілі, буде підвищення рівня розвитку регіонів, їх економічної активності, формування економіки на більш досконалішій технологічній основі.

Ефективне державне управління у сфері регіонального соціально-економічного розвитку повинно передбачати такі операційні цілі: децентралізацію влади, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою; удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на загальнодержавному

та регіональному рівні; підвищення якості державного управління регіональним розвитком; посилення міжгалузевої координації в процесі планування та реалізації державної регіональної політики; інституційне забезпечення регіонального розвитку [3].

Підвищення якості державного управління регіональним розвитком має забезпечуватися за рахунок виконання таких завдань: підвищення ефективності діяльності місцевих органів влади, удосконалення взаємовідносин між місцевими державними структурами та фізичними і юридичними особами шляхом упровадження системи електронного урядування; створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком; удосконалення системи моніторингу ефективності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних проблем розвитку регіонів; визначення ролі громадських об'єднань у формуванні, упровадженні та здійсненні контролю за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку регіонів; розроблення інституційного механізму управління процесом взаємодії органів виконавчої влади та громадських об'єднань для забезпечення їх участі у формуванні, упровадженні та здійсненні контролю за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку регіонів; створення системи управління державним сектором економіки з визначенням функцій, ролі та місця місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо управління державною власністю; створення кадрового резерву керівних працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та забезпечення систематичної роботи з особами, включеними до такого резерву, у тому числі проведення їх стажування та навчання в різних регіонах країни; розвиток органами державної влади інформаційних послуг для громадян, туристів, ділових користувачів, пов'язаних з іншими адміністративними послугами, зокрема з іншими питаннями та послугами, охопленими заходами втручання щодо регіонального розвитку (наприклад, інформаційні послуги для осіб, котрі шукають роботу).

Слід підкреслити, що перехід до нових методів державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів буде можливим та ефективним лише за умов врахування усіх інтересів адміністративно-територіальних одиниць. Виключне значення вищезазначеного обумовлено тим, що саме регіональні інтереси однозначно виправдовують територіальну організацію суспільства, виступаючи при цьому основною частиною умов та мотивацій діяльності в межах певної території. Звісно,

що носіями таких інтересів виступають суб'єкти господарської діяльності та їх об'єднання, що пов'язані умовами свого існування з відповідною територією.

**Висновки та пропозиції.** Отже, головними державними механізмами регулювання соціально-економічного розвитку регіонів мають стати: реалізація програмно-стратегічних документів розвитку регіонів; удосконалення міжбюджетних відносин з регіонами; посилення інвестиційної політики і її диференціації між регіонами; розвиток транскордонного і прикордонного співробітництва тощо.

Послідовна підтримка функціонування цих механізмів дасть змогу зменшити поглиблення соціально-економічних регіональних диспропорцій і поетапно розв'язати складні міжрегіональні соціально-економічні проблеми розвитку суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Дацій О.І., Гаман М.В., Дацій Н.В. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2010. 370 с.
2. Ковальчук В. Моделі управління соціально-економічним розвитком регіону, держави. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.Х.: ХарPI НАДУ „Магістр”, 2016. № 1(43). С. 194–201.
3. Лебединська О. Державне регулювання розвитку регіону: проблеми та перспективи. Вісник національної академії державного управління при Президентіві України. 2013. № 3. С. 151–156.

## **СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ ЯК ПРОСТОРОВА ЛОКАЦІЯ У ВИРОБНИЦТВІ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В ЄС**

*Коценко М. С., аспірантка,  
Поліський національний університет, Україна*

**Постановка проблеми:** Світові тенденції розвитку виробництва та споживання органічної продукції невинно зростає. У 2019 році Україна посіла 2 місце із 123 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС, піднявшись на дві сходинки порівняно з попереднім роком. Про це йдеться в щорічному звіті Європейської Комісії «Імпорт органічних агропродовольчих товарів в ЄС: ключові зміни в 2019 році». Споживачі по всьому світі поступово надають перевагу саме органічній продукції. Разом із цим збільшується площа земель під органічне виробництво. 20 травня 2020 року Європейська Комісія оприлюднила стратегію Європейського Союзу під назвою «Від ферми до ложки», основним аспектом якого є збільшення кількості сільськогосподарських угідь під органічне виробництво з 8% до 25%.

Країни Європейського Союзу, одними із перших запровадили принципи сталого розвитку, з метою покращення навколишнього середовища, добробуту населення, раціонального використання наявних ресурсів, економічного зростання та забезпечення здоров'я майбутніх поколінь. Збільшення обсягів виробництва органічної сільськогосподарської продукції забезпечить економічне зростання в аграрній галузі та підвищення доброту сільського населення. Тому доцільним постає питання дослідження досвіду європейських країн, з метою покращення існуючих та впровадження нових аспектів розвитку сільських територій в Україні на виробництво сільськогосподарської органічної продукції.

**Аналіз останніх досліджень** показав, як і зарубіжні, так і вітчизняні вчені приділяють увагу розвитку органічного виробництва та сільських територій. Вагомий внесок у вивчення питання агропромислового комплексу внесли В.Г. Андрійчук, В.П. Саблук., В.В. Зіновчук, О.М. Бородіна. Вимоги САП ЄС до екологічної складової сільського господарства вивчає Т.О. Зінчук. Зарубіжні вчені що досліджують питання органічного сільського господарства це Джон П. Реганольд, Джонатан М. Вахтер, В.М. Писаренко, М. Лоблі, А. Батлер, М. Рід та інші.

Направленість України до європейського вектору розвитку зумовлює потребу дослідження питань можливостей запозичення європейського досвіду державного регулювання сільського господарства з метою приведення виробництва органічної продукції в Україні у відповідність до міжнародних та європейських вимог [2, с.113].

**Основний матеріал.** Європейський Союз велику увагу приділяє розвитку сільських територій, адже 91% території ЄС це саме сільська місцевість а сільське господарство є провідною галуззю економіки. Політика розвитку сільських територій здійснюється в рамках Спільної аграрної політики Європейського Союзу (САП ЄС). Організацією ефективного розвитку сільських територій в країнах Європейського Союзу займаються спеціальні інститути, серед них які Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF), Європейський сільськогосподарський фонд орієнтації та гарантій (EAGGF), Фонд фінансових інструментів підтримки рибальства (FIFG) та ін. Пріоритетними завданнями даних інституцій є:

- забезпечення сталого розвитку територій, що має на меті розвиток економіки спрямований на використання та відновлення ресурсів;
- розвиток інноваційних технологій та їх впровадження у сільськогосподарське виробництво;
- збагачення та підвищення добробуту сільського населення.

Сільське господарство протягом всього свого існування було єдиною економічною діяльністю на сільських територіях. З розвитком технологій, внесення гербіцидів та штучних добрив людське втручання виснажило ресурси землі та зумовило пошук нових шляхів виробництва продуктів харчування. Виходом стало органічне сільське господарство що побудовано на принципі екології, здоров'я та турботи про навколишній світ. Органічне сільське господарство вчені також іноді називають ще «екологічним» та «біологічним». Його ведення поєднує в собі сучасні технологічні методи господарювання та традиції поколінь. У виготовленні органічної продукції використовуються нова техніка та покращенні сорти насіння. Велика увага приділяється урізноманітненню сільськогосподарських культур, поліпшення ґрунту відбувається за допомогою внесення компосту.

Органічні продукти – це такі продукти, при виробництві яких:

- у тваринництві не дозволяється застосовувати стимулятори росту, гормони й антибіотики, а для лікування тварин використовуються профілактичні засоби й гомеопатичні препарати;
- у рослинництві заборонено використовувати ядохімікати для боротьби з бур'янами, шкідниками й хворобами рослин, а також мінеральні добрива синтетичного походження, при цьому захист рослин здійснюється переважно препаратами натурального походження, а для живлення ґрунту й рослин використовуються органічні добрива;
- категорично заборонено використання генетично модифікованих організмів [4].

Просторовою локацією для виготовлення органічної продукції є сільські території. Одним із пріоритетних напрямів САП ЄС є збільшення



сільськогосподарських угідь. Так, до 2030 року планується збільшити частку органічних земель до 50%. Вирощення та оброблення продукції на яких мають дотримуватися принципу здоров'я, справедливості та екології. Протягом 2017-2018 років в деяких країнах Європейського Союзу обсяг уже поступово збільшився у декілька тисяч гектарів. Так, дані Таблиці 1 вказують на позитивну динаміку у розвитку органічного сільського господарства в країнах ЄС.

Паралельно із збільшенням земель органічного призначення, зростає і споживання органічної продукції на душу населення. За даними міжнародної організації FIBL станом на 2018 рік лідерами є Австрія - 205 євро на людину, Данія - 213 євро на людину, Швеція – 230 євро на людину та Швейцарія – 312 євро на людину. Україна поки займає чи не останнє місце - 0,74 євро на людину [3].

Таблиця 1

**Органічне виробництво в країнах Європи за 2017-2018 рр.**

Країна	2017 рік		2018 рік	
	Органічна зона, га	Частка у загальній кількості с/г угідь, %	Органічна зона (га)	Частка у загальній кількості с/г угідь, (%)
Австрія	620'763.7 2	24.00	637'805	24.66
Бельгія	83'509.69	6.39	89'025	6.81
Данія	226'307	8.64	256'711	9.80
Фінляндія	259'451	11.37	297'442	13.03
Франція	1'744'420	6.29	2'035'024	7.34
Німеччина	1'373'157	8.21	1'521'314	9.09
Італія	1'908'653	15.39	1'958'045	15.79
Швеція	576'845	18.81	608'758	19.85
Україна	289'000	0.68	309'100	0.72

Джерело: дані міжнародної організації FIBL [3].

Високого результату споживання органічної продукції країнами Європейського Союзу вдалося досягти, шляхом впровадження певних нововведень таких як:

- додаткове субсидювання окремих виробників, які спрямовані на виготовлення екологічно чистої продукції та посилення екологічної безпеки шляхом відмови від монокультури господарювання, що стимулюється виробничими субсидіями;
- поліпшення якості аграрної продукції та її маркетингу,
- дотримання базових стандартів захисту довкілля й утримання тварин, навчання новим технологіям, допомога молодим фермерам;
- продовження політики «перехресної відповідальності», за якою запроваджується залежність виплати субсидій від дотримання базових

екологічних вимог щодо стану сільськогосподарських угідь, умов гігієни та догляду за тваринами;

- екологічно доцільне заліснення та консервація сільськогосподарських земель залуження сільськогосподарських угідь;

- збереження сільських ландшафтів, пейзажів, зелених насаджень, заболочених ділянок, каналів, лісопосадок, флори і фауни [1, с. 96].

На прикладі країн ЄС можемо впевнено сказати що виробництво органічної продукції в сільській місцевості сприяє розвитку сільських територій в багатьох напрямках, таких як: управлінські, шляхом підвищення ролі місцевих громад; підтримка стану навколишнього середовища, використовуючи кращі сорти насіння, відродження родючості ґрунтів та біорізноманіття; зміцнює економічний потенціал сільських громад.

**Висновки:** Враховуючи багаторічний досвід країн Європейського Союзу із підтримкою розвитку сільських територій шляхом ведення органічного господарства вважаємо, що розбудова органічного виробництва на селі стане ключовим при впровадженні елементів сталого розвитку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Венгерська Н.С. Напрями забезпечення регіонального сільськогосподарського розвитку в умовах інтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. №15(5). URL: [http://www.ej.kherson.ua/journal/economic\\_15/5/27.pdf](http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/5/27.pdf).
2. Савенко Г.Є Організація сільського господарства як пріоритетний напрям реалізації аграрної політики ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №15(2). URL: [http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15\\_2\\_2017ua/26.pdf](http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/26.pdf).
3. Дослідний інститут органічного сільського господарства (FIBL). URL: <https://statistics.fibl.org/europe/key-indicators-europe>.
4. Федерація органічного руху України. URL: <http://organic.com.ua/organichni-produkti>.

## **ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

*Левковець Н. П., старший викладач,  
Національний транспортний університет, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Світовий досвід показує, що процеси глобалізації приводять до значного зростання обсягів перевезень, руху товару і, відповідно, вантажних потоків, як внутрішніх, так і міжнародних, у тому числі транзитних. Але в Україні існує багато проблем у сфері вантажних автомобільних перевезень, які потребують негайного вирішення. Одним з основних питань розвитку світової економіки є прискорення процесів глобалізації, які визначають рівень розвитку національних економік і суттєво впливають на систему економічних відносин. Становлення ринкових економічних відносин посилює роль автомобільного транспорту, робить більш вагомішими основні завдання транспорту: прискорення обороту матеріальних цінностей, доставки готової продукції, перевезення вантажів, надання послуг. Вантажні перевезення, у законодавстві України, визначаються як «господарська діяльність, пов'язана з переміщенням продукції виробничо-технічного призначення та виробів народного споживання залізницями, автомобільними дорогами, водними та повітряними шляхами, а також транспортування продукції трубопроводами» [1].

**Основний матеріал.** Розглянемо тенденції розвитку вантажних перевезень автомобільним транспортом в Україні в умовах глобалізації на основі вантажних автомобільних перевезень (група 49.41), що належать до секції Н Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність за КВЕД 2010 та об'єднують усі види перевезень вантажним автомобільним транспортом: перевезення лісоматеріалів, перевезення великогабаритних вантажів, рефрижераторні перевезення, перевезення великогазових вантажів, перевезення напактованих вантажів (навалом або наливом), включаючи перевезення автоцистернами, у т.ч. збирання молока на фермах, перевезення автомобілів, перевезення відходів і брухту без діяльності щодо їх збирання або утилізації. Тенденції розвитку вантажних автотранспортних перевезень визначаються динамікою абсолютних та відносних показників, які визначають обсяги наданих послуг з вантажних перевезень, обсягів вантажних перевезень та вантажообігу тощо (табл. 1), [2]. Зростання обсягу наданих послуг у довгостроковому періоді становило 4,7 разів, що свідчить про інтенсивне зростання ринку вантажних перевезень та перевищення зростання обсягу інших перевезень над зростанням економіки загалом: 2,7 разів зростання обсягу реалізованої продукції

(товарів, послуг) суб'єктів господарювання за всіма видами економічної діяльності у 2010-2018 роках.

Таблиця 1

**Основні показники ринку вантажних автомобільних перевезень України у 2010-2018 рр.**

№ п/п	Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за групою 49.41, млн. грн.	21858	27487	34608	34658	40033	53299	68153	85228	103518
1.1	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за групою 49.41, млн. дол. США	2754	3450	4331	4336	3368	2440	2667	3204	3806
1.2	Довідково: офіційний курс гривні до долара США (середній за період), грн. за 100 од.	793,56	796,76	799,10	799,30	1188,67	2184,47	2555,13	2659,66	2720,05
1.3	Частка у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг), %	3,46	2,97	2,76	2,70	2,99	2,86	2,98	2,87	2,79
2	Обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом, млн тонн	1168,2	1252,4	1259,7	1260,8	1131,3	1020,6	1085,7	1121,7	1205,51
2.1	Частка у загальному обсязі перевезених вантажів, %	66,16	66,38	67,96	68,64	69,69	69,22	70,38	70,90	73,37
3	Вантажообіг автомобільного транспорту, млрд .ткм	53,9	57,3	57,5	58,7	56	53,3	58	62,3	72,1
3.1	Частка вантажообігу автомобільного транспорту у загальному обсязі вантажообігу, %	12,87	12,86	13,94	14,69	15,84	15,92	16,85	17,11	19,96
4	Середня відстань перевезення однієї тонни вантажів автомобільним транспортом	46	46	46	47	49	52	53	56	60

За даними Державної служби статистики України про обсяг реалізованих послуг з вантажних перевезень автомобільним транспортом,

визначаємо його зростання у період з 2010 по 2018 роки (табл. 2), [2].

Таблиця 2

**Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) транспортних підприємств (секція Н Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність) у 2010-2018 рр., млн. грн.**

Роки	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	наземний і трубопровідний транспорт	пасажирський залізничний транспорт міжміського сполучення	вантажний залізничний транспорт	інший пасажирський наземний транспорт	вантажний автомобільний транспорт, надання послуг перевезення речей	трубопровідний транспорт	водний транспорт	авіаційний транспорт
Код за КВЕД–2010	Н	49	49.1	49.2	49.3	49.4	49.5	50	51
2010	160170	60874	к	14354	8260	22042	16218	1680	12542
2011	200478	75362	0,04	17761	9379	27817	к	1578	16853
2012	228907	79130	0,30	к	10749	34804	к	1719	18256
2013	224523	76037	к	к	11028	34826	18128	1749	14543
2014	223068	81171	к	к	10516	40144	18351	1878	15767
2015	322291	136373	537	37008	13346	53604	к	2652	23143
2016	398914	204999	4	77058	14521	68465	44952	2906	30173
2017	479014	251213	11	87816	18552	85765	59070	2730	40422
2018	556047	291710	0,24	106594	22980	103901	58236	3202	50139

Примітка: к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфідційності статистичної інформації (первинне та вторинне блокування вразливих значень).

Темп росту обсягу реалізованих послуг з вантажних перевезень автомобільним транспортом перевищував темпи росту обсягу реалізованих послуг за іншими видами перевезень. Так, впродовж 2010-2018 рр. відбулись такі зміни: у 3,5 разів зросли економічні рахунки транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності; 4,0 разів – авіаційний транспорт; 1,9 разів – водний транспорт; 3,6 разів – трубопровідний транспорт.

Коливання валютного курсу гривні до іноземних валют у 2010-2018 рр. корегують темп росту обсягу реалізованих послуг з вантажних перевезень автомобільним транспортом, який визначено на рівні 40%, у тому числі: 2011 р. – 25,2%, 2012 р. – 25,5%, 2013 р. – 0,1%, 2014 р. – (-22,3)%, 2015 р. – (-27,6)%, 2016 р. – 9,3%, 2017 р. – 20,1%, 2018 р. – 18,8%. Так, у 2013-2015 рр. слід вважати періодом макроекономічної та політичної нестабільності в Україні, що становить загрозу економічній безпеці автотранспортних підприємств.

Частка обсягу реалізованих послуг з вантажних перевезень автомобільним транспортом у загальному обсязі реалізованої продукції

(товарів, послуг) у 2010-2018 рр. коливалася на рівні 2,7-3,46% з тенденцією до зменшення протягом трьох останніх років та низьким рівнем варіації в межах 8%.

На стан вантажних автотранспортних перевезень, формування їх економічної безпеки впливає попит на послуги таких підприємств, що визначається обсягом перевезених вантажів та їх часткою у загальному обсязі перевезених вантажів. [3] Аналізуючи обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом варто відзначити відносну стабільність ринку вантажних перевезень для автомобільного транспорту та його рівень, що не перевищує 1260 млн. тонн, проте частка його у загальному обсязі перевезених вантажів зростає у довгостроковому періоді з 66,16% у 2010 р. до 73,37% у 2018 р., відповідно за рахунок зменшення частки залізничного транспорту з 24,52% до 19,62%, відповідно; морського транспорту – з 0,23% до 0,12%, відповідно; річкового транспорту – з 0,40% до 0,23%, відповідно; трубопровідного транспорту – з 8,69% до 6,66%, відповідно (табл. 3), [2].

Таблиця 3

**Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту, тис. тонн**

Роки	Залізничний	Морський	Річковий	Автомобільний	Авіаційний	Трубопровідний
2010	432897,0	4067,8	6989,5	1168218,8	87,9	153436,6
2011	469308,1	4145,6	5720,9	1252390,3	92,1	154971,2
2012	457454,5	3457,5	4294,7	1259697,7	122,6	128439,8
2013	443601,5	3428,1	2840,5	1260767,5	99,2	125941,1
2014	386276,5	2805,3	3144,8	1131312,7	78,6	99679,5
2015	349994,8	3291,6	3155,5	1020604,0	69,1	97231,5
2016	343433,5	3032,5	3641,8	1085663,4	74,3	106729,2
2017	339550,5	2253,1	3640,2	1121673,6	82,8	114810,4
2018	322342,1	1892,0	3698,0	1205530,8	99,1	109418,2

Зазначені структурні зрушення обсягів перевезених вантажів за видами транспорту у 2010-2018 рр. вказують на утвердження тенденції до збільшення частки вантажних перевезень саме автомобільним транспортом в умовах зменшення загального попиту на вантажні перевезення, що триває з 2013 р.

Протягом 2010-2018 рр. позитивна динаміка була притаманною для вантажообігу автомобільного транспорту, який збільшився на 33,77%, частки вантажообігу автомобільного транспорту у загальному обсязі вантажообігу – 55,09%, середньої відстані перевезення однієї тонни вантажів автомобільним транспортом – 30,43%.

**Висновки.** На основі проведеного аналізу основних показників ринку вантажних автомобільних перевезень України у 2010-2018 рр. слід визначити тенденції сучасного стану: зростання обсягу наданих послуг з вантажних автотранспортних перевезень майже у 5 разів, що перевищує темпи росту за іншими видами транспорту, проте таке зростання має

інфляційну складову; обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом був відносно стабільним, проте частка його у загальному обсязі перевезених вантажів зростала у довгостроковому періоді.

Вантажні автотранспортні перевезення та стан економічної безпеки підприємств, що надають послуги з таких перевезень потенційно перебувають під впливом різних економічних явищ та процесів (виробництво товарів і послуг в економіці, інфляційні процеси, експорт та імпорт товарів, оптовий та роздрібний товарооборот підприємств торгівлі, виробництво основних сільськогосподарських культур, виробництво окремих видів промислової продукції тощо).

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1998>
2. Інформація Державного комітету статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Левковець П.Р., Зеркалов Д.В. Управління автомобільним транспортом Навчальний посібник / За ред. Д. В. Зеркалова. К.: Арістей, 2006. 416 с.

## **СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЯКОСТІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ**

*Литовченко В. В., аспірант,  
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Держава має здійснювати реалізацію конституційних прав та свобод людини і громадянина шляхом надання адміністративних послуг громадянам. Громадяни у відносинах з державою мають виступати споживачами її послуг. Саме тому питання надання якісних управлінських послуг є надзвичайно актуальним.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показав, що окремі аспекти надання адміністративних послуг громадянам розглядалися у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Авер'янов, В. Александров, В. Верба, І. Коліушко, Н. Нижник, Т. Маматова, О. Поляк, В. Сороко, Ю. Шаров, Г. Холліс, К. Плоккер, Ф. Тейлор та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість розглянутих науковцями проблем, наразі немає загальноприйнятого законодавчого визначення адміністративних послуг.

**Основний матеріал.** У сфері державного управління термін «адміністративні послуги» вважається таким, що поєднує поняття «управлінська та адміністративна послуга»; під державною послугою розуміють результат виконання функцій державних органів, за допомогою яких останні виконують зобов'язання держави перед громадянами (задоволення потреб громадян), інакше кажучи, забезпечують реалізацію їхніх прав і обов'язків. У нормативно-правових актах, зокрема постанові Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2010 р. № 915 «Деякі питання надання адміністративних послуг» [2], міститься визначення адміністративної послуги – це послуга, яка є результатом здійснення суб'єктом повноважень щодо прийняття згідно з нормативно-правовими актами на звернення фізичної або юридичної особи адміністративного акта, спрямованого на реалізацію та захист її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків (отримання дозволу (ліцензії), сертифіката, посвідчення та інших документів, реєстрація тощо).

У країнах ЄС адміністративні послуги надаються згідно зі стандартами, за якими визначаються складові якості послуги: відкритість, своєчасність, доступність, безоплатність, задоволення потреб громадян, гарантування індивідуальних прав. До того ж планується розробити спільний «Статут адміністративних послуг Європейського Союзу» для країн-членів [3]. Досвід зарубіжних країн доводить, що між населенням держави та органами державної влади має бути довіра, що сприятиме консолідації суспільства.



Для забезпечення на вітчизняному просторі ефективності, результативності та якості надання адміністративних послуг органами державної влади можна використовувати концептуальні (управління змінами; програмно-цільовий підхід; управління якістю; управління ризиками; аналіз вигід-витрат; інформаційно-комунікативний підхід), інструментальні (стратегічні технології; проектні технології; маркетингові технології; соціальні технології; електронне врядування; геоінформаційні технології) засоби та моделі-підходи (система управління якістю на засадах ISO-9001:2000; інтегровані системи менеджменту; оцінювання діяльності за допомогою системи збалансованих показників (Balanced Scorecard); модель «CAF 2002» оцінювання з позицій результативності та сприяння розвитку (The Common Assessment Framework); модель самооцінювання в організаціях за методом Т. Конті; модель «CAPAM» оцінювання з позицій якості та ефективності роботи місцевих органів влади; модель електронного врядування типу «електронне місто»; модель типу «єдине вікно»), що набули практичного розвитку в країнах ЄС [3].

Суспільство не задовольняють: низька якість значної кількості послуг, що надаються органами виконавчої влади; факти корупції та хабарництва, зволікання і тяганина; непрозорість і невизначеність адміністративних процедур; незахищеність від «свавілля чиновників», їх постійного втручання в економічну діяльність; відсутність можливості реального громадського контролю за використанням бюджетних коштів; недостатня відповідальність державних службовців; відсутність єдиних для всіх органів влади стандартів і процедур діяльності; недостатня орієнтованість діяльності органів виконавчої влади на задоволення потреб споживачів, наприклад, у сфері надання послуг. Всі ці проблеми державного управління негативно позначаються на економічному стані країни та добробуті громадян.

Аналіз стану підготовки рішень державних органів свідчить про неналежну якість цієї роботи. Робота державних органів в єдиній команді повинна бути забезпечена функціональною єдністю апарату. Залишається проблемним прогнозування наслідків рішень органів державної влади; механізми контролю не набули характеру наскрізного моніторингу, а головне вчасної запобіжної корекції з метою досягнення результату. У своїй діяльності державний апарат повинен бути чутливим і оперативно адаптуватися до потреб суспільства. Отже, підвищення якості життя громадян України, на що спрямоване ефективне державне управління, прямо залежить від надання якісних адміністративних послуг.

Надання адміністративних послуг пов'язано із значними корупційними ризиками, зокрема: загальна складність процедури надання багатьох послуг; особисте спілкування споживача послуг з посадовою особою, що надає послугу; брак інформації щодо вибору способу

звернення за послугою; територіальний монополізм на надання послуг. Більшість з названих корупційних ризиків зумовлені недосконалою, неререформованою системою державних органів, а також низькою якістю законодавства. Держава повинна гарантувати кожній особі право на неупереджене та справедливе вирішення її справи протягом розумного строку. Зазначені права мають бути закріплені на законодавчому рівні та стосуватися усіх органів державної влади.

Обов'язковим напрямом підвищення якості надання адміністративних послуг є визначення критеріїв оцінки їх якості та стандартів надання. Критеріями оцінки якості надання послуг є показники, які визначають рівень задоволення потреб та інтересів споживачів послуг, професійність діяльності органів, що надають такі послуги, до них належать: результативність, своєчасність, доступність, зручність, відкритість, повага до особи, професійність. Таким чином, необхідно створити та організувати ефективну діяльність державних служб, зорієнтовану виключно на надання якісних адміністративних послуг; визначити критерії та стандарти надання послуг; впровадити електронне врядування для надання адміністративних послуг, створити центри надання послуг. Як свідчить міжнародний досвід, і передусім досвід країн ЄС, США, Японії, Росії, одним з найбільш ефективних механізмів підвищення якості роботи є впровадження в діяльність органів державної влади єдиних стандартів. Ефективним засобом для цього є запровадження системи управління якістю послуг в органах влади відповідно до вимог ISO 9001-2000 [3, с. 4].

**Висновки та пропозиції.** Впровадження такої системи в органах державної влади дає можливість: покращити якість послуг, які надаються споживачам, забезпечити їх стабільний рівень; підвищити ефективність використання бюджетних коштів; збільшити прозорість діяльності та рішень, що приймаються; збільшити мотивацію та задоволеність персоналу за рахунок кращої організації його роботи; підвищити керованість роботи, можливість управління нею та її удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Гончарук Н., Прокопенко Л. Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг в Україні. Публічне управління URL: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/pubupr/2011-1/doc/1/04.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011-1/doc/1/04.pdf).
2. Деякі питання надання адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2010 № 915 URL: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Даньшина Ю. Зарубіжний досвід оцінювання якості надання адміністративних послуг. Теорія та практика державного управління. 2011. № 35. С. 1–9.

## **ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

*Ляшко О.В., магістрант*

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», Україна*

**Постановка проблеми.** Зелений туризм можна визначити як «спадщина сільських територій», який включає в себе визначні пам'ятки села, проведення заходів в сільських районах, тощо. Основна мета сфери зеленого туризму є відкриття нових туристичних місць сільській місцевості, розширення діяльностей аграрних підприємств та дозволити міським відвідувачами, відчути що таке сільське господарство та/або природне середовище.

**Аналіз останніх досліджень.** Питання розвитку зеленого туризму досліджували такі науковці та економісти: Дмитрук О.Ю., Кекушев В.П., Сергєєв В.П., Степаницький В.Б., Пінчук Т.А., Шпеник Т.К. та інші. Зважаючи на актуальність питання щодо розвитку галузевої структури аграрних підприємств, виникає необхідність дослідження зеленого туризму, як перспективного способу розширення галузевої структури.

**Виклад основного матеріалу.** Природа - головне джерело задоволення духовних потреб людини. Розуміння даного факту дозволяє усвідомити, що на сучасному етапі розвитку суспільства, зелений туризм є невід'ємною частиною збагачення духовного становища людини як особистості.

Досліджуючи матеріали з даної теми, можна визначити наступне трактування терміну «зелений туризм»: зелений туризм (часто застосовується «сільський зелений туризм (СЗТ)», «екологічний туризм» та в іноземній літературі «екотуризм», «екотур») – це специфічна форма туристичної діяльності націлена на відпочинок за рахунок екологічно-значущим наповненням за допомогою використання майна, матеріального або фермерського господарства, природно-заповідницьких місць того чи іншого сільського регіону, історично-культурної спадщини села, тощо [1, 2]. Новий вид туризму, як зелений туризм, та його справжнє розуміння почало бурхливо розвиватись після часів Другої світової війни. Проте, яскраві приклади зеленого туризму почали виокремлюватися у кінці XIX століття в Великобританії через промислову революцію, яка покращила життя людей, надавши їм більше часу та ресурсів на відпочинок. Залізниця, яка була побудована для розвитку промисловості, могла безперешкодно та швидко відвозити людей за межі звичного середовища (міста), а зростаючі доходи населення й засоби масової інформації сприяли до більшої цікавості та доступності суспільства до зеленого туризму. На

початку 1960-х в Іспанії з'явилась тенденція щодо перетворення закинутих аристократичних замків в каталонських селах на звичайні фермерські будинки (саме тоді жителі міст були включені у програму подорожей та відвідувань у дані фермерства). Саме тоді, зародилось істинне розуміння зеленого туризму [3]. На сучасному етапі зелений туризм є популярною сферою туризму в США, Австралії, Великобританії, Німеччині, Угорщині, Чехії та в інших країнах. Тому розглянемо декілька прикладів реалізації та управління зеленим туризмом в країнах де він набув великого значення для аграрного сектору.

Так, в США зелений туризм найбільш орієнтований на відпочинок на фермах підсобного чи приватного господарства. Тобто туристи відвідують ферму з чарівною садибою де проводять продуктивно час (годування худоби, прогулянка пасовищами, риболовля) та насолоджуються природою, а в той же самий час фермери отримують за це плату (середні ціни в фермах від 50\$ - 400\$ за 1 ніч проживання) та часткову допомогу у веденні господарства. Наприклад, ферма «*Three Sparrows Guest House*» розташована недалеко від історичної частини міста Прескотт (штат Аризона). Сім'я з дітьми відпочиваючи тут, має можливість погратися та погодувати кіз, курчат, зібрати плоди з дерев та овочі з поля. Після чого ферма надає змогу відпочити на ганку з видом на соняшникове поле. Вартість послуг за проживання на цій фермі 129\$/ніч за 1 людину [4]. В той же час в Австралії зелений туризм включає фермерські свята, поїздки на конях, одноденні відвідування ферм та технічні екскурсії та винні дегустаційні тури для окремих мандрівників та груп.

В Австралії фермерські канікули визнані важливою складовою туристичної сфери та сфери аграрного бізнесу. Саму тому, тут було запроваджено низку законів з метою регулювання та стимулювання зеленого туризму в країні. Кожний штат Австралії має регіональні відділення, які виконують маркетингові та рекламні функції для ферм які надають даний вид туристичних послуг. Також, кожний штат має асоціацію, що фінансується відповідним до регіонів спілкою ферм з зеленого туризму [3]. Цікавий досвід з зеленого туризму має Великобританія. Так, зелений туризм саме в цій країні набув неабиякого значення з боку добробуту життєдіяльності населення країни. За рахунок цього, Європейська комісія, уряд Великобританії та неурядові організації зацікавлені у розвитку сільських територій. Як наслідок, в країні існує найбільш вагома організація з координації зеленого туризму Farm Holiday Vugreau (FHV). Ця організація налічує у своєму складі понад 1000 ферм які надають послуги з зеленого туризму. Основною роллю такої структури є контроль та регулювання на даних фермах якості наданих послуг та співвідношення ціни та якості.

Визначено, що в Великобританії сільські господарства, які пропонують зелений туризм мають позитивні показники економічної діяльності. Як наслідок, дана сфера діяльності набула популярності у приватних господарствах. За рахунок, цього на сільських територіях підвищується рівень розвитку інфраструктури, добробуту місцевого населення та збільшення робочих місць. Наприклад, в Йоркширі діяльність із сільської місцевості становить 39% від загальної кількості робочих місць в економіці регіону та 37% від загальної економіки Великобританії [5].

Отже, на даному етапі досліджено, як показує практика зарубіжних країн, запровадження зеленого туризму на сільських територіях дозволяє підвищити рівень розвитку сільських регіонів в цілому. Такий процес відбувається за рахунок підвищення рівня інфраструктури села, збільшує кількість робочих місць та захищає вже існуючі місця. Крім цього спостерігається зростання ресурсів, які спрямовуються на збереження довкілля на сільських місцевостях.

Варто відзначити, що зелений туризм надає можливості аграрним підприємствам доповнити потоки доходів компанії та підвищити їх конкурентоспроможності в цілому за рахунок розширення галузевої структури. За рахунок доповнення нових сфер діяльності аграрне підприємство капіталізує свої доходи. Тим не менш, слід відмітити, що послуги з зеленого туризму у різних її видах потребують не великі витрати для їх впровадження. Доцільно зауважити, що Україна, у тому числі й сільська місцевість, володіє значними можливостями для розвитку туристичної сфери: має багату історію, володіє багатотисячними традиціями, живописними природними ландшафтами тощо. Також, аграрний сектор економіки України має досить суттєві переваги перед іншими секторами виробництва.

У законодавстві України термін «сільський зелений туризм» вжито у Законі України «Про особисте селянське господарство» відносно одного з видів діяльності особистих селянських господарств (ОСГ) — надання послуг сільського зеленого туризму з використанням майна цих господарств [6]. В Україні на сучасному етапі розвитку зеленого туризму, домінує окрема складова, яка несе назву природний туризм. Природний туризм (інколи рекреаційний туризм) спрямований на усамітнення та спілкування з природою, відвідуванні природних територій. Природний туризм може бути пасивним, при якому, як правило, відвідувачі тільки спостерігають за природою з метою отримання емоційної насолоди, та активним, де учасники беруть участь у подорожі в природні заповідники, лісі, гори, тощо, що має також оздоровчий ефект [7]. Оптимальною формою розвитку галузевої структури є запровадження стратегії диверсифікації на аграрному підприємстві. Досвід іноземних країн показує що запровадження зеленого туризму задовольняє запровадити у

господарську діяльність інноваційний вид послуг. За рахунок незначних капіталовкладень та зростаючим попитом на послуги зеленого туризму, аграрне підприємство може забезпечити розширення масштабів підприємства та його галузевої структури.

Сучасні реалії, а саме пандемія *COVID-19*, зумовили підвищити популярність зеленого туризму та відвідання живописних місць в Україні. Яскравими прикладами в такий період пандемії стали так звані «місця сили», тобто ті, що мають позитивну енергетику. Це, наприклад, гора «Тогоха» у Богуславському районі, історико-культурний заповідник «Буша» у Вінницькій області, де знаходиться геологічна пам'ятка «Гайдамацький яр» [8].

**Висновки та пропозиції.** Отже, зелений туризм є одним з елементів розвитку сільських територій та їх економічного та соціального збагачення. Зокрема, даний вид туризму забезпечує збільшення масштабів ведення діяльності аграрних підприємств, збільшення доходів місцевого населення, підвищення кількості нових робочих місць в селах. Також зелений туризм розвиває місцеву культуру та зберігає етнографічні та історичні цінності сільських територій.

Для аграрного бізнесу, зелений туризм є одним із вагових механізмів розвитку галузевої структури підприємства, запровадження якого дозволить досягнути позитивні економічні показники. Адже, зелений туризм потребує малі капіталовкладення та має зростаючу популярність з боку суспільства.

Запровадження зеленого туризму можна визначити як окрему сукупність стратегічних дій, згідно з якими аграрним підприємствам повинні розвиватися. Стратегічні дії впровадження зеленого туризму як окрему ланку надання послуг на аграрному підприємстві, включають: аналіз наявної галузевої структури на підприємстві; визначення найвигідніших форм зеленого туризму та організація їх на підприємстві; забезпечення необхідними ресурсами та продуктивними силами для здійснення зеленого туризму; планування фінансових джерел для функціонування сфери туризму; розробка контролю за ефективністю ведення зеленого туризму як окремою формою надання послуг на аграрному підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту і маркетингу. Навч. посіб. 2004. 192 с.
2. Кекушев В.П., Сергєєв В.П., Степаницький В.Б. Основи менеджменту екологічного туризму. Навч. посіб. 2001. 197с.
3. Rural Tourism- An opportunity for sustainable development / Humaira Irshad. Government of Alberta, Agriculture and Rural Development. 2010.

4. Бізнес на відпочинку: 30 ферм, які приваблюють туристів. URL: <http://agroportal.ua/ua/publishing/inopressa/biznes-na-otdykhe-fermy-kotorye-privlekayut-turistov/>
5. Perspective of Sustainable Rural Tourism in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (UK) / Gina Ionela Butnaru, Alina Petronela Haller. Sustainability: Rural Tourism, Rural Development and Rural Resilience. MDPI, 2018.
6. Сільський зелений туризм: перспективи розвитку. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010301>
7. Шпенник Т.К. Ключові терміни сільського зеленого туризму. URL: [https://tourlib.net/statti\\_ukr/shpenyk.htm](https://tourlib.net/statti_ukr/shpenyk.htm)
8. Зелений туризм»-2020: іноді – як варіант для «карантинного» усамітнення. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3058062-zelenij-turizm2020-inodi-ak-variant-dla-karantinnogo-usamitnenna.html>

## **CONCERNING THE MODERNSECTORAL ANTI-CRISIS INITIATIVES**

*Morozov Y., postgraduate student,  
Kyiv University of Market Relations*

Dynamics of economic processes in recent years indicates that, unfavorable internal conditions development of industrial complexes with relatively weak international positions of the national economy require: active search for non-standard ways exit from the crisis; development and application of tools formation of a competitive national and regional economy.

In the unstable economic environment, the probability of adverse events and uncertainty of the economic sectors increases, and the activities of the entities may be inefficient, which will cause crisis processes at the enterprises.

In this regard, there is a necessity to study the current component of modern management – anti-crisis management of the enterprises. The crisis at the enterprise requires management to take extraordinary strategic measures[3, p. 47]. Anti-crisis regulation can be considered as on macro and meso levels, as well as at the micro level, but in total.

Anti-crisis management or anti-crisis management at the micro level can be defined as a system of measures to act on socio-economic relations that develop at the enterprise level in preventing the crisis, responding to it and studying its consequences [2, p. 14].

An anti-crisis measure can be considered effective if it meets the following requirements:

- 1) Profitability of the anti-crisis measure. Achieved if the costs of developing and implementing such a measure do not exceed the consequences.
- 2) Quality of anti-crisis measure.
- 3) One of the defining criteria for the quality of anti-crisis measures is the effectiveness of anti-crisis management decisions.

Effective solutions allow you to maximize the potential of the enterprise and respond in a timely manner to changes in the external environment.

Crisis management includes two types of management: preventive and crisis. Preventive crisis management occurs when there are "weak" signals of crisis situations and is aimed at preventing the development of the crisis. Crisis management is carried out in the presence of crisis situations at the enterprise. The most unfavorable crisis situation from the point of view of the enterprise is its bankruptcy. Bankruptcy of enterprises is the last stage of crisis development.

Financial strategy of anti-crisis management should include different mechanisms of improving the efficiency of forming and using financial resources of enterprise. One of the main problems of enterprises holding back their modernization and ensuring on that basis the financial stability of each of them, is the lack of current and long-term financing sources at the present stage



[1, p. 79]. Behavior of individual sectors of the economy and individual enterprises in times of crisis are completely subordinated certain patterns. At the same time crisis reality fundamentally different from everything to which the heads of domestic enterprises are accustomed.

The economy of our country is undergoing a systemic transformation. After 2014, the structure of sales markets in most industrial enterprises changed radically. Many segments of our engineering industry have not been able to refocus on exports.

The main difficulties are:

- 1) A complex process of certification and standardization.
- 2) Financial conditions that guarantee foreign partners risk reduction.
- 3) The fight against imports. The state needs to choose those specific items of Ukraine's imports that are most important to it today.

In recent years, Ukrainian mechanical engineering export has declined substantially due to the loss of the Russian market and shutdown of enterprises in the eastern part of the country. So, if in 2012 exports amounted to \$13.2 bln. (peak values), then in 2017-2018 exports from Ukraine amounted to about \$5 bln. Despite the large foreign trade volumes, the share of Ukrainian exports in world trade in recent years is only 0.05-0.10%, whereas in 2010, the share of Ukraine was 0.16%. Therefore, even a multiple increases in current export performance appears to be quite achievable in the strategic perspective, given the availability of production facilities and the possibility of creating products based on the developments of domestic research institutions.

Mechanical engineering exports mainly semi-finished products (67%), including spare parts for cars, air and railway transport, communication equipment. The largest segments of finished products for export - household appliances, ships, engines, generators. For comparison, mainly finished machine-building products are imported to Ukraine (70%) - motor vehicles, agricultural machinery, computers and household appliances. At the same time, domestic engineering depends on imports (53% in intermediate consumption) of spare parts and components, metallurgical products [4].

It is established that the optimal allocation of resources depends on productivity sectors. As a rule, if the actual allocation of resources does not match optimal (this applies to the economy of Ukraine), the anti-crisis strategy covers two stages. The first stage involves accelerated industrial economic growth due to the machine-building sector.

It begins with three guiding influences: the machine-building industry directs the maximum possible amount of investment resources, in the material and consumer sectors – investment in volumes, minimally necessary to ensure the material, resource and consumer security of the country. Conditions are created for the transfer of labor resources from material and consumer sectors in fundraising by creating new ones high-paying jobs.

The development of the fund-raising sector will have a positive impact on development other sectors, as provided by the described model, only if the Ukrainian mechanical engineering will be developed on an innovative basis. Only in this case other sectors will receive fixed assets that will allow them to produce competitive products, occupy high ranking positions in the system redistribution of resources in the Ukrainian and international markets.

References:

1. Kryvovyazyuk I. Innovative approach to strategy selection for enterprise crisis management. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №11(149). С. 77–84.
2. Ортіна Г.В. Стратегія антикризового регулювання реального сектору економіки. *Економіка та держава*. 2015. №8. С. 13-16.
3. Сова О.Ю., Морозов Є.Ю. Сучасна парадигма антикризового управління підприємством. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31 (70). №2. С. 43-48.
4. Стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: програма «Економічне відновлення». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymyluvannia/progr-covid19-analytics.pdf>

## **ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАПОВІДНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ – ЯК ОСЕРЕДКАМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ**

*Ніколайчук Т. О., магістр правознавства, аспірант,  
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних  
досліджень НАНУ, Україна*

**Вступ.** Сучасні світові тенденції щодо активного розвитку сфери послуг та значне збільшення зайнятих на цьому ринку мотивує до формування можливості залучення до цих тенденцій сфери природно-заповідного фонду України на принципах сталого розвитку та «зеленого» зростання. Одним із тих напрямів що швидко розвиваються у сфері послуг є за класифікацією світової організації торгівлі: послуги, пов'язані із захистом навколишнього середовища; туристичні та пов'язані з ними послуги; послуги з організації дозвілля, культурних та спортивних заходів; інші послуги. Ці послуги або їх окремі функції можна розглядати як перспективні для реалізації у межах заповідних територій та об'єктів в Україні.

**Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Аналіз останніх публікацій по проблемі.** Однак, наукові розробки у більшості випадків вирішують окремі завдання щодо еколого-економічного аналізу та оцінки заповідної царини, методи його управління, а також місце регіону в їх здійсненні. Проблема управління установ ПЗФ, його економіко-екологічної оцінки присвячені праці наступних науковців: О. Врублевська, Е. Зінь, Т. Кислова, Є. Клементьєва, В.Смаль, В. Кіслий.

Вітчизняний науковець Б.Буркинський зазначає, що при наявності першочергової задачі подолання соціально-економічної кризи, яка зумовлена політичними, економічними, соціальними, екологічними протиріччями та проблемами, а також наявність дефіциту ресурсів зумовлює необхідність проведення комплексних досліджень [1, с. 119].

Науковці відзначають, що сучасна економічна значимість територій природно-заповідної сфери визначається складом і ступенем реалізації властивих їй господарських функцій. З погляду господарської значимості та з метою ефективного забезпечення управління (менеджменту) у сфері охорони природно-заповідних територій, окремі науковці пропонують умовно-економічний поділ заповідних територій:

- території з переважно економічною значимістю, обумовленою господарськими функціями;
- території із соціально-економічною значимістю, на яких реалізуються як господарські, так і негосподарські функції;

- території з переважно соціальною значимістю, на яких реалізуються тільки негосподарські функції [2].

**Виклад основного матеріалу.** Аналізуючи динаміку розвитку територій природно-заповідного фонду, необхідно враховувати не тільки ступінь виконання природоохоронних функцій, а також можливості економіко-екологічних та соціально-екологічних потреб населення та регіону, а саме:

- заповідні території мають зонуватись не тільки за природоохоронною цінністю, а також за економічною значимістю внаслідок господарських функцій, та за еколого-економічною, оскільки у господарській діяльності передусім ставиться питання про дотримання пріоритету природоохоронних функцій.;

- об'єкти ПЗФ мають не тільки екологічний потенціал, але й економіко-соціальний – при реалізації як господарських, так і негосподарських функцій;

- негосподарські функції передусім реалізуються в заповідній зоні об'єктів ПЗФ, оскільки вона служить для охорони природного ландшафту, унікальних природних комплексів, цінних біотопів і будь-яке господарювання тут принципово виключене, будь-яка діяльність людини підпорядковується природоохоронним імперативам.

Методи управління об'єктами природно-заповідного фонду мають бути спрямовані на попередження соціо-економіко-екологічних конфліктів та узгодження цих інтересів, до таких пропонуємо використовувати методи управління власне територіями та об'єктами ПЗФ, методи управління персоналом та методи управління господарською діяльністю, що проводиться в межах таких територій та об'єктів:

1. Розроблення експериментальних методів управління територіями природно-заповідного фонду, наприклад розумного «земельно-екологічного менеджменту», «*smart sustainable land management (SSLM)*» або «*conservation*» або «*protection*» менеджменту [3, с. 126–127];

2. Реформування системи управління персоналом, шляхом відокремлення концепції "natural menegement/ consulting", що надасть можливість сформувати сектор ринку праці, який дійсно буде підвищить якість управління в установах відповідного профілю. При наявності дієвих преференцій або пільг з боку держави, такий інструмент дасть змогу залучати "топ-менеджерів" країни до реформування установ ПЗФ; можливе формування окремої категорії фахівців, як "кризовий менеджер" або "менеджер з розвитку" (*Natural Fund Crisis manager/ Natural Fund Development manager*), що буде залучатись у випадках створення нових установ ПЗФ або резервування територій, тощо. Відповідні фігури є тимчасовими (можуть бути на умовах "фрілансу" за контрактом або договором підряду), вони виконують обсяг завдань, передбачених планом

реформування або бізнес-планом та передають право управління постійному керівнику [4].

Метод планування, який можна розділити на види:

3.1. Бізнес планування – розроблення ґрунтового бізнес – плану або менеджмент-плану, без точної територіальної прив'язки, але з урахуванням зонування території, та який врахує всі аспекти співробітництва, оскільки приватний партнер ризикує не тільки своїм часом, працею, діловою репутацією, але й вкладеними коштами — своїми власними і або компаньйонів-акціонерів;

3.2. Метод кібернетичного планування об'єкту ПЗФ, що дасть змогу врахувати одразу економічну, соціальну, екологічну, інституціонально-правову, історико-культурну, рекреаційно-туристичну, геополітичну, інвестиційну складові під час планування майбутньої заповідної території, сформувати прозорий та доступний проект, відповідно до якого будуть збалансовано поєднані інтереси держави, місцевої громади та представників приватного сектору економіки, землевласників (при наявності приватної власності на відповідні території), [5, с. 16];

3.3. Метод «мікро-К моделювання» (*Micro-K Modelling*), який є варіантом стратегічного кібернетичного планування важливих екологоорієнтованих завдань або проектів у суміжних областях з природоохоронною, заснований на динаміці статистичних даних, гнучкий до кореляції, є методом другого рівня [5, с. 17].

3.4. Метод стратегічного моніторингу (моніторинг результатів державно-приватного партнерства (ДПП), моніторинг угод між установою ПЗФ та приватним підприємством, ефективність концесійних угод, франчайзингу тощо), розробка системи індикаторів та алгоритму оцінювання їх на предмет відповідності вимогам чинного законодавства, що може значно зменшити кількість порушень законодавства економіко-екологічного напрямку [6, с. 65].

**Висновок.** Інноваційні методи планування та управління заповідними територіями свідчать, що об'єкти природно-заповідного фонду, є не тільки суто природоохоронними установами, але й також економіко-екологічними осередками розвитку регіонів. Зокрема метод кібернетичного планування може стати дієвим механізмом поєднання природоохоронних цілей, економіко-соціальних пріоритетів регіону, втілення ужиття принципу децентралізації влади, та вектором формування громадянського суспільства, поєднання тенденції до урбанізації території та дотримання природоохоронного законодавства.

Різноманіть стратегічних цілей розвитку заповідних територій та пріоритетів «зеленого» зростання породжують різні моделі їх моделювання та управління, що повинні враховувати геополітичні, еколого-культурні, природоохоронні особливості регіону, соціально-

економічні характеристики місцевої громади, статус та режим власне об'єкту природно-заповідного фонду.

Список використаних джерел:

1. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Природопользование: основы экономико-экологической теории. Одесса: ИПРЭИ Украины, 1999. 350 с.
2. Семененко Б. А., Гончаренко М. І. Науково-методичні принципи оцінки земель природно-заповідного фонду URL: <http://www.uto.sumy.ua>
3. Ніколайчук Т., Хумарова Н. Методологічні засади розвитку підприємницької діяльності соціально-природоохоронного напрямку на основі інклюзивного підходу. *Економічні інновації*, Вип. 21, №4 (73), грудень 2019, С.125–137.
4. Ніколайчук Т. Контракт як інструмент управління трудовими відносинами з посадовими особами служби державної охорони природно-заповідного фонду. *Ефективна економіка*. 2018. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>
5. Ніколайчук Т. Розробка методу кібернетичного планування як інструменту сучасного розвитку заповідної справи. *Міжнародний науковий журнал "ScienceRise"*, 2019. Вип. 6 (59). С.13–18.
6. Ніколайчук Т. Основні засади здійснення СЕО як інструменту еколого-економічного. *Електронна збірка наукових праць «Е-економіка»*. 2019. №1(3). С.64–68.

## **АКТИВІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОСНОВА РОЗВИКУ МАЛИХ ФОРМ ПІДТРИЄМНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ**

*Обезюк Д. П. \*, магістрант,  
Поліський національний університет*

Спад виробництва у сільському господарстві, нестача кваліфікованих спеціалістів в сільській місцевості виявили потребу в інформуванні та знаннях щодо організації та ведення ефективного сільськогосподарського виробництва в умовах ринку. Однією з важливих умов функціонування ринку є наявність добре розвинутої ринкової інфраструктури. Від того, наскільки добре вона розвинута залежить у кінцевому підсумку і ефективність функціонування ринкової економіки. В цих умовах зростає роль інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва. Створення і функціонування інформаційно-консультативної інфраструктури аграрного сектору обумовлене як зміною ролі держави щодо суб'єктів господарювання, так і зростаючою потребою інформування товаровиробників про зміни в секторах економіки та державній політиці, надання допомоги під час ведення виробничої діяльності та інформування про результати наукових досягнень. При цьому створені інфраструктурні елементи ринкової системи не повинні приймати рішення за товаровиробників й зобов'язані функціонувати в їх інтересах. Саме тому виникла необхідність удосконалення економічних відносин під час виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, товарів, робіт і послуг засобами інфраструктурного забезпечення як найбільш дієвого й економічного обґрунтованого важеля ринкової взаємодії.

Потреба відродження природно-ресурсного потенціалу територій, виявлення механізмів їх саморозвитку та планомірного формування як стійких еколого-соціально-економічних систем. В природних системах функціонування великої кількості форм та видів флори та фауни створює умови для того, щоб різноманітні живі організми відроджували екосистему, а людина отримує їжу та інші ресурси для своєї життєдіяльності. Природодоцільна життєдіяльність та господарювання та життєдіяльність засновані на новому типі мислення, що базується на відповідальності за своє життя та територію проживання для примноження природно-ресурсного потенціалу для майбутніх поколінь. Іншими словами, створюються блага (їжа, ресурси тощо), а людина залишається в гармонії з природою. Головним при цьому є довіра природі. Відмова від хімічних добрив та пестицидів, оранки та готових добрив, низьковитратне

---

\*Науковий керівник – Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

з позиції використання води, енергії з видобутих ресурсів та праці виробництво дають можливість отримувати високі врожаї. Спостереження за природними процесами засвідчили наявність в них рівноваги та в достатку. Тому співпраця з природою, на відміну від протидії є економічно доцільною та виправданою (мова йде про максимально можливе наближення до природних процесів та їх відтворення з врахуванням креативного підходу з метою зменшення втрат, наприклад, насіння висівається в ґрунт в сумішках загорнуте в глину, що дозволяє не зрешувати рис під час його вирощування та уникати шкідників і хвороб, а постійне покриття ґрунту рослинами й відсутність оранки запобігає розвитку бур'янів – подвійний збір врожаю щороку сприяє підвищенню родючості ґрунтів внаслідок залишення рослинних решток в полі). Таким чином, встановлено, що сутність діяльності людини не стільки у виробництві матеріальних благ, скільки у розвитку особистості, тому на перше місце виступає принцип розумної достатності. Враховуючи, що порівняльний аналіз довів співставність (порівняно однаково) врожайність інтенсивного (хімічного), традиційного (натурального) та природного способів землеробства і суттєву відмінність наслідків такого господарювання для природи (за натурального та інтенсивного способу витрати праці, ресурсів та екологічний слід фермера є значно вищими та негативними щодо навколишнього середовища, тоді як використання природних технологій вирощування дозволяє підвищувати вміст гумусу в ґрунті та його родючість, а також поліпшувати структуру, отримуючи поживні, смачні й здорові рослини). Яскравим представником виробників за інтенсивними технологіями з використанням засобів хімізації та ГМО є агрохолдинги. Натуральна форма господарювання найбільше представлена серед особистих селянських господарств населення, а природні технології – в поселеннях нового типу – родових поселеннях. Наявність асиметрій та диспропорцій сільського розвитку на локальному, регіональному та національному рівні за рахунок відсутності системного підходу в управлінні вимагає від держави та місцевих органів влади пошуку методів та механізмів відродження та планомірного зростання якості життя та добробуту мешканців.

Регіональні об'єкти інфраструктури створюють загальні умови функціонування основної діяльності, в тому числі у забезпеченні відтворення робочої сили. Як виробнича, так і соціальна, ринкова та інформаційна інфраструктура відчувають брак свого розвитку, а в ряді регіонів має місце їх занепад. Політика децентралізації влади як інструменту системи управління територіями базується на ідеї відродження зниклих і організації нових населених пунктів на території України як одного з напрямків відродження депресивних сіл. До нормативно-правових документів, які регулюють відносини на сільських



територіях варто віднести розроблену ННЦ «Інститут аграрної економіки» спільно з ВГО «Народний рух захисту Землі» проект Концепції «Родова садиба», направлений Кабінетом Міністрів України відповідним міністерствам, відомствам та НААНУ для вивчення і подальшого використання в процесі відродження і розвитку сільських територій. Концепцією, зокрема передбачено «надати законодавче право кожному громадянину України 1 га землі, безоплатно, без права продажу, з правом передачі лише в спадок» (проект Закону України «Про родові садиби та родові поселення в Україні»). На громадянина (або родину) покладається обов'язок засадити не менше 30% цієї ділянки неплодовими деревами та дотримуватися екологічного законодавства.

Практика організації та функціонування родових поселень засвідчила перспективний характер створення населених пунктів на екологічних засадах розширення можливості діючої системи доріг та інших об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, зокрема у напрямі створення системи закладів культури, освіти та виховання, охорони здоров'я тощо. Переважання органічних, безвідходних, енергозберігаючих технологій, енергії відновлюваних джерел у виробництві та життєдіяльності, активізація ролі біоадекватних методик в освіті та вихованні створюють умови для стійкого розвитку як окремої спільноти, так і суспільства в цілому. Багатофункціональність розвитку територій (взаємозв'язок і взаємообумовленість соціальних, екологічних та економічних складових розвитку – індивідів, їх сімей, поселень, суспільства, природних явищ, об'єктів і процесів, економічних цілей та завдань повинні) є основою їх гармонізованого та збалансованого розвитку. Останнє дозволяє досягати максимального ефекту для території. Прикладом реалізації зазначеного підходу є впровадження принципів пермакультурного дизайну, коли інтенсивне виробництво, обумовлене незначними витратами ресурсного потенціалу, а результативність досягається за рахунок природного розмаїття форм і видів суб'єктів на території. Такі методи землеробства корінним чином відрізняються від традиційних систем господарювання (не допускається оранка, внесення добрив, застосування хімікатів та ГМО). Впровадження цих методів дозволяє відновити родючість ґрунтів, створювати стійкі агроєкосистеми. Технології М. Фукуоки, Б. Моллісона, З. Хольцера, Дж. Лотона фактично є революцією у сільському господарстві. Їх системи використовують динаміку синергетичних принципів та підходів.

Монокультури, які зараз панують у світовому сільському господарстві, є причинами зниження родючості ґрунтів, появи наслідків вітрової та водної ерозії, засміченості ґрунту, водойм та повітря хімічними речовинами і, як наслідок, поширення хвороб, в тому числі онкології. Альтернативним підходом до вирішення глобальних проблем при цьому стає самодостатність у виробництві продовольства. Досягнення цієї мети

допоможе зрозуміти, що ми можемо досягнути самодостатності на духовному рівні. Синергетичний принцип природного землеробства полягає у використанні всіх елементів системи – завдяки одноразового дії досягається більший сукупний ефект, ніж сума окремих дій. Жива система, створюючи порядок з хаосу, прагне до самостійності свого розвитку, сприяючи розвитку навколишнього простору. Пермакультура і є наукою про дизайн, спосіб життя, мислення, знання, коли людина бере на себе відповідальність за своє життя і навколишній простір при реалізації принципу розумної достатності в споживанні та усвідомлення людини, що він знаходиться у Всесвіті, відчуття енергій, що оточують його. Це значуще відчуття світу, яке дозволяє контролювати страхи. Принциповим моментом успішності такого роду діяльності є самостійне рішення у формулюванні цілей і завдань, їх подальшої реалізації та відповідальності за ситуацію, не вимагаючи за це винагороди і з самовіддачею працюючи на спільну справу. Для ілюстрації уточнимо, що органічне землеробство не допускає використання хімічних препаратів і ГМО, тоді як природне – орання, внесення добрив, поливу і модифікацій з рослинами, такими як обрізка, живцювання і т. п. Така стратегія дозволяє знизити собівартість продукції і одночасному отриманні багатих врожаїв на здорових рослинах. Такими є громади (наприклад, «Грэйтер Улд», заснована в 1990 р., і селище Річ у Таосі), екологічні і родові поселення, коли практично на порожньому місці створюється оаза, будують енергозберігаючі та низкоресурсомкі будинки (наприклад, вода з даху збирається, діє система безвідходної життєдіяльності, збереження тепла, що виробляється енергія), формується спільнота однодумців. Одним з ключових чинників співпраці стала спільна діяльність (спільний працю на шляху досягнення мети).

Світовий досвід довів, що лише екологічні підходи в управлінні виробництвом та життєдіяльністю є недостатніми з позицій життя людей. Розвиток останніх головним чином залежить від соціальної складової, комунікацій та морально-виховного (духовного) розвитку як окремих індивідів, так і суспільства в цілому. Це свідчить, що прийнятий спосіб управління (менеджменту) має добре працювати для того, щоб забезпечувати ефективне управління власністю, працею, грошми, проектами тощо, яким чином допомагати людям виконувати прийняті й узгоджені рішення (на противагу можливості порушувати прийняті угоди), а також приєднанням нових членів (яким чином приєднуються нові учасники спільної діяльності, життю в поселенні); визначення видів, обсягів та механізмів забезпечення громадських (для всієї громади) робіт та переконання, що поселенці можуть це виконати. Як інструменти забезпечення вказаних задач можуть застосовуватися Стратегія розвитку Родового поселення (пос. «Простір Любові» Новоград-Волинського району Житомирської області), правила прийому та життєдіяльності в

поселенні (пос. Омелянівка Малинського району Житомирської області), кодекс честі поселення тощо. Вказані аспекти є гарантією соціальної стійкості та тривалого функціонування поселення як соціально-екологічної та економічної структури. Аспектами стійкості існування екологічного (Родового) поселення є екологічний, соціальний, в тому числі освітньо-виховний, та економічний. Особливо підвищується роль останнього в сільській місцевості. Перехідний характер (від технократичного до соціального – Золотої раси) суспільства як раз і визначається знатністю до самозабезпеченості, що значною мірою формується під впливом можливості поселенців (окремих родин) чи поселення в цілому виробляти продукти для обміну в кількості, що гарантує продовольчу та економічну безпеку. Можливість отримання дистанційного доходу (заняття програмуванням, редагуванням, іншими словами – збиранням, обробкою та представленням інформації та її подальший продаж за допомогою інформаційних систем) знімають гостроту проблеми, лише висуваючи вимогу до якості зв'язку, аналогічно з іншими видами дистанційного отримання доходу. В протилежному випадку, якщо не передбачається традиційне відвідування роботи через періодичне залишення поселення й занятість за його межами, необхідно передбачати таку діяльність в межах поселення.

Світовий рух екопоселень бере свої витоки з початком виникнення альтернативних поселень. Найбільша їх чисельність з'явилася в шістдесяті роки ХХ ст., значна частка з яких наразі зникла, а інша – трансформувалася у поселення за типом стійкого розвитку. Такі поселення об'єднують людей за віротерпимістю, прагненням жити в гармонії з один з одним та природою, пошуком нових шляхів самореалізації. В світі налічується понад 4500 різного роду екологічних поселень, в тому числі понад 100 в Україні. Досвід понад тисячі українських родин на переважно малородючих та непридатних для обробітку ґрунтах щоденно своєю працею та самим життям доводить, що це є можливо. Можливим є обробити 1 га, жити на ньому щасливо, народжувати та виростити здорових та міцних дітей, що є від початку є внутрішньо вільними, самостійними. Серед поселенців дуже багато молоді (середній вік поселенців – 35 років). Вже, практично в кожному другому з понад ста Родових поселень є діти, що були народжені в самих Родових садибах. Європейський досвід формування успішних гармонійних екологічних поселень формується на наступних рівнях, причому кожен наступний рівень включає в себе всі попередні.

Досягнення цілей та задач поселення (досягнення мінімального ефекту з мінімальними витратами) забезпечується за рахунок ефективного управління (в тому числі наявними ресурсами й, зокрема, спільним господарством; формування кола доброзичливих та налаштованих на співпрацю однодумців), застосовуваних вдалих методів прийняття рішень та забезпечення їх реалізації та позитивного спілкування між усіма

мешканцями поселення. Зокрема, принцип прийняття рішень на основі однакості виправдав себе в невеличких групах, де всі люди знають та підтримують єдину мету, до якої прямують однозначно визначеним шляхом. Запорукою ефективного управління людськими громадами є: 1) єдина ціль створення спільноти, її єдина місія, яка однозначно розуміється усіма учасниками поселення («що ми робимо в поселенні для майбутнього, яке хочемо бачити»). Поселення розглядається нами як модель майбутнього суспільства, що може бути розповсюджена на всю планету; 2) справедливий спосіб прийняття рішень та управління громадою, що включає думку усіх поселенців; 3) чіткий, зрозумілий заздалегідь спланований процес включення нових членів до громади поселення; 4) правила функціонування громади є підготовленими письмово; 5) допомога учасникам громади у дотриманні домовленостей (наприклад, ввічливо спокійно доброзичливо нагадати особі про те, що така угода є і чому треба її дотримуватися); 6) добрі навички спілкування один з одним, зокрема вивчення навичок як спілкуватися ефективно; 7) створення об'єднуючої ідеї (діяльності) для формування відчуття спільноти (громади), зокрема спільна робота, вирішення проблем, співи, танці, малювання, спільне приготування та / або споживання їжі, вечори ігор, театру, кіно, святкування, заняття спортом, прогулянки, подорожі тощо, тобто спільне виконання дій, що приносять радість, насолоду від спілкування, спільного проведення часу. Така громада не є сукупністю розрізнених індивідів, це щось більше. Члени спільноти з радістю та задоволенням проводять час разом.

Глобалізація світової соціально-економічної системи висуває вимоги щодо принципово інших підходів до розвитку територіальних об'єднань. Виникає системна потреба винайдення конструктивних механізмів удосконалення процесу державно-приватного партнерства на всіх рівнях управління як за галузево-територіальним підходом, так й з метою соціально-екологічних перетворень національної та світової економіки, господарського механізму агропромислового сектору економіки й територій з сільським способом життя в контексті їх системного соціально-економічного розвитку, а також обґрунтування рушійних сил таких систем. Діяльність Родових поселень як групи одностайців, які забезпечують своє існування та розвиток навколишнього простору, локально вирішує глобальні проблеми людства. Такий досвід дозволяє формувати передумови продовольчої та економічної безпеки, зокрема забезпечення населення повноцінними екологічно безпечними продуктами харчування, в тому числі з метою продажу. Механізмами в них виступають територіальні громади, основним виробником та постачальником послуг – обслуговуючі кооперативи, забезпечення потреб мешканців здійснюється на основі споживчих спілок. Водночас, неможливість організації замкненої

екосистеми на ділянці меншій за 1 га визначає необхідність збільшення ділянки, наприклад присадибної чи для житлової забудови до відповідного площі, що передбачено проектом Закону України «Про Родові садиби та Родові поселення», розробленим Інститутом аграрної економіки УААН спільно з громадською організацією «Народний рух захисту Землі».

## **ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

*Останчук Л. М. \*, магістрант,  
Поліський національний університет*

Сфера культури є найбільш чутливим показником реалізації прав людини, зокрема таких, як право на ідентичність, національну пам'ять, почуття власної гідності та соціальної злагоди. Саме культура, що заохочує до найрізноманітніших форм творчого самовираження і водночас вивчення та оновлення традицій, сприяє розвитку економіки, інноваційної політики та активної участі громадськості в побудові сучасної та демократичної держави.

Доступність культурних надбань і культурних ресурсів є важливою передумовою соціального та духовного розвитку, творчої реалізації особистості. Зокрема, йдеться про доступність нових технологій та сучасних форм культурного самовираження незалежно від місця проживання, статусу, приналежності до певної соціальної чи етнічної групи, майнового статусу, походження, статі.

Реформаційні перетворення у сфері культури України відбуваються з часів проголошення незалежності держави, коли постало питання ліквідації старих методів управління культурою та запровадження нових підходів до адміністрування. Разом з тим ці реформи тривають досить повільно і не завжди відповідають викликам часу. Загалом такий стан справ є наслідком політичної нестабільності та економічної кризи в державі, що уповільнює процеси перетворень у будь-якій галузі суспільного розвитку. Важливим чинником, що спонукає сьогодні до змін і реформ у культурі, є європейський вибір країни та відкритість українського культурного простору до впливів світової глобальної культури. Намагання України інтегруватись в Європейське співтовариство спонукає державні органи до впровадження європейських стандартів у різні сфери державного управління. Не виключенням є і галузь культури.

Актуальні питання запровадження європейських і світових стандартів у державному управлінні сфері культури України майже не розглядаються українськими науковцями. Також мало досліджуються в Україні європейські підходи до реформування публічного управління у сфері культури та європейські та міжнародні стандарти управління в галузі культури, які активно запроваджуються усіма країнами ЄС.

---

\*Науковий керівник – Довженко В. А., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

Метою статті є здійснення аналізу роботи закладів культури Ємільчинської селищної ради (ОТГ) після децентралізації, обґрунтування необхідності запровадження європейських стандартів управління в галузі культури та визначення важливих завдань з реформування цієї галузі.

Площа території спроможної Ємільчинської територіальної громади четверта за величиною в Україні і становить 1111,7 кв. кілометрів. Над реалізацією Програми соціально – культурного розвитку громади в сфері культури і туризму працюють Ємільчинський Центральний будинок культури та 22 сільських заклади культури, Ємільчинська центральна бібліотека та 12 сільських бібліотек, комунальний заклад Ємільчинська музична школа та Ємільчинський народний краєзнавчий музей. При закладах культури громади діє 84 клубних формування, в які залучено - 571 учасник, з них 31 дитячих формування – 254 дитини. Почесне звання «народний» носить 5 аматорських колективів.

Для розв'язання проблем, пов'язаних з розвитком культури та запровадженням стандартів публічного адміністрування у сфері культури, відродження осередків традиційної народної творчості, необхідна регіональна підтримка та комплексний підхід до координації діяльності закладів культури, взаємодія з органом місцевого самоврядування та міжгалузева координація. Разом з тим, є необхідним регулювання та фінансова підтримка закладів культури, які є основними центрами розвитку культури на території ОТГ. Культурні особливості території усе частіше сприймаються як цінний набуток громади, як можливості для розвитку традицій, туризму, ремесел, а отже - і економіки. Культурним обслуговуванням охоплено 52 % жителів громади. Разом з тим децентралізація стала викликом для багатьох закладів культури. Постає питання - у якому форматі ці заклади мають існувати надалі і які послуги надавати людям, щоб бути максимально корисними для громади. На сьогоднішній день надзвичайно актуальною є проблема відсутності бюджетного фінансування розвитку матеріальної бази не тільки закладів культури та сільських бібліотек, а й мистецької школи, яка обслуговує всього 0,021% населення центру громади . Сьогодні актуальним і найважливішим питанням є розвиток центрів культурних послуг. Це зокрема, трансформування бібліотек, наприклад, в онлайн-бібліотеки. Цьогоріч в умовах пандемії бібліотеки Ємільчинської селищної ради переформатувались у новий режим роботи, розширили діапазон послуг та ресурсів, які можна було отримати віддалено через проведення онлайн-заходів. За відсутності фінансування, не скрізь в сільській місцевості є забезпеченість інтернет ресурсами, та дуже низькою є книгозабезпеченість новою літературою. (На одного жителя книгозабезпеченість становить 0.03 %. Книгозабезпеченість на одного читача 0.06%.)

Питання розвитку національно-культурних традицій населення в громадах, повинно бути основним акцентом і в повноваженнях, і в

ресурсах. Громади мають бути культурними осередками, де формуються і традиції, і культура. Один із аспектів - підтримка заходів з популяризації, відродження, збереження та розвитку народних художніх промислів. Працівниками культури громади має проводитись системна робота по виявленню, обстеженню, обліку осередків народних художніх промислів, аналізуватись тенденції, для того, щоб забезпечувати надання культурних послуг, які, будуть іти через культурні центри. Цікавим проектом є виставка майстрів народної творчості у вигляді Поліських світлиць, на святкуванні Дня селища та фестивалів народної творчості. Вагомим доробком у цій справі є відтворення процесу ткацтва - поліські килими, збереження та використання об'єктів культурної спадщини.

Необхідно продовжувати роботу з рекламно-інформаційного супроводу туристичного потенціалу громади, шляхом видання інформаційно-рекламних матеріалів за видами та напрямками туризму, вивчати та розробляти паспорт туристичного потенціалу громади, створювати його електронну базу, активізувати всі форми просування місцевого туристичного продукту, проводити рекламні кампанії для формування позитивного туристичного іміджу, та підготовку кадрів.

Отже, основна мета і завдання, для створення європейських стандартів публічного адміністрування у сфері культури – створення умов для сприяння творчій активності громадян і умов формування в Україні громадянського суспільства, економічних, соціальних і культурних прав громадян, засвоєння та використання новітніх знань та технологій, збереження безцінної культурно-духовної спадщини, задоволення інтелектуальних та духовних потреб населення, а також сприяння якісній професійній освіті талановитої мистецької молоді, підтримка аматорських творчих колективів з обміну мистецькими здобутками, реалізація освітніх культурно-мистецьких заходів для дітей та молоді, створення сучасних закладів культури на базі опорних закладів культури, підтримка інфраструктурних проєктів.

#### Список використаних джерел:

1. Як розвивати культуру в громадах URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12801>
2. Жити разом у рівності й гідності. Біла книга з міжкультурного діалогу / Рада Європи, Комітет міністрів. К.: Оранта; ЦР “Демократія через культури”, 2010. 48 с.
3. Українська культура і європейська інтеграція : [зб. аналіт. матеріалів] / наук. ред. О. А. Гриценко. К. : УЦКД, 2007. 99 с.
4. Статистичні дані відділу культури та туризму Ємільчинської селищної ради



## **УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ**

*Пустовойт Є. О., аспірант,  
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Стратегічне публічне управління регіональним соціально-економічним розвитком є платформою реалізації світової концепції сталого розвитку для кожної країни, тому що економічне зростання, яке підвищує соціальні стандарти життя і є суспільним прогресом. При цьому прогрес у державі починається з рівня окремого регіону. Регулювання регіональної соціально-економічної сфери ґрунтується на основних пріоритетах розвитку, для досягнення яких випрацьовуються нові ефективні механізми, програми та завдання. З огляду на це, однією з найсучасніших форм управління регіональним розвитком виступає планування економічного та соціального розвитку регіонів, що поступово запроваджується в усіх регіонах країни.

Проблемам формування механізмів стратегічного публічного управління регіональним соціально-економічним розвитком приділяють значну увагу українські та зарубіжні науковці, а саме: Е. Захарова, Е. Шлевікас, Т. Костелеску, Р. Путман, О. Амоша, В. Баштанник, М. Долішній, С. Домбровська. Незважаючи на різноплановість наукових підходів до дослідження цієї теми, поглиблення потребують теоретико-методологічні підходи до дослідження механізмів стратегічного публічного управління розвитком регіону.

**Основний матеріал.** До базових складників системи планування регіонального розвитку слід віднести: стратегічні довгострокові плани соціально-економічного розвитку (понад п'ять років); просторові плани територіального розвитку (схеми планування території регіону, генеральні плани та містобудівна документація населених пунктів); середньострокові плани соціально-економічного розвитку регіону та цільові програми розвитку його окремих сфер діяльності (до п'яти років); короткострокові програми соціально-економічного розвитку (на наступний рік) [1].

Основними принципами розроблення регіональних програм соціального та економічного розвитку є: принцип цілісності (взаємоузгодження прогностичних та програмних документів на коротко- та середньостроковий періоди); принцип об'єктивності (документи розробляються на основі даних органів державної статистики, звітних даних та офіційних видань); принцип науковості (наукова основа розробки документів з удосконаленням методології та світового досвіду в галузі прогнозування); принцип гласності (доступність документів та показників до громадськості, в тому числі їх використання як орієнтир для планування власної діяльності); принцип самостійності (відповідальність

за розроблення, затвердження та виконання документів, забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування); принцип рівності (дотримання прав і врахування інтересів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання усіх форм власності); принцип дотримання загальнодержавних інтересів (відповідність розроблених документів забезпеченню реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики і економічної безпеки держави). Базою планування соціально-економічного розвитку регіонів є система досягнутих макроекономічних показників, державні соціальні стандарти і нормативи забезпеченості населення, характеристика розвитку соціальної інфраструктури, можливості потенційних інвесторів та інвестиційна привабливість регіону [2].

Варто зазначити, що система планування в Україні, в тому числі у сфері регіональної політики, функціонує на специфічній основі, що у великій мірі визначає ускладненість процесу, фрагментарність заходів, хронічне недофінансування, безліч пріоритетів і завдань, втручання центрального уряду у фінансування найменших програм, які в ідеалі мали б бути розроблені, реалізовані та профінансовані за власні ресурси території.

Суттєвими недоліками розроблених планів соціально-економічного розвитку регіонів є те, що у них: відсутні індикатори досягнення цілей та чітко визначені організаційно-економічні механізми впровадження планів і контролю за їх реалізацією; не враховуються найважливіші чинники конкурентоспроможності регіону – якості місцевої влади, тобто ефективності управлінських рішень, спроможності до прогнозування та передбачення можливих ризиків, прозорості у прийнятті рішень та відкритості для контролю з боку громадянського суспільства; немає бачення перспективи, прогнозу розвитку регіону з урахуванням мінливих чинників і можливих ризиків, зокрема й міжнародних. Розробники планів формують перспективу розвитку регіону від уже існуючого рівня, не беручи до уваги світові тенденції, їх зміни, глобальні виклики, тобто плани орієнтовані переважно на еволюційне зростання, використання або поліпшення існуючого потенціалу; не визначене місце того чи іншого регіону в системі міжтериторіального і міжнародного поділу праці, що дало б змогу встановити шляхи підвищення конкурентоспроможності територій; не проведені прогностичні розрахунки основних показників розвитку економіки регіону з позиції економічної безпеки, тобто процес формування планів розвитку територій відбувається без урахування питань забезпечення економічної безпеки регіону.

Трапляються також випадки формалізованого, теоретичного підходу розробників до формування планів соціально-економічного розвитку регіонів, що робить їх нездійсненними.

Основними проблемами щодо реалізації окремих функцій у процесі планування соціально-економічного розвитку є: аналіз часто має традиційний характер звіту про соціально-економічну ситуацію і не завершується виділенням ключових чинників розвитку, не враховуються зовнішні умови діяльності (аналітична функція); найчастіше здійснюється короткостроковий прогноз, не використовується сучасний науково-методологічний і програмний апарат з орієнтацією на майбутнє (прогнозна); оперативні цілі та заходи не завжди відповідають стратегічним пріоритетам, немає тісного зв'язку між плануванням і бюджетуванням, відсутня ефективно діюча система моніторингу та контролю реалізації програмних заходів (управлінська); відсутність послідовної діяльності щодо реалізації програмних документів, часте внесення змін до планів розвитку території не сприяє підвищенню інвестиційної привабливості регіону (маркетингова); більшість планових документів ще розробляється у закритому режимі, проблемою залишається горизонтальна співпраця між суб'єктами господарювання, низькою залишається активність територіальних громад (об'єднана); недостатньою залишається міжрегіональна співпраця у сфері планування просторового розвитку та великих інфраструктурних проєктів (інтеграційна); пріоритети, стратегічні напрями, оперативні цілі не узгоджені між собою, у регіонах практично відсутні взаємозв'язки між розробниками галузевих програм, планування на засадах сталого розвитку поки не набуло поширення (гармонізаційна).

На нашу думку, перспективи розвитку системи планування на майбутнє полягають у впровадженні в вітчизняну практику керівних принципів збалансованого сталого просторового розвитку Європи. Це ефективний засіб вирішення існуючих проблем, зокрема: формування державної регіональної політики в її територіальному аспекті; питання укрупнення адміністративних одиниць і виявлення точок (вузлів) зростання; питання про вибір місць управлінських центрів (транспортна логістика, фінанси); узгодження політики у соціальній сфері, формування ринку праці; узгодження внутрішніх вітчизняних інструментів територіального планування з європейськими тощо.

**Висновки та пропозиції.** Отже, планування регіонального соціально-економічного розвитку в Україні, так як і в розвинутому світі, має стати прямою компетенцією територіальних громад. Досвід зарубіжних країн показує, що успішними стають ті громади, які вдало розвивають власну внутрішню спроможність – поліпшують ті внутрішні умови та створюють ті фактори конкурентних переваг, які допомагають залучати більш продуктивні інвестиції, розвивати бізнес, зберігають існуючі підприємства та підтримують створення нових робочих місць. І все це заради економічного розвитку та підвищення якості життя людей.

Список використаних джерел:

1. Медвідь В. Система стратегічного планування розвитку регіонів як умова дієвого економічного регулювання регіонального розвитку. *Економіка регіону*. 2014. № 2. С. 51–55.
2. Мельник А. Стратегічне планування в системі інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (13). С. 74–83.

## ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ

*Река А\*, магістрант,  
Поліський національний університет*

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Формування необхідного капіталу для забезпечення сталого розвитку регіону залежить від двох взаємно направлених векторів: можливостей та зацікавленості інвестора навпроти потреб і привабливості регіону. Оцінка інвестиційної привабливості регіону є вагомим критерієм оцінки конкурентоспроможності для самого регіону та мірилом рівня прийнятності інвестиційного рішення з боку потенційного інвестора.

Питанням оцінки інвестиційної привабливості регіону присвячено значну кількість наукових праць закордонних та вітчизняних дослідників. Серед останніх напрацювань варто відмітити роботи Вакулової В. О., Греськіва О. Б., Жученко А. М., Лещук Г. В., Рзаєвої Т. Г., Стахорської С. І. та ін., які слугують фундаментом подальших досліджень.

**Основний матеріал.** Інвестиційна привабливість регіону, як стверджують науковці, – це «складна економічна категорія, на основі якої формується характеристика спроможності регіону залучати капітал» [1].

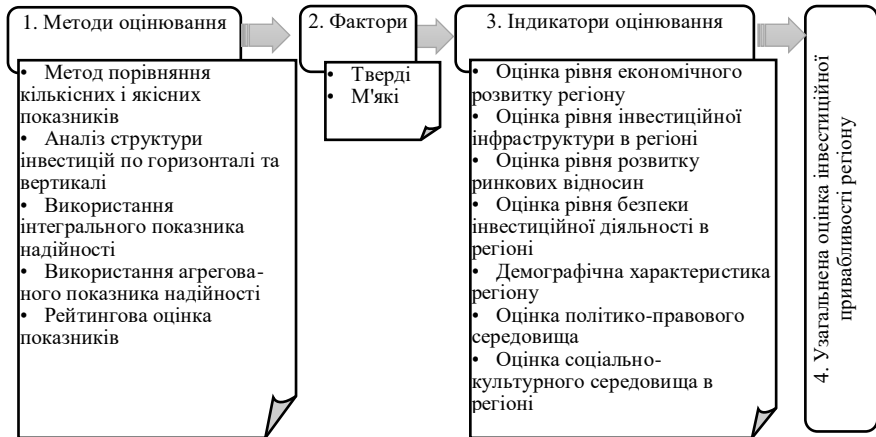
Технологія оцінки інвестиційної привабливості регіону умовно охоплює чотири етапи: 1) вибір методу оцінювання; 2) спостереження та збір інформації згідно з обраним методом; 3) розрахунок рівня індикаторів та їх аналіз; 4) узагальнена оцінка рівня інвестиційної привабливості.

Перший етап полягає у виборі прийняттого методу оцінювання рівня інвестиційної привабливості регіону. Науковці зауважують, що «на сьогодні не існує методик, за допомогою яких можна було б на основі нормативно-правових, соціальних та економічних оцінок науково обґрунтовано визначити ефективні вектори розвитку регіонів, стимулювати їх концентрацію та спеціалізацію, здійснювати перспективну реорганізацію виробничих потужностей, нарощувати виробничий потенціал» [3]. Вибір методу залежить від досвіду, традицій та доступності аналітичних матеріалів.

Другий етап передбачає ідентифікацію та вивчення різноманітних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища регіону з метою прийняття рішення про можливість інвестування. Рівень інвестиційної привабливості регіону визначають дві групи факторів: жорсткі (не змінні або такі, що важко управляються в короткостроковій перспективі) та м'які (швидко мінливі, легко управляються), [5].

---

\*Науковий керівник – Куровська Н. О., к. е. н., доцент, Поліський національний університет



**Рис 1. Етапи формування узагальної оцінки рівня інвестиційної привабливості регіону**

Джерело: адаптовано та доповнено за даними [2].

До жорстких факторів відносять:

1) географічне розташування та розміри регіону – серед інвесторів цінуються регіони, які розміщені на кордоні з іншими державами, мають велику площу, що спрощує формування інтеграційних зв'язків, однак, невеликі території регіону дають можливість швидкої оптимізації логістичних шляхів;

2) природні ресурси, що розміщені або видобуваються на території регіону – приваблюють інвесторів, які націлені не лише на їх видобування (корисні копалини), а й активне використання (грунти, річки, озера, ліси, рекреаційні зони тощо);

3) трудові ресурси – для інвестора важливим є не лише наявність працездатного населення, а й його трудовий потенціал, оскільки є можливість економити на підготовці кадрів, підвищенні їх кваліфікації;

4) виробнича спеціалізація регіону та розмір ринку – можуть відігравати двояке значення, оскільки поглиблення спеціалізації сприяє легкому розвитку, але з врахуванням обмеженості ринку збуту, натомість, освоєння нових видів виробництва забезпечує можливість захоплення вільних ніш. Поряд з цим, функціонування типових підприємств однієї галузі дає можливість створення кластерів чи інших об'єднань з метою спільного ведення бізнесу;

5) типові групи споживачів – тут визначальними є два вагомні показники: чисельність населення за віковими групами чи загалом і рівень їх доходів. Для будь-якого інвестора важливо співпрацювати на ринку з

платоспроможним попитом, тому регіони з низьким рівнем заробітних плат є менш інвестиційно привабливими;

6) інфраструктура – здатна забезпечити низку важливих потреб інвестора та самого виробництва. До інфраструктури відносять транспортну мережу, водо-, газо- та електрозабезпечення, об'єкти сфери послуг тощо;

7) інвестиційно-інноваційний потенціал – відображує рівень співпраці бізнесу з технопарками, дослідними центрами. Проте вагомість даного чинника може бути компенсованою шляхом співпраці з іноземними, міжнародними чи іншими територіально віддаленими науковими установами.

Оцінка впливу зазначених факторів базується на статистичних показниках і є об'єктивною базою для перспективних розрахунків і моделей.

М'які фактори стосуються суб'єктивного сприйняття потенційними інвесторами соціально-економічного середовища регіону з наступним прогнозуванням можливих вигод. До групи м'яких факторів відносять:

1) діловий клімат – сукупність критеріїв, які стосуються правил організації бізнесу, практики співробітництва між підприємствами, кон'юнктури ринку, ділової активності підприємств регіону;

2) правила та процедури – загальнодержавні та регіональні нормативно-правові процедури і особливості їх дотримання. При цьому враховують такі аспекти як оформлення права власності, ліцензування, оподаткування, корумпованість органів влади тощо;

3) успішний досвід реалізації інвестиційних проектів – формує позитивний імідж для регіону;

4) діловий оптимізм – це зважена оцінка можливих ризиків, що забезпечує можливість коригування очікувань.

Рівень впливу м'яких факторів визнають за допомогою соціологічних та експертних опитувань, оскільки це суб'єктивні показники, які абсолютними величинами рідко вимірюються.

На третьому етапі технології оцінки інвестиційної привабливості регіону на підставі сформованої бази аналітичних даних та експертних висновків здійснюється оцінка окремих компонент рівня інвестиційної привабливості.

Четвертий етап полягає в узагальненні отриманих на третьому етапі показників. Таке узагальнення залежить від обраного методу оцінки: порівняння кількісних і якісних показників; аналіз структури інвестицій по горизонталі та вертикалі; використання інтегрального показника надійності; використання агрегованого показника надійності; рейтингова оцінка показників тощо. При цьому, як зазначає Стахорська С. І. «важливою є цілісність оцінки інвестиційної привабливості регіону з точки зору кожного інвестора, оскільки привабливість інвестиційного проекту для одного інвестора може бути фактором ризику для іншого» [4].

**Висновки.** Таким чином, технологія оцінки інвестиційної привабливості регіону реалізується в чотири етапи: вибір методу оцінювання; спостереження та збір інформації згідно з обраним методом; розрахунок рівня індикаторів та їх аналіз; узагальнена оцінка рівня інвестиційної привабливості. Об'єктивна оцінка дає змогу прийняти виважене рішення щодо інвестування або, при необхідності, сформулювати заходи щодо підвищення рівня привабливості.

Список використаних джерел:

1. Греськів О. Б. Методика оцінки інвестиційної привабливості регіону. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. №3(32). С. 153–158.
2. Лещук Г.В. Інвестиційна привабливість як домінанта розвитку інфраструктури регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. 23. Ч. 2. С.144–147.
3. Рзаєва Т. Г., Вакулова В. О. Напрями оцінки інвестиційної привабливості регіону та їх спрямування відповідно до аналітичних потреб. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 1. С. 140–146.
4. Стахорська С. І. Методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів України. *Управління розвитком*. 2016. № 4 (186). С. 30–38.
5. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. Київський міжнародний інститут соціології, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. Київ, 2013. URL: [http://www.ier.com.ua/files/Projects/2012/investment/Investment\\_Report\\_Short\\_version2013.pdf](http://www.ier.com.ua/files/Projects/2012/investment/Investment_Report_Short_version2013.pdf)



## **УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ**

*Сіренко Ю. В., головний економіст.  
Інститут демографії та соціальних досліджень  
ім. М. В. Птухи НАН України, Україна*

Ефективний розвиток територіальних громад є основою результативних змін. На сьогодні характерним є посилення ролі і значення територіальних громад у процесі державного управління соціально-економічними процесами в країні. Для управління розвитком певної території повинно передбачувати низку підходів, принципів та методів, на основі яких мають здійснюватися прогресивні перетворення на регіональному рівні. Однак розвиток територіальних громад характеризується цілим комплексом проблем, серед яких спад виробництва, зниження рівня та якості життя населення.

Управління територіальних громад необхідно здійснювати в контексті організаційних, соціальних та економічних аспектів його реалізації. Щоб забезпечити належний рівень життя населення в межах окресленої території відповідно до стандартів розвинутих країн, гарантувати позитивні трансформації регіону та держави загалом, необхідно знайти таку управлінську модель, у межах якої буде здійснюватися впевнений ефективний економічний розвиток територій. Важливу роль при цьому повинні відігравати створення гідних умов життя та створення робочих місць.

Питанням розвитку територій та реалізації державного управління приділено увагу у роботах таких вітчизняних вчених, як Е. Лібанової, В. Геєць та інших вчених-науковців. У своїх працях дослідники обґрунтовують процеси, які відбуваються у суспільстві і впливають на регіональний розвиток, представляють результати досліджень, щодо перспектив взаємодії регіонів та держави, аналізують причини, які стримують позитивні перетворення на рівні окремих територій.

Проте зважаючи на актуальність ефективного розвитку регіональної економіки та підвищення рівня управління розвитком територій, у сучасних умовах існує потреба наукових досліджень у зазначеному напрямі та акценту на економічних аспектах, здатних забезпечити високі результати розвитку територіальних громад.

Метою тез є пошук ефективних підходів до управління розвитком територій на основі теоретичних положень, які стосуються його економічних аспектів. Державні органи влади здебільшого реалізують свої управлінські функції шляхом гарантування законності та правопорядку в країні. Відбувається перенесення цеутру ваги управлінського процесу на регіональний рівень, завдяки чому приймаються важливі рішення для забезпечення ефективного розвитку

територіальних громад. Таким чином, органам місцевого самоврядування відводиться першочергове значення у прийнятті ключових управлінських рішень, що стосуються підпорядкованого їм регіону.

У процесі управління розвитком територій домінуюча роль відводиться економічному підходу, основою якого є благополуччя громади та окремої людини, адже економічний розвиток є засобом вирішення більшості проблем регіону. Основні принципи взаємодії центральних та місцевих органів влади, які існують у сучасному українському суспільстві: управління територіями шляхом розробки і впровадження у життя стратегій, здатних забезпечити прогресивний економічний розвиток регіонів.

Науковці виділяють два основні підходи до забезпечення економічного розвитку території – прогресивний і ліберальний [1]. Прогресивний підхід передбачає зміцнення потенціалу територіальної громади, а ліберальний визначає головною метою розвиток підприємницької діяльності. У межах ліберального підходу існує можливість вирішення основних проблем регіональної економіки, зокрема підвищити рівень зайнятості населення внаслідок економічних капіталовкладень приватних суб'єктів. При цьому не спостерігається нерівномірність ресурсного перерозподілу, водночас поліпшуються місцеві умови господарювання. Прогресивний підхід є симбіозом економічних та соціальних цілей розвитку території, спрямованим на впровадження представляти інтереси громади та підпорядковуватися їй.

Окремим підходом у контексті економічних аспектів розвитку територій є кластерний підхід, який набуває дедалі більшої популярності. Завдяки кластеризації існує можливість створення оптимальних умов для розвитку економіки окремих регіонів, розширюють кількість постачальників, бажаючих співпрацювати з ними, поглиблюють свою поінформованість стосовно ринків збуту продукції, прогресивних виробничих технологій тощо. Дослідники вважають, що завдяки кластерному підходу економічні суб'єкти мають можливість зосереджуватися на перспективах свого розвитку, оскільки діючи як система, вони можуть використовувати ресурси ефективніше і отримувати кращі результати [2].

Всі підходи до забезпечення економічного розвитку територіальних громад та управління повинні спрямовуватися на вирішення стратегічного завдання – економічного зростання територіальної громади. Важливим аспектом підвищення рівня та ролі територіальних громад в державі є ефективне управління.

**Висновок.** Управління розвитком територіальних громад є важливим аспектом підвищення рівня та ролі регіонів у державі. Повинно спрямовуватися на те, щоб забезпечити економічний прогрес у регіоні, це,

своєю чергою, буде основою для соціального розвитку та належного рівня добробуту населення. Це стосується підвищення рівня конкурентоспроможності регіональних господарюючих суб'єктів на вітчизняному та закордонних ринках, ефективного використання економічного потенціалу території, раціонального використання коштів регіональних бюджетів, залучення інвестицій тощо. Проте на сучасному етапі в Україні існує низка проблем у сфері управління територіальним розвитком, які стримують економічний поступ у регіонах.

Тому, актуальним на нашу думку, є пошук шляхів покращення управлінських дій у зазначеній сфері, одним із яких є подальший поступ реформи децентралізації та розвиток об'єднання територіальних громад. В напрямі ефективного управління розвитком територій повинна здійснюватися цілеспрямована державна політика, здатна забезпечити комплексний розвиток регіонів, їх економічних систем та управління ними на основі кращого світового досвіду.

Список використаних джерел:

1. Ільченко Н., Жиленко Р. Економічний розвиток громади: контекст та практика (досвід Канади). *Економічний розвиток громади*. 2006. № 2. С. 35–40.
2. Чикаренко І. Кластерний підхід в управлінні економічним розвитком муніципального утворення. Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. 2010. Вип. 4 (7). URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Dums/2010\\_4/10ciarmu.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2010_4/10ciarmu.pdf).

## УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Устименко Т. М., аспірант,  
Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Слабкість громадянського суспільства штовхає державу до узурпації його прав, унаслідок чого відбувається перерозподіл функцій держави і громадянського суспільства. У такому разі держава, крім власних функцій, привласнює ще й функції громадянського суспільства, змушує його виконувати тільки державні рішення. Держава і суспільство існують як, суперечлива безупинна взаємодія і взаємовплив, характер і спрямованість яких, значною мірою, залежать від рівня розвиненості громадянського суспільства та його інститутів. Відображення ця проблема знайшла в працях таких вчених як Ален Х. Сентер, Глен М. Брум, Скотт М. Катліп, Р.В. Войнович, О.В. Зайчук, Н.М. Корнієнко, В.О. Ковальчук, Т.І. Оніщенко, В.В. Нікітін, А. Стrogан, Ю.П. Сурмін, А.Н. Чумиков та інші. Водночас, не втрачає актуальності подальше дослідження численних питань удосконалення зв'язків з громадськістю в системі публічного управління.

**Основний матеріал.** Влада як суб'єкт та об'єкт публічного управління завжди прагне впливати на громадськість (об'єкт на який спрямований вплив органів державної влади), яка завжди володіє можливістю „зворотного впливу”. Метою влади є формування максимально лояльного ставлення з боку громадськості, яке можливе лише на основі довіри, досягти якої можна через налагодження ефективних комунікативних відносин. Відтак, відносини між владою та громадськістю являють собою комунікативний спосіб налагодження зв'язків. Зв'язки з громадськістю (з англ. public relations, далі PR) для України є відносно новим явищем суспільного життя. Однією із методологічних неточностей, яка перешкоджає адекватності розуміння змісту даного терміна є використання окремими теоретиками та практиками поняття PR, інші ж відають перевагу поняттю „зв'язки з громадськістю” (ЗГ). Така методологічна проблема залишається актуальною для більшості шкіл у сфері ЗГ, які використовують термін „суспільна комунікація” (Болгарія), „громадські зв'язки” (Білорусія) та власне „зв'язки з громадськістю” (Росія) [1].

ЗГ є важливим інструментом формування громадянського суспільства, покликаною забезпечувати налагодження різних форм взаємодії між державою та громадськістю на основі узгодження спільних потреб, інтересів, позицій і налагодження співпраці. ЗГ є важливою комунікативною функцією державного управління, реалізація якої включає [2]: поширення інформації про діяльність органів державної влади через ЗМІ; організація та проведення семінарів, прес-конференцій, презентацій та інших акцій

органів державної влади, із суспільно значущих питань та їх широке висвітлення в загальнодержавних і регіональних ЗМІ; розробка та проведення рекламно-інформаційних кампаній (боротьба з курінням, лікування онкохворих, захист малозабезпечених, сплата податків); інформаційне забезпечення формування позитивного іміджу влади та ефективності надаваних нею послуг.

Реалізація комунікативної функції публічного управління залежить від особливостей його реалізації в цілому. ЗГ є однією з важливих функцій державного управління, яка забезпечує інформування громадськості про зміст творення та реалізації державної політики, через застосування відповідних комунікативних стратегій. До них можна віднести: формування у громадян відчуття гордості та патріотизму за свою державу; формування поваги до правоохоронних органів тощо.

Публічно-управлінська діяльність у сфері ЗГ включає такі основні напрями [3]: моніторинг потреб та інтересів громадськості, як умова успішності реалізації державної політики; робота по зв'язках із громадськими організаціями та політичними партіями; створення позитивного образу чиновника, або окремої державно-управлінської структури; побудова ефективної системи відносин між владою та ЗМІ; створення доброзичливих відносин керівної ланки окремої структури з її персоналом; проведення громадської експертизи, окремих нормативно-правових документів, рішень тощо; організація та проведення відповідних публічних заходів; розробка відповідної моделі позиціонування та репозиціонування (за потреби) влади; управління кризовими ситуаціями; формування позитивного іміджу органів державної влади (див. таблицю). Будь-яка технологія ЗГ спрямована на формування ефективної системи комунікативної взаємодії влади та громадськості.

Варто зазначити, що ЗГ є важливою частиною діяльності будь-якої організації, у тому числі й консалтингової [1]. Це особлива функція керування, що сприяє встановленню й підтримці спілкування, взаєморозуміння і співробітництва між організацією та громадськістю, вирішенню різних проблем і задач; допомагає керівництву організації бути проінформованим про суспільну думку і вчасно реагувати на неї, бути готовим до будь-яких змін і використовувати їх найбільш ефективно; визначає головну задачу керівництва – служити інтересам громадськості – і робить на ній особливий наголос; виконує роль «системи раннього оповіщення» про небезпеку і допомагає впоратися з небажаними тенденціями; використовує дослідження й спілкування, відкрите, засноване на етичних нормах як основних засобах діяльності.

Парадоксальною й досі залишається ситуація: коли політичні сили беруть участь у виборному процесі, то залучають найкращих вітчизняних і зарубіжних фахівців у сфері ЗГ, але коли перемагають і приходять до

влади, відразу починають „економити” на розробці та запровадженні ефективних PR-технологій (поясненням цього може бути лише відсутність фінансових ресурсів держави щодо інформаційно-консультаційного супроводу державної політики). Ця тенденція не є характерною лише для України чи окремих пострадянських держав, вона також зберігається і в розвинених державах, за винятком тих, де еліта реально розуміє, що для того, щоб громадяни сприймали владу як „ефективну, відкриту та прозору”, вона весь час повинна працювати за допомогою відповідних PR-акцій, актуалізації окремих подій тощо.

Основною запорукою ефективності постійної взаємодії з громадськістю має виступати постійний моніторинг потреб та інтересів, завдяки чому владі вдається спростити функції своєї діяльності, а саме: влада буде знати, чого від неї хоче громадськість і як найкраще „обслуговувати” її інтереси. Загалом, правильним є підхід до підготовки та прийняття тих чи інших політичних чи державно-управлінських рішень, які ініціюються владою, а не громадськістю.

Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері ЗГ зводиться до: взаємодії з пресою, реалізації аналітичної та прогностичної функцій, що тим самим забезпечує узгодження корпоративних та суспільних інтересів. Це, водночас, покликано забезпечити відкритість та прозорість державного управління, а отже, і його наближення до потреб та інтересів громадськості. Недостатня розвиненість ЗГ у державному управлінні, що характеризує закритість влади від громадянина, породжує недовіру до влади. Однією із основних причин, які породжують цю ситуацію, є відсутність спеціальних структур та навіть окремого фахівця у сфері ЗГ при відповідних органах влади та місцевого самоврядування. Саме на діяльність таких структур покладається: пояснення громадянам цілей та стратегій діяльності влади, формування адекватного уявлення про характер її діяльності. На цій підставі можна визначити основні функції реалізації ЗГ у державному управлінні, які зводяться до [3] установалення, підтримки й розширення контактів із громадянами та організаціями; інформування громадськості про прийняті владою рішення; вивчення суспільної думки; аналіз суспільної реакції на дії посадових осіб та органів влади; прогнозування суспільно-політичних процесів; забезпечення організації аналітичними розробками, щодо сучасного стану життєдіяльності суспільства; формування сприятливого іміджу органу державної влади.

**Висновки та пропозиції.** Отже, зв'язки з громадськістю в системі публічного управління є важливим фактором становлення та розвитку інститутів громадянського суспільства (налагодження ефективних форм взаємодії влади – громадських організацій – партій – ЗМІ). Саме зв'язки з громадськістю в системі публічного управління дають владі змогу досягти

відповідного рівня підтримки з боку громадськості, успішності у запровадженні відповідних державно-управлінських рішень. Значна увага в цьому приділяється PR-консалтингу. Завдяки цьому зв'язки з громадськістю є важливим засобом демократизації системи публічного управління через вироблення ефективних комунікативних форм узгодження функцій держави з інтересами, правами та обов'язками громадськості.

Список використаних джерел:

1. Концепція проекту Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" (нова редакція). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ru/documents/3422.html>
1. Кальна-Дубінюк Т. П. , Буряк Р. І. Паблікрілейшн: навч. посіб. для консалтингу. Ніжин : Лисенко М.М., 2010. 204 с.
2. Колянцева О. В. Громадянське суспільство як традиція. М., 2007. 122 с.
3. Корнієнко В. О. Правові основи громадянського суспільства сучасної України. Одеса : Одеська юридична академія, 2007. 206 с.

Наукове видання

## **МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ**

Збірник наукових праць

Редактори: Якобчук В. П., Швець Т. В.  
Технічна редакція: Плотнікова М. Ф., Кравець І. В.  
Комп'ютерна верстка: Присяжнюк О. Ф., Булуй О. Г.  
Дизайн: Пугачова Н. С.

*Віддруковано з готових оригінал-макетів.  
Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.  
Відповідальність за оформлення та зміст матеріалів несуть автори.*

Підписано до друку 20.11.2020. Формат 60x84/16  
Гарнітура Times New Roman  
Ум. друк. арк. 31,0. Наклад 300 пр. Зам. № 2145.

Видавець Поліський національний університет  
10008, Житомир, бульвар Старий, 7

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію  
ДК № 3402 від 23.02.2009 р.  
Поліський національний університет  
10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7  
тел.: (0412) 22–85–97  
факс: (0412) 22–04–17



